ياش - ئۆسمۈرلەرنىڭ كىلاسسىك ئەسەرلەردىن بەھرىلىنىش مەجمۇئەسى - 4

③

مەھبۇبۇلقۇلۇب

ئاپتورى: **ئەلىشىر نەۋايى**

نەشرگە تەييارلىغۇچى: **ئابلىمىت ئەھەت**

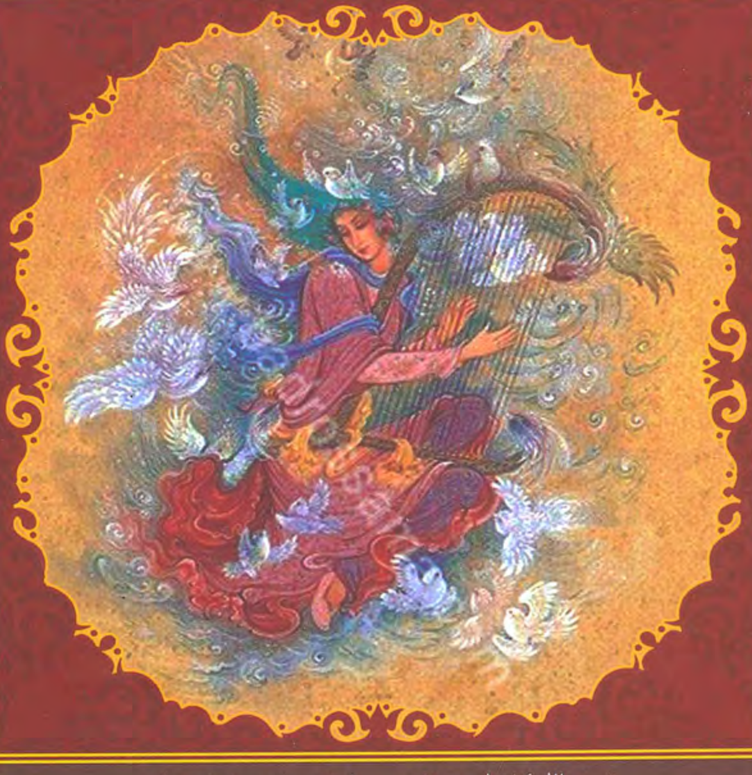

شىنجاڭ گۈزەل سەنئەت - فوتو سۈرەت نەشرىياتى
شىنجاڭ ئېلېكترون ئۈن - سىن نەشرىياتى

مۇقاۋىنى لايىھەلىگۈچى: نۇرمۇھەممەد ئۆمەر ئۇچقۇن

ياش ـ ئۆسمۈرلەرنىڭ كىلاسسىك ئەسەرلەردىن بەھرىلىنىش مەجمۇئەسى ـ 4

قۇتادغۇبىلىك
ئادىمىيلىك يوسۇنلىرى
مەھبۇبۇلقۇلۇب
كۆڭۈلگە ياقىدىغان گەپلەر
سىدىقنامە
ئەڭ چىرايلىق ساۋاتلار
ئەدەبۇسسالىھىن
ئەخلاقۇلمۇھسىنىن
مېھىرسىز قېرىنداشتىن مېھىرلىك يات ياخشى
قابۇسنامە

مەھبۇبۇلقۇلۇب

شىنجاڭ گۈزەل سەنئەت - فوتو سۈرەت نەشرىياتى
شىنجاڭ ئېلېكترون ئۈن - سىن نەشرىياتى

ISBN 978-7-5469-1443-5
9 787546 914435 >

48.00

ھۆرمەتلىك Taflik [illegible] گە:

سىزگە تەقدىم ئېتىلگەن بۇ كىتاب شەرق شېئىرىيىتىنىڭ گۈلتاجى بولغان شائىر ئەلىشىر نەۋايى(1441 ـ 1501) نىڭ دىداكتىك مەزمۇندىكى مەشھۇر ئەسىرى «مەھبۇبۇلقۇلۇپ»نىڭ ھازىرقى زامان ئۇيغۇر تىلىدىكى نەشرىيلەشتۈرۈلگەن نۇسخىسى بىلەن باشقىلار تەرىپىدىن كۆچۈرۈلگەن قولىيازما نۇسخىسىنىڭ فاكسىمىلى بولۇپ، سىزنىڭ كىلاسسىك ئەدىبلەر ئاۋازىنى بۆگۈنكىلەر تىلىدىن ئاڭلىشىڭىزدا كۆۋرۈكلۈك رول ئوينىغۇسى.

دىن

2016 ـ يىلى 2 ـ ئاينىڭ 21 ـ كۈنى

ياش - ئۆسمۈرلەرنىڭ كىلاسسىك ئەسەرلەردىن بەھرىلىنىش مەجمۇئەسى - 4

3

مەھبۇبۇلقۇلۇب

ئاپتورى: **ئەلىشىر نەۋايى**

نەشرگە تەييارلىغۇچى: **ئابلىمىت ئەھەت**

شىنجاڭ گۈزەل سەنئەت - فوتو سۈرەت نەشرىياتى
شىنجاڭ ئېلېكترون ئۈن - سىن نەشرىياتى

مەجمۇئە نامى: ياش - ئۆسمۈرلەرنىڭ كىلاسسىك ئەسەرلەردىن
بەھرىلىنىش مەجمۇئەسى - 4 (3)
كىتاب نامى: مەھبۇبۇلقۇلۇب
پىلانلىغۇچى: ئېزىز ئاتاۋۇللا سارتېكىن
مەسئۇل مۇھەررىرى: تۇرسۇنگۈل ياسىن
مەسئۇل كوررېكتورى: ھۆرىگۈل نۇر
تەكلىپلىك كوررېكتورى: ئابدۇرېھىم ئابلىمىت
مۇقاۋىنى لايىھەلىگۈچى: نۇرمۇھەممەد ئۆمەر ئۇچقۇن
نەشرىيات: شىنجاڭ گۈزەل سەنئەت - فوتو سۈرەت نەشرىياتى
شىنجاڭ ئېلېكترون ئۈن - سىن نەشرىياتى
ئادرېسى: ئۈرۈمچى شەھىرى شىخۇڭ غەربىي يولى 36 - نومۇر
پوچتا نومۇرى: 830000
تارقاتقۇچى: شىنجاڭ شىنخۇا كىتابخانىسى
زاۋۇت: شىنجاڭ شىنخۇا باسما زاۋۇتى
فورماتى: 880×1230 مىللىمېتىر 1/32
باسما تاۋىقى: 15.75
نەشرى: 2011 - يىلى 3 - ئاي 1 - نەشرى
بېسىلىشى: 2011 - يىلى 12 - ئاي 1 - قېتىم بېسىلىشى
كىتاب نومۇرى: ISBN 978 - 7 - 5469 - 1443 - 5
ئومۇمىي باھاسى: 315.00 يۈەن (جەمئىي 10 كىتاب)

(باسما ۋە بەت تۈپلەشتە خاتالىق كۆرۈلسە زاۋۇت بىلەن ئالاقىلىشىڭ)

مۇندەرىجە

مەھبۇبۇلقۇلۇب

مۇقەددىمە 1
بىرىنچى قىسىم كىشىلەرنىڭ هال ـ ئەھۋالى ۋە پېئىل ـ ئەتۋارى توغرىسىدا 11
بىرىنچى پەسىل ئادىل پادىشاھلار زىكرىدە 12
ئىككىنچى پەسىل ئىسلامپاناھ بەگلەر زىكرىدە 16
ئۈچىنچى پەسىل نامۇناسىپ نايىب زىكرىدە 17
تۆتىنچى پەسىل زالىم، جاھىل ۋە پادىشاھلار زىكرىدە 18
بەشىنچى پەسىل ۋەزىرلەر زىكرىدە 20
ئالتىنچى پەسىل ناقابىل مەنسەپدارلار زىكرىدە 22
يەتتىنچى پەسىل پاسىق ۋە بەتقىلىق، ھە دېسىلا پالۋانلىقتىن لاپ ئۇرىدىغانلار زىكرىدە 24
سەككىزىنچى پەسىل ياساۋۇللار گۇرۇھى زىكرىدە 26
توققۇزىنچى پەسىل ياساقلىق (لەشكەر) قارا چېرىك زىكرىدە 27
ئونىنچى پەسىل پادىشاھ قانداق بولسا، پۇقرالىرىمۇ شۇنداق بولىدىغانلىقى زىكرىدە 28
ئون بىرىنچى پەسىل شەيخۇلئىسلام زىكرىدە 29
ئون ئىككىنچى پەسىل قازىلار زىكرىدە 30
ئون ئۈچىنچى پەسىل مۇپتىلار زىكرىدە 32

ئون تۆتىنچى پەسىل مۇدەررىسلەر زىكرىدە ………………… 33
ئون بەشىنچى پەسىل تېۋىپلار زىكرىدە ………………… 35
ئون ئالتىنچى پەسىل (نەزم) گۇلىستاننىڭ خۇش ئاۋاز
قۇشلىرى زىكرىدە ………………………… 36
ئون يەتتىنچى پەسىل كاتىپلار زىكرىدە ………………… 40
ئون سەككىزىنچى پەسىل مەكتەپ ئەھلى زىكرىدە ……… 41
ئون توققۇزىنچى پەسىل ئىماملار زىكرىدە ………………… 43
يىگىرمىنچى پەسىل مەزىنلەر زىكرىدە ………………… 44
يىگىرمە بىرىنچى پەسىل ھاپىز (قارىي) لار زىكرىدە …… 45
يىگىرمە ئىككىنچى پەسىل ناخشىچى ۋە مۇغەننى زىكرىدە … 46
يىگىرمە ئۈچىنچى پەسىل قىسسە توقۇغۇچى ۋە قىسسەخان
زىكرىدە ………………………………… 49
يىگىرمە تۆتىنچى پەسىل نەسىھەت ئەھلى — ۋائىزلار
زىكرىدە ………………………………… 50
يىگىرمە بەشىنچى پەسىل مۇنەججىملەر زىكرىدە ………… 51
يىگىرمە ئالتىنچى پەسىل تىجارەت ئەھلى (سودىگەرلەر)
زىكرىدە ………………………………… 52
يىگىرمە يەتتىنچى پەسىل شەھەردىكى ئىپلىپساتارلار
زىكرىدە ………………………………… 54
يىگىرمە سەككىزىنچى پەسىل بازار كاسىپلىرى زىكرىدە … 55
يىگىرمە توققۇزىنچى پەسىل ھۈنەرۋەن، سەنئەتكارلار
زىكرىدە ………………………………… 56
ئوتتۇزىنچى پەسىل پاسىبان ۋە مەھبۇسلار زىكرىدە ……… 57
ئوتتۇز بىرىنچى پەسىل دېھقانلار زىكرىدە ………………… 59
ئوتتۇز ئىككىنچى پەسىل ساياق ۋە خەسىسلەر زىكرىدە …… 61

ئوتتۇز ئۈچىنچى پەسىل غېرىب ـ غۇرۋالار زىكرىدە ……… 62
ئوتتۇز تۆتىنچى پەسىل تىلەمچى ـ گادايلار زىكرىدە ……… 64
ئوتتۇز بەشىنچى پەسىل قۇشچى ۋە ئوۋچىلار (ئوۋچى قۇشلار) زىكرىدە ……… 65
ئوتتۇز ئالتىنچى پەسىل بىراۋنىڭ خىزمىتىدە تۇرۇپ تۇزكورلۇق قىلغان نۆكەرلەر زىكرىدە ……… 67
ئوتتۇز يەتتىنچى پەسىل ئۆيلىنىش ۋە خوتۇنلار زىكرىدە … 70
ئوتتۇز سەككىزىنچى پەسىل رىياكار شەيخلەر زىكرىدە …… 75
ئوتتۇز توققۇزىنچى پەسىل خارابات ئەھلى زىكرىدە ……… 77
قىرىقىنچى پەسىل دەرۋىشلەر زىكرىدە ……… 80
ئىككىنچى قىسىم ياخشى قىلىقلار ۋە يامان خىسلەتلەر توغرىسىدا ……… 82
بىرىنچى پەسىل توۋا زىكرىدە ……… 82
ئىككىنچى پەسىل تەقۋادارلىق زىكرىدە ……… 86
ئۈچىنچى پەسىل تەۋەككۇل زىكرىدە ……… 90
تۆتىنچى پەسىل قانائەت زىكرىدە ……… 94
بەشىنچى پەسىل سەۋر زىكرىدە ……… 98
ئالتىنچى پەسىل تەۋازۇ (كەمتەرلىك) زىكرىدە ……… 102
يەتتىنچى پەسىل زاكىرلار زىكرىدە ……… 107
سەككىزىنچى پەسىل تەۋەججۇھ زىكرىدە ……… 109
توققۇزىنچى پەسىل رىزا زىكرىدە ……… 112
ئونىنچى پەسىل ئىشق زىكرىدە ……… 115
ئۈچىنچى قىسىم تۈرلۈك پايدىلىق نەسىھەتلەر ۋە مىساللار ……… 127
ساخاۋەت ۋە ھىممەت توغرىسىدا ……… 142

كەرەم (ئالىيجانابلىق) ۋە مەردلىك توغرىسىدا 144
مۇرۇۋۋەت توغرىسىدا 145
ۋاپا ۋە ھايا توغرىسىدا 146
ۋاپا بىلەن باغلانغان ھايا توغرىسىدا 147
مۇلايىملىق توغرىسىدا 149
پادىشاھلار توغرىسىدا 172
ياشلىق كۈنلىرى زىكرىدە 205
قېرىلىق زىكرىدە 206
سەپەرنىڭ مەنپەئەتى زىكرىدە 212
كىتابنىڭ يېزىلغان تارىخى زىكرىدە 233

مۇقەددىمە

ناھايىتى شەپقەتلىك ۋە مېھرىبان ئاللانىڭ ئىسمى بىلەن باشلايمەن

بارلىق ھەمدۇسانالار پەقەت ئۇنىڭغا (ئاللاغىلا) خاستۇر. (ئاللانىڭ) ئۆز زاتىغا لايىق مەدھىيەسىنى ئېيتىپ تۈگەتكىلى، ئېھسانىغا مۇناسىپ تەشەككۈرلەرنى يېزىپ تۈگەتكىلى بولمايدۇ. زاتى بارلىق كامىل سۈپەتلەر بىلەن سۈپەتلەنگەن بولۇپ، بۇ سۈپەتلەردىن مۇجەسسەملەنگەن كامالىتى دىلى يورۇق كىشىلەرگە ئاياندۇر. نىلۇپەر يۈزىگە شەبنەم چاچقۇچى ۋە شەبنەم سۈيىدىن نىلۇپەرزار پەيدا قىلغۇچى، بەلكى ئېرەمبېغىدا گۈللەرنى ئېچىلدۇرغۇچىمۇ ئاشۇ (ئاللادۇر.)

(ئاللانىڭ) بىھاجەتلىكى ئالدىدا ئېگىلگەن پەلەك بىر گاداي، چارە ـ تەدبىرى ئالدىدا رەڭۋاز زامان ئاجىز بىر بىچارە؛ ۋۇجۇدى مۇلاھىزىسىدە ياراتقۇچىنىڭ ۋۇجۇدى مەۋجۇت ئەمەس، زاتى مۇھاكىمىسىدە ئاۋۋىلىمۇ، ئاخىرىمۇ يوق. ئېھسان داستىخىنى ئەتراپىدا يۈكسەك مەرتىۋە ئىگىلىرى (پادىشاھلار)مۇ رىزقى ئۈچۈن سائىل (تىلەمچى)؛ ئەقىل ـ ئىدراكى ئالدىدا كاتتا دانىشمەنلەرمۇ ئۆزلىرىنىڭ نادانلىقىغا قايىل. قاھھارلىق (قەھر ـ غەزەپ) بورىنى ئۇچۇرۇشقا باشلىسا، تۇرغۇن يۇلتۇزلارمۇ نەستەرىن گۈلىنىڭ چېچىلغان ياپراقلىرىدەك، جەببارلىقى

(كۆچ ـ قۇدرەت) قۇيۇنى سورۇشقا باشلىسا، ۋاپاسىز دۇنيامۇ غەم ئۆيىنىڭ تۆكۈلگەن تۇپراقلىرىدەك يوقىنى بار ۋە بارنى يوق قىلماق ئۇنىڭغا ئاسان؛ بارلىق ۋە يوقلۇق (ئىچىدىكى مەۋجۇدات) ئۇنىڭ (ئاللانىڭ) ئېھسانىدىن ئۈمىدۋار، قەھر ـ غەزىپىدىن قورقار. ئۇ بىر ئوچۇم تۇپراقنى پەرىشتىلەر گۇرۇھىدا ئىزباسارلىق تەختىگە ئولتۇرغۇزالايدۇ؛ پەرىشتىلەرگە قانچە يىللار پېشۋالىق قىلغان بىرىنىڭ بويىنىغا لەنەت چەمبىرىكىنى سالالايدۇ. نەزم:

قادىرىكىم، قۇدرەتىدىن مۇنچە يۈز ئەمرى غەرىب،
بولسە بىر سائەتدە مەۋجۇد ئاندىن ئېرمەسدۇر ئەجەب.
ئون سەككىزمىڭ ئالەمۇ ئادەم ياراتىپ، ئەيلەمەك،
بىر كىشىنى ئافەرىنىش دەفتەرىدىن مۇنتەخەب.
ئول قىلا ئالۇر ئاڭا كەلدى مۇسەللەم بۇ ئۇمۇر،
گەر ئۆزى ئېردى مۇسەببەب، لېك بۇ بولدى سەبەب.

قادىر (ئاللا)نىڭ قۇدرىتى بىلەن بىرەر سائەتتە يۈزلىگەن ئاجايىپ ئىشلارنىڭ بارلىققا كېلىشى ئەجەبلىنەرلىك ئەمەس. ئون سەككىزمىڭ ئالەم ۋە ئادەمنى يارىتىپ، يارالمىشلار دەپتىرىدىن بىر كىشىنى تاللاش، ئاللاغا خاس ئىشتۇر. چۈنكى، سەۋەبمۇ، سەۋەب قىلغۇچىمۇ ئۇ ئۆزىدۇر.

پادىشاھلىق، قۇدرەت ۋە غەلىبىنىڭ ئىگىسى، راھەت ۋە نېمەتلىرى كەڭ، ئىما ـ ئىشارەتلىرى روشەن، ئۇلۇغ، ئىبادەتكە ئەڭ لايىق جانابىي ئاللاتائالانى پاكلىقى بىلەن يادلايمەن.

پەيغەمبەرلەر غوجىسىنىڭ تەۋسىپى

ئاللانىڭ كەلگۈسى پارلاق يېقىن دوستى مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامغا ھېسابسىز رەھمەتلەر تىلەيمىز.

ھەقتائاللا ئۇ زاتقا شۇنچە يېقىن ۋە ئالىي ئورۇن بەردىكى، ئاللانىڭ ئالەم ۋە ئادەمنى يارىتىشتىن مەقسىتى، ئۇنى (مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنى) ۋۇجۇدقا كەلتۈرۈش ئۇچۇن ئىدى. ئۇنىڭ مۇبارەك تەبىئىتىنىڭ ئېسىللىقى پاك روھتىنمۇ تازا، ۋۇجۇدى ئەناسىر (سۇ، ھاۋا، تۇپراق، ئوت) تەركىبىدىنمۇ پاك ئىكەنلىكى ئاشكارا؛ ئەناسىرنىڭ ھاۋاسى — ئىسا ئەلەيھىسسالامنىڭ نەپىسى؛ تۇپرىقى — يەئقۇب ئەلەيھىسسالامنىڭ كۆزىنىڭ تۇتىياسى؛ سۈيى — خىزىر ئەلەيھىسسالامنىڭ بۇلىقىنىڭ زۇلالى؛ ئوتى - مۇسا ئەلەيھىسسالامنىڭ دەرىخىدىكى ئوتىنىڭ شولىسى. شۇڭا، بۇ ئەناسىرنى پاك روھ دېسە، دېگۈچىلىكى بار؛ مۇنداق روھقا جان تەسەددۇق دېيىشكە لايىق. سازاۋەر (يەتتىنچى ئاسماندىكى سىدرە دەرىخىدە تۇرغۇچى قۇش) ئۇنىڭ چاقماقتەك يۈگۈرۈك بۇرىقى (ئېتى)؛ سەير قىلغۇچى جىبرائىل ئەلەيھىسسالام بولسا، يۈكسەك ئورۇنلاردا يۈرىدىغان خەۋەرچىسى. پەلەك كېچىسى ئۇنىڭ چېھرى باھارى بىلەن گۈلشەن، پەرىشتىلەرنىڭ كۆزلىرى ئېتىنىڭ غۇبارى بىلەن روشەن. ئاللا ئۇنىڭ سۆزلىرى ھەققىدە: («ئۇ مۇھەممەد ئەلەيھىسسالام) ئۆز نەپس خاھىشى بويىچە سۆزلىمەيدۇ»، نۇتقى توغرىسىدا: «پەقەت ئۇنىڭغا نازىل قىلىنغان ۋەھيىنىلا سۆزلەيدۇ» دېگەن.

ئىلاھىي سىرلاردىن ئۇنىڭ زاتى ئەمىن، چەكسىز مەرھەمەتلىرىدىن ئىسمى بولدى «رەھمەتەن لىل - ئالەمىن» (پۈتكۈل ئالەمگە رەھمەت ئېلىپ كەلگۈچى) نەزم:

ئىكى گىسۇيى ئىكى لەيلەتۇل - قەدىر،
بۇ ياڭلىغ ئىكى لەيل ئىچرە يۈزى بەدر.
بۇ لەيلۇ بەدر ئولۇپ شەمئى شەبىستان،
ئۇزارىدىن خۇي ئاندا كەۋكەبىستان.
بۇ كەۋكەبلەرنى ئەيلەپ تەڭرى مەۋجۇد،
نۇبۇۋۋەت مەئشەرىغە دۇررى مەقسۇد.

ئىككى چېچى ئىككى قەدىر كېچىسى، يۈزى ئىككى ئىچىدىكى تولۇن ئايدۇر. بۇ كېچىدىكى تولۇن ئاي قاراڭغۇ تۈننى يورۇتقۇچى چىراغ بولسا، يۇلتۇزلار چاقناپ تۇرغان تېنىق ئاسمان ئۇنىڭ ئۇزارىدىن خۇي ئالغاندۇر. تەڭرى بۇ يۇلتۇزلارنى يارىتىپ، پەيغەمبەرلەر ئۈچۈن مەقسەت گۆھىرى قىلغان.

مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنىڭ پەيغەمبەرلەر ئاسمىنىدىكى قۇياش ئىكەنلىكى (ھەممىگە) مەلۇم. ساھابىلىرى ئۇنىڭ ئەتراپىدا يۇلتۇزلارغا ئوخشاشتۇر.

مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامغا، ئائىلە تاۋابىئاتلىرى ۋە ساھابىلىرىگە تا قىيامەتكىچە ئاللانىڭ رەھمىتى يېغىپ تۇرغاي.

ئاللاغا ھەمدۇسانا، پەيغەمبەر ۋە ئۇنىڭ ئەۋلادلىرى، ساھابىلىرىگە دۇرۇت ئاداسىدىن كېيىن، پېقىرلارنىڭ گادىيى،

غارىيىب سىرلارنىڭ يۈزىنى ئاچقۇچى، پېقىر ۋە مىسكىن، نەۋايى لەقەملىك ئەلىشىر (ئاللا گۇناھلىرىنى ئەپۇ قىلىپ، ئەيىبلىرىنى ياپقاي) مۇنداق ئەرز قىلىدۇ ۋە بۇنى ئېيتىشنى ئۆزىگە پەرز دەپ بىلىدۇكى:

بۇ ئەرزىمەس ۋە پەرىشان ھاياتىمدا كەمىنە بالىلىق پەيتلىرىنىڭ باشلىنىشىدىن تا قېرىلىق زامانىمنىڭ ئاخىرىغا قەدەر ئۆتكەن دەۋرلەر ۋەقەلىرىدىن، ئايلىنىپ تۇرغۇچى پەلەك ھادىسىلىرىدىن، پىتنە قوزغىغۇچى دۇنيانىڭ ئۆزگىرىشچانلىقىدىن ۋە زامانىنىڭ رەڭۋازلىقىدىن كۆپ ۋاقىت ۋە ئۇزاق مۇددەت تۈرلۈك خىيال، تەرەددۇتلار بىلەن قاڭقىپ يۈردۈم. ھەر تەرز ۋە رەۋىشتە خىلمۇخىل يوللاردا يۈردۈم، ئۆزۈمنى ياخشى ـ يامانىنىڭ خىزمىتىگە ۋە سۆھبىتىگە يەتكۈزدۈم. گاھىدا خارلىق ۋە ئۆلۈم خارابىسىدە نالە قىلدىم. گاھىدا ئىززەت ۋە باياشاتلىق بوستانىدا مەجلىس تۈزدۈم. نەزم:

گەھى تاپتىم فەلەكدىن ناتەۋانلىق،
گەھى كۆردۈم زەماندىن كامرانلىق.
بەسى ئىسسىخ، ساۋۇق كۆردۈم زەماندا،
بەسى ئاچچىخ، چۈچۈك تاتتىم جەھاندا.

بەزىدە پەلەكتىن بەختسىزلىك تاپتىم، بەزىدە زاماندىن مۇراد تاپتىم. بۇ زاماندا نۇرغۇن ئىسسىق ـ سوغۇقلارنى كۆردۈم، جاھاننىڭ نۇرغۇن ئاچچىق ـ چۈچۈكلىرىنى تېتىدىم.

بەزىدە خارلىق، ناتىۋانلىقتا يەنى پالاكەت، نامراتلىقتا بەختسىز كۈنلەرنى ئۆتكۈزدۈم، بەزىدە ئىلىم ـ بىلىم

مەدرىسلىرىدە ناھال شەكلىدىكى سەپتە ئورۇن تۇتتۇم ۋە ئالىملار مەجلىسىدە ئۇلارنىڭ قەدىمى يەتكەن يەرگە قەدەم قويۇپ، ئىلىم نۇرىدىن كۆڭلۈمنى يورۇتتۇم. بەزىدە تەقۋادارلارنىڭ مەسچىتلىرىدە ئۇلارنىڭ قەدىمى يەتكەن يەرگە يۈز قويدۇم ۋە سەجدىنىڭ كۆپلۈكىدىن پېشانەمنىڭ تېرىلىرىنى سۈيدۇم. گاھى پاكلىق خاقانىسى ئەھلىنىڭ ئىۋرىقلىرىغا سۇ قۇيۇش بىلەن ھۆرمەتكە ئېرىشتىم. گاھى پانىيلىق مەيخانىسىنىڭ ساقىيلىقىدىن ئابرۇي تاپتىم. بەزىدە پەسكەش، بېخىل كىشىلەر ئالدىدا خورلاندىم ۋە بەزىدە رەزىل - ناكەسلەر ئالدىدا ئېتىبارسىز بولدۇم. گاھى ئىشق كويىدا بىپەرۋالىق قىلىپ، جان ئالغۇچى پەرى يۈزلۈك گۈزەللەر تەرىپىدىن ھالاكەتكە ئۇچرىدىم. گاھى سەۋدايىلىق مەھەللىسىدە رەزىل كىشىلەر بوينۇمغا شاپىلاق ئۇردى، ئۇششاق بالىلار بېشىمغا تاش ياغدۇردى. گاھى شەھىرىم خەلقىنىڭ زۇلۇمىدىن مۇساپىر بولدۇم ۋە غېرىب خالايىققا قوشۇلدۇم. گاھى تاغ چوققىلىرى ئارامگاھىم بولدى، گاھى سەھرا ئېتىكى پاناھىم بولدى. گاھى بۇ قاتتىقچىلىقلارغا چىدىماي، ۋەتىنىمگە قايتتىم ۋە كىشىلەر بىلمەيدىغان خىلۋەتنى ماكان قىلدىم. گاھى غۇربەتچىلىكتە ئاجىز ۋە بىچارىلەر ئالدىدا خارلاندىم. گاھى ئۆزۈمنى ئەزىزلەر خىزمىتىدىن بەھرىمەن قىلدىم ۋە سۆزۈمنى ئۇلارنىڭ ياقتۇرۇشىغا ئېرىشتۈردۈم. نەزم:

گەردۇن ماڭا گەر جەفاۋۇ دۇنلۇق قىلدى،
بەختىم كەبى ھەر ئىشتا زەبۇنلۇق قىلدى.
گەھ كام سارى راھنەمۇنلۇق قىلدى،
ئەلقىسسە، بەسى بۇقەلەمۇنلۇق قىلدى.

پەلەك ماڭا بەزىدە جاپا سالدى ۋە پەسكەشلىك قىلدى، بەختىمگە ئوخشاش ھەر ئىشتا ئاجىز ۋە تۆۋەن قىلدى. بەزىدە ئىستەك ـ مەقسەت تەرەپكە باشلامچىلىق قىلدى، قىسقىسى، ھېسابسىز رەڭۋازلىق قىلدى.

ئەمما، (بەزى) مەشغۇللۇق ۋە مۇراد تاپقان چاغلاردا، بەزى خالايىقنىڭ تۆھمەت ھۇجۇملىرىدا (بولدۇم). گاھى ئەمىرلىك مەنسىپىدە ئولتۇرۇپ، ھۆكۈمەت مەھكىمىسىدە خەلقنىڭ ئەرز – دادىنى سورىدىم. گاھى پادىشاھ يېنىدا ئورۇنباسارلىق قىلدىم ۋە ماڭا ئۈمىد نەزىرى بىلەن قاراپ تۇرغان ئەلگە مۇرۇۋۋەت كۆرسەتتىم. بەزىدە ئىززەت ـ ھۆرمەت ئايۋىنىنى ماكان قىلدىم، ئۇلۇغ كىشىلەرنى ۋە يۇقىرى مەنسەپ ئىگىلىرىنى ھۆرمەت ـ تەزىم يۈزىسىدىن مېھمان قىلدىم. بەزىدە شادلىق بېغىدا زىياپەت داستىخانلىرىنى سېلىپ، ساقىي، سازەندە ۋە ناخشىچىلارنىڭ ئويۇن ـ كۈلكە، ناۋاسىدىن بەھرە ئالدىم.

بەزىدە پادىشاھلارنىڭ ئىختىلاپلىرىدا، ئارىغا چۈشۈپ، ئىتتىپاقلىق ئورناتتىم. بەزىدە ئۇرۇش مەيدانىغا كىرىپ، جاھىل ۋە نادانلىق تۆھمەتلىرىنى بويىنۇمغا ئالدىم. بەزىدە خەلق ئۈچۈن خەيرلىك ئىش قىلغۇچىلار قاتارىغا كىرىپ، ھەر خىل خەير ـ ئېھسان بىنالىرىنى ياساتتىم. تىرىشچانلىقىم نەتىجىسىدە تۈرلۈك قونالغۇ ـ سارايلار بەرپا قىلىندى. بۇنىڭدىن مۇساپىرلارغا شادلىق يەتتى. نەزم:

دىماغىمە تۈشۈبان كۆپ تەسەۋۋۇرۇ پىندار،
ئۆزۈمنى جاھۇ ئۇلۇغلۇققە ئەيلەدىم ئىزھار.

مېڭەمگە چوڭچىلىق ۋە مەغرۇرلۇق تەسەۋۋۇرلىرى كىرىۋېلىپ، ئۆزۈمنى مەنسەپدار ۋە ئۇلۇغ قىلىپ كۆرسەتتىم.

بۇ مۇقەددىمىدىن مەقسەتلىرىم شۇكى، ھەر كويدا يۈردۈم؛ ئالەم ئەھلىدىن ھەر تۈرلۈك كىشىلەر بىلەن ئۇچراشتىم؛ ياخشى ـ ياماننىڭ خۇي ـ ئەپئالىنى بىلدىم. ياخشى ـ ياماننىڭ خىسلەتلىرىنى تەجرىبىدىن ئۆتكۈزدۈم. ياخشىلىق ۋە يامانلىقلارنىڭ شەربىتىنى ئىچىپ، زەھىرىنى تېتىپ كۆردۈم. بېخىل ۋە پەسكەشلەرنىڭ زەخمىسىنى، ساخاۋەتلىك كىشىلەرنىڭ مەلھىمىنى كۆڭلۈم بىلىپ يەتتى. زامان ئەھلىدىن بەزى ھەمسۆھبەتلىرىم ۋە دەۋران كىشىلىرىدىن ئايرىم دوستلىرىم بۇ ھاللاردىن خەۋەرسىز. ئۇلارنىڭ كۆڭۈللىرىدە بۇ ياخشىلىق ۋە يامانلىقلاردىن تەسىرات يوق . نەزم:

نې بىلگەي ئو كىشىكىم، شەھدۇ مەينى تاتماپدۇر،
كى ھەجرۇ ۋەسلى كەبى ئول چۇچۇكدۇرۇر، بۇ ئاچچىغ.
بىلۇر زەلىل مۇسافىركى، پۇيە ئەيلەردە،
قۇمۇ تۇزاڭۇ يۇمشاغ، خارەۋۇ قاتتىغ.

ھەسەل بىلەن مەينى تېتىپ كۆرمىگەن كىشى، ھەسەلنىڭ ۋىسالدەك تاتلىق، مەينىڭ ھىجراندەك ئاچچىق ئىكەنلىكىنى

قانداق بىلسۇن؟ يولۇچى چۆل كەزگەندىلا دالا - تۈزدىكى قۇم ۋە توزاننىڭ يۇمشاق ھەم تاشنىڭ قاتتىقلىقىنى بىلىدۇ.

شۇ سەۋەبلىك، ھەمسۆھبەتلەرنى ۋە دوست - يارەنلەرنى ئاگاھلاندۇرۇپ، بۇ ھاللاردىن خەۋەردار قىلىشنى زۆرۈر تاپتىم. ئۇلارمۇ ھەر تائىپىنىڭ خۇسۇسىيەتلىرىدىن خەۋەردار بولسۇن ۋە ھەر تەبىقىنىڭ ئەھۋالىدىن مەلۇم چۈشەنچىلەرگە ئىگە بولسۇن. بەلكى شۇنداق قىلىشنى زۆرۈر دەپ بىلسۇن. كۆرگەنلا كىشىگە مەخپىي سىرلىرىنى دەپ يۈرمىسۇن. ھەر خىل ئادەملەرنىڭ خۇسۇسىيىتىنى بىلىشنى ھەۋەس قىلىدىغان كىشىلەر بولسا، پېقىرنىڭ تەجرىبىسى ئۇلارغا يېتەرلىكتۇر. شەيتانلارنىڭ ھىيلە - مىكرىگە قايتا ئالدىنىپ قالمىسۇن.

دېمەك، بۇ ماقالىلىرىمنىڭ كۆڭۈللەرگە يېقىشلىق ئىكەنلىكى مەلۇم بولدى، شۇڭا ئۇنىڭغا «مەھبۇبۇلقۇلۇب» (كۆڭۈللەر سۆيگىنى) دەپ ئات قويۇلدى ھەم پۈتكەنلىرىمنىڭ پايدىسى ۋە تەسىرىگە قاراپ ئۈچ قىسىمغا بۆلۈندى:

بىرىنچى قىسىم، ھەر خىل ئادەملەرنىڭ پېئىل - ئەتۋارى ۋە ئەھلى توغرىسىدا؛

ئىككىنچى قىسىم، ياخشى قىلىق (ئەخلاق)نىڭ خاسىيىتى ۋە ناچار قىلىقلار توغرىسىدا؛

ئۈچىنچى قىسىم، تۈرلۈك ھېكمەتلىك سۆزلەر ۋە پايدىلىق مىساللار توغرىسىدا.

ئۈمىدىم شۇكى، ئوقۇغۇچىلار ئوقۇغان چاغدا بۇ ئەسەرگە

دىققەت ـ ئېتىبار كۆزى بىلەن نەزەر سالسۇن ۋە ھەرقايسىلىرى ئۆز يەم ـ ئىدراكلىرىغا يارىشا مەنپەئەت ئالسۇن؛ پۈتكۈچىگىمۇ بىر دۇئاسى بىلەن بەھرە يەتكۈزسۇن ۋە روھىنى شۇ دۇئاسىنىڭ پەيز ـ پۈتۈھى ئارقىلىق سۆيۈندۈرسۇن !

بىرىنچى قىسىم

كىشىلەرنىڭ ھال ـ ئەھۋالى ۋە پېئىل ـ ئەتۋارى توغرىسىدا

بۇ قىرىق پەسىلدۇر.

بىرىنچى پەسىل، ئادىل پادىشاھلار زىكرىدە؛ ئىككىنچى پەسىل، ئىسلام پاناھ بەگلەر زىكرىدە؛ ئۈچىنچى پەسىل، لاياقەتسىز نائىبلار زىكرىدە؛ تۆتىنچى پەسىل، زالىم، جاھىل (نادان) ۋە پاسىق پادىشاھلار زىكرىدە؛ بەشىنچى پەسىل، ئەخلاقسىز، خاراكتېرى ناچار، ھە دېسىلا پالۋانلىقتىن لاپ ئۇرىدىغانلار زىكرىدە؛ ئالتىنچى پەسىل، ياساۋۇللار زىكرىدە؛ يەتتىنچى پەسىل، ياساقلىق قارا چېرىكلەر زىكرىدە؛ سەككىزىنچى پەسىل، پادىشاھ قانداق بولسا، پۇقرالىرىمۇ شۇنداق بولىدىغانلار زىكرىدە؛ توققۇزىنچى پەسىل، شەيخۇلئىسلام زىكرىدە؛ ئونىنچى پەسىل، قازىلار زىكرىدە؛ ئون بىرىنچى پەسىل، مۇپتى ۋە ئالىملار زىكرىدە؛ ئون ئىككىنچى پەسىل، مۇدەررىسلەر زىكرىدە؛ ئون ئۈچىنچى پەسىل، تېۋىپلار زىكرىدە؛ ئون تۆتىنچى پەسىل، نەھمە گۈلىستانىنىڭ خۇش نەغمە ـ ناۋا قۇشلىرى زىكرىدە؛ ئون بەشىنچى پەسىل، كاتىپلار زىكرىدە؛ ئون ئالتىنچى پەسىل، مەكتەپ ئەھلىلىرى زىكرىدە؛ ئون يەتتىنچى پەسىل، ئىماملار زىكرىدە؛ ئون سەككىزىنچى

پەسىل، مەزىنلەر زىكرىدە؛ ئون توققۇزىنچى پەسىل، ھاپىزلار زىكرىدە؛ يىگىرمىنچى پەسىل، سازاندە ۋە ناخشىچىلار زىكرىدە؛ يىگىرمە بىرىنچى پەسىل، قىسسە ـ داستانچىلار زىكرىدە؛ يىگىرمە ئىككىنچى پەسىل، نەسىھەت ئەھلىلىرى ـ ۋائىزلار زىكرىدە؛ يىگىرمە ئۈچىنچى پەسىل، مۆنەججىملەر (يۇلتۇزشۇناسلار) زىكرىدە؛ يىگىرمە تۆتىنچى پەسىل، تىجارەت ئەھلى زىكرىدە؛ يىگىرمە بەشىنچى پەسىل، شەھەردە ئېلىپساتارلار زىكرىدە؛ يىگىرمە ئالتىنچى پەسىل، بازار كاسىپلىرى زىكرىدە؛ يىگىرمە يەتتىنچى پەسىل، سەييارە ھۈنەرۋەنلەر ۋە سەنئەتكارلار زىكرىدە؛ يىگىرمە سەككىزىنچى پەسىل، پاسىبان، مەھبۇس ۋە مىرشەپلەر زىكرىدە؛ يىگىرمە توققۇزىنچى پەسىل، دېھقانچىلىق زىكرىدە؛ ئوتتۇزىنچى پەسىل، يېتىملەر ۋە خەسىسلەر زىكرىدە؛ ئوتتۇز بىرىنچى پەسىل، غېرىب ـ غۇرۋالار زىكرىدە؛ ئوتتۇز ئىككىنچى پەسىل، تىلەمچى ـ سائىللار زىكرىدە؛ ئوتتۇز ئۈچىنچى پەسىل، قۇشچى ـ ئوۋچىلار زىكرىدە؛ ئوتتۇز تۆتىنچى پەسىل، پەرۋىشكارىغا تۇزكورلۇق قىلغان نۆكەرلەر زىكرىدە؛ ئوتتۇز بەشىنچى پەسىل، ئۆي ـ ئوچاقلىق ئەرلەر زىكرىدە؛ ئوتتۇز ئالتىنچى پەسىل، زىياكار شەيخلەر زىكرىدە؛ ئوتتۇز يەتتىنچى پەسىل، مەيخانا ئەھلى زىكرىدە؛ ئوتتۇز سەككىزىنچى پەسىل، دەرۋىشلەر زىكرىدە...

بىرىنچى پەسىل

ئادىل پادىشاھلار زىكرىدە

ئادىل ۋە ئاقىل پادىشاھ ئاللانىڭ ئۆز بەندىلىرى ئۈستىگە

چۈشكەن سايىسىدۇر، شاھلىق سەلتەنىتى ئۇنىڭ پەرمانىدا، ئاللانىڭ «مەن يەر يۈزىدە خەلىپە يارىتىمەن» دېگەن سۆزى شۇنىڭ شەنىدىدۇر. ئادىل پادىشاھنىڭ يۈكسەك مەرتىۋىسى ئۇنىڭ تەرىپ ـ تۆسىپىدىن بۈيۈكرەكتۇر. مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنىڭ «مەن ئادىل پادىشاھ زامانىدا مەيدانغا كەلدىم» دېگەن سۆزى شۇنىڭدىن بېشارەتتۇر. دېمەك، ئادىل پادىشاھ پەخىرلىنىشكە لايىقتۇر. شۇڭا، ئىككىلا ئالەمنىڭ پەخرى مۇھەممەد ئەلەيھىسسالام: «بىر سائەت قىلىنغان ئادىللىق ئىنسان ۋە جىنىنىڭ ھەرقانداق تائەت ـ ئىبادىتىدىن ياخشىراقتۇر» دېگەن.

ئادىل پادىشاھ ئاللانىڭ خالايىققا كۆرسەتكەن مەرھەمىتىدۇر، مەملىكەت ئۈچۈن تىنچلىق ۋە پاراۋانلىق سەۋەبچىسىدۇر.

(ئادىل پادىشاھ) قۇياش بىلەن باھار يامغۇرىدەك قارا تۇپراقتىن گۈللەر ئېچىلدۇرىدۇ، مەملىكەت خەلقىنىڭ بېشىغا ئالتۇن بىلەن دۇرلار چاچىدۇ. پۇقرالار ۋە ناتىۋانلار ئۇنىڭ مۇلايىم، دوستانە مۇئامىلىسىدىن راھەتتە، زالىملار ۋە ئۇلارنىڭ ياردەمچىلىرى ئۇنىڭ سىياسەت تىغىدىن قورقۇنچ ئىچىدە، سۇرىدىن قويلار بۆرە خەۋپىدىن ئەمىن. سىياسىتى ئاستىدا يولۇچى ـ مۇساپىرلار قاراقچى ۋەھىمىسىدىن خاتىرجەم. مېھىر ـ مۇھەببىتىدىن باللار مەكتەپلەردە خۇشال ـ خۇرام، ھىمايىتىدىن زەئىپ بىچارىلەر ئەركىن ـ ئازادە، ھەيۋىتىدىن يوللار قاراقچىدىن خالىي، خالايىقنىڭ مال ـ مۈلكى كۆپ، زەپتىدىن ئەلەمدارلارنىڭ قەلىمى سۇنۇق، ستەمكارلارنىڭ ئەلىمى (بايرىقى) يېقىق. تىرىشچانلىقىدىن مەسچىتلەر جامائەتكە تولغان، مەدرىسەلەردە ئىلمىي مۇھاكىمە ۋە مۇنازىرىلەر قايىنىغان. قىساس تىغىدىن ئوغرىلارنىڭ قولى ئەل مېلىدىن

نېرى، ئىنتىقام خەۋپىدىن قاراقچىلارنىڭ يوقلۇق باياۋىنىدا خارابتۇر ھالى. سودا ئۆچۈن دۇكانلاردا تۈنبويى چىراغ ئۆچمەيدۇ، ئېلىم ـ سېتىم قىلغۇچىلارنىڭ كۆڭۈللىرى كوچا ـ كويلاردا لاغايلاپ يۈرگەن باشباقتاقلاردىن غەم يېمەيدۇ. شامدىن تا سەھەرگىچە مەسچىت ـ خانىقالارنىڭ ئىشىكى ئوچۇق، خىلۋەتخانىلار ئىبادەت نۇرىدىن يورۇق. شەھەردە كوچىلارنىڭ پاسىبانى ئۇ، يېزىلاردا قويلارنىڭ چوپانى ئۇ. پۇقرالارنىڭ ھويلا ـ باغلىرى ئۇنىڭ شاراپىتىدىن ئاۋات، سىپاھلىرى ئارزۇ ـ ئارمانلىرىغا يەتكەنلىكى بىلەن ئۇنىڭدىن شاد (ئادىل پادىشاھنىڭ شاپائىتىدىن). كېچىلىرى ئەر ـ ئاياللار كۆڭۈل بەزمىسى بىلەن ياشنايدۇ. كۈندۈزى بالىلار بىمالال ئوشۇقلىرىنى ئوينايدۇ. مومايلار يىپ ئېگىرگەندەك، چاق ئاۋازىغا تەڭكەش قىلىپ ئۇنىڭ ھەققىدە دۇئا قىلىدۇ. قىز ـ چوكانلار پاختا ساۋىغاندا، ساۋاق ئاۋازىغا جور قىلىپ قوشاق قېتىپ، ئۇنى ئالقىشلايدۇ. پۇقرالارغا سېخىيلىق بىلەن مېھرىبانلىق كۆرسىتىش.

ئاچلارنىڭ غىزاسى ئادىل شاھنىڭ ھەدىيە ۋە مەرھەمەت داستىخىنىدىن؛ يالىڭاچلارنىڭ لىباسى ئۇنىڭ ئىنئام ـ ئېھسان خەزىنىسىدىن. ئۇ (ئادىل پادىشاھ) مەملىكەت بېغىنى ئاۋات قىلىدىغان يامغۇرلۇق بۇلۇت. مەملىكەت خەلقىنىڭ كۆزىنى يورۇتىدىغان نۇرلۇق قۇياش. شۇڭا، ئۆزگە مەملىكەتنىڭ خەلقى ئۇنىڭ ئارزۇسىنى قىلىشىدۇ. ئەللەرنىڭ مەزلۇملىرى ئۇنىڭ ئادالەتپەرۋەرلىكىنى دۇئا بىلەن تىلغا ئېلىشىدۇ. ئالىملار ئۇنىڭ ياخشى نامىنى تەرىپلەپ رىسالىلەر يازىدۇ، شائىر ئۇنىڭ گۈزەل سۈپەتلىرىنى مەدھىيەلەپ شېئىر ـ قەسىدىلەر پۈتىدۇ. سازەندىلەر ئۇنى كۈيلەپ ناخشا ئېيتىدۇ، يازغۇچىلار ئۇنىڭغا

ياخشى تىلەك ۋە دۇئا ئاھاڭىدا نەغمە ـ ناۋا تۈزۈپ ماقالە يازىدۇ.

ئۇ ئادىل پادىشاھ خەلقنى رازى قىلىش ئارقىلىق ھەقتائاللانىڭ رازىلىقىنى ئىزدەيدۇ؛ كىشىنىڭ ئەرز ـ دادىنى سورىغاندا، ئاخىرەتتىكى سوراقنىڭ ۋەھىمىسى كۆڭلىدە كۈچلۈك بولىدۇ. نەزم:

ئۇلۇس پادىشاھىيۇ دەرۋىشۋەش،
ئاڭا شاھلىقدىن كېلىپ فەقر خەش
جەھاندارلارغە سىپىھر ئىشتىباھ،
ۋەلي ئەھلى فەقر ئالىدا خاكى راھ.
جەھان مۇلكى ئالىدا خاشاكچە،
ۋەلي بىر كۆڭۈل مۇلكى ئەفلاكچە.
بارى بىنەۋالار نەۋاسازى ئول،
ھەمۇل نەۋئىكىم، شاھ ئەبۇلغازى ئول.
كېلىپ ئەينى ئىنسانۇ ئىنسانى ئەين،
جەھان ۋارىسى شاھ سۇلتان ھۇسەين.
كى تا بولسە گەردۇنغە دەۋۋارلىق،
ئاڭا باقىي ئولسۇن جەھەندارلىق.
ۋەلي خەلق بۇ شەھدىن ئولسۇن نىشات،
دەمى بولماسۇن خالى ئاندىن بىسات.

ئۆزى پادىشاھ، لېكىن دەرۋىش سۈپەت، شۇڭا ئۇ شاھلىقتىن كۆرە پېقىرلىقنى خۇش كۆرىدۇ.

ئۆزىنى جاھاندارلار ئالدىدا ئاسمان بىلەن، پۇقرالار ئالدىدا يولدىكى تۇپراق بىلەن تەڭ كۆرىدۇ.

جاھان مەملىكەتلىرى ئۇنىڭ ئالدىدا خەس ـ خەشەك بىلەن

تەڭ؛ لېكىن بىر كۆڭۈلنىڭ مەملىكىتى بولسا ئاسمان بىلەن تەڭ.

ئۇ بارلىق بىچارىلەرنىڭ غەمخورى، شاھلىقتا بولسا، گويا شەۋكەتلىك ئەبۇلغازى (ھۇسەيىن بايقارانىڭ لەقىمى).

جاھاننىڭ ۋارىسى — شاھ سۇلتان ھۇسەيىن ئىنسانلارنىڭ كۆزى، ھەقىقىي ئىنسان.

ئاسمان - پەلەك ئايلىنىپ تۇرىدىغان بولسا، ئۇنىڭغا پادىشاھلىق مەڭگۈلۈك بولسۇن.

بۇ شاھتىن خالايىققا شادلىق يەتسۇن، يەر - جاھان — ھايات ئۇنىڭدىن ئەسلا خالىي بولمىسۇن.

ئىككىنچى پەسىل

ئىسلامپاناھ بەگلەر زىكرىدە

مۇنداق (ئادىل) پادىشاھقا مۇسۇلمان بەگ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ خىزمىتىدىكى تۆت كىشىنىڭ (چاھارىيارنىڭ) بىرىدەك.

بەگ نامرات - بىچارىلەرنىڭ پاناھى ۋە پادىشاھلار ئۈچۈن دۆلەتنىڭ خەيرخاھى. ئۇ شاھقا بۇ دۇنيا ھەققىدە چىن (راست) سۆز دېگۈچى ۋە شاھنىڭ ئاخىرەت غېمىنى يېگۈچى. ئۇنىڭدىن يامانلارنىڭ كۆڭلى ۋەيران، ياخشىلارنىڭ مۇشكۈلى ئاسان. ئۇنىڭ كۆڭلىدە ئەل مېلىغا تاما يوق، ئۇنىڭ كۆڭلىدە ئائىلە، بالىچاقىلىرىنىڭ ئوي خىيالىغا ئورۇن يوق. مۇرادى پۇقرالارنىڭ تىنچ - ئامانلىقى، مەقسىتى، خەلق - جەمئىيەتنىڭ پاراۋانلىقى.

ئۇ ھەمىشە مۇسۇلمانلارنى رازى قىلىشنى ئويلايدۇ. مۇسۇلمانلارمۇ ئۇنىڭ ئۈچۈن دۇئالىرىنى ئايىمايدۇ. ئۆزىنىڭ زاتى ئېسىل ئەسلىدە، قىلغان ـ ئەتكەنلىرى ياخشىلىق شاھ ئىشىكىدە.

شاھ ئىشىكى مۇنداق بەگدىن خالىي بولمىسۇن، دۆلەت ئاسمىنىدا بۇنداق بەگلەرنىڭ ئۆمرى قۇياشى زاۋال تاپمىسۇن.

ئۈچىنچى پەسىل

نامۇناسىپ نايىب زىكرىدە

يالغانچى شۆھرەتپەرەس نايىبلارمۇ سەللەئى كاززاپ گۇرۇھىغا تەۋە. ئۇلارنىڭ پەيغەمبەرمەن دەپ دەۋا قىلىشى، ئاللانىڭ جەبرائىل ئەلەيھىسسالامدىن ئەۋەتكەن ۋەھيىلىرىنىلا سۆزلەۋاتىمەن، دېگەنلىرى پۈتۈنلەي يالغان.

شۇنىڭدەك، شاھتا بولمىغان خۇسۇسىيەتلىرىنى بايان قىلىپ دېگەن ـ ئېيتقانلىرىنىڭمۇ ھەممىسى يالغان.

ئۇنىڭ يالغان ھۆكۈم يەتكۈزۈشكە سەۋەب بولغىنى ئاچ كۆزلۈكى، بىر نېمە ئالماقچى بولسا، چىن ئورنىغا يالغان سۆزلەيدۇ، دىن ئورنىغا مۇسۇلمانلارغا زەرەر يەتكۈزۈشنى قويىدۇ. ئېيتقانلىرى يالغان، چىن سۆزلىشى قىيىن، پارا ئالغاندا باشقىچە سۆزلەيدۇ ـ يۇ، كۆڭلىدە باشقىچە خىيال سۈرىدۇ. سۆزى بىلەن ھەرىكىتى بىر بولمىغان بۇنداق نايىبلارنىڭ شاھ ئىشىكىدىن يوقالغىنى ئەلادۇر.

تۆتىنچى پەسىل

زالىم، جاھىل ۋە پادىشاھلار زىكرىدە

ئادىل پادىشاھ يالتىراپ تۇرغان ئەينەك؛ زالىم، جاھىل ۋە پاسىق پادىشاھ بولسا، ئۇ (ئەينەك)نىڭ ئارقا تەرىپىدۇر. ئۇنىڭ بىر تەرىپى سۇبھىدەك يورۇق بولسا، يەنە بىر تەرىپى گوياكى كېچىدەك قاپقاراڭغۇدۇر. زۇلۇم قىلىش ئۇنىڭ كۆڭلىگە مەرزۇپ (يېقىملىق بىلىنىدۇ)، ئەخلاقسىزلىق ـ بۇزۇقچىلىق ئۇنىڭ تەبىئىتىگە مەھبۇب (دوست بىلىنىدۇ). مەملىكەتنىڭ تىنچسىزلىقى ئۇنىڭ دىلىغا ئارام بېغىشلايدۇ، جەمئىيەت ۋە خەلقنىڭ ۋەيرانلىقى ئۇنىڭ كۆڭلىگە خاتىرجەملىك ئاتا قىلىدۇ. ئاۋات جايلار ئۇنىڭ زۇلمىدىن ۋەيران، كەپتەر ئۇۋىلىرى ھۇۋقۇشلارغا ماكان.

زالىم، جاھىل ۋە پاسىق پادىشاھلارنىڭ بەزمىسىدىكى مەي ـ شارابتىن ھاسىل بولغان سەل مەملىكەت ئاۋاتلىقىنى ۋەيران قىلىدۇ. چۈنكى، ساقىيلارنىڭ ئۆيىگە ياتقۇزۇلغان خىش مەسچىت راۋىقىدىن قومۇرۇۋېلىنغان؛ مەي ئىدىشلىرىنىڭ ئاغزىنى ياپقان خىش مېھرابنىڭ ئەگمىسىدىن سۆكۈۋېلىنغان. كۆپ قان تۆكۈش ئۇلارنىڭ دائىملىق ئادىتى، شۇڭا جېنى بارلىكى ئادەم ئۇلاردىن ئەندىشە قىلىدۇ. ئەگەر ئۇلار مەي ئىچىشنى باشلىسىلا، كوچا ـ كويلاردا يۈرگەن مۇسۇلمانلارغا قورقۇنچ ـ خەۋپ يېتىدۇ. ئەگەر خۇلقى بۇزۇق ۋە يامان تەبىئەتلىك بولسا، خەلقنىڭ خوتۇن ـ قىزلىرىغا ئۇنىڭدىن خەۋپ ـ خەتەر (يېتەر)، ئەگەر ئەدەپسىز ۋە ئۆز بېشىمچى بولسا، شەپقەتلىك نەۋايىنىڭ جېنىغا ۋاي !

بۇنداق زالىم، جاھىل ۋە پاسىق پادىشاھلارنىڭ بولمىغۇر ئىش - قىلىقلىرى ئۆزلىرىگە ياقىدۇ، ئەمما ئەل - خەلققە ياققان ئىش ئۇلار ئۈچۈن يېقىمسىز ۋە ئەيىب سانىلىدۇ. بىراۋنىڭ ئىشلىگەن خىزمەتلىرى ئۇنىڭ ئالدىدا ئازغىنە سەۋەنلىك تۈپەيلى يوققا چىقىرىلىدۇ؛ ھەق ۋە راست گەپ ئازغىنە خاتالىق تۈپەيلى ئۇلارنىڭ نەزىرىدە پۈتۈنلەي يالغان. ئۆزلىرىنىڭ خاتا پىكرى ئوڭ كەلمىسە، بۇنىڭ ئۈچۈن ئالاقىسى يوق ئادەملەرنى جاۋابكارلىققا تارتىدۇ. ھەتتا خەۋىرى يوق ئادەملەرگىمۇ تۆھمەت قىلىشىدۇ. ھاياتلىق سۈيىنى ئوغا دېسە، تەن ئالمىغان كىشى گۇناھكار بولىدۇ. قۇياش يۈزىنى قارا دېسە، ئېيتمىغانلار قارا يۈز قىلىنىدۇ.

ئۆز پايدىسى ئۈچۈن قەترىنىڭ ھۆرمىتى دەرياچە ۋە زەررىنىڭ قىممىتى قۇياشچە. ئەلنىڭ ئالەمچە مال - بىساتى ئۇلارنىڭ نەزىرىدە بىر قارا پۇلدىن قەدىرسىز، پىدا قىلغان ئەزىز جانلىرىنىڭ پارچە تىيىنچىلىك قىممىتى يوق. ئۇلار قارا قۇزغۇننى ئاق تۇيغۇن (شۇڭقار) دېسە، «غازنى ياخشى ئالىدۇ» دېمىگەن ئادەم ئەيىبدار؛ يورۇق كۈننى قاراڭغۇ كېچە دېسە، «سۈھا يۇلتۇزى كۆرۈنۈۋاتىدۇ» دېمىگەن كىشى گۇناھكار.

چىن - راست سۆزلىگۈچىلەر جان خەتىرىدە، ياخشىلىققا دالالەت قىلغۇچىلار ئۆلۈم خەۋپىدە. ھەقىقەتەن ئۇنىڭ ئالدىدا يالغان، دانالار ئۇلارنىڭ نەزىرىدە نادان. (نادان، جاھىل ۋە پاسىق پادىشاھنىڭ) خەلققە نىسبەتەن كۆڭلىدىكى ئاداۋىتى مەخپىي خەزىنىسىدىكى يوشۇرۇن بايلىقى. قەتل ئۈچۈن جان بېرىش ئۇنىڭ شوئارى، ئەلنىڭ مال - جېنىغا قەست قىلىش ئۇنىڭ ئوۋ

شىكارى. بۇنداق يامان (ناچار) پادىشاھنىڭ ۋەزىرىمۇ بولسا، بۇ خۇددى پىرئەۋننىڭ ئورۇنباسارى بولغانغا ئوخشاشتۇر. نەزم:

ئۆيلەكىم شەھبازغە بولغاي مەدەدكا جەئفەرى،
ياۋۇماي ئول خەلقغە تائۇن ھەم ئولغاي بىر سەرى.

بۇ خۇددى لاچىنغا زەھەرلىك قارا يىلاننىڭ ياردەمچى بولغىنىدەك ياكى خەلققە بىر ياقتىن ۋابا، يەنە بىر ياقتىن تاۋۇن كېسەللىكى يۈزلەنگەندەك ئەھۋال.

تەگرى بۇنداق بالالارنى يوقلۇق قۇدۇقىدىن مەۋجۇتلۇق تەختىگە يېقىن كەلتۈرمىسۇن، يوقلۇق زىندانىدىن بارلىق شەھرىستانىغا يەتكۈزمىسۇن.

بەشىنچى پەسىل

ۋەزىرلەر زىكرىدە

ۋەزىر سۆزى «ۋىزر» (گۇناھ) سۆزىدىن كەلگەن. بۇ ھال ئۇنىڭ (ۋەزىرنىڭ) تەبىئىتىگە تولىمۇ ماس ۋە لايىقتۇر. بۇ ئىشنى يەنى ۋەزىرلىكنى ياخشى قىلغان كىشى سۇلايمان ئەلەيھىسسالامنىڭ ۋەزىرى ئاسەف بولۇپ، ئۇ ئۈزۈكىگە: «ئىنسابلىق كىشىگە ئاللا رەھمەت قىلىدۇ» دېگەن ئىبارىنى نەقىشلەپ قويغانىكەن. ئاسەف دۇنيادىن كېتەر چاغدا ئىنسابنى ئۆزى بىلەن بىللە ئېلىپ كەتتى ۋە ئىنساب گۆھىرىنى نائىنسابلار ئارىسىدا قالدۇرمىدى. كىشى ئۆزىنى شامالدەك ھەر تەرەپكە ئۇرغان بىلەن، ئاسەفنى يەنى

ئاسەفتەك ۋەزىرنى بۇ دۇنيادا نەدىنمۇ تاپالىسۇن! ئەگەر دۇنيا ئەھلىدىن بىرەر زات ئاسەف سۈپەت دېيىلىدىغان بولسا، بىلگەيكى، بۇ سۇلايمان تەختىنىڭ بەربات بولغىنى.

بۇ زالىملار يەنى زالىم ۋەزىرلەر مەملىكەتنى بەربات قىلغۇچى، خەلقنىڭ يىغقان - تەرگەنلىرىنى يوقاتقۇچىلاردۇر. ئەڭ ياخشىسى، ھېچكىم بۇلار توغرىسىدا قەلەم تەۋرەتمىگەي ۋە بۇ قەلەمدەك قارا يۈزلۈكلەرنىڭ نامىنى قەلەم تىلىغا كەلتۈرمىگەي. بۇلار يەنى زالىم ۋەزىرلەر دورا ئورنىغا زەھەر بېرىپ، بىمارنى ئۆلتۈرگۈچى تېۋىپلار بىلەن ئوخشاشتۇر. كىشىنى زورىغا ئۆلتۈرىدىغان تېۋىپقا كۆرۈنۈشتىن كۆرە، تېۋىپنى رەت قىلىش ياخشىراقتۇر. بۇ ئىككى تائىپىنىڭ ھەربىرى ئوخشاشلا يىلاندۇر. شۇڭا، بۇنداقلارنى يەر يۈزىدىن يوق قىلىش شاھ ئۈچۈن ۋاجىپتۇر.

بۇلار (زالىم ۋەزىرلەر)نىڭ ھەممىسى چايان، خالايىققا يەتكۈزىدۇ كۆپ زىيان، قەلىمىنىڭ ئۇچى — چايان نەشتىرى، خالايىقنىڭ جېنىغا زەھەر تەشۋىشى ئېلىپ كېلىدۇ. بۇ زالىملارنىڭ نەشتىرى مەزلۇملار جېنىغا قانچىلىك سانجىلغان بولسا، ئۈمىدىم شۇكى، زالىملارنىڭ باشلىرىمۇ ئەجەل تېشى بىلەن شۇنچىلىك يانجىلغاي. نەزم:

بۇلاردىن گەر ئەئلا گەر ئەدنادۇرۇر،
كى ئاندىن خەلايىقغە ئازاردۇر.
شەھ ئۆلتۈرمەك ئەۋلادۇر ئول ئەلنى پات،
نەبي دەپدۇرۇر: ئۇقتۇلۇ - مۇئزىيات.

بەزىلىرى گەرچە كاتتا ۋە بەزىلىرى تۆۋەن ئورۇندا بولسىمۇ بۇلاردىن خالايىققا يېتىدىغىنى بەرىبىر ئازاردۇر. مۇھەممەد ئەلەيھىسسالام: «زىيانداشلارنى ئۆلتۈرۈڭلار» دېگەن. شۇڭا بۇنداقلارنى تېزراق ئۆلتۈرۈش شاھ ئۈچۈن ھەممىدىن ئەلادۇر.

ئالتىنچى پەسىل

ناقابىل مەنسەپدارلار زىكرىدە

دىيانەتسىز ئەمەلدار پۇقرالار ئۈچۈن بالادۇر. ئەگەر ئۇ ناكەس، بىلىمسىز بولسا، تۇرغان - پۈتكىنى پىتنە - پاسات، بۇزۇقچىلىقتۇر. ئۇنىڭ بەزمىسىدىكى نەغمە - ناۋالىرى ئىلىم ۋە تەقۋادارلىققا تۇتۇلغان ھازىنىڭ ماتەم پەريادىدۇر. ئالىملار گۇلاب قاچىلاپ ئېلىپ كەلگەن شىشىلەر بوشىغاندا، مۇلازىملىرى ئېلىپ كېتىپ، ئۇلارغا مەي قاچىلايدۇ، ئالىملار ئېلىپ كەلگەن ناۋاتنى سۇندۇرۇشۇپ، ئەمەلدارلار ئۆز ئىچىملىكلىرىگە گېرەك (زاكۇسكا) قىلىشىدۇ. گۇلاب شىشىسى ۋە ناۋاتنىڭ ۋەزىپىسى باشقا نەرسىلەرگە كۆچۈرۈلگەن. ئۇلارنىڭ غەلۋىسى بەتقىلىقلىق، ئارزۇلايدىغىنى بۇزۇقچىلىق. نۆكەرلىرىنىڭ يېمەك - ئىچمىكى خانىقا تائامىغا، خەج - خىراجىتى شەيخ - مۇدەررىسلەرنىڭ مائاشىغا شېرىك. مۇھتەسىپمۇ ئۇلارنىڭ بەزمىسىگە مەي كەلتۈرۈپ بېرىشكە رازى ۋە قازىمۇ ئۇلارغا مەي سۈزۈلدۈرۈپ بېرىشكە رازى. مەملىكەتتە بۇنىڭغا ئوخشاش مەنئى قىلىنغان ئىشلار كۆپىيىۋەرسە، ئىسلام ۋە شەرىئەتنىڭ نەئىززەت - ھۆرمىتى بولسۇن؟

ئەسلىدە ئەمەلدار ئالىملارغا دوست - يار، ماشايىخلارغا

خىزمەتكار ۋە ياردەمچى، پۇقرالار خىزمىتىگە ھەمىشە تەييار تۇرىدىغان بولۇشى لازىم. ئەمەلدار زۇلۇم رىشتىسىنى ئۈزۈپ، ۋەخپە يەرلەرنىڭ بۇزۇلغانلىرىنى تۈزىگۈچى ۋە زىرائەت ـ دېھقانچىلىقنى راۋاج تاپقۇزۇش يولىدا تىرىشچانلىق كۆرسىتىدىغان بولۇشى كېرەك. نەزم:

يوق ئولكىم، فاسىقۇ خەممارۇ زىككە،
كى بۇزغاي گەرچە بولغاي خاجە دىككە.
رىكابى نەقشى كىمسانلىق سەراسەر،
تونىدا ئاندىن ئارتۇق زىيبۇ زىۋەر.

پاسىق، ھاراقكەش ۋە قۇرۇق گەپ ساتىدىغان ئەمەلدار ھەتتا سائادەتمەن كىشىلەرنىمۇ بۇزىدۇ.

ئۇلارنىڭ ئاتلىرىنىڭ ئۈزەڭگىلىرىمۇ ئالتۇن ھەل بىلەن نەقىشلەنگەن، تونىنىڭ زىبۇ– زىننەتلىرى ئۇنىڭدىنمۇ كۆپ.

قىتئە:

كېرەككى باشىغە قويسە ئەلاقەلىق دەستار،
ياناردا ھەم ئانىڭ ئەڭنى دۇرۇر مەۋالىدەك.
يوق ئولكى، مەركەبى بويىنىغە باغلاپ ئاسسە قۇتاس،
ئاسىلغاي ئۆزىنىڭ ئۆز بوغزىدىن سەقالىدەك.

دىيانەتسىز ئەمەلدار بېشىغا پەتلىلىك سەللە ئورىۋالسىمۇ، يەنە ئۇچىسىغا ئالىملارنىڭكىدەك رىدا (يېپىنچا) ئارتىۋالسىمۇ،

ھەتتا ئىبتىنىڭ بويىنىغا كاتتا تۇمار باغلىۋالسىمۇ، ھامان ساقىلىدەك ئۆزىمۇ ئۆز بوغۇزىدىن ئىسلىدۇ.

يەتتىنچى پەسىل

پاسىق ۋە بەتقىلىق، ھە دېسىلا پالۋانلىقتىن لاپ ئۇرىدىغانلار زىكرىدە

شاھ ئىشىكىدە (ئوردىسىدا) پۇل - مال زايە قىلغۇچى بۇنداق ئادەملەر يا تەڭرىگە ئىبادەت قىلمايدۇ، يا شاھقا ئىتائەت قىلمايدۇ. تۇتقان يولى شۆھرەتپەرەسلىك، ئادەتلەنگىنى مەغرۇرلۇق، يۇرۇش - تۇرۇشى مەست - ئەلەست، ئۆگەنگىنى شەخسىيەتچىلىك. «چىن»(راست) دېگەن سۆزلىرى لاپ، «مەنىلىك» دېگەن سۆزلىرى بىمەنە. دىنلىرى شارابخورلۇق، رەسىم - قائىدىلىرى دىنسىزلىق، ئىستەكلىرى ئات چاپتۇرۇپ زوق ئېلىش، سۆزلەشتىن مەقسىتى باشقىلارغا قارا چاپلاش. ئۇلار بەزمىدە ئۆزلىرىنى ھاتەمدەك، جەڭگى - جېدەلدە بولسا، ئۆزلىرىنى رۇستەمدەك كۆرسىتىشكە ئۇرۇنىدۇ. باشلىرىدىكى ئوتتۇغاتلىرىنىڭ دەبدەبىسىدىن «نەسرى تايىر»، «بۇركۇت»ئۇركۇيدۇ؛ نەيزىلىرىنىڭ يالتىراقلىقىدىن «سىماكى زامىھ» (ئەسەد بۇرجىدىكى بىر يۇلتۇزنىڭ نامى) يۇلتۇزنىڭ نۇرى باغلىنىدۇ. قىلىقلىرى تۇپەيلى ئورىۋالغان سەللىلىرى چۇۋۇلغان، سەللە ھالاقىسىنىڭ ئۇزۇنلۇقىدىن ئۇچىلىرى ئارام تاپمىغان.

مەملىكەت دۇشمەنلىرىنى يوقىتىمىز، يۇرتنى قوغدايمىز دەپ سالغان داۋراڭلىرى ئەمەلىيەتتە شاھقا قىلغان مىننەتلىرى. بۇ

داۋالىرىنى ئورۇنلاشنى باشلىغۇچە نەچچىسىنى مەي ئۆلتۈرىدۇ، يەنە نەچچىسى باشقا بۇزۇقچىلىق تۆپەيلى دوزاخقا راۋان بولىدۇ. پەقەت يۈزدىن بىرىلا جەڭ مەيدانىغا يېتىپ بارسىمۇ، نىشانسىز قىلىچ چېپىشلىرى ھەقتائاللا مەدەتكار بولغاي، پادىشاھقا تەڭرى ئىنتايىن قوشۇن بولغاي، تۇغى «نەسرۇن مىنەللاھ...» ئايىتى بىلەن زىنىنەت تاپقاي!

تەڭرىتائاللانىڭ ئىنايىتىگە ئېرىشكەن پادىشاھنىڭ دۈشمىنى يەر بىلەن يەكسان بولۇر، ئۇنى دۆلەتكە يەتكۈزگۈچى تەڭرى، بەرگۈچىمۇ، ئالغۇچىمۇ تەڭرىدۇر. ئۇ (تەڭرى) بەرسە ھېچ كىشى ئالالماس؛ ئۇ يەتكۈزسە، ھېچ كىشى يىراقلاشتۇرالماس. پادىشاھ ھەق ئەمرىنى بەجا كەلتۈرسە، دۆلىتى كۆپ دۈشمەنلىرىگە خەۋپ ـ خەتەر يەتكۈزىدۇ. نەزم:

شەھىكى، سىدقى ئانىڭ تەڭرى بىرلە تۈز بولغاي،
نە غەم ئەدۇۋسى ئانىڭ بىر يوق ئېرسە يۈز بولغاي.
كىشىگە تەڭرى بېرۇر فەتھ يوقكى، خەيلى سىپاھ،
بەس، ئىئتىماد مۇڭا ئەيلەمەك نە سۆز بولغاي.

پادىشاھنىڭ تەڭرىگە چىن ئېتىقادى بولسا، ئۇنىڭ دۈشمىنى بىر ئەمەس، يۈز بولغان تەقدىردىمۇ، نېمە غەم؟ كىشىگە غالىبىيەتنى تەڭرى ئاتا قىلىدۇ، ئۇنداق بولمىسا لەشكەر ۋە سىپاھلىرىغا قانداقمۇ ئىشەنگىنى بولسۇن؟

شېئىر:

چەرىك بولسىمۇ بولماسا بەخت يار،
سىپەھغە ئەدۇۋ خەيلىنىڭ ھۆكمى بار.

لەشكىرى بولۇپ، بەخت يار بولمىسا، ئۇنىڭ لەشكىرى ئۆزىگە دۈشمەن دېمەكتۇر.

سەككىزىنچى پەسىل

ياساۋۇللار گۇرۇھى زىكرىدە

ياساۋۇل بولغۇچى بىر زۇلۇم چەككۈچىنى زالىمنىڭ زۇلمىدىن قۇتقۇزغان بولسا، لېكىن شۇ ئىشى ئۈچۈن زۇلۇم چەككۈچىدىن ئارتۇقچە ھەق تەلەپ قىلسا، بۇنداق ياساۋۇل زالىمغا بەكرەك يېقىندۇر. ئەگەر خىزمىتىگە يارىشا ھەق ئېلىش خىيالىدا بولسا، ئۇ ئاتا مىراسى ۋە ئانا سۈتىدەك ھالالدۇر. ناۋادا تاماسى خىزمىتىدىن كەم بولسا، بۇ ئۇنىڭ مەردلىكى ۋە مۇرۇۋۋەتلىك ئىكەنلىكىگە دەلىلدۇر. ئەگەر خىزمەت قىلىپ، ئېلىشقا تېگىشلىك بولغان ھەقنى ئالمىسا، بۇنداق ياساۋۇلنى ئەۋلىيا دېمەك لازىمدۇر. نۇرغۇن ياخشى ئادەملەر بۇ كەبى مۇرۇۋۋەتلىكنى ئۆزلىرىگە شوئار قىلىپ، شۇ يول بىلەن بارلىق مەقسەتلىرىگە يەتكەندۇر. نەزم:

ئەۋلىيائۇللاھ ھەر سۈرەتتە بار،
بەئزى ئەتمىش بۇ رەۋىشنى ئىختىيار.
چۈن ئېرۇرلار قۇببەلەر ئىچرە نىھان،
ھەقدىن ئۆزگە كىمسەگە ئېرمەس ئەيان.

تەڭرىنىڭ ئەۋلىيالىرى تۈرلۈك سۈرەتتە بولىدۇ، بەزىلىرى شۇنداق يولنى ئىختىيار قىلغانكى، ئۇلار گۇمبەزلەر ئىچىدە يوشۇرۇنغان، ئۇلارنى تەڭرىدىن باشقا ھېچكىم بىلەلمەيدۇ.

توققۇزىنچى پەسىل

ياساقلىق (لەشكەر) قارا چېرىك زىكرىدە

ياساقلىق (لەشكەر) قارا چېرىك دەپمۇ ئاتىلىدۇ. قارا چېرىك يەجۇج ۋە مەجۇج گۇرۇھىغا شېرىك. ئىشنىڭ كۆپلۈكىدىن ئۇلارغا ئارام يوق، جازا يۇرۇشىنىڭ كۆپلۈكىدىن ئارزۇ - ئارمانلىرىنى ئويلاشقۇدەك پۇرسەت يوق. ئىشلىرى ئۇدۇل كەلگەننى تالاش، يات يۇرتلارغا چېكەتكىدەك بېسىپ كىرىپ، گىياھ ۋە ياپراقلىرىغىچە غاجاش. ئىنسانىيلىق بىلەن ئۇلار ئارىسىدا قارىمۇقارشىلىق ۋە مۇسۇلمانلىق بىلەن ئۇلار ئارىسىدا زىددىيەت مەۋجۇت. ئۇلار زاتىدىنلا پەم - پاراسەتسىز، ئەسلىدىنلا ئەقلۇ ئىنسابسىز. ئۇلار قاياققا يۇزلەنسە، قايتمايدۇ؛ كېچە - كۈندۈز غەپلەت ئۇيقۇسىدىن ئويغانمايدۇ. تەنلىرى ئىسسىق - سوغۇقنى سەزمەيدۇ، ۋۇجۇدى ئاچلىق ۋە يالىڭاچلىقنى بىلمەيدۇ. رەزىللىكتە ھەممىنى بېسىپ چۈشىدۇ، ھايۋانغا خاس قىلىقلىرى كۆپ، ئادەملىكى ئاز. نەزم:

ئول قەۋمدىن ئەئجۇبە خەلايىق بولماس،
كىم، مەئدەلەرى ھەرام يەردىن تويماس.
ئۆلگۈنچە بەلا چېكىپ ئېرۇرلارمەۋجۇد،
چىن بولدى بۇ دەئۋىكى، ياساغلىق بولماس.

ئۇ قوۋمدەك ئاجايىپ خەلق يوق، ھارام يېيىشتىن قورساقلىرى تويمايدۇ. تا ئۆلگۈچە بالا ئىچىدە ياشايدۇ. «لەشكەر تۈزەلمەس» دېگەن گەپ راست ئوخشايدۇ.

قىزىقى شۇكى، ئاللانىڭ كىشىلەرگە پىنھان مەرھەمىتى بولغىنىدەك، بۇلار ئارىسىدا يوشۇرۇنغان ئادەملەرمۇ بار. ئۇردا قوشۇن بازىرىنى قىزىتىش ئۈچۈن ئۆزىنى لەشكەرلەرگە قوشقۇچىلار ئەرزان ئېلىپ، قىممەت ساتىدۇ. ئەمەلدارلار مەملىكەت ئاھالىسىدىن پارا ئالغاندەك ئۇلارمۇ قوشۇن ئۇلۇشىدىن چوتار ئايرىپ تۇرىدۇ. نەزم:

سىپاھى مالىن ئول خەيلى تەباھى،
تۈنۈ كۈن مۇفت ئالىپ خاھى ناخاھى.

بۇنداق ناپەسىل گۇرۇھ قوشۇننىڭ مال ـ مۇلكىنى كېچە ـ كۈندۈز خالىغىنىچە ئېلىۋېرىدۇ. ئىسراپ قىلىدۇ.

ئۇلارغا جازا بېرىش مۇمكىن بولمىسا، ئۇلارنى تەڭرى ئۆزى جازالىغاي !

ئونىنچى پەسىل

پادىشاھ قانداق بولسا، پۇقرالىرىمۇ شۇنداق بولىدىغانلىقى زىكرىدە

كىمكى شاھقا مۇلازىم ۋە قارام بولسا، ئىشى ۋە مۇناسىۋىتى شاھىنىڭكىگە ئوخشاش بولىدۇ. ئەگەر شاھ ئادالەتپەرۋەر بولسا، ئۇنىڭ تەسىرىدە پۇقرالىرىمۇ ئادالەتنى ياقلايدىغان بولىدۇ. ئەگەر شاھ زۇلۇمغا ئادەتلەنگەن بولسا، پۇقرالىرىمۇ زۇلۇم ئەندىشىسى ئىچىدە ياشايدۇ. ئەگەر شاھ ئېتىقادلىق بولسا،

خەلقنىڭ دىلىدىمۇ ئېتىقاد ۋە دىيانەت قارار تاپىدۇ. ئەگەر شاھتا كۇپۇرلۇق خۇسۇسىيىتى بولسا، خەلقىمۇ كۇپۇرلۇق يولىغا كىرىدۇ.

ھۆكۇمالار شاھنى مەۋج ئۇرۇپ ئېقىۋاتقان دەرياغا، ئاھالىسى ۋە يېقىنلىرىنى دەريا ئەتراپىدىكى ئۆستەڭگە ئوخشىتىدۇ. دەريا سۈيىدە قانداق كەيپىيات ۋە خاسىيەت بولسا، ئۆستەڭدىمۇ شۇ خاسىيەت ۋە كەيپىيات بولىدۇ، ئۇ ئاچچىق بولسا، بۇمۇ ئاچچىق؛ ئۇ تاتلىق بولسا، بۇمۇ تاتلىق؛ ئۇ لاي بولسا، بۇمۇ لاي؛ ئۇ سۈزۈك بولسا، بۇمۇ سۈزۈك بولىدۇ. نەزم:

ئارىقلاركى، ئول بەھردىن ئايرىلۇر،
بىلىكلىنگ ئۇلارنىڭ سۈيىن بىر بىلۇر.
چۇ بىردۇر سۇ دەريا بىلەن نەھر ئارا،
ئەمەس تەئمىدە ھاجەتى ماجەرا.

ئېرىق ـ ئۆستەڭ دەريادىن ئايرىلىپ چىققاچقا، بۇنى بىلگۈچىلەر ئۇلارنىڭ سۈيىنى بىر (ئوخشاش) دەپ بىلىدۇ؛ دەريا بىلەن ئۆستەڭنىڭ سۈيى بىر بولغاچقا، ئۇنىڭ تەمى توغرىسىدا مۇنازىرىگە ھاجەت يوق.

ئون بىرىنچى پەسىل

شەيخۇلئىسلام زىكرىدە

شەيخۇلئىسلام مۇسۇلمانلارنىڭ پېشۋاسىدۇر، ئۇنىڭغا ئىتائەت قىلماق ئىسلام ئەھلى ئۈچۈن ئىشارەتتۇر. بۇنداق كىشى

ئىسلامپاناھ، يەنى ئىسلام دىنىنى ھىمايە قىلىدىغان ئالىم ۋە ئۇنىڭ تەرغىباتچىسى؛ ئاللاغا يېقىن ۋە شەرىئەت قائىدىلىرىدىن چەتلىمەيدىغان دانا؛ پېقىرلىققا قانائەت قىلىدىغان، پاكلىق يولىنى تۇتىدىغان، ياخشى ـ يامانغا بىردەك شەپقەتلىك، چوڭ ـ كىچىككە سۆزسىز توغرا يول كۆرسىتىپ بېرەلەيدىغان، شەرىئەت قانۇنلىرىدا مۇستەھكەم ۋە كامىل، ھەرقانداق بىدئەتچىنىڭ بىدئەتلىرىنى يوققا چىقىرالايدىغان بولۇشى لازىمدۇر. ئەنە شۇنداق شەرتلەرنى ھازىرلىغان ئادەمنى «شەيخۇلئىسلام» دېسە بولىدۇ. نەزم:

مۇندىن ئولدى مۇقەررەبى بارى،
شەيخۇل ـ ئىسلام پىرى ئەنسارى.

شەيخۇلئىسلام پىر ئەنسارىيى شۇنداق خۇسۇسىيەتلىرى بىلەن ئاللاغا يېقىن بولدى.

ئون ئىككىنچى پەسىل

قازىلار زىكرىدە

قازى ئىسلام بىناسىنىڭ تۈۋرۈكىدۇر ۋە مۇسۇلمانلارنىڭ ياخشى ـ يامان ئىشلىرى توغرىسىدا ھۆكۈم چىقارغۇچىدۇر.

قازى كۆڭلى دىن ئىلىملىرى بىلەن بېزەلگەن، ئەقىل ـ پاراسەت جەھەتتە نۇقسانسىز بولۇشى، قەلبىدە شەخسىي مەنپەئەتكە ئورۇن بەرمەسلىكى، سادىق كۆڭلى بىدئەت ئەھلىگە مۆلايىم بولۇشتىن خالىي بولۇشى لازىم.

قازىنىڭ مەھكىمىسى شەرىئەت ئىلمىنىڭ خەزىنىسى. شۇڭا، ھۆكۈم قىلىنىدىغان ۋاقىتتا دوستقىمۇ، ياتقىمۇ ئوخشاش مۇئامىلە قىلىشى لازىم. ئۇ ئىلىم - بىلىمى ۋە تەقۋادارلىقىدىن كىشىلەر كۆڭلىدە ئابرۇي قازىنىشى، ئىشلاردىكى ئىنچىكىلىكى ۋە پاراستى بىلەن دىيانەتسىزلەرنىڭ كۆڭلىگە غەم - ئەندىشە سالالىشى لازىم. كۆڭلى دائىم ھەق كالاملىرى بىلەن كۈچەيگەن بولۇشى ۋە ھۆكۈملىرىدە مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنىڭ ھەدىسلىرىگە ئاساسلانغاندىلا بولۇشى لازىم.

قازى شەرئىي ھېيلىلەرنىڭ قاراڭغۇلۇق تۈگۈنلىرىدىن كۆڭلىنى ئۇچۇق، پەتىۋارچىلار ئالدامچىلىق تۈتەكلىرى قاپلىغان قەلبىنى يورۇق تۇتسۇن. شۇندىلا پارىخور پەتىۋاچىلار ئۇنىڭ ئالدىدا خار - زار، ھېيلىگەرلەر ئەيىبدار بولىدۇ.

ئەگەر ئىلىمسىز قازى ھاراقكەش بولسا، ئۆلتۈرگۈلۈك؛ دوزاخ ئوتىغا يەتمەستىن بۇرۇن كۆيدۈرگۈلۈك.

ئەگەر قازى پارىخور بولسا، ئىسلام سېپىلىنىڭ ئۇلىنى كولايدۇ؛ ئەگەر ئۇ ئۆزى پارا بېرىپ، قازىلىق مەنسىپىگە ئولتۇرغان بولسا، ئۇمۇ پارا ئېلىپ شەرىئەت قانۇنلىرىنى بۇزىدۇ، ھەتتا قەلىمىمۇ شەرىئەت قانۇنلىرىنى خالىغانچە بۇرمىلايدۇ.

قازى شەرىئەت يولىدىن بىر قەدەممۇ تايماسلىقى، توغرا يولدىن چىقماسلىقى لازىم. توغرا خەتمۇ قائىدىسىز، خالىغان تەرتىپتە يېزىلسا، ئەگرى بولۇپ قالىدۇ؛ سازنىڭ تارىمۇ ئۆز تەڭكىشىدىن ئاشۇرۇۋېتىلسە، تۈزۈكى بۇزۇلىدۇ. قازى ئەلنىڭ مېلى ۋە جېنى ئۈستىدىن ھۆكۈم يۈرگۈزىدىغان بولغاچقا، ئۇچۇق - يورۇق بولۇشى كېرەك. ئۇنىڭ ئايىغى توغرىلىق كۆۋرۈكىدىن تېيىلىپ كەتسە، جەھەننەم تېگىدىن ئورۇن ئالىدۇ. قازىلىق

ئىشنى خالىغانچە قىلىمەن دېيىش ھاياسىزلىق ۋە يالغانچىلىقتۇر. بۇنداق يالغانچى ۋە ھاياسىز پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام شەرىئىتىنىڭ ھۆكۈمدارلىقىغا قانداقمۇ مۇناسىپ كەلسۇن! نەزم:

مۇخبىرى سادىق شەھكىم قىلدى دىنۇ شەرئىنى،
بارى ئەديان ناسىخى ئانداغكى، مۇمكىن ئېردى تۈز.
كازىب ئول يولنى نېچۈك تۈزگەيكى، بىر كەززاب ھەم،
قىلدى كۆپ دەئۋا، ۋەلى قويدى جەھەننەم سارى يۈز.

دىن ۋە شەرىئەتنى ئەڭ راستچىل خەۋەرچىلەرنىڭ پادىشاھى بولغان مۇھەممەد ئەلەيھىسسالام تۈزدى ھەم دىندارلارنى بىكار قىلىپ شەرىئەتنى توغرىلىدى؛ بۇ يولنى كاززاپلار قانداقمۇ تۈزەلەيدۇ، بىر كاززاپ كۆپ دەۋا قىلغان بولسىمۇ، لېكىن ئۆزى جەھەننەم تەرەپكە يۈزلەندى.

ئون ئۈچىنچى پەسىل

مۇپتىلار زىكرىدە

فىقھى ئالىمى بولغان مۇپتى دىندار، ئالىم بولۇشى، ئىمان ـ ئىسلام ئىلىملىرىدە ماھىر، دىيانەت نۇرى پېشانىسىدە چاقناپ تۇرىدىغان بولۇشى، كۆڭلى نۇقسانسىز، ھىيلە ـ مىكىردىن خالىي، قەلىمى بايان قىلىشتا راستچىل، يازغانلىرى مۇجتەھىدلەر سۆزىگە مۇۋاپىق بولۇشى لازىم. (ئەگەر ئۇ) ئۇنداق بولماي، پاسىق، مەيخور، جاھىل، بەتقىلىق بولسا، بىر پۇل ئۈچۈن يۈز ھەقنى ناھەق بىر سېۋەت ئۈچۈن بىر باغنى

كۆيدۈرۈشتىن يانمىسا، بىر چارەك بۇغداي ئۈچۈن بىر خامانىنىڭ سورۇلۇپ كېتىشىگە پەرۋا قىلمىسا، ھىيلە ـ مىكىر بىلەن پەتىۋا چىقارسا، شەرىئەت كىتابىدىكى چېكىتلەرنى بۇزسا، ئىش ھەققى ئۈچۈن كۈمۈش ئېلىپ ئۆز مىلىغا قوشسا، دىنىنى دۇنياغا ساتقان بولىدۇ. بۇنداق مۇپتى ئادەم ئۆلتۈرگۈچى تېۋىپتۇر: بىرى ئىسلامنى ئۆلتۈرۈش بىلەن، يەنە بىرى مۇسۇلمانلارنى ئۆلتۈرۈش بىلەن مەشغۇلدۇر. نەزم:

مۇفتىكى، ئىشىگە مۇزد ئالىپ قىلسە رەقەم،
مۇزد ئارتۇق ئېسە، مەيل كېرەك قىلغاي ھەم.

مۇپتى ئەگەر بېجىرگەن ئىشى ئۈچۈن ھەق ئېلىپ قەلەم تەۋرەتسە، ناۋادا ئالغان ھەق ئارتۇق بولسا، مايىللىق قىلىدۇ.

فەتۋادا چۇ بولدى مۇزد ئۈچۈن «نەئەم»،
قىلماق كېرەك ئول قەلەمزەن ئىلكىنى قەلەم.

پەتىۋا چىقىرىشتا ھەق ئېلىش ئۈچۈن، «ياق» ياكى «ھەئە» دېگەن ھۆكۈمنى قىلىدىغان بولسا، ئۇنداق قەلەم تەۋرەتكۈچىنىڭ قولىنى قەلەم قىلىپ كەسمەك كېرەك.

ئون تۆتىنچى پەسىل

مۇدەررىسلەر زىكرىدە

مۇدەررىس بولغان كىشى مەنسەپ ـ ئەمەلگە قىزىقماسلىقى،

ئۆزى بىلمەيدىغان ئىلىمدىن گەپ ئېچىشقا ئۇرۇنماسلىقى، ئۆزىنى كۆرسىتىش ئۈچۈن دەرس ئورنىغا شاۋقۇن - سۈرەن سالماسلىقى، جاھىللار كەبى سەللىسى يوغان ۋە ھالاقىسى ئۇزۇن بولماسلىقى، ماختىنىش ئۈچۈن مەدرىسە ئايۋىنىنىڭ تۆرىنى ئىگىلىۋالماسلىقى لازىم.

ئۇ دىن ئىلىمگە ئائىت ئېنىق مەسىلىلەرنى ئوبدان بىلىشى ۋە ئەلگە بىلگەنلىرىنى تەلىم بېرىشى، يارىماس، ناچار ئىشلاردىن ھەزەر قىلىشى ۋە ناپاك قىلىقلاردىن يىراق تۇرۇشى كېرەك. ئۆزىنىڭ بىلىمسىزلىكىنى بىلەلمەي، ئۆزىنى ئالىم چاغلايدىغان، تۇرلۇك پاسىقلارغا بېرىلىپ ھالال ھېسابلايدىغان؛ قىلمايدىغان ئىشلارنى قىلىش، قىلىدىغان ئىشلارنى قىلماسلىق ئۇنىڭغا ئادەت بولۇپ قالغان كىشىلەر مۇددەرىس ئەمەس، بەلكى بىدئەتچى (ناچار ئادەتلەرنى تارقاتقۇچى)دۇر. بۇنداق كىشىنىڭ سۆھبىتىدە بولۇش ئىسلام ئەھلى ئۈچۈن مەنئى قىلىنغاندۇر. مۇدەررىس ئالىم، تەقۋادار ۋە ھوشيار بولۇشى؛ ھەرقاچان ئاللانىڭ، رەسۇلۇللانىڭ سۆزلىرىنى نەقىل - ئۆرنەك قىلمىقى لازىمدۇر.

نەزم:

ھەرنېكى ئايتۇر ئۇلسە خۇداۋۇ رەسۇلدىن،
ئاندىن سۇڭ ئۇلسە مۇجتەھىدۇ ئەۋلىيا سۆزىن.
ئاندىن كىشى نې ئىشتۇرۇ نە ئۆرگەنۇر،
بولغاي خۇدا سۆزى، يوق ئېسە مۇستەفا سۆزىن.

نېملا سۆزلىسە خۇدا ۋە رەسۇل (پەيغەمبەر)دىن سۆزلىسە، ئاندىن ئىجتىھاتلىق ئالىملار ۋە ئەۋلىيالارنىڭ سۆزلىرىنى

ئېيتسا، بۇنداق ئالىمدىن كىشى نېمىنى ئاڭلىسا ۋە نېمىنى ئۆگەنسە، (ئاڭلىغىنى ۋە ئۆگەنگىنى) خۇدانىڭ سۆزى ياكى بولمىسا، مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنىڭ سۆزلىرى بولىدۇ.

ئون بەشىنچى پەسىل

تېۋىپلار زىكرىدە

تېۋىپ ئۆز كەسپىگە ماھىر، رەھىم - شەپقەتلىك ۋە بىمارلارنىڭ ھالىغا يېتىدىغان تەبىئىتى مۇلايىم، ھۆكۈمالارنىڭ سۆزلىرىگە ئىزچىل ئەمەل قىلىدىغان، سۆزلىرى دوستانە ۋە كۆڭۈل ئىزدەيدىغان، ئۆزى خۇش پېئىل ۋە خۇشخۇي بولغاي.

بىلىملىك تېۋىپ بىمارلارغا مېھرىبان بولىدۇ. ئۇنى ئىيسا ئەلەيھىسسالامنىڭ ئىزباسارى دېيىشكىمۇ بولىدۇ. ئىيسا ئەلەيھىسسالام چىققان جاننى دۇئا قىلىش ئارقىلىق تەنگە كىرگۈزگەن تېۋىپ بولسا تەندىن چىققىلىۋاتقان جاننى داۋالاش ئارقىلىق توسۇپ قالىدۇ. بۇنداق تېۋىپنىڭ چىرايى كېسەللەرنىڭ كۆڭلىگە سۆيۈملۈك، سۆزى بىمارلارنىڭ جېنىغا يېقىملىق، تېنىقى ساقىسىزلارغا داۋا، قەدىمى خەستىلەرگە شىپادۇر. ئۇنىڭ چېھرى نىجاتلىق ئاتا قىلغۇچى خىزىر، شەربىتى ئابىھاياتتۇر.

گەرچە تېۋىپ ئۆز كەسپىدە ماھىر بولسىمۇ، لېكىن بەتخۇي، بىپەرۋا ۋە قوپال سۆزلۈك بولسا، بىمارنى بىر تەرەپتىن داۋالىسىمۇ، ئەمما نەچچە تەرەپتىن ئۇنىڭ مىزاجىنى بۇزىدۇ. بىلىمسىز تېۋىپ جاللاتنىڭ شاگىرتىدۇر. جاللات تىغ بىلەن

ئۆلتۈرۈلسە، بۇ زەھەر بىلەن ئازابلايدۇ. جاللات بۇنداق تېۋىپتىن ياخشىراقتۇر. شۇبھىسىزكى، جاللات گۇناھكارلارنى ئۆلتۈرىدۇ، بۇ بىگۇناھلارنى ھالاك قىلىدۇ. ھېچبىر گۇناھكار جاللات قولىدا خار بولمىسۇن ۋە ھېچبىر بىگۇناھ بىمار بۇنداق تېۋىپقا زار بولمىسۇن. نەزم:

ھازىق تەبىبى خۇشگوي تەن رەنجىغە شىفادۇر،
ئامىيۇ تەشدىد خۇي ئەل جانىغە بەلادۇر.

شېرىن سۆزلۈك ماھىر تېۋىپ تەن زەنجىگە شىپادۇر،
ساۋاتسىز، بەتخۇي تېۋىپ ئەل جېنىغا بالادۇر.

ئون ئالتىنچى پەسىل

(نەزم) گۈلىستانىنىڭ خۇش ئاۋاز قۇشلىرى زىكرىدە

ئۇلار بىر نەچچە تەبىقىدۇر: بىرىنچى تەبىقىدىكىلىرى بىلەن بېيىمغان ۋە خەلقىنىڭ تەرىپلەشلىرىگە ئېھتىياجى چۈشمەيدىغانلاردۇر. ئۇلار مەنىلەر خەزىنىسىدىن جاۋاھىر تېرىدۇ ۋە شۇ جاۋاھىرلارنى ئەل پەيزى ئۈچۈن ۋەزىن يىپىغا ئۆتكۈزۈپ نەزم قىلىدۇ.

نەزم ئىلمى ناھايىتى ئەزىز، ئىنتايىن شەرەپلىك - يېقىملىقتۇر. چۈنكى، ئاللانىڭ كالامىدا ئۇ بار، ھەدىسلەردىمۇ ئۇنى ئىزدىسە تاپقىلى بولىدۇ. كىشىلەر ھۆرمەت يۈزىسىدىن ئۇنى شېئىر دەپ ئاتىمىغان.

بۇ ئەزىز قوۋمنىڭ پېشۋاسى ۋە باشلامچىسى، بۇ شاراپەتلىك

زاتلار گۇرۇھىنىڭ ئالدىنقى قاتاردىكىسى ۋە سەرخىلى، ئەۋلىيالىق دېڭىزىنىڭ گۆھىرى ۋە كارامەت ئاسمىنىنىڭ يۇلتۇزى، مۆمىنلەرنىڭ ئەمىرى ھەزرىتى ئەلى — تەڭرى ئۇ كىشىدىن رازى بولسۇن ۋە ئۇنىڭ تۆپەيلىدىن ياخشىلىق ئاتا قىلسۇن — بولۇپ، ئۇنىڭ نەزم دىۋانى (شېئىرلار توپلىمى) بار، ئۇنىڭدا سىر - ھېكمەتلەر ھەددى - ھېسابسىز.

ئەمدى بىز بۇ ئاجايىپ زاتلار گۇرۇھىغا تەۋە كۆزگە كۆرۈنگەنلەردىن بەزىلىرىنى بايان قىلىپ ئۆتەيلى:

شۇ جۈملىدىن پارسىي تىل بىلەن ئىلاھىي مەرىپەت سىرلىرىنىڭ جاۋاھىرلىرىنى نەزم يىپىغا تىزغۇچى شەيخ فەرىدۇددىن ئەتتاردۇر. يەنە بىرى مەسنەۋىچىلىك ۋە مەنىۋىچىلىكنىڭ قابىلى، يېقىنلىق دېڭىزىنىڭ غەۋۋاسى مەۋلانا جەلالۇددىن، يەنى مەۋلەۋى رۇمىيدۇر. بۇلارنىڭ شېئىر يېزىشتىن مەقسىتى ئىلاھىي سىرلارنى بايان قىلىش ۋە ئۇنىڭ پۈتمەس - تۈگىمەس مەرىپىتىنى تارقىتىشتىن ئىبارەت.

يەنە بۇلارغا ئەگەشكەن، ھەممىدىن خەۋەردار ئەۋلىيا ۋە تەڭرى يولىدىكى ماشايىخلار باركى، بۇلار تەڭرى سۆزلىرىنى ئىپادىلەشنى ۋە ھەقىقەت مەنىلىرىنى ياخشى بىلگەنلەردۇر. ھەقىقەت تەرىقىنىڭ بىلىمدانى، بەلكى كىمياگىرى ۋە كىبرىتى ئەھمەرىدۇر.

يەنە بىر گۇرۇھ شائىرلار باركى، ئۇلار ھەقىقەتەن سىرلىرىغا مەجازىي ۋاستىلەرنى ئارىلاشتۇرۇپ، ئۆز پىكىرلىرىنى شۇ ئۇسلۇبتا مۇقىملاشتۇرىدۇ. مەنە ئەھلىلىرى ئىچىدىكى ھېكمەت ئىگىسى شەيخ مۇسلىھۇددىن سەئدى شىرازىي، ئىشق ئەھلىنىڭ چىن ۋە ساداقەتلىك ئاشىقى ئەمىرخۇسرەۋ دېھلەۋى، تەسەۋۋۇپتا

نازۇك، قىيىن چىگىشلەرنى يەشكۈچى شەيخ زەھىرۇددىن سانائىي، دىن ئەھلىنىڭ يېگانىسى، تەڭرىگە يېقىن زات شەيخ ئەۋھەدۇددىن كىرمانىي، سۆز بىلەن ھەرقانداق چوڭقۇر مەنىلەرنى يورۇتۇپ بەرگۈچى خاجە شەمسۇددىن مۇھەممەد ھافىزلار شۇلارنىڭ جۈملىسىدىندۇر.

بۇلاردىن باشقا يەنە بىر گۇرۇھ باركى، ئۇلار نەزملىرىدە پىكىرنى كۆپىنچە مەجازىي يول بىلەن بايان قىلغان. ئۇلار بۇ ئادەتكە بەكرەك مايىلدۇر. ئۇلار كەمال ئىسفەھانىي، خاقانىي شىرۋانىي، خاجەئى كىرمانىي، مەۋلانا جەلالۇددىن، خاجە كەمال، ئەنۋەرىي، زەھىرىي، ئەبدۇلۋاسىئى دايىرىي، سۇلەيمان ياساۋچى، ناسىر بۇخارىي، كاتىبىي نىشاپۇرىي ۋە شاھىي سەبزەۋارىيلاردۇر.

يەنە ھەقىقەت، مەجاز تەرىقىدە كامىل ۋە ھەر ئىككى ئۇسلۇبتا كەم ـ كۈتىسىز ماھىر، نەزم ئەھلىنىڭ پېشۋاسى ۋە يېتەكچىسى ھەزرىتى شەيخۇلئىسلام مىللەت ۋە دىنىنىڭ نۇرى ئەبدۇررەھمان جامىيدۇر (ئاللا ئۇنىڭ ياتقان جايىنى نۇرغا تولدۇرسۇن، قەبرىسىنى مۇقەددەس قىلسۇن). ئۇ بىرىنچى گۇرۇھتىكىلەرگە ئوخشاشلا سۆزى شەرەپلىك ۋە كېيىنكى گۇرۇھتىكىلەرنىڭ ئۇسلۇبى گۈزەللىكلىرى بويىچە كامالەت ئىگىسىدۇركى، ئالەمدىكى ئىلاھىي ھەقىقەت شەيدالىرى، پاك ئىنسانىي مۇھەببەت ئەھلىلىرى ئۇنىڭ يېقىملىق ۋە مەنىلىك سۆزلىرى بىلەن خۇشاللىق تاپىدۇ ۋە تارتقان مەرىپەتلىرى بىلەن ھۇزۇرلىنىدۇ.

يەنە تۆۋەن تەبىقىدىكى بىر جامائەتمۇ باركى، بۇلار پەقەت شېئىر يېزىش بىلەن شاد ۋە خۇرسەن، رازى ۋە بەھرىمەندۇرلار. ئۇلار يۈز مۇشەققەت بىلەن يەتتە بېيىتنى قۇراشتۇرۇۋالسا،

شائىرلىق دەۋاسىنى يەتتە قات ئاسماندىن ئاشۇرۇۋېتىدۇ. ئەمما، سۆزلىرىدە نە ھەقىقەت ۋە نە مەرىپەت تەمىدىن لەززەت، نەزمىلىرىدە نە زوق ۋە نە ئىشق ئوتىدىن ھارارەت، نە شائىرانە تەركىبلىرىدە گۈزەللىك ۋە نە ئاشىقانە كۆيۈش - پىنىشلىرىدا يالقۇندىن ئەسەر بولسۇن. ئەگەر بەزىلىرىدىن گاھىدا بىرەر ياخشى بېيىت يارىتىلىپ قالسا، نەچچىلىگەن ئورۇنسىز دەۋا بىلەن ھەممە ياققا جار سېلىپ، شۇ بېيىتنىمۇ زايە قىلىدۇ. بۇلاردىن بەزىدە بىرەر يېقىملىق، نازۇك مەنە كۆرۈلۈپ قالسىمۇ، ئۇنى يېقىمسىز دەۋا بىلەن ھېچنېمىگە ئەرزىمەيدىغان قىلىپ قويىدۇ. گويا ئۇلارنىڭ ئۆزلىرىچە ئەقىدىسى مۇۋاپىق ۋە ئۆزلىرى ياراتقان سۆز - بېيىتلىرىغا ئېتىقادلىرى مۇستەھكەم. قىزىق يېرى شۇكى، بۇ تائىپە شائىرلىرىنىڭ كۆپچىلىكىنىڭ شېئىرلىرىدا مەنە ئازراق، ئەمما شائىرلىق دەۋالىرى كۆپرەك. ئەي تەڭرىم، نەپسىمىزنى ياۋۇزلۇقتىن ئىشلىرىمىزنى يامانلىقلاردىن ئۆزۈڭ ساقلىغىن ! رۇبائىي:

ئەئلالارىدۇر نەدىن دەرسەن ئەئلا،
ئەدنالاردى ھەم بارچە دەنىدىن ئەدنا.
ئەۋسەتلەرىكىم، ھېچ نېمەگە ياراماس،
بىلكىم، نەفەس ئۇرماماق ئۇلاردىن ئەۋلا.

ئۇلارنىڭ ئەلالىرى ھەممىسىدىن ئەلا، ئەلادىن تۆۋەنلىرى ھەممىسىدىن تۆۋەن؛ ئوتتۇرىلىرىدىكىلىرى بولسا، ھېچنېمىگە يارىمايدۇ، بىلگىنىكى، ياخشىسى، ئۇلار توغرىسىدا ئېغىز ئاچمىغان تۈزۈك.

ئون يەتتىنچى پەسىل

كاتىپلار زىكرىدە

كاتىپ شائىرلارنىڭ شېئىرلىرى بىلەن ۋاراقنى بېزىگۈچى ۋە سۆز خەزىنىسىنىڭ خەزىنىچىسىدۇر. خەزىنىچىنىڭ ھۈنىرى (ۋەزىپىسى) ئامانەتنى ساقلاشتۇر، ئۇ ئامانەتنى ئۆزىنىڭ قىلىۋالسا ياكى ئۆزگەرتىۋەتسە، خىيانەت قىلغان بولىدۇ.

ئامانەتنى ساقلىغۇچى كىشى خىيانەتچى بولسا، ئۆز كەسپىدە ئەيىبداردۇر. شۇڭا، بۇنداق كىشىنىڭ قولىنى كېسىۋەتكەن ياخشى.

ياخشى يېزىلغان خەت ۋە جايىدا قويۇلغان چېكىت چىرايلىقلار يۈزىگە گۈزەللىك بەخش ئەتكەن خالدەك ئاق قەغەز جامالىنى بېزەيدۇ. خۇش خەت يەنى خەتنى چىرايلىق يازغۇچى كاتىپ سۆزگە زىننەت ۋە سۆزلىگۈچىگە راھەت بېغىشلايدۇ. ئەگەر خەت پۈتكۈچى خەتتات توغرا يازسا، ئۇنىڭ پۈتكىنىنى ياخشىلار كۆڭلىگە سۆزسىز مەقبۇل بولىدۇ. يازغۇچى خاھى بىر بېيىت، خاھى يۈز بېيىت يازسۇن، ئىملاسى توغرا بولسا، ئوقۇغۇچىلار ياخشى كۆرىدۇ؛ ئەگەر خەتنىڭ شەكلى چىرايلىق ۋە توغرا بولمىسا، بىلىم ئەھلى ۋە ئوقۇغۇچىلارنىڭ چۈشىنىشىدە مۈجمەللىك پەيدا قىلىپ قويىدۇ. شۇنىڭدەك خېتى چىرايلىق بولسىمۇ، ئەمما ئىملاسىدا كۆپ خاتاغا يول قويىدىغان بۇنداق كاتىپنىڭ ئىككى قولى پالەچ كېسىلىگە گىرىپتار بولغاي. ئۇنداقلار چېكىتنى ئورۇنسىز قويۇپ «ھەبىب» (دوست)نى «خەبىس» (پەسكەش) قىلىدۇ، «مۇھەببەت»نى «مېھنەت» قىلىپ

يازىدۇ، ئۇنىڭدەك يارامسىز جاكارغا يۈز لەنەت !

خېتىمۇ سەت، خاتالىرىمۇ كۆپ بولغان كاتىپ ساقىلىنى بوياپ مەسخىرىگە قالغان قېرى كىشىگە ئوخشايدۇ. شۇڭا، ئۇنداق كاتىپنىڭ خەتلىرىنى پارچىلاپ ئەۋرەزگە تاشلاش ۋە ئىگىسىنى بولسا جەھەننەمگە يوللاپ، دوزاخنىڭ پاسىبانىغا تاپشۇرۇش ھەممىدىن ئەلادۇر.

مەھبۇبىدىن كەلگەن مەكتۇپ خېتى چىرايلىق، مەزمۇنىمۇ ياخشى بولسا، كۆڭۈلنى سۆيۈندۈرۈپ، جانغا ھۇزۇر بېغىشلايدۇ. ئۇنىڭ خېتى كۆرۈمسىز بولسىمۇ، ھېچقىسى يوق. چۈنكى، ئاشىق مەشۇقىنىڭ خېتىنى ھېچقاچان يامان دېمەيدۇ.

گويا قەلەمنىڭ ئورنى قەلەمدان بولغاندەك، يامان كاتىپنىڭ مەنزىلى زىندان بولسۇن، بېشى قەلەمدەك يارا، يۈزى قەلەمدەك قارا بولسۇن. نەزم:

قايسى بىر كاتىبكى، ئول سۆزگە قەلەم سۈرگەي خىلاف،
ئول قارا يۈزلۈك باشى بولسۇن قەلەم يەڭلىغ شىكاف.

سۆزنى چەلگەش ـ خاتا يازىدىغان ھەرقانداق بىر قارا يۈزلۈك كاتىپنىڭ بېشى قەلەمدەك تىلىنسۇن.

ئون سەككىزىنچى پەسىل

مەكتەپ ئەھلى زىكرىدە

بەزى مۇئەللىملەر بىگۇناھ مەسۇملارغا جاپا قىلىدۇ. ئۇلار بالىلارنى ئازابلاش ۋە كالتەكلەشكە مايىل. زاتىدىنلا ئۇرۇشقاق،

كۆڭلى پولات، باغرى تاش، غەزەپتىن دائىم قاپاقلىرى تۈرۈك، گۇناھسىزلار بىلەن دۈشمەنلىشىشكە كۆنۈك، كۆپچىلىكنىڭ تەبىئىتىدە كېسەللىك بار، ئۇلار ئەقىلسىزلىك كېسىلىگە دۇچار بولغان. ئۇلار بالىلار كۆڭلىدىن ئىبارەت توسۇن تايىنى جاپا بىلەن كۆندۈرمەكچى، ئۇلارنىڭ قالايمىقان ئادەتلىرىنى قاتتىق قوللۇق بىلەن تەرتىپكە سالماقچى بولۇشىدۇ. ئۇلار تولىمۇ قوپال ۋە ئاچچىقى ياماندۇر، بالىلارنىڭ قالايمىقان ئادەتلىرىنى تۈزەشتە بىر چوڭ ھەرىگە ئوخشايدۇ. ئۇلارنىڭ بۇنداق قىلىقىنى ئىنسان قىلمايدۇ، ئىنسان تۇگۇل، دىۋىمۇ ئۇنداق قىلمايدۇ. لېكىن، بىر بالىنى مۇھاپىزەت قىلىشقا بىر توپ ئادەممۇ ئاجىزلىق قىلىدۇ. ۋاھالەنكى، مۇئەللىم بولسا، بىر توپ بالىغا ئىلىم ـ ئەدەپ ئۆگىتىدۇ. قارالىڭ، ئۇنىڭغا نېمە جاپالار يېتىدۇ. بالىلار ئارىسىدا پەمى ئاز ۋە ئىدراكى ئاجىزلار بولسا، ئۇ كىشىگە (مۇئەللىمگە) يەنە يۈزلەپ مۇشەققەتلەر يېتىدۇ. نېمىلا دېگەنبىلەن، بالىلار (ئوقۇغۇچىلار)دا مۇئەللىمنىڭ ھەققى ناھايىتى كۆپ. ئەگەر ئوقۇغۇچى پادىشاھلىق مەرتىۋىسىگە يېتىشسىمۇ، ئۆز مۇئەللىمىگە قۇللۇق قىلسا ئەرزىيدۇ. شاگىرتى ئەگەر شەيخۇلئىسلام ياكى قازى بولغان تەقدىردىمۇ، ئۇنىڭدىن پەقەت ئۇستازى رازى بولسىلا، ئاندىن تەڭرى رازى بولىدۇ. نەزم:

ھەق يولىدا كىم ساڭا بىر ھەرف ئوقۇتمىش رەنج ئىلە،
ئەيلەمەك بولماس ئادا ئانىڭ ھەققىن يۈز گەنج ئىلە.

ھەق يولىدا كىمكى ساڭا جاپا چېكىپ بىرەر ھەرپ ئۆگەتكەن بولسا، ئۇنىڭ ھەققىنى يۈزلىگەن خەزىنە بىلەنمۇ ئادا قىلغىلى بولمايدۇ.

ئون توققۇزىنچى پەسىل

ئىماملار زىكرىدە

ئىماملىق قىلغۇچىلاردىن بەزىلىرى پەقەت ئۆز قىرائىتىگىلا ئاشىق ۋە ئۆز نامىزىغىلا مەپتۇندۇر. ئۇلار ئۆزلىرىنى ئەڭ ياخشى تەسەۋۋۇر قىلىشىدۇ ۋە مەن ياخشى دەپ تەكەببۇرلىشىدۇ. ئۇلار ئۆزلىرىنىڭ نامىزىنى مەقبۇل دەپ خىيال قىلىدۇ، ھەتتا جامائەت نامىزىنىڭ قوبۇلى ئۈچۈن كېپىل بولۇشىدۇ. ئۇلارنىڭ قىرائەت قىلىشلىرى چىرايلىق ئاۋازىنى كۆز - كۆز قىلىشتۇر، ئۆزلىرىنى جامائەتتىن ئىلگىرى قويۇشى رەسۋالىقتۇر. ئۇلارنىڭ خىيالىغا نەپسانىيەت باشلامچىلىق قىلىدۇ، شۇڭا ئۆزلىرىنى ئەلگە يېتەكچىمەن دەپ تەسەۋۋۇر قىلىشىدۇ. نامازغا ئىماملىق قىلىش كامالەت ئىگىلىرىنىڭ ئىشىدۇر. ئۆزىنى ئۆزى كامالەت ئىگىسى دەپ تەسەۋۋۇر قىلغۇچى نادان ۋە چولتا كىشىدۇر. مېھىر - شەپقەت ئۈچۈن پىر مۇرىتلار توپىغا، مۇئەللىم نارەسىدە بالىلار توپىغا، ئالىم نادانلارغا؛ تەربىيەت ئۈچۈن ئەر بولغۇچى خوتۇن - بالىلىرىغا ئىمامەتچىلىك قىلسا مۇناسىپتۇر. يەنە ئالاھىدە ئىبادەتنىڭ ئەدەپ - قائىدىلىرىنى ۋە شەرىئەتنىڭ رەسىم - يوسۇنلىرىنى باشقىلارغا ئېنىق قىلىپ، ئەينەن چۈشەندۈرۈش زۆرۈرىيىتى بىلەن ئىمامەتچىلىك قىلىشمۇ جايىزدۇر. ئەمما، مائاش ۋە تەمىنات يېيىش مۇددىئاسى بىلەن ئۆزىنى ئىمام دەپ ئاتاش ئىماملارنىڭ ئىشى ئەمەس ۋە ئۇنداق كىشىنى ئادەملەرمۇ ئىمام كىشى دېمەس.

يىگىرمىنچى پەسىل

مەزىنلەر زىكرىدە

مەزىن ئەگەر يېقىملىق ئاۋاز بىلەن ئەزان توۋلاپ، جامائەتنى ھەق ئىبادىتىگە چاقىرىق قىلىدىكەن، ئۇنداق مەزىنگە جان پىدا قىلىدۇ. ئەگەر بۇنداق چاقىرىق پاكلىق ۋە خالىسلىق بىلەن يۇغۇرۇلىدىكەن، خاسۇ ئام كۆڭلىگە مۇتلەق مەقبۇل بولىدۇ. چۈنكى، بۇنداق چاقىرىق گويا سېھىرگەرلەر چىرايلىق كۈي - ئاھاڭلىرى بىلەن يىلاننى كامارىدىن چىقارغاندەك، يامانلارنىمۇ پىسىق - پاسات كوچىسىدىن مەسچىت تەرەپكە باشلايدۇ.

ئەگەر مەزىن كېلىشكەن بولسىمۇ، ئاۋازى يېقىمسىز بولسا، گۈل يۈزلۈك بولسىمۇ ئۈنى ساز بولمىسا، بەدىنى تەرەتسىزلىك تۈپەيلى ناپاك ۋە ئەقىل - ھوشى ۋاقىتقا رىئايە قىلىشتىن بىپەرۋا، روھى تائەت زوقىدىن بىخەۋەر بولسا، ئۇنىڭ ئاۋازى ئېشەكنىڭ ھاڭرىشىدىنمۇ يېقىمسىزراقتۇر. شۇڭا، ئۇنىڭ ئاغزىغا مەنئى ۋە ئىنكار تۈپرىقى بىلەن ئۇرماق ئەلا، بەلكى گۈمبەز مۇنارىدىن ئىتتىرىپ چۈشۈرگەن ياخشىدۇر. نەزم:

مۇقىررىكى، ئېرۇر پاكرۇي زاھىدۋەش،
ئەلھانى خۇشۇ ھۆسنى ئەداسى دىلكەش.
جان ئاڭا فىداكى، رۇھ ئېتەر ئاندىن غەش،
گەر بولسە مۇنىڭ ئەكسى، نەفەس ئۇرماسە خەش.

مەزىن پاك، زاھىت سۈپەت بولسا، ئاۋازى گۈزەل، قىرائەتتى يېقىملىق بولسا، روھ ئۇنىڭغا ئەسىر، جان پىدا بولسۇن؛ ئەگەر ئۇنىڭ ئەكسىچە بولسا، ئەڭ ياخشىسى، ئۇن چىقارمىسۇن !

يىگىرمە بىرىنچى پەسىل

ھاپىز (قارىي) لار زىكرىدە

قارىي (قۇرئاننى) يېقىملىق ئاۋاز ۋە ئېنىق تەلەپپۇز بىلەن قائىدىلىك تىلاۋەت قىلسا، ئاڭلىغۇچىلارنىڭ روھى كۆتۈرۈلۈپ، جانلىرى ھۇزۇر تاپىدۇ. گۈزەل ئاۋاز بۇلارغا ھەمدەم بولسا، ئىشىتكۈچى ھوشيار كىشى بولسا، ئىشى تېخىمۇ مۇشكۇل. ناۋادا ئاۋازى يېقىمسىز، تەلەپپۇزى ناتوغرا، قىرائىتى ناچار بولسا، خۇدا ئۇنداق قارىينىڭ غىزاسىنى سۇرمە قىلغاي ! ئەگەر پاسىق، ئەخلاقسىز بولسا، سۇرمىمۇ ئارتۇق كېتىدۇ. ئۇنداقلارنىڭ بوغۇزىغا پەقەت تاش مۇناسىپتۇر. ئۇمىدىمىز شۇكى، شۇ ھالەتتە تۇرۇپمۇ كۆپلەپ ئوقۇۋەرسە، ئۇنداق قارىيلارنىڭ ئاغزى سادەپ ئاغزىدەك، تىلى سۆسەن تىلىدەك قۇرۇغاي ! نەزم:

يارىكى، ھېچ يەردە كى ئۇل نەغمە قىلماغاي،
ئاغزى غىزادىن ئۆزگەگە ھەرگىز ئاچىلماغاي.

بۇنداقلار ھېچ يەردە ئۇن چىقارمىسۇن، ئاغزى غىزادىن ئۆزگىگە ھەرگىز ئېچىلمىسۇن.

يىگىرمە ئىككىنچى پەسىل

ناخشىچى ۋە مۇغەننى زىكرىدە

ناخشىچى — شادلىق ئاتا قىلغۇچى، مۇغەننى — غەمدىن خالاس قىلغۇچىدۇر؛ ھەر ئىككىسىگە ھېسسىيات ئىگىلىرى ۋە دەردمەنلەر (ئاشىقلار) جانلىرىنى پىدا قىلىشىدۇ. ئۇلارنىڭ يېقىملىق نەغمىلىرىگە ئىشتىكۇچىلەرنىڭ ھايات دەسمايىسى پىدا بولسا نېمە غەم؟ چۈنكى، كۆڭۈل ئوزۇقى خۇش ئاۋازدىن، روھنىڭ قۇۋۋىتى نەغمە قىلغۇچىدىندۇر. خۇش ئاۋازى سازەندىدىن دەرد ئەھلىنىڭ ئوتى ئۇلغىيىدۇ؛ ئەگەر گۈزەل بولسا، ھېسسىيات ئەھلى ئارىسىدا قىيقاس - چۇقان كۆتۈرۈلىدۇ. ھەربىر سازەندە سازىنى دەردمەنلەرچە چالغىنىدا، ئۇنىڭ زەخمىكى جاراھەتلىك يۈرەككە تېگىدۇ. ئوتتەك قىزىل يۈزلۈك سازەندە سورۇندا نەغمە - ناۋا باشلىغىنىدا، ھېسسىيات ئەھلىنىڭ كۆيگەن باغرىدىن دۇت چىقىرىۋېتىدۇ. ئىستېدات ۋە پەم - پاراسەتلىك سازەندىگە ھەتتا باغرى تاش ئادەممۇ مەھلىيا بولۇپ قالىدۇ. بولۇپمۇ ئۆزى چېلىپ، ئۆزى ئېيتىدىغان سازەندە كۆڭۈل مەملىكىتىدە قوزغىلاڭ كۆتۈرۈۋېتىدۇ. مەسلەك ئەھلى ئۇچۇن خەتەرلىك بولغان يەر بۇ مەنزىل بولۇپ، ئۇ يەردە نۇقسانمۇ يۈز بېرىدۇ، كامالەتمۇ ھاسىل بولىدۇ. مەسلەك ئىگىسى بۇ يەردە بىر دەردلىك ئاھ بىلەن مەقسىتىگىمۇ يېتىدۇ، يەنە جاننى قىينىغۇچى بىر جام مەي بىلەن يىللاپ قازانغىنىنى ئىلكىدىن كېتىپمۇ قالىدۇ.

شىبلىي ۋە نۇرىي — ئاللا ئۇلارنىڭ سىرلىرىنى مۇقەددەس قىلغاي — سامادا كەتتى ۋە مۇشۇ يول بىلەن مەقسەتلىرىنىڭ مەنزىلىگە يەتتى. ئاللانى ئىستىگۈچى نۇرغۇن كىشىلەر ئەرغەنۇن ساداسىغا مەپتۇن بولۇپ مەيخانىغا كىردى ۋە دىن - ئىسلام دەسمايىسىنى مەي قۇيغۇچىلارغا باج ئورنىدا بېرىۋەتتى.

مەيخانىدا كىمكى مەيدىن ئۆزىنى تارتماقچى بولىدىكەن، نەي ئاۋازى بىر دىلكەش ناۋا بىلەن ئۇنى رەسۋا قىلىدۇ. ئەگەر كىشى مەي ھەۋىسىنى بېشىدىن چىقىرىۋەتكەن بولسا، غېجەك ئۇزۇنغا سوزۇلغان نالىسى بىلەن يالۋۇرسا، تەمبۇر پەدىلىرى مەپتۇنكارلىق بىلەن ھالاك قىلىدۇ، ئاقىۋەت ئۇنى دىن پەردىسىدىن يىرتىپ تاشلايدۇ.

چاڭ زارلىنىپ بوغۇزىنى سوزىدۇ، ئۇد ساداسى تىلىنىڭ جەلپكارلىقى چاڭنىڭكىدىنمۇ ئېشىپ چۈشىدۇ. راۋاب بېشىنى يەرگە قويۇپ ئىلتىماس قىلسا، قوبۇز قۇلاق تۇتۇپ ئىشرەت ئاھاڭىغا تەڭكەش قىلىدۇ. قالۇن ۋە چاغانە نالىسى قۇلاققا يېتىدۇ، ئاي يۈزلۈك گۈزەل ساقىي بولۇپ يۈكۈنۈپ قەدەھلەرگە مەي قۇيىدۇ. شۇ چاغدا تەقۋادارلىقنىڭ، زاھىتلىقنىڭ نېمە ئېتىبارى؛ ئەقىل - ھوشنىڭ نېمە ئەركىنلىكى بولسۇن؟ گەرچە ئىشق تەقۋادارلارنى رەسۋا قىلىشتا ئۇلارغا موھتاج بولمىسىمۇ، لېكىن ئىشق ئوتىنى تۇتاشتۇرۇشتا نەي شامال، مەي ياغ بولىدۇ. ئەرەب تۆگىسى تۆگىچىلەر قوشىقىنىڭ ئاۋازى بىلەن باياۋاندا يۈرۈشنى تېزلىتىدۇ، بۇلۇت پاختىلىرى گۈلدۈرماما ساداسىدىن چاقماق چاقىدۇ. ئىنسانغا ناتوغرا خىيال يۈزلىنىدۇ، ئادەمنىڭ بۇ ئاپەتتىن قۇتۇلمىقى مۇشكۇلدۇر. ئەمما، بۇ تائىپە (ناخشىچى ۋە سازەندىلەرنىڭ) يەنە بىر خىلى باركى، گەرچە ئۇلار شادلىق

قوزغىغۇچى، غەمدىن خالاس قىلغۇچىلار بولسىمۇ، لېكىن ئەمەلىيەتتە پەس تەبىئەتلىك تىلەمچى سۈپەت كىشىلەردۇر؛ بۇنداق ناخشىچى ۋە چالغۇچىلار زارلىنىش ـ يىغلىنىش بىلەن پۇل تاپىدۇ. ئەگەر بۇيرۇغۇچىدىن ئىنئام ـ ئېھسان بولسا، مۇلاھىم بولۇپ خىزمىتىنى بىجىرىدۇ. سۆھبەتتە نازۇ نېمەت كەم بولسىلا، بۇيرۇلغان ۋە توسۇلغان ئىشلارنىڭ ھەممىسىنى ئورۇنلاشقا تەييار. ناۋادا بەزمىدە نازۇنېمەت كەم بولسا، ئۇلار نازلىنىپ تەكەببۇرلۇق قىلىدۇ. ئەگەر نازۇنېمەت يوق بولسا — داستىخان سېلىنمىسا، كۆڭلى سەندىن قالىدۇ. ھەتتا ھەممىسى يوق بولىدۇ. ئۇلار يىل بويى سېنىڭ ئېھسانىڭدىن بەھرە ئالغان تۇرۇقلۇق، يېنىڭدىن ھەرقانچە تونۇمايدىغان قىياپەتتە ئۆتۈپ كېتىدۇ. ئاز ئېلىپ قالسا، مىننەتدار بولمايدۇ؛ كۆپرەك ئالسا، ھەق قەدرىنى بىلىدىغان بولۇپ كېتىدۇ. كۆپىنچىسى پاسىق ۋە بەتخۇي، قالغىنى كاج تەبىئەت ۋە قوپال سۆزلۈك. ھەرىكەتلىرى تۇتۇرۇقسىز، گويا تۇزۇلمىگەن سازلىرىدەك. ۋاپا ئۇلارنىڭ تەبىئىتىدە ئېتىبارسىز. ئۇلار ئالدىدا ۋاپا ئەھلى قەدىرسىز. «مۇغەننى ۋاپاسىز، مەست، ھاياسىز». ئۇلارغا ئەگەر يىللاپ ئىززەت ـ ھۆرمەت قىلساڭ، سەن بىلەن بىر ئۆيلۈك بولۇپ كېتىدۇ، بىر قېتىم بىر نېمە بەرمىسەڭلا، سېنى تونۇمايدۇ؛ ئەر سۈرىتىدە كۆرۈنسىمۇ نازلىنىدۇ، يارىشىملىق كىيىملىرىدە پاسىقلىق، خانىۋەيرانلىق بىلىنىپ تۇرىدۇ. ئۇلار ناخشا ۋە نەغمىلىرى بىلەن يالغۇز كىشىلەرنى يولدىن چىقىرىدىغان، داقا ـ دۇمباق، ئەلەملىرى بىلەن كۆپچىلىكنىڭ يولىنى توسۇيدىغان بۇلاڭچىلاردۇر. نەزم:

كىشىگە بولماسۇن بۇ فىتنە دۇچار،
كى ئۇنىدىن نەشاتى تەيرى ئۇچار.

يانسە قونماقغە تەبل ئۇرار ھەر دەم،
كىم ئوشۇل قۇشغە كۆپرەك ئولغاي رەم.

ھېچ كىشى بۇنداق پىتنىگە دۇچار بولۇپ قالمىسۇن، چۈنكى ئۇنىڭ ئۇنىدىن شادلىق قۇشى ئۇچۇپ كېتىدۇ؛ قۇش قونماقچى بولىدىكەن، دائىم دۇمباق چالىدۇ؛ شۇنداق قىلىپ قۇشنى ئۇزاققۇچە ئۈركۈتۈپ تۇرىدۇ.

يىگىرمە ئۈچىنچى پەسىل

قىسسە توقۇغۇچى ۋە قىسسەخان زىكرىدە

قىسسە توقۇغۇچى ۋە قىسسەخان بىمەنە گەپ قىلغۇچىلاردۇر. ئۇلار يا مەجۇنخور ياكى بەڭگە. مەرىكە قۇرۇش ئۇلارنىڭ كۆڭلىدىكى دائىملىق ئىستىكى؛ ئۇلارنىڭ دائىم يۇقىرى ئاۋاز بىلەن چاۋاك چېلىشى ئەقىلسىزلەرنىڭ قۇشلىرىنى ئۈركۈتۈش ئۈچۈندۇر؛ ھەرىكەتلىرىدىن تەلۋىلەرنىڭ قىلىقى نامايان، سۆزلىرىدىن مەستلەرنىڭ ئادەتلىرى روشەندۇر. ئۇلار تۆگە مايىقىنى قەنت دەپ ساتىدىغانلار؛ ئۇلارنىڭ مەرىكىسىگە كەلگەن ئەگەشكۈچىلىرى بولسا، ئاشۇ مايىقنى سېتىۋېلىپ يېگۈچىلەردۇر. نەزم:

كىشىكىم بولماغاي مەئجۇنۇ قەندىنىڭ خەرىدارى،
ئانىڭ ھەنگامەسى بىرلە تۈزەلمەس ھېچ بازارى.

كىشىلەر ئۇلارنىڭ «مەجۇنى»، «قەنتى» نىڭ خېرىدارى بولمىسىلا، ئۇلارنىڭ قىسسەسى بىلەن ھېچقانداق بازار قىزىمايدۇ.

يىگىرمە تۆتىنچى پەسىل

نەسىھەت ئەھلى — ۋائىزلار زىكرىدە

ۋائىز ئاللانىڭ دىنىنى ئېيتىشى ۋە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ سۆزلىرىگە خىلاپ سۆزلەپ قويۇشتىن ساقلىنىشى؛ ئاۋۋال ئۆزى خۇدا ۋە پەيغەمبەرنىڭ يولىغا كىرىشى، ئاندىن نەسىھەت قىلىپ، ئەلنى ھەم شۇ يولغا باشلىشى لازىم. ئۆزى يۈرمىگەن يولغا ئەلنى باشلىماق — مۇساپىرنى يولدىن ئاداشتۇرۇپ باياۋانغا تاشلىماق ۋە سەھرادا يىتتۈرمەك بىلەن باراۋەردۇر. مەستىنىڭ ئەلنى ھوشيار بولۇشقا ئۈندىشى — ئۇيقۇچى كىشىنىڭ ئادەملەرنى ئويغاق تۇرۇشقا دەۋەت قىلغىنىدەك ئىشتۇر. نەزم:

ئۇيقۇدا سۆزلەنگەن جۆلىگەن بولۇر،
ئول دېگەندەك قىلغان نە دېگەن بولۇر.

ئۇيقۇدا سۆزلىگەن جۆيلۈگەنلىكتۇر، ئۇنىڭ دېگىنىدەك قىلغان تەنتەكتۇر.

ۋائىزلىق — پىر ئۇستاز ۋە ھوشيار كىشىلەرنىڭ، پىركامىل ۋە ئەۋلىيالارنىڭ ئىشىدۇر.

ئاۋۋال ئۆزۈڭ بىر يولغا كىرىپ مېڭىپ بېقىشىڭ كېرەك، ئاندىن ئەلنى شۇ يولغا باشلىشىڭ كېرەك. يولنى كۆرمەي ماڭغان ئادىشىدۇ، مەقسىتىگە يېتەلمەيدۇ.

ئالىم ۋە تەقۋادار ۋائىزلارنىڭ نەسىھەتىدىن تاشقىرى چىققۇچىلار پاسىقلاردۇر. ئەگەر باشقىلارغا بۇيرۇپ، ئۆزى قىلمىسا، ئۇنداق ۋائىزنىڭ سۆز - نەسىھەتى ھېچكىمگە تەسىر قىلمايدۇ، پايدىمۇ بەرمەيدۇ. نەزم:

نەززارەخان بىلە سۆز سۇرگۇچى مەقال،
دەستىيار بىرلە يارلاغۇچى قەۋۋال.

ياردەمچىلىرى ئارقىلىق نەسىھەت قىلغۇچى ۋائىز - شاگىرتىنى سۆزلەتكۈچى قوشاقچىدۇر.

يىگىرمە بەشىنچى پەسىل

مۇنەججىملەر زىكرىدە

سەييارە ۋە يۇلتۇزلارنى كۆزىتىپ ھۆكۈم چىقىرىدىغان مۇنەججىملەر چېكىتلەرنى ھېسابلاپ لاپ ئۇرىدىغان رەممالل‌ارغا ئوخشايدۇ. ئۇلارنىڭ چېكىتلەر توغرىسىدىكى ئۆلچەم جەدۋىلى خاتا؛ قىلىشقا ۋە ساقلىنىشقا بۇيرۇغان ھاياجانلىق سۆزلىرى ئەھمىيەتسىز، نەتىجىسى يوق سۆزلەردۇر.

ئاشۇ ئاددىي ئەسۋابلىرىغا تايىنىپ گەپ يورغىلىتىدىغان بۇنداق مۇنەججىملەر ھەقتائالانىڭ قازا ۋە تەقدىر ھەققىدىكى

سۆزلىرىنى ئۇنتۇغان غاپىللاردۇر. ئۇلار قولىدا بىر ئانار بولسا، ئۇنىڭ پوستى ئىچىدە نەچچە پەردە، نەچچە خانىسى بار ۋە ھەر خانىسىدا نەچچە دانىسى بار؛ ئۇ دانە ئاچچىقمۇ ياك تاتلىقمۇ ۋە ياكى چۈچۈمەلمۇ؟ بۇنى بىلمەيدۇ. شۇنىڭ مەلۇمكى، كىشىلەر ئۇنى (ئانارنى) كېسىپ يېگەندىن كېيىن، ئۇنىڭ خاسىيىتى ۋە تەركىبىنى بىلىپ، ئاندىن باشقىلارغا چۈشەنچە بەرگەن.

مۇنەججىملەر يەنە ئايلانغۇچى ئاسمان، يۇلتۇزلار ۋە ئۇنىڭ بۇرجلىرى توغرىسىدا ئەپسانە سۆزلەيدۇ. ھالبۇكى، بۇلارنىڭ ئون سۆزىدىن بىرەرسى تاسادىپىي بولسىمۇ توغرا چىقمايدۇ؛ بۇ ئىشنىڭ قاباھەت ئىكەنلىكىنى ئۆزلىرى يا بىلمەيدۇ ۋە ياكى بىلسىمۇ كۆزىگە ئىلمايدۇ. «مۇنەججىم ـ كاززاپ» دېگەندەك، بۇلارنىڭ سۆزى يالغان، ئۆزلىرى راستلىق مەملىكىتىدىن يىراقتا قالغان، ئۆتكۈر كۆزلىرىگە غەپلەت پەردىسى تارتىلغان.
نەزم:

ئەمەس ئەفلاكۇ ئەنجۇم ھالى بىنەفئۇ زەرەر، لېكىن
ئانى تەڭرى بىلۇر، ئېرمەس مۇنەججىم بىلمەكى مۇمكىن.

پەلەك ۋە يۇلتۇزلار ھالىتى پايدا ـ زەرەردىن خالىي ئەمەس، لېكىن ئۇنى تەڭرى بىلىدۇ، مۇنەججىمنىڭ بىلمىكى مۇمكىن ئەمەس.

يىگىرمە ئالتىنچى پەسىل

تىجارەت ئەھلى (سودىگەرلەر) زىكرىدە

سودىگەر ساياھەت يولىنى تۇتقان، دۇنيانىڭ تۈرلۈك ئىقلىم ـ

شەھەر ئەھۋالىدىن خەۋەردار، جاي - جايلاردىكى ئاجايىپ-غارايىپلار توغرىسىدا ئەپسانە ئېيتقۇچى، نادىر ۋەقەلەر ھەققىدە ھېكايە قىلغۇچىلاردۇر. چۈنكى، ئۇ تاغلارنىڭ تېشى، دەشت-سەھرالارنىڭ قۇملۇقلىرىدا تۆگە بىلەن يۈرگەن؛ دېڭىز قايناملىرى ۋە دولقۇنلىرىدىن پايدا ئالغان ۋە زىيانمۇ كۆرگەن؛ ھالال تىرىكچىلىك كەسپى ئۈچۈن مۇساپىلەرنى باسقان؛ قارىماققا تىنچ - ئاسايىشلىق ئىچىدە ياشاۋاتقاندەك قىلسىمۇ، ماھىيەتتە ئۇلارنىڭ تەشۋىش - پەرىشانلىقلىرى يەتكۈچە.

ئۇلارنىڭ بېشىدا بىرنى يۈز قىلىش سەۋداسى؛ كۆڭلىدە بۆزنى كەتانغا ئايلاندۇرۇش ئىستىكى ئورۇن ئالغان. مۇنداق كىشى پۇتۇنلەي پايدا ئېلىشنى مەقسەت قىلماسلىقى؛ پايدا ئالىمەن دەپ، ئۆزىنى قاتتىق مۇشەققەتكە قويماسلىقى؛ سودا قىلىپ پايدا تېپىش ئۈچۈن دېڭىزغا كېمە سۈرمەسلىكى؛ دۇر-گۆھەر ئۈچۈن لەھەڭ ئاغزىغا قاراپ قەدەم قويماسلىقى؛ خىزمەتكار ۋە سودىدىكى ھەمراھلىرىنى ئۆز ھەشەمىتى-ئابرۇيى ئۈچۈن سەۋەب قىلىپ كۆرسەتمەسلىكى؛ نەپىس ماتالارنى ئاياپ، ئەسكى چاپان كىيمەسلىكى؛ لەززەتلىك غىزانى تېجەپ، قۇرۇق نان يېمەسلىكى لازىم. ئەلۋەتتە، سودىگەرنىڭ تارتقان مۇشەققەتلىرى تىرىكچىلىكىنىڭ ياخشى ئۆتۈش، تاپقان پايدىسى كۆڭۈل پاراغىتى ئۈچۈن بولۇشى كېرەك. شۇنىڭدەك، سودىگەر يەنە سەپەر جەريانىدا ئەزىز - دانالار بىلەن ئۇچرىشىپ، ئۇلارنىڭ سۆھبىتىدىن بەھرىمەن بولۇشنى مەقسەت قىلىشى؛ پېقىر-بىچارىلەرگە غەمخورلۇق قىلىپ مەنپەئەتلەندۈرۈشى؛ شەرىئەت زاكىتىنى بويىندا قالدۇرماسلىقى؛ پۇقرالارنىڭ ھەققىنى بويىنغا ئارتىۋالماسلىقى زۆرۈردۇر.

بۇنىڭ ئەكسىچە، ماللىرىنى ئەزىز تۇتۇپ، ئۆزىنى خار قىلسا، باج - خىراجدىن قېچىپ، ئۆز مېلىنى تامغىدىن (باج - خىراجدىن) يوشۇرسا ئۆزىگە خورلۇق تېپىۋالىدۇ ياكى يىغقانلىرىنى مىراسخورلىرى بۇزۇپ - چاچىدۇ ۋە ياكى تاپقانلىرى بىرەر ھادىسىگە دۇچار بولىدۇ. مۇنداق كىشى غوجايىن ئەمەس، بەلكى مەدىكاردۇر. مۇنداق كىشى ئۆزىنىڭ پەسلىكى، خەسىسلىكى بىلەن ھەمىشە ئازاب - ئوقۇبەتتە قالىدۇ. نەزم:

مۇنداغ كىشىگە يوق خىرەدۇ ھۇشىدىن نىشان،
بىلگىل گەدا ئەگەرچە ئېرۇر خاجەئى جەھان.

مۇنداق كىشىدە ئەقىل - ھوشتىن نىشان يوق؛ گەرچە جاھانغا غوجايىن بولسىمۇ، ئۇنى گاداي دەپ بىل.

يىگىرمە يەتتىنچى پەسىل

شەھەردىكى ئېلىپساتارلار زىكرىدە

شەھەر ئېلىپساتارلىرى ساختىپەز - خىيانەتچى. ئۇلار ئۆز پايدىسى ئۈچۈن مۇسۇلمانلارغا ئاچارچىلىق تىلەيدۇ؛ ئەلگە زىيان سېلىش بەدىلىگە ئۆزلىرى پايدا ئالىدۇ. (تارازىدا) ئۆزىگە ئېغىر ئېلىپ، ئۆزگىگە يېنىك سېتىشنى مەقسەت قىلىدۇ. شۇڭا، ئۇلار ئالىدىغاندا كەتاننى بۆز دەپ كەمسىتىدۇ، ساتىدىغاندا بۆزنى كەتاندىن ئاشۇرۇپ ماختاپ سۆزلەيدۇ. چەكمەننى شايى ئورنىدا ئۆتكۈزەلىسىلا، قىلچە ئىككىلەنمەيدۇ. بورىنى كىمخاب ئورنىدا

سېتىشتىن قىلچە ئۇيالمايدۇ. دۇكىنىدا ھەممە نەرسە بار، پەقەت ئىنساب يوق. ئۇلاردا نائىنسابلىقنىڭ ھەممە تۈرى بار، لېكىن ئۆز ئەيىبلىرىنى تونۇش يوق. مۇساپىر تىجارەتچى بىلەن ئۇنىڭ قىلمىشى مىسالەن تۇتۇرۇقسىز ئەر - خوتۇنغا ئوخشايدۇ. بەلكى بىرىنى ئەسكەر، ئىككىنچىسىنى ئۇنىڭ خوتۇنى دېسە بولىدۇ. بۇ گويا تىجارەتچىگە پايدا، خېرىدارغا نۇقسانلىق مال، دېگەندەك ھەر ئىككى تەرەپتىن يالغان قەسەم ئىچكۈچى دەللاردۇر. نەزم:

بۇ خەيل ئادەم ئېرمەس ياخشى باقساڭ،
ئېرۇر سۇدۇڭ ئۇلاردىن گەر بەر ئەتسەڭ.

ياخشى باقساڭ، بۇ گۇرۇھتىكىلەر ئادەم ئەمەستۇر، شۇڭا زىيان تارتماي دېسەڭ، ئۇلاردىن يىراق تۇر.

يىگىرمە سەككىزىنچى پەسىل

بازار كاسىپلىرى زىكرىدە

بازاردىكى سودىگەر كاسىپلار تەڭرىگە خىيانەت قىلغۇچى، ۋەدىسى يالغان كىشىلەردۇر. ئۇلار بىر پۇللۇق مالنى يۈزگە سېتىش بىلەن مىڭ قېتىملاپ ماختىنىدۇ. مىڭ پۇلغا يارايدىغان يۈز پۇلغا ئېلىشتىن زەررىچە ئۇيالمايدۇ. راستچىللىق بىلەن سودا قىلىش — ئۇلار ئۈچۈن گويا زىيان ھېسابلىنىدۇ؛ ۋەدىگە ۋاپا قىلىش — ئۇلار ئۈچۈن گويا يامان ئىش سانىلىدۇ. ئۇلار سودىغا بېرىلىپ، ئاخىرەت سودىسىغا ئەمەل قىلىشتىن ۋايسايدۇ. ئىش - ئەمەللەرنىڭ مىزانى ۋە ئادالىتىگە ئېتىراز

بىلدۈرىدۇ: ئوغلى ئاتىسىنى ئالداش — بۇلارنىڭ ھۈنىرى؛ ھىيلىگەرلىك، ئالدامچىلىقلىرىنى كىرامەيىن كاتىبىندىن (كىرامەيىن كاتىبىن مۇسۇلمانلارنىڭ ئىككى يەلكىسىدە ئولتۇرغان ئىككى پەرىشتە، ئوڭ يەلكىسىدە ئولتۇرغىنى ساۋاب ئىشلارنى، سول يەلكىسىدە ئولتۇرغىنى گۇناھ ئىشلارنى خاتىرىلەپ تۇرىدۇ، دەپ قارىلىدۇ) يوشۇرۇش بۇلارنىڭ ئوي - خىيالى. نەزم:

بۇلاردىن كىمكى دەر ئۆزنى ۋەلىيدۇر،
ئەگەر قىلساڭ يەقىن، بىر داغۇلىيدۇر.

بۇلاردىن ئۆزىنى ئەۋلىيا دېگەنلىرىنىمۇ ئېنىقلاپ كۆرسەڭ، ئۇ بىر ھىيلىگەر، ئالدامچىدۇر.

يىگىرمە توققۇزىنچى پەسىل

ھۈنەرۋەن، سەنئەتكارلار زىكرىدە

ئۇلارنىڭ يالغانلىرى كۆپتىن كۆپ، چىنلىرى ئازدىن ئاز. قىلغان ئىشلىرى ھەددىدىن زىيادە قوپال ۋە ساختا، ۋەدىسىگە ئويلىغان ۋە خىيال قىلغاندىن ئارتۇقراق خىلاپلىق قىلىدۇ. (بىلىش كېرەككى)، ئەر كىشى ئۈچۈن (راست) سۆز ئۇلۇغ ھۈنەردۇر؛ يالغان سۆز ـ زور ئەيىبتۇر. نەزم:

تاڭدىن ئاقشام ئىشىدا سەنئەتساز،
ھۈنەر ئەتۋارىدا فۇسۇنپەرداز.

ئەيلەبان بۇ تەرىقنى ۋەرزىش،
كى، بىرەۋگە يۈگۈرتكەيلەر ئىش.
گەر مۇئەددىي، غەنى يوق ئېرسە فەقىر،
ئاڭا بازى بېرۈردە يوق تەقسىر.

ئەتىگەندىن كەچكىچە قىلىدىغان ئىشى ھۈنەر ـ سەنئەتسازلىق، ھۈنەر ـ ئىشلىرىدا قىلىدىغىنى ھىيلە ـ نەيرەڭ؛ ئاشۇ ئادەت بىلەن بىراۋنىڭ ئىشلىرىنى يولغا سالىدۇ؛ ئىش بۇيرۇتقۇچى مەيلى باي بولسۇن، مەيلى گاداي بولسۇن، ئۇنى ئالداشتا ھېچ خاتا قىلمايدۇ.

ئوتتۇزىنچى پەسىل

پاسىبان ۋە مەھبۇسلار زىكرىدە

دورغا، پاسىبان ۋە قاراۋۇل بېشى ــ ئوغرى، قانخورلارنىڭ ھىمايىچىسى ۋە ياردەمچىسىدۇر. زىندان ئەھلى يەنى مەھبۇسلار ــ دوزاخ ئەھلى، يەنى دوزاخقا تاشلانغانلاردۇر. زىندان قاراۋۇللىرى بولسا ئازاب مالائىكىلىدۇر، قاراۋۇل بېشى بولسا، دوزاخ مۇئەككىلىدەك يۇقىرى مەرتىۋىلىك ھۆكۈمراندۇر. گۇناھكارلار تاقاق بىلەن زەنجىرگە بەند؛ ئۇلارنىڭ پۇت ـ قوللىرى ۋە بويۇنلىرىدىكى كويزا ـ كىشەن، گۇندا ـ ھالقا گويا دوزاخنىڭ زەنجىر، كويزا ـ كىشەن، گۇندا ھالقىلىرىنى ئەسلىتىدۇ؛ قاراۋۇللىرى بولسا، بازار ۋە قىمارخانىلاردىكى يانچۇقچى، قىمارۋازلاردىن چوتا ئايرىيدۇ. زىندان ئىچى گويا ئوغرىلارنىڭ قاپقارا كۆڭلىگە ئوخشايدۇ. ئۇ يەر گۇناھكارلارنىڭ پەرىشان

كۆڭلىدە قورقۇنچ ـ خەۋپ پەيدا قىلىدۇ. زىنداندا گۇناھكارلارغا ئۇمىدتىن كۆرە ۋەھىمە كۆپرەك. بەتقىلىقلارمۇ ئۇ يەردە بويۇنتاۋلىقنى تاشلاپ كۆپرەك ئىتائەت قىلىدۇ. ناۋادا ئۇ يەردىن بىرەرسىنى تارتىپ چىقاردىمۇ، قالغانلىرى ۋەھىمىدىن يىقىلىدۇ. چۈنكى، ئامان قايتىپ كەلگەنلىرىنىڭ نەقىل ـ ھېكايىلىرى دەھشەتلىك، ئېلىپ كەلگەن خەۋەرلىرى تېخىمۇ تەشۋىشلىك:

بىرى: «دارغا ئاسقاندا ياخشى تۇردى» دېسە، بىرى: «بوينىنى چاپقاندا ياخشى ئۆلتۇردى» دەيدۇ. بىرى قەتل قىلىنغۇچىنىڭ ياشلىقىدىن ئەپسۇسلانسا، بىرى يېتىمىنىڭ رۇبائىيى ئوقۇغانلىقىدىن ھەيران...بۇ كەبى دەھشەتلىك خەۋەرلەر ساناقسىز ۋە بۇنداق ئاجايىپ ـ غارايىپ ئەھۋاللار ھېسابسىز. پاسبانلىرى ئەمەل تاماسىدا يۈرگەن چاغلىرىدا ھەمىشە گۇناھكارلارنى قولغا چۈشۈرۈش كويىدا يۈگۈرۈشىدۇ، ئەمما مەقسىتىگە يەتكەندىن كېيىن يەنى ئەمەل قامچىسىغا ئېرىشكەندىن كېيىن بولسا، گۇناھكارنى قۇتۇلدۇرۇش كويىدا ھەرىكەت قىلىشىدۇ. دۇنيادا بۇ جاي گويا قىيامەتكە، بەلكى قىيامەت كۈنىدىكى دوزاخقا ئوخشايدۇ. شەھەر زىندانىدىكى زەنجىر ـ كىشەنگە بەند قىلىنغان گۇناھكارلار بولسا، ئىشققا گىرىپتار بولۇپ، غەم ئۆيىدە ياتقان ئاشىقلارنى ئەسلىتىدۇ.

تەڭرى بارچىنى بۇ يەردىن يىراق قىلغاي ۋە بۇ مەنزىلگە يېقىن يولاتمىغاي ! بېيىت:

بۇ مەنزىل ئېرۇر ئاندا بەسى رەنجۇ ئۇقۇبەت،
تۇشكەن كىشگە ئاندا ئۆكۈش دەردۇ سۇئۇبەت.

بۇ كۆپ ئازاب - ئوقۇبەتلىك مەنزىلدۇر، ئۇنىڭغا چۈشكەن كىشى ھېسابسىز دەرد - ئەلەم تارتىدۇ.

ئوتتۇز بىرىنچى پەسىل

دېھقانلار زىكرىدە

دېھقان دان چاچىدۇ، يەرنى يېرىش بىلەن رىزىق يولىنى ئاچىدۇ. ئەگەر ئۇ راستچىل ۋە ئەخلاقلىق بولسا، ئۆكۈزى سالىھ ئەلەيھىسسالامنىڭ تۆگىسىدەك داڭ چىقىرىدۇ. قوشىمۇ ئىككى زور پالۋانغا ئوخشاش ھەرقانداق ئېغىر مېھنەتكە بويسۇنۇپ، ئالدىدا يۈرىدۇ، ئىش قىلۇردا ھەمدەم ۋە ھەمقەدەم بولىدۇ. دېھقان گوياكى ئادەم ئەلەيھىسسالامغا ئوخشاش ئۇلار بىلەن يەر ھەيدەيدۇ. ئالەمنىڭ ئاۋاتلىقى دېھقان بىلەن، ئالەم ئەھلىنىڭ شاھ - خۇرسەنلىكى يەنە شۇ دېھقان بىلەن. دېھقاننىڭ ئېتى ئۈستىدىكى ھەربىر مېھنەت - ھەرىكىتى ئەلگە ھەم قۇۋۋەت ھەم بەرىكەت يەتكۈزىدۇ.

دېھقان ھالال مېھنەت بىلەن دان چاچسا، ھەق ھەم بىرىگە يەتتە يۈزنى بېرىدىغان بەرىكەت ئىشىكىنى ئاچىدۇ. چاچقان دان كۆكەرگۈچە، ئورۇپ خامان قىلىپ، ھوسۇلنى يىغقۇچە قۇرتلار ۋە قۇشلارمۇ ئۇنىڭدىن بەھرىمەن، چۆلدىكى ياۋايى ھايۋانلارمۇ ئۇنىڭدىن خۇرسەن بولىدۇ. چۈمۈلىلەرنىڭ ئۆيى ئۇنىڭ بىلەن ئاۋات، قۇلۇنلارنىڭ كۆڭلى ئۇنىڭ بىلەن شاد. كەپتەرلەرنىڭ مەست - خۇشلۇقى شۇنىڭدىن، تورغايلارنىڭ شوخ ناۋاسىمۇ شۇنىڭدىن. ئاچلارنىڭ رىزقى ئۇنىڭدىن، باشاقچىلارنىڭ كۆزىنىڭ روشەنلىكىمۇ ئۇنىڭدىن. قوشچىمۇ ئۇنىڭ بىلەن ئارزۇسىغا

يېتىدۇ؛ سامانچىنىڭ مۇرادىمۇ ئۇنىڭدىن ھاسىل بولىدۇ. گاداي ئۇنىڭ بىلەن توق، خانىدانىنىڭ توقلۇقىمۇ پەقەت شۇ دېھقاندىن. كۆچمەنلەرگە تائامىمۇ ئۇنىڭدىن، ئولتۇراق كىشىلەر خۇرسەنلىكىمۇ شۇنىڭدىن. ناۋاينىڭ تونۇرى دېھقان بىلەن ئىسسىق، رەۋەندىنىڭ بازىرى ھەم دېھقان بىلەن قىزىق. پېقىرلارنىڭ رىزقى دېھقان بىلەن مول. غېرىب ـ غۇرۋالارنىڭ ئوزۇقىمۇ شۇ بىلەن تولۇق. زاھىتقا تائەت ھۇزۇرى دېھقاندىن، تەقۋادارلارنىڭ قانائەت لاپلىرىنى ئۇرۇشىمۇ شۇنىڭدىن. شۇنىڭ بىلەن تىلەمچىلەرنىڭ خالتىسى نان پارچىلىرىغا توشىدۇ، شاھ خەزىنىسىمۇ ئۇنىڭ بىلەن مال ۋە ماتاغا ئېرىشىدۇ.

دېھقاننىڭ بىر تال دان ئۈچۈن سەرپ قىلغان مېھنەت ئەجرىدە شۇنچە ھېكمەت تۇرسا، ئەلۋەتتە، باشقا ئىشلىرىنى تەرىپلەپ بولۇش قىيىن.

دېھقاننىڭ بېغى جەننەتنى ئەسلىتىدۇ؛ مېۋە ـ چېۋىلىرى ۋە ئوتياشلىرىدىن جان ئوزۇقى نامايەندۇر. دەرەخلىرىنىڭ ھەربىرى گويا كۆپكۆك ئاسمان؛ گۈل ۋە مېۋىلىرى شۇ ئاسماندىكى يۇلتۇز. پېقىرلارنىڭ سىركە ۋە شىرنىلىرى دېھقاندىن، بايلارنىڭ گېزەك ـ ناۋاتلىرىمۇ دېھقاندىن. تۇرلۇك ـ تۈمەن مېۋىلەر بىلەن باغنى زىننەتلىگەن، چىمەن مەملىكىتىدە گۈلزارلارنى تۈزگەن بۇنداق كىشى سېخىيلىقتىن خالىي بولسا، يالغانچىلىق، خەسىسلىكتىن يىراق بولسا، شاھنىڭ خىراجىتىنى بېرىشتىن ئۆزىنى تارتمىسا، ئاجىزلارغا شېرىكلىرىگە جاپا قىلمىسا، چاچقان ھەربىر ئۇرۇقى بەخت ـ سائادەت گۆھەرلىرىنى بەرگۈسى. ئۇرۇق چېچىپ، يۇكسەكلىك يۇلتۇزلىرىنى يىغىدۇ. بۇنداق دېھقان ئادەم ئەلەيھىسسالامنىڭ پەرزەنتى ـــ ۋارىسى، بەلكى ئۇنىڭدىن

رىزىقلانغانلار شۇ دېھقاننىڭ پەرزەنتى، ئۇنىڭ ئۆزى ئادەمئاتىدۇر. نەزم:

كىمكى دېھقانلىق ئەيلەدى پېشە،
داغى نان ئولدى ئاڭا شىئار.
بۇيلە كىمسە ئۇلۇۋۋى رىفئەتىدىن،
ئادەم ئولماسا ئادەمىي خۇد بار.

كىمكى دېھقانچىلىقنى كەسىپ قىلسا، ئۇنىڭ شوئارى نان بارلىققا كەلتۈرۈشتۇر. دېھقان شۇ ئالىي ـ يۈكسەك مەرتىۋىگە ئېرىشكەنلىكى بىلەن ئادەمئاتىچە بولمىسىمۇ، ئادەملىك مەرتىۋىسىگە ئېرىشتى.

ئوتتۇز ئىككىنچى پەسىل

ساياق ۋە خەسسلەر زىكرىدە

ساياق ۋە خەسسلەرنىڭ تۇرمۇش ۋە خىسلەتلىرى مۇسۇلمانلارنىڭكىدەك ئەمەس. ئۇلاردا ئىنسانىيلىق تەبىئىتى يوق. ئۇلارنىڭ تۇتقان يولى ھايۋانىيلىق، بەلكى يىرتقۇچلۇقتۇر. ساياقنىڭ ئىشى باشقىلارغا پىچاق ئۇرماق، شۇڭا ئۇلارنىڭ ئۆزى بىر تەلۋە ئىت، پىچاق ئۇلارنىڭ چىشى. ساقلىقىدا ئۇلار بىر قۇترىغان ئىت؛ مەستلىكىدە بولسا، يۈز ئىت ئۇلاردىن قورقۇپ قاچىدۇ. پەنجىلىرى گويا دەشت يىرتقۇچلىرىنىڭ چاڭگىلىدەك ئەجەل نەشتىرى، ئۇلار ئولتۇرۇش كۈنلىرى ئۇچۇن رۇبائىيلارنى ئىمان ئۆگەنگەندەك ئۆگىنىدۇ. ئۇلار ياخشى ـ يامان ھەممىگە

چېقىلىدۇ. چاياندەك نىمىگە تەگسە، شۇنىڭدىن نەشتەر سانجىيدۇ. ئۇلاردا نە ئەقىل، نە دىن، نە ھايا، نە تەمكىنلىكتىن ئەسەر بولسۇن؟! ئىشلىرىدا ئىشەنچسىزلىك ۋە ناپاكلىق، ئادەتلىرى رەھىمسىزلىك ۋە بەڭباشلىق. ئۇلارنىڭ قىلىدىغان رەزىل ئىشلىرىنىڭ شۆھرىتى يەر يۈزىدىكى ھاشاراتلاردەك تارالغان. خالايىققا ئۇلاردىن ھەزەر قىلماق ۋاجىپ، بەلكى پەرزدۇر. نەزم:

خەلايىق ئىزاسى ئۇلارغە سىفات،
نەبي دېدىكىم: «ئۇقتۇلۇل - مۇزىيات».

خالايىققا ئازار ۋە زىيان يەتكۈزۈش ئۇلارنىڭ خۇسۇسىيىتىدۇر، شۇڭا پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «زىيانداشلارنى ئۆلتۈرۈڭلار» دېگەن.

ئوتتۇز ئۈچىنچى پەسىل

غېرىب - غۇرۋالار زىكرىدە

جوت (قەبىلە نامى) ۋە لولىلارنىڭ كۆپچىلىكىنىڭ ھەرىكىتى كۈلكىلىك، ئەمما ئۇسۇللىرى ئادەتتىكىچە. ئۇلارنىڭ دوملاپ موللاق ئېتىشلىرىدىن خاكسارلىقى، بېشىنى يەرگە تىرەپ تۈرۈشلىرىدىن بىئېتىبارلىقى ئاشكارا كۆرۈنۈپ تۇرىدۇ. ئۇلار ئاشۇ سەكرەشلىرى يەنى مايمۇن كەبى ھەرىكەتلىرى بىلەن ئادەملىك پەزىلەتلىرىدىن يىراقلىشىدۇ؛ ياخشىلىق ئورنىغا

مەسخىرىۋازلىق ئىشلىرى بىلەن ئۆزلىرىنىڭ يۈزىگە مالامەت ئىشىكىنى ئاچىدۇ. بۇگۈن تاپقىنىنى بۇگۈن يەپ، ئەتىنىڭ غېمىنى يېمەيدۇ؛ تىلىگەنلىرىدە بىرەر نەرسە بەرمىسىمۇ، قىلچە شىكايەت قىلىشمايدۇ. ۋەتەن ۋە تۇرالغۇسى خانىۋەيرانە، مەنزىل ۋە ئارامگاھى چۇۋۇلغان چاڭگا كەبى سەرسانە. تاڭ ئېتىشى بىلەن ئەر - خوتۇنلىرى كەسىپ يەنى تىرىكچىلىك ئۈچۈن تارقىلىپ يۈرۈشىدۇ؛ ئوغۇل - قىزلىرى كوچا - كويلاردا يورغىلاپ، خالىغىنىنى قىلىشىدۇ. ھەرقايسىسى نېمە تاپسا، ئاخشىمى بىر يەرگە يىغىلىپ، تاپقانلىرىنى تۆگەتمىگۈچە كۆز يۇممايدۇ. بىر يەرگە يىغىلىپ، تاپقانلىرىنى تۆگەتمىگۈچە كۆز يۇممايدۇ. «ئەتە نېمە يەرمىز؟» دېگەن سۆزنى زادىلا بىلمەيدۇ. يەنە ئەتىسى قىلىدىغان ئىشلىرى ئالدىنقى كۈندىكى بىلەن ئوخشاش. ئەگەر ھۆددىسىدىن چىقالىسا، بۇ ھەم بىر خىل تىرىكچىلىك يولىدۇر. راستىنى ئېيتقاندا، بۇنداق تىرىكچىلىك يولى —. خارلىق نۆۋىتىدە، ئىنسان ئارا بولىدىغان تەكەببۇرلۇقتىن دۇرۇسراق، بۇ خىل ئازغۇنلۇق ئىنسان ئارا كۆرۈلىدىغان ماختانچاقلىقتىن ياخشىراقتۇر. نەزم:

كىشى ئەگەر كىشى بولسا، ئۆزىن كىشى دېمىگەي،
قىلۇردا ھېچ ئىشىن ھەم كىشى ئىشى دېمىگەي.

كىشى ئەگەر ئۆزىنى ھەقىقىي كىشى سانىسا، قىلغان ھەرقانداق بىر ئىشنى ئۆز ئىشىم دەپ بىلگەي يەنى كىشىنىڭ ئىشى دېمىگەي؛ ئۇنداق بولمىسا، ئۆزىنى كىشى ھېسابلىمىغاي.

ئوتتۇز تۆتىنچى پەسىل

تىلەمچى ـ گادايلار زىكرىدە

تىلەمچى ۋە گادايلارنىڭ كۆپرەكى غەيرەتسىز ھەم بىھايادۇر. ئۇلارنىڭ كۈندۈزى ئۆيمۇئۆي قاتىرىشى ـ تىلەپ يۈرۈپ خەلقتىن نەرسە ئالماق ئۈچۈن ۋە كېچىلەپ كېلىپ ئوغرىلاش نىيىتىدە ئەل مېلىغا كۆز سالماق ئۈچۈندۇر.

تىلەمچى ـ گادايلار خەير ـ ئېھسان قىلغۇچىلاردىن ئالغان نېمەتلىرىگە شۈكۈر قىلمايدۇ؛ ئىنئام بەرگۈچىلەرگە ئۆزرە ئېيتىشقا تېخى تىلى بارمايدۇ. يېگەن بىلەن ئاچ كۆزلەردەك قورسىقى تويمايدۇ؛ تىلىگەن بىلەن تەشنالىق كېسىلىگە گىرىپتار بولغان بىماردەك ئۇسسۇزلۇقى قانمايدۇ. يېنىغا ئېسىۋالغان قاپاقلىرى بەڭگىلەر خىيالاتى بىلەن تولغان؛ تۇۋرىلىرى رىياكار سوپىلارنىڭ كۆڭلىدەك تۈرلۈك ـ تۈمەن نەرسىلەر بىلەن تولغان تۈگۈنچەككە تۈگۈپ قويغان ئاقچىسىنى يۇغۇچىدىن ئۆزگە كىشى ئاچالمايدۇ؛ يەرگە كۆمۈپ قويغان تەڭگىلىرىنى تۇپراقتىن ئۆزگە بىرەر كىشى يېيەلمەيدۇ. كۆزلىرى «ھەرىس» (ئاچ كۆز) سۆزىدىكى «ساد» [س] ھەرپىگە ۋە «تەمەئ» سۆزىدىكى «ئەين» [غ] ھەرپىگە ئوخشايدۇ. بەلكى شۇ ھېرىس ۋە تامادىن كۆڭۈللىرىدە مەھرۇملۇق تەشۋىشى ئۆچمەيدۇ.

بۇلارنىڭ ئارىسىدا ئۆزىگە «قەلەندەر» دەپ ئات قويغان مەلئۇنلىرى؛ ئادەملىكتىن مەھرۇم بولغان، دىۋە ـ شەيتانلاردىن بەتتەرلىرى ھەم بار. ئۇلار ئىنسانىيلىق ۋە مۇسۇلمانلىقتىن

يىراق، توڭگۇز ۋە ئېيىق ئادەملىكتە ئۇلاردىن ياخشىراق. ئۇلارنىڭ ئۆز شەكلىنى ئۆزگەرتىپ يۇرۇشى ئادەملىكتىن چەكلەشكىنى؛ جۇۋىلىرىنى تەتۈر ئۆرۈپ كىيىشلىرى بولسا، يىرتقۇچ ھايۋانلارغا يېقىنلاشقىنىدىن نىشانىدۇر.

تىلەمچى ـ گادايلار چوڭ ـ كىچىك ھەممىگە ھەرۋاقىت ۋەھىمە ئېلىپ كېلىدۇ؛ بۇزۇق خىيالى بىلەن ساپ كۆڭۈللەرگە تەشۋىش سالىدۇ. نەزم:

بەرمەك بولماس بۇلارغە ئىنسان ھۆلمى،
يا ئادەممۇ مۇئمىنۇ مۇسۇلمان ھۆكمى.
بۇ فاسىد ئەخلاتىغە ۋاجىبدۇر دەفئى،
بولغايمۇ كىشى بېرەي دېسە، جان ھۆكمى.

بۇلارنى ئىنسان دېگىلى بولمايدۇ، يا ئادەم، مۆمىن ياكى مۇسۇلمان دەپ ھۆكۈم قىلغىلىمۇ بولمايدۇ. پىتنە ـ پاساتلاردىن چەتتە تۇرماق ۋاجىپتۇر، چۈنكى، ئۇنداقلار جان بېرەي دېمىسىمۇ، جېنىنى جان سانىغىلى بولمايدۇ.

ئوتتۇز بەشىنچى پەسىل

قۇشچى ۋە ئوۋچىلار (ئوۋچى قۇشلار) زىكرىدە

قۇشچى ئوۋچىلارغا (ئوۋچى قۇشلارغا) رەھبەر ۋە ئوۋچىلار (ئوۋچى قۇشلار) قۇشچىلارغا پەرمانبەردار. بۇ جامائەت يەنى ئوۋچى (قۇش) ئۇنىڭغا يەنى قۇشچىغا قارام. شۇڭا ئوۋچىلار (ئوۋچى قۇشلار) ھەر ۋاقىت قۇشچىنىڭ ھۆكمىگە بويسۇنىدۇ،

ئۇنىڭ (قۇشچىنىڭ) قولىدىكى قۇش كېچە - كۈندۈز رەنج - مۇشەققەتكە بەند. كېچىلىرى ئۇيقۇ ھارام. كۈندۈزى مېھنەتتىن ئۇلارغا يوق ئارام. چۈنكى قۇشچى ئۆز نەپسىنى دەپ بىر بىگۇناھ قۇشنىڭ ئايىغىغا كىشەن سېلىپ، ئۇزۇن كېچىلەردە ئۇنىڭغا ئازاب سېلىش بىلەن خۇرسەن بولىدۇ؛ ئەجەل يېپىنى تاما يىڭنىسىدىن ئۆتكۈزۈپ، ئۇ تىلسىز بىچارىنىڭ كۆرەر كۆزىنى تىكىدۇ. مەقسىتى ئۇنى ھەم ئوۋچى قىلىش ۋە ئۆزىگە جانلىقلارنىڭ جېنىغا قارماق سېلىشنى ئۆگىتىش...

قۇشچى كۈندۈزى غەشت ۋادىلىرىدا چېپىپ يۈرۈپ غەپلەتتە قالغان بىرنەچچە ئاجىزلارنى تېپىپ، يۈز ھىيلە - مىكىر بىلەن قۇشنى ئۇلارغا سالىدۇ - دە، ئۇ بىچارىلەرنى ئوۋلايدۇ ۋە دەرھال يېتىپ كېلىپ، باش - كۆزى قانغا تولغان بىچارە قۇشنى بوغۇزلىماي تۇرۇپ، قانىتىنى قايرىپ - سۇندۇرۇپ قولتۇقىنى يارىدۇ. ئاندىن ئۇ قاتىل شاگىرتىنى — قۇشنى شەپقەت بىلەن تويغۇزىدۇ. شۇ تەرىقىدە بىرنەچچە قۇشنىڭ قېنىنى تۆكۈپ، قولتۇقىنى يېرىپ، قانىتىنى سۇندۇرۇپ ئېتىنىڭ غانجۇغىسىغا باغلاپ ئۆيىگە يانىدۇ. بۇ ئىشتىن ئۆزىمۇ خۇش، قۇشىمۇ خۇش...

شۇنداق قىلىپ، شۇم نەپسىنى قاندۇرۇش ئۈچۈن بىر، ئىككى قەدەھ ئوتلايدۇ. ئولجىسىنىڭ نەچچىسىنى كاۋاپ قىلىدۇ ۋە ئەتىسى ئىلتىپات تاماسىدا نەچچىسىنى ئېلىپ بېرىپ بېگىگە تارتۇق قىلىدۇ.

قۇشچىنىڭ ئوۋچى يەنى ئوۋچى قۇش توغرىسىدىكى تەرىپلىرى — ھەممىسى لاپ، ھەتتا ئۆزى توغرىسىدىكى ماختىنىشلىرىنىڭمۇ بارچىسى يالغان.

بۇنچە يامانلىقلارغا نەپسى ئىستىكى سەۋەب بولغان يەنى خاھى

ئەمگىكى، خاھى تاماشاسى بولسۇن؛ خاھى كاۋىپى، خاھى بېگىنىڭ ئىنئام ـ ئىلتىپاتى بولسۇن، ھەممىسى نەپسىدىندۇر. نەزم:

بۇلار بارچەسى مەھز نەفسانىيەت،
كى، ئاندا ئېمەس داخىل ئىنسانىيەت.
قونالغە ئالىپ قاندا قونسە دىرەم،
ئاتۇ ئارفەسى قوشغە تۇئمە ھەم.

بۇلارنىڭ بارچىسى نەپسانىيەتچىلىكتىندۇر، شۇڭا ئۇنداقلارنى ئىنسان قاتارىغا كىرگۈزگىلى بولمايدۇ. چۈنكى بۇنداق ئادەملەر قانداقلىكى قونالغۇدا قونۇپ قالسا، ئامال بار، شۇ يەردىن پۇل، ئېتىغا بوغۇز، قۇشىغا تۆمە ئۇندۇرۇۋېلىشنىڭ كويىدىلا يۈرىدۇ.

ئوتتۇز ئالتىنچى پەسىل

بىراۋنىڭ خىزمىتىدە تۇرۇپ تۇزكورلۇق قىلغان نۆكەرلەر زىكرىدە

غوجايىنىنىڭ نېمىتىدىن ئېتىبارغا ئېرىشكەن ۋە خىزمىتىگە نائىل بولغان نۆكەرلەر ئۈچۈن ئەركەكلىك ۋە ئىنسانىيلىق شۇنداق بولۇشى كېرەككى، غوجايىنىنىڭ قىلغىنىدىن ئارتۇقراق قۇللۇق ۋە خىزمەتكارلىق كۆرسەتكەي، بەلكى سەممىي ـ سادىق بولۇپ جان پىدالىق بىلەن غوجايىنىنىڭ شەپقىتىگە جاۋاب قايتۇرغاي. غوجايىن باشقا بىرىگە كۆپرەك ئىلتىپات كۆرسەتسە،

ھەسەتخورلۇق بىلەن سۆز - چۆچەك تارقىتىپ شىكايەت قىلىش — ئار - نومۇسنى ساقلىغانلىق ياكى غوجايىنىنى ھىمايە قىلغانلىق ھېسابلانمايدۇ. بەلكى بۇ خىل ناشۈكۈرلۈك ئارىدا ئارازلىق يەنى ئۆزئارا ئۆچمەنلىك ۋە ماجىرا پەيدا قىلىدۇ. شۇڭا بۇنداقلارنى، ھەتتا بىرەر سەۋەب تۇپەيلى تۇزكورلۇق قىلىپ قېچىش ياكى باشقا بىرىنىڭ خىزمىتىگە بېرىش نىيىتىدە بولغان نۆكەرنى ئادەم سانىماسلىق كېرەك. چۈنكى ئۇنداقلارنىڭ دەرىجىسى قىلمىشىدىن كۆرە قۇل - دېدەكلەردىنمۇ نەچچە ھەسسە تۆۋەندۇر.

خۇسۇسەن، نۆكەر بولغۇچى كۆپرەك تەربىيە كۆرگەن ھەمدە ئوخشىمىغان مەسىلىلەردە ئوخشىمىغان مۇئامىلە بىلەن ئىش بېجىرىدىغان بولغاي. ھە دېگەندە قوپاللىق بىلەن لاپ ئۇرىدىغانلاردىن بولمىغاي. ھەرقانداق بىر نۆكەر بىر يەردىن يەنە بىر يەرگە قاچسا، نامەردلىك تۇپرىقىنى ئۆز بېشىغا چاچقان بولىدۇ. شۇڭا بۇ خىل كىشىنى ئەركەكلەر سانىنىڭ سىرتىدا ۋە يىگىتلىك دائىرىسىنىڭ تاشقىرىدا دەپ بىلىش كېرەك.

ئەلۋەتتە، پاراسەتلىك ھاكىم ئۆز ئەتراپىدا يۇقىرىقىدەك ناپەسىل خادىملار بولسا، مۇناسىپ سىياسەت يۈرگۈزگەي؛ ئۇلاردىن نامەردلىك سادىر بولىدىكەن، يۈكلەنگەن گۇناھىغا قاراپ جازا بەرگەي، ھەتتا بويىنىنى ئۈزۈپ، تىغدىن چىققان (تىغقا چاپلاشقان) قان بىلەن شىر گۇناھكارنىڭ يۈزلىرىنى قىزارتقاي. ئەمما، ئۇنىڭ يۈزىنىڭ قان بىلەن قىزارتىلغان چاغدىكى قىزىللىقى گۈلسۇرۇخقا يەنى گۈل بىلەن قىزارتىلغان چىرايغا ئوخشاپ قېلىشى تۇرغان گەپ. شۇڭا شۇ گۇناھكارنى قىرىپ ئىشتىن چىققان مومايلار بىلەن شېرىكلەشتۈرۈپ، ئۇلارنىڭ

زىبۇ - زىننەتنى بىلەن سېھىرلەپ، جادۇگەر سىياقىدا ياسىغاي. ئاندىن قاشلىرىغا ئوسما قويۇپ، ساقىلىنى قىرىپ، قۇلاقلىرىدىن ئاشۇرۇپ، تا يۈزلىرىگىچە چۇۋۇلغان چاچلارنى ساڭگىلاتقاي. يەنە مەڭزىنىڭ ئوڭ - سول ئىككى تەرىپىگە ئىككى خال چەككەي. يەنە بېشىغا كىيىتلىك ياغلىق ئورنىدا، گويا كېلىنچەكلەرگە سالغاندەك لېچەك سېلىپ، بەزىدە يۈزىنى يېپىپ، بەزىدە يۈزىنى ئوچۇق قويۇپ، نە ئەر، نە ئايالغا ئوخشىمايدىغان دەرىجىدە جابدۇغاي. ئاندىن مۆڭگۈزلۈك شاش ئۆيغا تەتۈر مىندۈرۈپ، شەھەرنىڭ مەھەللە كوچىلىرىنى قويماي ئايلاندۇرغاي. بۇنى كۆرگەن خەلق لەنەت - نەپرەت تاشلىرىنى ياغدۇرغاي !

ئەگەر قەغەزنىڭ يۈزىنى قارا قىلىۋېتىشتىن ئۇياتمىساق، قەلەمنىڭ قارا تىللىقىدىن ھەزەر قىلمايدىغان بولساق، ئۇلارنىڭ يەنى تۈزكور نۆكەرلەرنىڭ ھەمشىرىكلىرى ۋە ئاشىقلىرى (ئەگەشكۈچىلىرى) نىمۇ قالدۇرماي يازغان بولاتتۇق. شۇنداللا كۆڭلىمىز شادلىققا چۆمۈلگەن بولاردى. ئەمما، ئۇنداق قارا يۈزلەرنىڭ ئىللەتلىرىنى ئاشكارىلاش ۋە ئۇ خىلدىكى قارا يۈزلەرنى ئەيىبىنى ئېچىپ شەرمەندە قىلىش ئەلەم ئەھلىنىڭ ئارزۇسى بولسىمۇ، مۇشۇنچە دېگەنلىرىمىز كۇپايە قىلار. نەزم:

بۇ نەۋئ مەسخىرەلىق ئېلگە بەسىدۇرۇر ھەيرەت،
كى، ئۆلگەي ئىشىتىشبان كىمكى بار ئېسە غەيرەت.

تۈزكور نۆكەرلەر ئۇچۇن مۇشۇنچە مەسخىرە قىلغىنىمىزمۇ يېتەرلىك؛ ناۋادا ئۇلار ئاڭلاپ غەيرەت يۈزىسىدىن ئۆلۈۋالسىمۇ، ھەيران قالغۇلۇق ئەمەس.

ئوتتۇز يەتتىنچى پەسىل

ئۆيلىنىش ۋە خوتۇنلار زىكرىدە

ئۆيلىنىش — قۇتۇلماس بالاغا مۇپتىلا بولماق، داۋاسىز يەنى داۋاسى يوق رەنج - مۇشەققەت ئىچىدە خار - زار بولماق ۋە ئىلاجى يوق يەنى ئىلاج قىلغىلى بولمايدىغان جەبىر - جاپاغا گىرىپتار بولماق دېگەنلىكتۇر. گەرچە بۇ ئىش يەنى ئۆيلىنىش — باشتىن - ئاياغ ئەلەم ۋە ئازارغا تەئەللۇق بولسىمۇ، ئەمما ئۇنىڭ ھاياتلىق مۇساپىسىدىكى ئالاھىدىلىكلىرى جەھەتتىن ئېيتقاندا، مەنپەئەتى ھەم باردۇر. ئەگەر ئۆيلەنگەن خوتۇنۇڭ ياخشى بولسا، ئۆزۈڭگىمۇ، جەمئىيەتكىمۇ پايدىسى ھەسسىلەپ يېتىدۇ. چۈنكى ياخشى خوتۇن — ئائىلىنىڭ دۆلىتى ۋە بەختى. ئۆينىڭ ئارايىشى شۇ خوتۇندىن، ئائىلىنىڭ ئاسايىشىمۇ شۇ خوتۇندىن.

خوتۇن كىشىنىڭ گۈزەللىكى كۆڭۈلگە راھەت، خۇش مۇئامىلىسى يەنى تاتلىق خۇلق - مىجەزى بولسا جانغا ئوزۇقتۇر؛ ئەگەر ئەقىل - پاراسەتلىك بولسا، روزغارىڭ تەرتىپ بىلەن كۈنسايىن راۋاج تاپىدۇ؛ ئەسۋاب، ئۆي - بىساتىڭ ئۇنىڭ ۋاستىسى بىلەن سەرەمجان تاپىدۇ.

كىشى ناۋادا بۇ سۈپەتلىك ھالال جۈپتى بىلەن باش قوشالىسا، مۇشۇنداق بەختكە ئېرىشەلىسە، بەرھەقكى، ئۇ غەم ۋە كۈلپەتتە سىرداشقا، ئاشكارا ۋە پىنھان دەرد - مۇشەققەتتە ھەمنەپەس ۋە ياردەمچىگە ئىگە بولغان بولىدۇ. مۇنداق خوتۇن بولسا تۇرمۇشتا ھەرقانداق جاپاغا يولۇقساڭ، سىردىشىڭ ۋە

ياردەمچىڭ بولالايدۇ. تەتۈر ئايلانغۇچى پەلەكتىن ھەر قىسمەتلەر كەلسە، ساڭا سىرداش ۋە مەدەتكار بولالايدۇ. كۆڭلۈڭگە غەم ـ قايغۇ چۈشسە، ئۇ ھەم قايغۇرىدۇ؛ بەدىنىڭگە ساقسىزلىق ۋە زەئىپلىك يەتسە، ئۇ ھەم ساقسىزلىق ئىلكىدە تەڭ ئازابلىنىدۇ.

ئەگەر خوتۇن كىشىنىڭ ھۆسن ـ جامالى ئوتتۇرا ھال بولسا، كېلىشىش ـ يول قويۇش يولىنى تۇتۇپ، ئۈمىد بىلەن تىرىكچىلىك قىلىپ، ئەقىل ۋە مادارا بىلەن ياشاش كېرەك.

ئائىلە قۇرغانىكەنسەن، بەزى ئىشلىرىڭ مۈشكۈل بولىدۇ ۋە بەزى ئىشلىرىڭ ئاسانلىشىدۇ. بىراق، كۆپرەك ھالدا كۆڭلۈڭ پەرىشان ئۆتىدۇ، كۆڭۈلسىزلىكلەر بولۇپ تۇرىدۇ. شۇڭا پەرىشان ھالەتنى يوق قىلىپ، بۇنداق كۆڭۈلسىزلىكلەرنى بىر تەرەپ قىلىشتا ئۈمىدۋار ۋە سەۋر ـ تاقەتلىك بولساڭ، ھەرقانداق ئەھۋالدا ھەمجۈپتۈڭ بىلەن بىللە تۇرمۇش كەچۈرەلەيسەن.

بىراق، ئاللا كۆرسەتمىسۇنكى، ناچار خوتۇن ئەر ئۈچۈن مەيلى ئاشكارا ۋە مەيلى يوشۇرۇن بولسۇن، بالا ياغدۇرغۇچى مەرەزدۇر.

ناۋادا خوتۇنۇڭ ئۇياتسىز ـ شاللاق بولسا، كۆڭلۈڭ ھەمىشە ئۇنىڭدىن ئازار يەيدۇ، قوپال بولسا، دىلىڭنى جاراھەتلەندۈرىدۇ؛ ئازار يەيدۇ؛ يامان تىللىق (ئاغزى بېزەپ) بولسا، يۈرىكىڭنى زېدە قىلىۋېتىدۇ؛ قىلغان ئىشلىرىدا پاكىز بولمىسا، كىشىلەر ئالدىدا يۈزۈڭ چۈشۈپ كېتىدۇ؛ ئەگەر مەيخور (مەي ئىچىشكە ئادەتلەنگەن) بولسا، ئۆيۈڭنىڭ ئاۋاتلىقى يوقىلىدۇ؛ ئەخلاقسىز بولسا، ئۆيۈڭدىن مۇسىبەت، غەم ـ قايغۇنىڭ ھېدى كەتمەيدۇ، ئائىلەڭ رەسۋا بولىدۇ.

يۇقىرىدا تەرىپلەنگەنگە ئوخشاش ياخشى خوتۇنلار بۇ ئالەمدە

تولىمۇ كۆپ تۇغۇلىدۇ. بەرھەقكى، بۇنداق ياخشى خوتۇنغا يولۇققان كىشىنىڭ بېشىغا سائادەت تاجى، بەخت قۇشى قونغان بولىدۇ. ئۇنداقلارغا مۇبارەك بولسۇن!

ئەمما، بۇ تائىپەنى ھەقتائالا نۇقسانلىق، چەپ ۋە خۇي ـ پەيلىنى يامان قىلىپ ياراتقان. مۇكەممەللىك ـ نۇقسانسىزلىق جەھەتتە ئۇلارنى ئەرلەردىن پەرقلەندۈرگەن. بىراق، ئەرلەرنى بولسا، يارىلىشىدىنلا كۆپرەك ئۇلار (خوتۇنلار) ئالدىدا ئاجىز ۋە ئۇلار (خوتۇنلار) نىڭ ھۈنىرى پىتنە ۋە ھىيلە، ئوي ـ خىيالى ئەپسۇن (يالغاننى توقۇش) ۋە خىيانەتچىلىك، ھەق نېمەتلىرىگە شۈكۈر قىلمايدۇ، خەلقنىڭ ياخشىلىقلىرىنى قەدىرلىمەيدۇ. دىنلىرىدا سۇسلۇق ۋە قىلغان ـ ئەتكەنلىرىدە نائىنسابلىق. شۆھرەتپەرەسلىك (ماختانچاقلىق) ئۇلارنىڭ ئادىتى، مەنمەنچىلىك ئۇلارنىڭ ماھىيىتى. ئەقلىسىزلىكىدىن ئېتىقادىنى قۇسۇر، دىنىنىڭ سۇسلۇقىدىن ئەقىللىرىنى كۇپۇرلۇق چۇلغىۋالغان. نەپسى تۈپەيلى لىباسلىرىدىن ناپاكلىقى، كىيگەن كىيىملىرىدىن ئەسلىدىنلا ھاياسىزلىقى بىلىنىپ تۇرىدۇ. ھوشيارلىرى جاھىل (نادان) لىق مەيلىرى بىلەن مەست، مەستلىرى مەي ۋە مەشۇقەپەرەس. ئۇلارنىڭ بېقىشلىرى باشقىلاردىن ئەيىب ئىزدەش، ھۈنەرلىرى تۇخۇمدىن تۈك ئۈندۈرۈش. چوڭىدىن كىچىكىگىچە جادۇگەر، ھىيلە ـ مىكىردە سېھىرگەر. ھەمىشە گۇناھسىزلارغا قەست قىلىشىدۇ، غەيۋەت ـ شىكايەتلەر بىلەن بىراۋنىڭ جېنىغا زامىن بولۇشىدۇ. بىگۇناھلارغا يالغاننى راست قىلىپ تۆھمەتلەر چاپلىشىدۇ. ئۇلارنىڭ ھەق تەرىقىنى تۇتمىقى تولىمۇ مۇشكۈل، راستچىل بولمىقى تولىمۇ قىيىندۇر. ئەڭلىك بىلەن يۈزلىرىنى قىزارتماق

ئۇلار ئۈچۈن زىننەت، يالغاننى راست قىلىپ بىراۋنىڭ يۈزىگە قارا سۈرتمەك ئۇلار ئۈچۈن ئادەت. شاھزادە كەبى پەرى سۈرەت ئەرلەرگە خىيانەت ـ ۋاپاسىزلىق قىلىشىدۇ، زەڭگى كەبى دىۋە سۈپەت ئويناشلىرىنىڭ قۇچىقىغا ئۆزلىرىنى تاشلايدۇ. پەردە ئىچىدە ئولتۇرمىقى پۈتۈنلەي ساختا، ياسىنىپ سىرتقا چىقىدىغانلىقى راست. بىراق، ئۈچىلىرىغا كىيىۋالغىنى كىيىم ئەمەس، گويا ئۆمۈچۈكنىڭ تورىغا ئوخشايدۇ. ھەتتا بەزى قېرى خوتۇنلار باركى، ئەسكى ساناچتەك قورۇلۇپ كەتكەن يۈزلىرىگە ئۇپا ـ ئەڭلىك سۈرتۈپ، تىترەپ تۇرىدىغان باشلىرىغا تېخى تىترىگۈچ (جىغا) سانجىۋالىدۇ. ياخشىسى شۇكى، پەلەك ئۇنداقلارنىڭ بېشىنى ئەجەل تېشى بىلەن يانجىغاي! بۇ تائىپەنىڭ قېرىلىرىمۇ ياسىنىشقا ئامراق. ئۇلار گويا ئارپا يېيەلمىسىمۇ، نەقىشلىك جۇلغا تەلپۈنىدىغان ئېشەككە ئوخشايدۇ. بىچارە ئەرلىرى بولسا، گويا ئۇلارنىڭ يۈك توشۇيدىغان ئېشەكلىرى، ئاجىز، ئېتىبارسىز خىزمەتكارى، بەلكى قۇل ـ دېدەكلىرىدۇر.

ۋاھالەنكى، بارلىق يارالمىشلاردا پەرق بولغىنىدەك، بۇلاردا ھەم ئوخشىمىغان دەرىجىدە پەرقلەر مەۋجۇتتۇر.

بۇ تائىپە ئۈچ قىسىمدۇر: بىرى ئاۋام (پۇقرا)؛ بىرى خاس كىشىلەر (پادىشاھنىڭ يېقىنلىرى)؛ يەنە بىرى خاسۇل ـ خاس (يۇقىرى تەبىقىدىكىلەر، ئۇلۇغ زاتلار).

ئاۋاملىرى چارپاي ـ يىرتقۇچ ھايۋانلارغا ئوخشاش بولۇپ، ئۇلار پەقەت يېمەك ـ ئىچمەك ۋە ئۇيقۇ بىلەنلا قانائەت ھاسىل قىلىدۇ: تائەتلىرى ياسىنىش ۋە ئۆزلىرىنى پەردازلاش؛ ئىبادەتلىرى زىننەت بىلەن ئۆزلىرىنى كۆز ـ كۆز قىلىش؛ غەپلەت ئىچىدە كۈن ئۆتكۈزۈش — ئۇلارنىڭ ئادىتى، پىتنە ـ

پاسات ئارقىلىق شۆھرەت تېپىش ئۇلارنىڭ مۇراد - مەقسەتلىرىدۇر.

خاسلىرى دېۋە سۈپەت، گويا ئىبلىسقا ئوخشايدۇ: ھۈنەرلىرى ھىيلە - مىكىر؛ ئادەتلىرى ئۆچ - ئاداۋەت؛ ساۋابلىق دەپ قىلغانلىرى پۈتۈنلەي ئالدامچىلىق - مەككارلىق؛ ياخشىلىق دەپ بىلگىنى زۇلۇم - سىتەم؛ خىيانەتچىلىك ۋە ھىيلە - مىكىردە دېۋە ئۇلار ئالدىدا ئەرزىمەس بىر بىچارە؛ پىتنە - پاسات ۋە مەككارلىقتا شەيتان ئۇلار ئالدىدا بىر گول؛ پەرىشتىلەر تېخى ئۇلارنىڭ قېشىدا بالاغەتكە يەتمىگەن بىر نادان؛ شەيتان ھەم ئۇلارنىڭ نەزىرىدە ھاماقەتكە مەنسۇپ. ئۆي - ئىمارەتلىرىنى بۇزماق ئۇلار ئۈچۈن مەسچىت ياسىغاندەك، ناھەق قان تۆكمەك ئۇلار ئۈچۈن گويا ئۆلۈكنى تىرىلدۈرگەندەك ياخشى ئىش سانىلىدۇ. يۈز ياخشىلىققا مىڭ يامانلىق ئۇلارنىڭ ئىشى، ھەسەل بەرگەنگە زەھەر بېرىش ئۇلارنىڭ ئادىتى. ئىپپەت ۋە ياخشىلىق ئۆيى ئۇلارنىڭ سەۋەبىدىن بۇزۇلغان، پاكلىق ۋە تەقۋادارلىق بىناسى ئۇلارنىڭ سەۋەبىدىن يىقىلغان.

ئومۇمەن، ئۇلارنىڭ ھىيلە - مىكىرلىرى تەرىپىدە كۆپلىگەن ئالىم، دانا ۋە پاراسەتلىك ھۆكۈمالار كىتاب تەسنىپ قىلغان ھەم بەزى مەزمۇنلارنى مۇبالىغە بىلەن بايانمۇ قىلىشقان. بىراق، ئائىلە ئىلكىدە تۇرۇۋاتقان يىگىتلەر بۇ جەھەتتە (مەسئۇلىيەت تۇيغۇسى جەھەتتىن) يەنىلا ئۆزلىرىنى ئاجىز ۋە نۇقسانلىق ھېسابلىشىدۇ. قىسقىسى، بۇنچىلىك ئىبارە - بايانلار بىلەن ئۇلار ھەققىدىكى تەرىپلەشلەرنى ئېيتىپ تۈگەتكىلى ۋە ئۇلارنىڭ سۈپەتلىرىنىڭ يۈزدىن بىرىنى چۈشەندۈرۈپ ئاخىرىغا يەتكۈزگىلى بولمايدۇ.

ئەمما، خاسۇل ـ خاسلىرى يۇقىرىدىكىلەرنىڭ ئەكسىدۇر. ئۇلارنىڭ مۇتلەق راستچىل ۋە ھەقشۇناس. تىللىرىدىمۇ، كۆڭۈللىرىمۇ ھەقنى سۆزلەيدۇ يەنى خاسۇل ـ خاسلارنىڭ تىلى بىلەن دىلى بىردەك. ئۇلارنىڭ سۆزلىرى ۋە قىلغان ـ ئەتكەنلىرى ئىسلام ئۆلىمالىرىغا پايدا ۋە ئۇممەد ئاتا قىلىدۇ؛ كاتتا ئەۋلىيالارمۇ ئۇلارنىڭ نەپەسلىرىدىن مەنپەئەتكە ئىگە بولىدۇ. شۇڭا ئەنبىيا ـ پەيغەمبەرلەرنى ئۇلار ئۇچۇن ئەلچى، پەرىشتىلەرنى ئۇلار ئۇچۇن ئىگىچە ـ سىڭىل دەپ بىل. چۈنكى ئۇلار باشلىرىغا ئىپپەت تارىدىن توقۇلغان قانائەت بۆكىنى كىيگەن؛ يۈزلىرىگە پاكلىق ماتالىرىدىن ھازىرلانغان چۈمبەل تارتقان.

بۇ چۈمبەلنى ھەقتائاللا ئۇلارنىڭ يۈزىدىن يىراق قىلمىسۇن! مەيلى سۇسلۇق شامىلى، مەيلى باشقا سەۋەب بولسۇن، بۇ پەردە ھېچقاچان ئېچىلمىسۇن!

ئوتتۇز سەككىزىنچى پەسىل

رىياكار شەيخلەر زىكرىدە

رىياكار شەيخ ھەرقاچان ئۆزىنى ياخشى ۋە نۇقسانسىز كۆرسىتىشكە ئۇرۇنىدۇ. ئەمەلىيەتتە ئۇ ئالتۇندىن ھەل بېرىلگەن مىسقا ئوخشايدۇ: تېشى پال ـ پال، ئىچى غال ـ غال يەنى سىرتى كۆركەم، ئىچى قۇرۇق. كۆرۈنۈشى دەرۋىش سۈپەت، ئەمما ئىچى پۈتۈنلەي بۇلغانغان. ئۇنىڭ گويا ھەممىدىن قول ئۈزگەندەك قىياپىتى تامامەن ئالدامچىلىق. كارامىتى نەيرەڭۋازلىق. سەللىسى سالاپەت دەسمايىسى، بېشىدىكى ھەربىر تال تۈكىدە بار

بۇزۇق خىيالنىڭ ئالامىتى. ئۇچىسىدىكى تون - جەندىسى رەڭۋازلىقىنىڭ نىشانىسى ئۇستىدىكى يېپىنچىسى ئەيىبىنى يوشۇرغۇچى پەردە، ئۇنىڭ ھەربىر تال يىپى رىيا چاقىدا ئېگىرىلگەن. مىسۋاكى تاماخورلۇق چىشىنى بىلەپ ئىتتىكلىتىدىغان ئېكەك؛ ساقال تارغىقىنىڭ غىلاپى كىشىلەرنى مەسخىرە قىلىشقا ئىشلىتىدىغان سايمانلىرىنى يوشۇرىدىغان جايدۇر. توختىماي تەسۋى سىيرىشى كۆز بويامچىلىق، نامازنى ئۇزۇنىراق ئوقۇشىدىن غەرەز ئەلگە ئۆزىنى كۆرسەتمەك ئۈچۈندۇر. سەللە ئورالغان كاتتا كۇلاسى ئۇنىڭ پۈتكۈل دەسمايىسى، سەللىسىنىڭ ساڭگىلاپ تۇرغان ئۇزۇن چۇچىسى تۈلكە قۇيرۇقىدىن نىشانىدۇر. ئۇنىڭ بىمەنە ۋارقىراشلىرى بەجايىكى، بىمەھەل چىلىلىغان خورازنىڭ سوغۇق ئاۋازىنى، غەپلەت ئىچىدە ئوقۇغان دۇئالىرى گويا مەستلەرنىڭ بەزمىدىكى قىيا - چىيالىرى، ۋارقىراش - جارقىراشلىرىنى ئەسلىتىدۇ. بارلىق گەپ - سۆزىگە ھىيلە ئارىلاشقان، پۈتكۈل ھەرىكىتىگە غەرەز ئارىلاشقان؛ كۆرگەن چۈشلىرىنىڭ ھەممىسى ياسالغان، ئويغاقلىقىدا دېگەنلىرىنىڭ بارى يالغان. زىكىر - ساماسى ئۇسسۇلدىن تاشقىرى، زوق - شوق بىلەن ئوقۇغان تەلقىنلىرى ئاھاڭدىن نېرى. دەرھەقىقەت، ئۇلارنىڭ كۆرۈنۈشى ھەرقانچە دەبدەبىلىك بولسىمۇ، ئەمما ئىچكى مەنىۋىيىتى باشتىن - ئاياغ قۇرۇق.

بۇنداق ئىپلاس شەخسلەرنىڭ ئۆزلىرىنى مۇنچە پەردازلاپ، ياسىنىپ - جابدۇنۇپ يۈرۈشتىن مەقسىتى — ئۆزىنى پاك كىشىلەردەك كۆرسەتمەك ئۈچۈندۇر.

ھەيھات — ۋادەرىخا! ئويات، يۈزمىڭ ئويات! ئەپسۇسلىنىدىغان

يېرى، بۇ يارىماسلارغا ئىخلاس قىلىدىغان مۇرىتلار ھەم باركى، ئۇلار شەيخ خىزمىتىدە ھەرقاچان ئاشىق بىقارار بولۇشىدۇ؛ شەيخ بولسا (ھىيلە ـ مىكىر ماتالىرى تولدۇرۇلغان) دۇكىنىنى تەدبىر بىلەن يۇرۇشتۇرۇپ، ئالدامچىلىق بىلەن ئولجا يىغىدۇ. ئۇنىڭ ئىشلىرىدىن شەيتان ھەيرەتتە، ھەتتا لەنىتى دىۋە ھەم نەپرەتتە.

نەزم:

فەقر ئىسمى بىرلە بولغاي مۇنچە زەرقۇ بۇ رىيا،
سەلتەنەتدەكدۇركى، قىلغاي پادىشاھى بورىيا.
بۇ ئەگەر دەرۋىش ئۆزىن قىلسا، كى ئول ھەم پادىشاھ،
يوق ئەجەپ، بۇ ئىككىسىدە بولماسا ئەقلۇ ھەيا.

پېقىرلىق نامى بىلەن قىلسا مۇنچە ھىيلە ـ مىكىر، نەيرەڭ ۋە رىياكارلىق، شاھى بورا ئۈستىدىكى گادايغا ئوخشايدۇ؛ بۇ ئەگەر ئۆزىنى دەرۋىش، ئۇ ئەگەر ئۆزىنى پادىشاھ دېسە، ئەجەبلىنىشنىڭ ئورنى يوقكى، ھەر ئىككىلىسىدە نە ئەقىل، نە ھايا يوق.

ئوتتۇز توققۇزىنچى پەسىل

خارابات ئەھلى زىكرىدە

ئەيش ـ ئىشرەتتىن ئۆزىنى تارتمايدىغان خارابات ئەھلىنىڭ پۈتۈن ۋاقتى مەيخانىلاردا مەي ئىچىش بىلەن ئۆتىدۇ، ئۇلارنىڭ بېشىدا مەي ھەۋىسى سۇ ئۈستىدىكى كۆپۈكتەك لەيلەپ يۈرىدۇ، باش قويار يېرى مەي ئىدىشىنىڭ يېنى. ھەر يەردە ۋە

مەيخانىلارنىڭ قايسىبىر بۇرجىكىدە بەزمە كۆرسە، مەي تۇشۇش باھانىسى بىلەن شۇ يەرگە بېرىپ سىڭىدۇ؛ ھەتتا نومۇس سەللىسىنى بېشىدىن ئېلىپ، ئۇنى بىر ئوتلام مەي ئۈچۈن مەيپۇرۇشنىڭ ئايىغى ئاستىغا سالىدۇ. بۇنداق ئادەملەر مەيخانا تۆپەيلى ئۆي ـ جايىدىن ئايرىلىدۇ، مەيخورلۇقى تۆپەيلى تەئەللۇقاتىدىن ئايرىلىپ بىچارە ھالەتكە چۈشۈپ قالىدۇ.

ئۇ ھەربىر ساقىينىڭ ئىلكىدىن قەدەھ ئالسا، ئۆزىنى گويا جەمشىتتىن بەختلىك ۋە شەۋكەتلىك ھېس قىلىدۇ. مەي تۇشۇغۇچىلارنىڭ ھۆسنىگە بۇتپەرەستەك سەجدە قىلىدۇ. مەيخانا غوجايىنىنىڭ ئايىغىغا باش قويۇپ، يۈزلىرىنى تۇپراققا يەتكۈزىدۇ.

ياقىسى مەيپەرەس شوخلارنىڭ ئىلكى بىلەن يىرتىلغان، كۆڭلى ئۇلارنىڭ ئىشقى تىغىدىن تىلىنغان.

خارابات ئەھلىنىڭ مەيخانىدىكى مەشغۇلاتى ــ مەيخانىنىڭ سۇنۇق ساپال چىنىسىنى كۆتۈرۈۋېلىپ مەي تىلەپ ئىچىش، رەسۋالىق كوچىسىدا ئايىغى يالاڭ، بېشى ھەم؛ بەتمەسلەرنىڭ دەستىدىن ماڭلىيى زەخىملىك، قېشى ھەم. ئۇلار ئۆز ۋۇجۇدىنى ئۆزى پايمال قىلىپ، مەجلىسلەردە پەگاھتىن ئورۇن ئالىدۇ؛ بېشى سەللە مېھنىتىدىن خالىي، ئۈچىسى چايشاپ مىننىتىدىن نېرى. نەپسى گەرچە تۇپراق بىلەن تەڭ، لېكىن نىيىتى ــ ئارزۇ ـ ئارمانلىرى ئالدىدا يۈكسەك ئاسمان گويا پەس. زامان قايغۇلىرىدىن كۆڭلى غەمسىز، پەلەك تەشۋىشلىرىدىن خاتىرىسى ئەلەمسىز. نە ھاياتتىن، نە ئۆلۈمدىن قورقۇش يوق، نىيەت ـ ئىقبالى ئالدىدا نە بار، نە يوق، ھەممىسى ئوخشاش. مەي ئىدىشىنىڭ ئاچچىق يىغىسىدىن (مەي ئىدىشىدىن پىيالىگە شاراب

قۇيغاندا ئاڭلىنىدىغان ئاۋازدىن) شادلىق تاپىدۇ؛ قەدەھكە قۇيۇلۇۋاتقان مەينىڭ سارقىپ چۈشۈشلىرىدىن خۇشاللىق تاپىدۇ. مەيخانىدا بىر دەممۇ ساق تۇرالمايدۇ، دۇنيانىڭ ياخشى ـ يامىنىغا كۆز سالمايدۇ؛ زاماننىڭ ياخشى ـ يامىنى بىلەن ئىشى يوق، شۇنداق ھۆكۈم قىلىشقا بولىدۇكى، ئالەمدە مۇنداق بىغەم كىشى يوق !

ئەمەلىيەتتە، بۇنداق كىشىلەر، زامانە زوراۋانلىرىنىڭ زۇلمىدىن شۇنداق كۈن كەچۈرۈشكە كۆنۈككەن، شۇڭا ئۇلار ئاللانىڭ ئەپۇ ۋە رەھمىتىگە لايىقتۇر؛ ۋۇجۇدى مەيخانا تۇپرىقىدا پانىي، ئۇمىدى ھەقنىڭ كىرىمىدىن ئەبەدىي ھاياتتۇر. ۋاھالەنكى، بۇنداق خارابات ئەھلى ـ گادايلار يېتىشكەن دۆلەت ۋە سائادەتكە نۆۋەتتە شاھلار ھەم ئارزۇ ۋە ھەسرەت بىلەن نەزەر سېلىشىدۇ.

نەزم:

رىندىكى، فەنا جامىنى تارتار پەيۋەست،
دۇنيا بىلە ئاخىرەتكە ئېرمەس پابەست.
ھەق رەھمەتى ئۇمىدى بىلە تۈن ـ كۈن مەست،
كۆپ ئارتۇغراق ئىدىكى، زاھىدۇ زۇھد پەرەست.

پانىيلىق جامىنى توختىماستىن كۆتۈرىدىغان خارابات ئەھلىنىڭ، دۇنيا ۋە ئاخىرەتكە مەيلى يوق؛ ئۇلار ھەق رەھمىتىنىڭ ئۇمىدى بىلەن كېچە ـ كۈندۈز مەست يۈرسىمۇ، يەنىلا ھېيلىگەر ـ رىياكار زاھىتلاردىن كۆپ ياخشىدۇر.

ئۇمىدىم شۇكى، ئاللا نامراتلارغا ئەنە شۇ پانىيلىق دۆلىتىنى نېسىپ ئەتكەي ۋە توۋا سائادىتى بىلەن مەڭگۈلۈك ھايات ئاتا قىلغاي !

قىرىقىنچى پەسىل

دەرۋىشلەر زىكرىدە

ئەگەر ئىچىدە يۈز نەشتەر سانجىلىپ تۇرغاندەك (كۆڭلى پاراكەندە) بولسىمۇ، ھامان (ئاللانىڭ) رىزالىقىنى ئىزدەيدىغان؛ ئۆزىگە مالامەت يەتسىمۇ، باشقىلارغا شىپالىق دورىدەك خۇشلۇق ئېلىپ كېلىدىغان، راستچىللىق ۋە پانىيلىق يولىنى تۇتقان، ئۆزى (تۇرقى ۋە قەلبى) قانداق بولسا، باشقىلارغا ھەم شۇنداق كۆرۈنۈشتە بولىدىغان؛ مەنمەنلىك ۋە غەپلەت قاراڭغۇلۇقىدا قالغانلارغا زور چىدام ـ غەيرەت بىلەن يورۇقلۇق ـ روشەنلىك ئاتا قىلالايدىغان؛ نەپسانىيەتنىڭ ئىشتىياقىدىن ئۈزۈل ـ كېسىل كېچىپ، ھەق يولىغا قەدەم قويغان ھەمدە پانىيلىق جامائەتخانىسىغا قوشۇلغان؛ نىيەت ـ ئىقبالى بىلەن بىر ئاللادىن باشقا يەنە بىر ئىلاھنىڭ نامەۋجۇت ئىكەنلىكىگە، بەلكى ياراتمىشتىن يەنى بىر ئاللادىن ئۆزگە بارچە يارالمىشنىڭ نابۇت بولىدىغانلىقىغا ئىشىنىدىغان؛ ئىچى بىلەن تېشى بىردەك، بەلكى ئىچى (قەلبى) تېشىدىنمۇ پاك؛ باتىنى (دىلى) بىلەن زاھىرى (تىلى، سىرتى) ئوخشاش، بەلكى باتىنى تېخىمۇ يورۇقراق كىشى دەرۋىش دېيىلىدۇ.

بىلىش كېرەككى، قەلبىدىكى مالامەتلەرنى يوشۇرۇش مەقسىتىدە كۆرۈلگەن چىراي ئىپادىسىدىكى غەم ـ قايغۇ ۋە غەشلىك تۇپەيلى، ئىچى بىلەن سىرتى يەنى دىلى بىلەن تىلىنىڭ بىردەكلىكىگە گۇمانلىق قاراش ـــ سىرتىغا قاراپ، ئىچىگە باھا بېرىش مۇۋاپىق ئەمەس. چۈنكى خەزىنە بار جاي ۋەيران

بولغىنىدەك، دەرۋىشنىڭ تونى يىرتىق بولىدۇ ئەمەسمۇ؟! بۇ خۇددى «قەلبى پاكلار جاھان خارابىسىدە، فەرىدۇننىڭ خەزىنىسى ۋەيرانىدا» دېگەنگە ئوخشاشتۇر. دېمەك، مەنە ئەھلىدە ھەقىقەت مەخپىي بولىدۇ. ۋاھالەنكى، سۈرەت ئەھلى (شەكىلۋازلار)نىڭ ھەقىقىتى مەنىسىز «ھەقىقەت» نىڭ دەۋاسىدۇر.

شۇنداق دەرۋىشلەر باركى، ئۇلار ئۆز ھال ـ ئەھۋالى — سۈرىتىنى يوشۇرۇپ، ئۆزگىچە ئىش تۇتقان؛ كۆرۈنۈش يەنى شەكىلۋازلىق بىناسىنى بۇزۇپ، قەلب يەنى مەزمۇن ئاساسىنى قۇرغان؛ تەقدىردىن نېمە كەلسە، شۇنىڭغا رازى بولۇپ، ئالەم ئەھلىدىن يەتكەن رەنج ـ مۇشەققەت ۋە مالامەتلەرگە چىدىغان؛ ھەق رىزالىقىنى ئىزدەش يولىدا يېمەك ـ ئىچمەك، مەئىشەتتىن كېچىپ، غەم يەپ، قان يۇتقان؛ رىزا ۋە ئىقتىدار خىلۋەتخانىسىنى ماكان تۇتقان؛ پېقىرلىق ۋە پانىيلىق سەھرالىرىنى ئارامگاھ قىلغانلاردۇر. ئەدەپلىك ۋە كەمتەر بولۇش — ئۇلارنىڭ ئادىتى؛ دوستقا، ھەتتا دۈشمەنگىمۇ ياخشى مۇئامىلىدە بولۇش — ئۇلارنىڭ ئوي ـ خىيالى. دەرۋىش بولغان كىشى، ئەلۋەتتە مۇشۇنداق سۈپەتلەرنى ئۆزلىرىدە ھازىرلىغان بولغاي! رۇبائىي:

يارەبكى، فەنا دەشتىنى رامىم ئەيلە،
رامىم دېمەيىنكى، سەيدى دامىم ئەيلە.
ھەم فەقر تەرىقىنى خىرامىم ئەيلە،
ھەم زاۋىيەئى فەنا مەقامىم ئەيلە.

ئەي تەڭرىم، پانىيلىق دەشتىنى ماڭا رام قىل، رام ئەمەس، بەلكى دامىم (تۇزاق) ئۈچۈن ئوۋ قىل؛ ھەم پېقىرلىق تەرىقىنى كۆڭۈل خۇشۇم قىل، ھەم پانىيلىق سەھراسىنى ماكانىم قىل.

ئىككىنچى قىسىم

ياخشى قىلىقلار ۋە يامان خىسلەتلەر توغرىسىدا

بۇ قىسىم ئون پەسىلدۇر.

بىرىنچى پەسىل

توۋا زىكرىدە

ھەقىقىي توۋا — يامان قىلىقلار تۈپەيلى كېلىدىغان ئازاب - ئوقۇبەتلەرنىڭ ئالدىنى ئالماق ۋە ئاللانىڭ تەۋپىقى (ياردىمى، مەددىتى) بىلەن ئۇ قىلىقلاردىن قۇتۇلۇش دېمەكتۇر.

توۋا — گۇناھكار بەندىنىڭ كۆڭۈل ئەينىكىدىن گۇناھ غۇبارلىرىنى تازىلايدۇ ۋە ئەپۇ پەردىزى بىلەن ئۇ ئەينەكنىڭ يۈزىنى يورۇتىدۇ. توۋا — بەختسىزلىك يولىنىڭ ئاخىرلىشىشى ۋە ھىدايەت يولىنىڭ باشلىنىشىدۇر.

توۋا — تەكەببۇرلۇق غەپلىتىدىن سەسكەنمەك ۋە بەشەرىيەت (ئىنسانلىق) ئۇيقۇسىدىن ئويغانماق ھەمدە ئۆزىنىڭ ناشايان ئىش - ئەھۋالىدىن خەۋەردار بولماق ۋە بىلىپ - بىلمەي سادىر قىلغان يارىماس قىلىقلىرىدىن قول ئۈزمەك؛ نالايىق دەۋا - ئىنتىلىشلەردىن ساقلانماق؛ قەبىھ قىلمىشلار، شەرمەندىلىك ۋە

رەسۋالىق تۈپەيلى خىجالەتكە قېلىشتىن ئاگاھ بولماقتۇر.

توۋا — ئىنسانغا خاس بويۇنتاۋلۇق خاھىشىدىن ۋاقىپ بولماقلا كىشىنى ئازدۇرغۇچى نەپسىنىڭ پىتنە - پاساتلىرىدىن، كۆڭۈل ئىتائەتسىزلىكىدىن نەپرەتلەنمەك ۋە روھىي زەئىپلىكتىن يىرگەنمەكتۇر.

توۋا — ھەقتىن نىجاتلىق تىلەش ۋاقتىنىڭ يەتكەنلىكى، بەندىنىڭ نەپسىگە تەۋە بولۇشنى تەرك ئەتكەنلىكىدۇر.

ۋاھالەنكى، كېچىنى يورۇتقۇچى بۇ گۆھەر (توۋا) قاراڭغۇلۇق ئىچىدە كۈن كەچۈرگۈچى ھەربىر كىشىگە لايىق كېلىۋەرمەيدۇ. بۇ تەۋپىق شامىنى ياخشىلىقلار يولباشچىسى ھەركىمگە ھەم ئاتا قىلىۋەرمەيدۇ. ئەمما، قايسىبىر پاكىز تەبىئەتلىك يولدىن ئازغۇدەك بولسا ۋە قايسىبىر زاتى پاك قائىدە - نىزامدىن چىقىپ، گۇناھلىق ئىش قىلماق بولسا ۋە شۇ ئازغۇنلۇق ھالىتىگە شۇم نەپسى سەۋەب بولغۇدەك بولسا، ئاللا توغرا يول كۆرسىتىپ، ئۇنى شۇ ھالەتلەردىن ئاگاھلاندۇرغاي. ئۇ ھەم ئاگاھ بولغاچ، ئۆز قىلمىشىدىن خىجالەت بولۇپ، دىمىغىدىن ئۇيات دۇتى چىققاي ۋە بۇ كەبى ئىشلىرىدىن پۇشايمان يەپ، ئەپۇ سورىغاي؛ قىلغان يامان ئىشلىرى ئۈچۈن توۋا قىلىپ، ئورۇنسىز قىلىقلىرىنى ئۆزگەرتكەي؛ ئاداشقان يولدىن چىقىپ توغرا يولغا كىرگەي!

بۇ مەرتىۋىگە يېتىشىش — تەرىقەت ئەھلىنىڭ ئاۋۋالقى مەقسىتى ۋە مەنزىلىگە يېتىشنىڭ تۈنجى قەدىمىدۇر.

بۇ سائادەتكە يەتمەك كىشىگە ئۆزلۈكىدىن نېسىپ بولسۇن! ئاللاتائالا قۇرئان كەرىمدە: «ئەنە شۇ ئاللانىڭ پەزلى بولۇپ، بۇ پەزىلەتنى ئاللا خالىغان ئادەمگە بېرىدۇ» دېگەن. مەلۇمكى،

ھەربىر دۆلەت ئىگىسى (سائادەتمەن كىشى) بىرەر ۋاستە بىلەن بۇنىڭدىن يەنى يۇقىرىقى مەزمۇنلاردىن ئاگاھ ،خەۋەردار بولغاي ۋە بىرەر ۋاستە بىلەن ئۇنى يەنى ياخشى قىلىقلارنى ئۆزلىرىگە كەسىپ قىلغاي ! رۇبائىي:

ھەقدىن ئاڭاكىم، يەتتى ئىنايەت ۋەقتى،
كۆڭلىگە يامان سىرايەت ئەتتى ۋەقتى.
ئىسيانىغە پاش ئۆلۈپ نىھايەت ۋەقتى،
بۇ بولدى ھىدايەتغە بىدايەت ۋەقتى.

ھەقتىن ئىنايەت يەتكەن ۋاقىت، ئىنايەتكە ئېرىشكۈچىنىڭ كۆڭلىگە يامان ئىشلىرى ئايان بولغاي ۋاقىتتۇر؛ بۇ گۇناھلىرى پاش بولۇپ ئاخىرىغا يەتكەن ۋاقىت، ئۇ ھىدايەتنىڭ باشلىنىش ۋاقتىدۇر.

ھېكايەت:

شەيخ ئەبدۇللاھ مۇبارەك (ئۇنىڭ سىرى مۇقەددەس قىلىنسۇن) نىڭ توۋبىسىنىڭ باشلىنىشى ۋە توغرا يولغا كىرگەنلىكىنىڭ ھىدايىتى مۇنداق:

ئۇ كىشى دەسلەپ بىر گۈزەلنىڭ ئىشقىغا گىرىپتار بولۇپ، خەلق ئارىسىدا مەجنۇن دەپ ئاتالدى. ئۇنىڭ كۆڭلى بىر شوخ گۈزەلنىڭ ھۆسنىگە مۇپتىلا بولۇپ، ئەقلى - ھوشى كۆڭۈل مەملىكىتىدىن جۇدا بولغانىدى. قىشنىڭ بىر كېچىسى ئۇ مەشۇقىنىڭ ئۆيىنىڭ تېمى تۈۋىدە ۋىسال ئۈمىدىدە گويا تۇزاققا چۈشكەندەك مەست - ئەلەس ئولتۇراتتى. شۇ ئەھۋالدا، بۇلۇت ھاۋادىن قار - مۇز ياغدۇردى. تۈن قاراڭغۇلۇقى قار - مۇزلاردىن

ئاپپاق تۈسكە كىرگەنىدى. بىر تەرەپتىن ئۇنىڭ ۋۇجۇدىغا قىشنىڭ سوغۇق شامىلى ۋە قار ھۇجۇم قىلسا، يەنە بىر تەرەپتىن كۆڭۈل مەملىكىتىگە ئىشق لەشكىرى توختىماي ھۇجۇم قىلاتتى. ئەمما، ئۇ بۇ قاتارلىق شىددەتلەردىن ھېچبىر خەۋەرسىز ئىدى. شۇنداق قىلىپ تاڭ قۇشلىرى نالە قىلىشقا (سايراشقا) باشلىدى. مەزىنلەر بامدات نامىزىغا ئەزان توۋلاشتى. ئۇ ئەزان ئاۋازىنى ئىشتىپ: «بەلكى بۇ خۇپتەن نامىزىغا توۋلانغان ئەزان بولسا كېرەك» دەپ خىيال قىلغانىدى، ھايال ئۆتمەي تاڭ يورۇشقا باشلىدى. قۇياش ئىچىگە ئىزتىراپ ۋە غۇۋغا چۈشتى. سۈبھىنىڭ ئىللىق نۇرىدىن ئۇنىڭ كۆڭلىگە يورۇقلۇق يەتتى. ھىدايەتنىڭ ئىلھامى ئۇنى ئاگاھلاندۇردى. ئۇ ئۆزىگە دېدىكى: «ئەي مۇبارەكنىڭ نامۇبارەك ئوغلى، ئەي تەڭرىنىڭ قاچقان بىئەدەپ قۇلى! خۇپتەن نامىزىنىڭ قىرائىتىدە، ئەگەر ئىمام ئۇزۇنراق بىر سۈرىنى قىرائەت قىلسا، ئىچىڭ پۇشۇپ كېتەتتى. ھەتتا تالاي پاسىق خىياللار كۆڭلۈڭدىن كېچەتتى. مانا ئەمدى شۇم نەپسىڭنىڭ خاھىشىغا مەپتۇن ۋە پەسكەش تەبىئىتىڭنىڭ ئارزۇ - خىياللىرىغا بەند بولۇپ، قىشنىڭ ئۇزۇن بىر تۈنىنى ئۆتكۈزدۈڭ. بىراق، خۇپتەنغۇ مەيلى، سەھەر ۋاقتى بولغاننى ھەم ھېس قىلمىدىڭ!»

بۇ ھالەتتىن ئۇنىڭ ئىچىگە قوزغىلاڭ چۈشتى. ئۇياتتىن روھى بەدىنىدىن چىقىپ كەتكىلى ئاز قالدى. ئاللا ئىلتىپات كۆرستىپ، ئۇنى يامان قىلمىشىغا پۇشايمان قىلدۇرۇپ توغرا يولغا كىرگۈزدى. ئۇ شۇنىڭدىن باشلاپ ھېچبىر تەۋرەنمەي شۇنداق بىر رىيازەت يولىغا كىردىكى، ئاز ۋاقىتتا مەككە - مەدىنىدە شەيخۇل - ماشايىخ (كاتتا ئىشان) بولۇپ قالدى.

ئۆمىدىم شۇكى، ھەق شۇبھانەھۇ تائالا يولىدىن چىققانلارنى ئاگاھلاندۇرۇش بىلەن ئەزىز قىلغاي ۋە تۇۋىنىڭ بۇ قاتارلىق سائادىتىدىن بەھرىمەن قىلغاي! ئىنشائاللاھ تائالا (ئاللاتائالا خالىسا). رۇبائىي:

تەۋبەئىكىم، ئانىڭ سەئادەتىدىن،
بىر قۇل ئوغلى بۇ پايە كەسىب ئەتكەي.
كىم، ئاڭا شاھلار قۇل ئولغايلار،
مۇڭا ئۆزلۈك بىلە نىچۇك يەتكەي.

تۇۋىنىڭ سائادىتىدىن، بىر قۇلنىڭ ئوغلى كاتتا مەرتىۋىگە ئېرىشەلەيدۇ؛ ھەتتا ئۇنىڭغا شاھلار ھەم قۇل بولىدۇ، ئەگەر تۇۋىنىڭ سائادىتى بولمىسا، بۇنداق مەرتىۋىگە ئۆزلۈك بىلەن قانداق يەتكۈلۈك؟

ئىككىنچى پەسىل

تەقۋادارلىق زىكرىدە

تەقۋادارلىق — دۇنيا ئارزۇلىرىدىن كەچمەك، نەپسىنى ئۆلتۈرۈشنىڭ زەھىرىنى ئىچمەك، ئاي يۈزلۈك جانان ۋە مەرتىۋە خىيالىنىڭ رىشتىسىنى كۆڭۈلدىن ئۈزمەكتۇر.

تەقۋادارلىق — ئار - نومۇس بۇتلىرىنى پاچاقلاش ئۈچۈن ئۆزىنى تۈزەپ، ئۈمىدۋارلىق نەزىرى بىلەن رىيازەت تەرىقىنى تۇتماق ۋە نەپسىنىڭ بارچە مۇددىئالىرىنى ئۇنتۇماقتۇر.

تەقۋادارلىق — شەرىئەت يولىدا مەردانە تۇرماق، تەرىقەت

ۋادىسىغا مەردانە قويماق، سەجدىگە رىيانى ئارىلاشتۇرۇپ قويۇشتىن ساقلانماق، بەلكى ئۇنداق تائەتنى يەنى رىيا ئىبادىتىنى خىيالىغا كەلتۈرمەسلىك؛ بارچە نامەھرەم يۈزىدىن كۆزنى ئاسرىماق، شەرىئەت قائىدىسىگە خىلاپ بارچە سۆزدىن تىلىنى يىغماق، ئاڭلاشقا تېگىشلىك بولمىغان گەپ - سۆزگە قارىتا قۇلاقنى گاس تۇتماق، خالايىققا تەۋە نەرسىلەردىن ئىلىك تارتماق، كۆپ گەپ قىلماق ۋە قوپال سۆزلىمەكتىن ھەزەر قىلماقتۇر.

تەقۋادارلىق — نەپسىنىڭ ئارزۇسىنى رەت قىلىپ روزا تۇتماق، ئادەم تەبىئىتىنىڭ تەقەززاسى بولغان ھەرقانداق شەيئىدىن نەپسىنى قاچۇرماق، تائامنى ئاز ۋە ئۆلچەملىك ئىستېمال قىلماق، قائىدە - نىزامغا ئەمەل قىلىپ، دائىما خىلۋەتنى دوست تۇتماق، ئۇزاق مۇددەت يالغۇزلۇقنى داۋام ئەتتۈرمەك ۋە كېچىلىرى دائىم قىيام تۇرۇپ ئاللانى سۆزسىز ياد ئەتمەكتۇر.

تەسەۋۋۇپ يولىغا كىرگەن ھەربىر كىشى بۇ مەرتىۋىگە يېتەلىسە، ئۇنىڭ تەبىئىتى چەككەن رىيازىتىنىڭ يۈزى بىلەن نەپسانىيەت ھېرىسمەنلىكىدىن ئېرىنغدالغاي، كۆڭۈل ئۆيىگە ئاشنالىق چىرىغىدىن نۇر يەتكەي ۋە ئول نۇرنىڭ تەپتى ئۇنىڭ كۆڭلىنى شاد ئەتكەي، ئىبادەتنىڭ ئۇنۇمىنى كۆرۈشكە ۋە چەككەن رىيازەتلىرىنىڭ مەنپەئەتلىرىدىن بەھرىمەن بولۇشقا باشلىغاي؛ ئۇنىڭ قىلغان ھەربىر ئىشىدا سائەت - مىنۇتلاپ پايدا كۆرۈلگەي ۋە شۇ ئىشىغا قىزغىنلىقى ئېشىپ بارغاي ھەمدە بۇ ھۇزۇر - بەرىكەت قەدەملىرىدىن ئېچىپ قانمىغان؛ بۇزۇق قەدەملىرىگە بولسا، (نەئۇزۇ بىللاھ) يېقىن يولىمىغاي!

ئەي تەڭرىم، تەقۋادارلىق جامىنى ئىچىشتىن مەھرۇم قالغان تەشنا لەۋلەرنى ئارزۇسىغا يەتكۈزگىن ۋە بۇ ۋادىدا ئاغزى قۇرۇغانلارنىڭ ئۇسسۇزلۇقىنى قاندۇرغىن! نەزم:

بۇ تەلەبدە كىمكى بولسە ئاڭا روزى ئەتمە ھىرمان،
بۇ لەقەبدە كىمكى بولسە ئاڭا ۋەسلى ئەيلە دەرمان.

كىمكى بۇ تەلەپتە بولسا، ئۇنى مەھرۇم قىلمىغىن، كىمكى بۇ سۇپەتتە بولسا، ۋەسلىگە يەتكۈز، دەرمان بەرگىن.

ھېكايەت:

تەقۋادارلارنىڭ يېتەكچىسى مەۋلانا شەمھۇددىن جام ۋىلايىتىدىن ئىدى. ئۇ ئوتتۇز يىلدىن بېرى بارلىق نازۇ - نېمەت، راھەت - پاراغەتتىن ئۆزىنى تارتقانىدى. كۈنلىرى كېچىسى ئىبادەت بىلەن، كۈندۈزى روزا تۇتماق بىلەن ئۆتەتتى. ئۇ بىر مەسچىتتە يېگانە ياشايتتى. تەرەتتىن باشقا چاغدا سىرتقا چىقمايتتى. ئىنسان جىنسىدىن ھېچنېمە قوبۇل قىلمايتتى. ھەزرىتى سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم (ئاللانىڭ رەھمىتى ۋە سالاملىرى ئۇنىڭغا يەنى مۇھەممەد ئەلەيھىسسالام ھەزرەتلىرىگە بولسۇن) نىڭ مۇبارەك چىشلىرى ئۇھۇد ئۇرۇشىدا شېھىت بولغانىدى، ئۇ ھەم مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامغا ساداقىتىنى بىلدۈرۈش ئۈچۈن ئۆزىنىڭ ئوتتۇز ئىككى تال چىشىنى قالدۇرماي سۇندۇرۇپ تاشلىغانىدى. ئۇ ئوتتۇز يىللىق ئىبادەت جەريانىدا ئاستىغا بىر بورىنى، بېشىغا بىر خىشنى قويۇپ كۈن ئۆتكۈزدى. بىر كۈنى كىچىك مىرزا (ئاللا ئۇنىڭغا رەھمەت قىلغاي) ئۇ ۋىلايەتتىن ئۆتۈپ كېتىۋېتىپ، كىشىلەردىن بۇ

ئەزىزىنىڭ سۈپەتلىرىنى ئىشتىپ، ئۇنى زىيارەت قىلىش ئۈچۈن كەپتۇ. كىچىك مىرزا مەسچىتكە كىرگەندە مەۋلانانىڭ ئۈچىسىدا ئەسكى چاپان، بېشىدا ئەسكى بۆك بىلەن تۇرغانلىقىنى كۆرۈپتۇ. مىرزىنىڭ كۆڭلى بۇزۇلۇپ، بىر ئوچۇم كۈمۈش تەڭگە كەلتۈرۈپ، بۇ تەڭگىلەرنى قوبۇل قىلىشنى ئىلتىماس قىپتۇ.

بىراق مەۋلانا: «مەن مۇشۇ تەرىقە بىلەن ياشاشنى ئادەت قىپتىمەن، ھېچنېمىگە (ماددىي بايلىققا) ئېھتىياجىم يوقتۇر. ئەگەر سىزنىڭ يۈز - خاتىرىڭىز ئۈچۈن بۇ تەڭگىلەرنى ئالسام، ماڭا تەلىم بېرىڭچۇ، ئۇنى نېمە قىلاي ۋە قەيەرگە قوياي؟! سىزنىڭ مەن ئۈچۈن قىلغان بۇ قاتارلىق ئىلتىپاتىڭىزدىن مىننەتدار بولدۇم. سىز ھەم كەرەم قىلىپ مېنىڭ ئۆزرەمنى ماقۇل كۆرۈڭ» دەپتۇ. كىچىك مىرزا بۇ سۆزگە جاۋاب تاپالماي يىغلاپ، قۇلىقىنى تۇتۇپ يەر ئۆيۈپ يېنىپ چىقىپتۇ. بۇ ۋەقەلەرنى پېقىرغا رەھمەتلىك كىچىك مىرزا ئۆزى بايان قىلىپ بەرگەنىدۇر. بىرنەچچە ۋاقىتتىن كېيىن كەمىنە پېقىر ھەم مەۋلانانىڭ خىزمىتىگە مۇشەررەپ بولدۇم. بەرھەق، بۇ كىشىنىڭ يۇرۇش - تۇرۇش، ئەخلاق - پەزىلىتىنىڭ كىچىك مىرزىنىڭ ئېيتىپ بەرگىنى بىلەن ئوخشاشلىقىنى، بەلكى ئۇنىڭدىنمۇ ئارتۇقراق ئىكەنلىكىنى كۆردۈم. ھەق سۇبھانەۋەتائالا بارلىق تەلەپ ئەھلى ۋە بۇ تەرىقە ھاجەتمەنلەرگە ئول گۈلىستاندىن شادلىق ۋە شۇ گۈلىستاننىڭ گۈل - گىياھلىرىدىن خۇشاللىق نېسىپ قىلسۇن! نەزم:

كىمكى كۆڭلىدىن ئانىڭ قەاد ئارزۇسى كەتمىگەي،
بۇ دۇرۇر ئۈمىدكىم ھەق ئانى نەۋمىد ئەتمەگەي.

كىمكى كۆڭلىدىن كەمتەرلىك ئارزۇسىنى يىراق قىلمايدىكەن، ئاللا ئۇنى نائۇمىد قويمايدۇ — ئارزۇسىغا يەتكۈزىدۇ.

ئۈچىنچى پەسىل

تەۋەككۇل زىكرىدە

تەۋەككۇل — ھەق يولىدا ۋاستە ئەھۋابلىرىنى يوق قىلماق ۋە سەۋەبلەرگە ۋاستىچى ۋە ئۈزرىنى ئارىلاشتۇرماي، باھانە كۆرسەتمەي، ئۈزرىسىز سەۋەب قىلغۇچىغا يەنى ئاللاغا بەندە بولماقتۇر. چۈنكى تەقدىرنىڭ قۇۋۋەت تۇۋرۇكى ئالدىدا سەۋەب رىشتىسى چۈرۈك، قازا مەشئىلىنىڭ نۇرى قېشىدا ۋاستە ئۇچقۇنى ئۆچۈكتۇر.

تەۋەككۇل ئەھلى مەقسەت ۋادىسىغا قەدەم قويىدىكەن، ئۇ ھالدا يول يىراقلىقىنى ئاللانىڭ ئىلتىپاتىدىن؛ تەۋەككۇلى دۇرۇس ئەلنىڭ يېمىكىنى ھەقتائالانىڭ ئىنئامىدىن، ئىچمىكىنى شەربەتخانىسىنىڭ جامىدىن، كىيىمىكىنى ئېھسان خەزىنىسىدىن دەپ بىلىشى كېرەك. بەس، بولمىسىغۇ مەيلى، بولار يەنى يېمەك ـ ئىچمەك ۋە كىيىمەك ھازىر بولغانىكەن، يەنە نېمىگە خۇشال بولمىغۇلۇق؟! ناۋادا دەرىيادىن ئۆتۈشكە كېمىنى سەۋەب دېسەڭ، تاپىنى نەم بولماي ئۆتكۈچىلەرگە نە سۆزۈڭ بار؟! باياۋاندا يول يۈرۈشكە ئات ـ ئۇلاغنى ۋاستە دېسەڭ، يەر يۈزىنى ئازلا ۋاقىت ئىچىدە كېزىپ چىققۇچىلار ئالدىدا ئات ـ ئۇلاغقا نە ئېتىبار؟! مەلۇمكى، سېنىڭ نېسىۋەڭنى يەنە بىرى يېمەس، باشقا بىرىنىڭ نېسىۋىسىنى سېنىڭ يېمىكىڭ ھەم مۇمكىن ئەمەس.

سىنىڭ روزغارىڭ ئۆزۈڭگە، باشقىلارنىڭ قىسمىتى ھەم ئۆزگىدۇر. گېزى كەلسە، تىلىمىسەڭمۇ تەڭرى يەتكۈزۈپ بېرىدۇ؛ يېمىسەڭمۇ يېگۈزۈپ قويىدۇ. ئەمما، «بۇنى ئاڭلىغان قۇتۇلۇپمۇ تۇرمۇش ئۈچۈن مېھنەت چېكەردىن، تېنىپتۇلار پاراغەت ئۈچۈن دانلار تېرىشتىن» دېگەندەك بولۇپ قالمىغاي، تىرىكچىلىك ئۈچۈن ھۈنەر ـ كەسىپتە تىرىشىش تەۋەككۇل تەسۋىرىدىن، مەئىشەت يەنى راھەت ـ پاراغەت ئۈچۈن ھەرىكەت قىلىش سۆزسىز ھالاكەتتىن نىشاندۇر. لېكىن، تەڭرىنىڭ رىزىقلاندۇرغۇچى ئىكەنلىكىنى بىلگەن كىشى روزغار ئۈچۈن غەم يېمىگەي، رىزىق ئۈلەشتۈرگۈچى ئىكەنلىكىنى بىلگەن كىشى روزغار ئارزۇسىدا ھېچ سۆز دېمىگەي. پۈتكۈل ئۇچار قانات، جان ـ جانىۋارلارنىڭ رىزقىغا كېپىل بولغان تەڭرىم ساڭا رىزىق يەتكۈزۈپ بەرمەسمۇ؟ تۈرلۈك ئامالـلار بىلەن ئەزەل قىسمىتىنى ئارتتۇرۇشقا ئۇرۇنۇش — يېقىن رىشتىسىنى بوغۇپ قويۇشقا ئۇرۇنغان بىلەن باراۋەر؛ ئەستايىدىللىق بىلەن قەلەم يازغان قازاغانى قايتۇرۇشقا ئۇرۇنۇش — قۇرۇق يەردە كېمە ھەيدەشكە ئۇرۇنغان بىلەن باراۋەر؛ بەلكى بۇ كۆڭۈل ئۆيى قاراڭغۇلۇق ئىچىدە قالغان لەنىتىلەرنىڭ، قەلب كۆزى ھەقىقەت قۇياشىدىن چەتنىگەن كورلارنىڭ ئىشىدۇر.

تەۋەككۇل ئەھلى بارلىق سەۋەب ۋە ۋاسىتىلەردىن كۆز يۇمۇپ، ئۆزلىرىنى تەۋەككۇل دەرياسىغا تاشلىغاي؛ كىمىكى رىزىق يەتكۈزگۈچى — ھەقنى بىلگەنىكەن، ئۇنداقتا ئۇنىڭغا يەنى رىزىق يېگۈزگۈچىگە ھەم چىن ئىخلاس بىلەن ئەقىدە قىلغاي، شەك كەلتۈرۈشتىن، ئىككىلىنىش ۋە غەيرىي مەسلەكلەردىن يىراق تۇرغاي، تەۋەككۇل باياۋانلىرىغا ۋاسىتىسىز قەدەم تاشلاپ

ئۆزىنى مەقسەت كەپسىگە يەتكۈزگەي ! نەزم:

كىمكى قەتئى ئەتسە تەۋەككۈل قەدەمى بىرلە تەرىق،
ياغىنۇ سەيل ئاڭا مۇزىي ئېمەس بەرقى ھەرىق.

كىمكى تەۋەككۈل قەدىمى بىلەن يول يۈرسە، ئۇنىڭغا يېغىن ۋە سەل، كۆيدۈرگۈچى چاقماقمۇ ئازار يەتكۈزەلمەيدۇ.

ھېكايەت:

شەيخ ئىبراھىم بىر مۇرىتى بىلەن (ئۇنىڭ سىرى مۇقەددەس قىلىنسۇن) تەۋەككۈل قىلىپ كەبىگە سەپەر قىلدى. شەيخ جانابى مۇرىتىغا دېدىكى:

— سەندە يوشۇرۇپ قويغان بىرەر نەرسە بارمۇ؟

— ياق، مەن ئۇشبۇ سەپەرگە تەۋەككۈل بىلەن قەدەم قويدۇم، — دېدى مۇرىتى شەيخكە، — مەندە يوشۇرۇپ قويغۇدەك نېمە بولسۇن؟

يەنە بىرنەچچە قەدەم ماڭغاندىن كېيىن شەيخ مۇرىتىغا:

— ئۆزۈڭنى ياخشىراق تەكشۈرۈپ باق، يوشۇرۇۋالغان بىرەر نەرسە بولسا تاشلىۋەت، چۈنكى مېنىڭ ئايىغىم ئېغىرلىشىپ كېتىۋاتىدۇ، — دېدى.

مۇرىتى دېدىكى:

— مەندە بىر - ئىككى تال ئاياغ بوغقۇچى بار. سەپەر جەريانىدا ئايىغىمنىڭ بوغقۇچى ئۈزۈلۈپ كەتسە ئىشلىتەرمەن دەپ ئېلىۋالغان.

شەيخ مۇرىتىغا ئېيتتى:

— شۇ تاپتا ئايىغىڭنىڭ بوغقۇچى ساقكەن، تېخى

ئۈزۈلمەپتۇ. بەس، ئارتۇق بوغقۇچنى تاشلىۋەت!

مۇرىتى دەيدۇكى: «بوغقۇچنى تاشلىماي چارەم يوق ئىدى. ئامالسىز بوغقۇچنى تاشلىۋەتتىم. كۆڭلۈم غەش كېتىپ باراتتىم، يولدا كۈتۈلمىگەندە ئايىغىمنىڭ بوغقۇچى ئۈزۈلۈپ كەتتى. بۇ خۇسۇستا شەيخكە تەنە قىلماق خىيالىدا ئۈزۈلگەن بوغقۇچنى يېشىپ تاشلىماق بولۇپ، قولۇمنى ئايىغىمغا ئۇزاتتىم. كۆردۈمكى، ئايىغىمنىڭ يېنىدا بىر تال بوغقۇچ تۇرۇپتۇ. مەن ئەجەبلىنىپ ئۇ بوغقۇچنى ئايىغىمغا تارتتىم ۋە شەيخقە ئەگەشتىم. قاچانكى، ئايىغىمنىڭ بوغقۇچى ئۈزۈلۈپ كەتسە، شۇئان بىر بوغقۇچ پەيدا بولاتتى. بۇ ئىش تۈپەيلى مېنىڭ تەۋەككۇلۇم يەنى تەڭرىنىڭ مەرھەمىتىگە بولغان ئىشەنچىم دۇرۇسلاشتى.»

تەۋەككۇل ئەھلى ھەق يولىدا مانا مۇشۇنداق ماڭغان ۋە غەيرىي خىياللارنى كۆڭلىدىن شۇ يول بىلەن چىقىرىشقاندۇر.

نەزم:

تەۋەككۇل چۈن دۇرۇست ئېرمەس مەھەلدۇر،
ئاڭا نەئلىنىنىڭ ئارتۇق شىراكى.
دۇرۇست ئۆلسە يىغىلغاچ گەنجى قارۇن،
يوق ئولدەم راھەرنىڭ ھېچ باكى.

تەۋەككۇل يەنى تەڭرىنىڭ مەرھەمىتىگە بولغان ئىشەنچى دۇرۇس بولمىغان چاغلاردا، ئۇنىڭغا ئايىغىنىڭ بوغقۇچىمۇ ئارتۇقلۇق قىلىدۇ؛ ئەگەر تەۋەككۇلى دۇرۇس بولسا، قارۇننىڭ خەزىنىسىمۇ ئۇنىڭ ئىشەنچىنى ھېچبىر تەۋرىتەلمەيدۇ.

تۆتىنچى پەسىل

قانائەت زىكرىدە

قانائەت — ئىبادەت قىلغۇدەك قۇۋۋەت ھاسىل قىلىپ، شۇ قۇۋۋەت بىلەن كۈن ئۆتكۈزمەك ۋە ئۇنىڭدىن ئارتۇق بارچە نېمىنىڭ ھەۋەسىنى خىيالىدىن كۆتۈرمەك، بىناۋالىق بىلەن نەپسىنى يىغماق ۋە مەھرۇملۇق بىلەن شەھۋەتنىڭ زورىنى سۇسلاشتۇرماقتۇر.

قانائەت — بىر چەشمىدۇركى، ئالغان بىلەن سۈيى قۇرۇمايدۇ؛ ئۇ بىر خەزىنىدۇركى، بايلىقى ئىشلەتكەن بىلەن ئۆكسۈمەيدۇ. ئۇ بىر ئېكىنزارلىقكى، ئۇرۇقى ئىززەت ۋە شەركەت ھوسۇلىنى بېرىدۇ. ئۇ بىر دەرەختۇركى، شېخى غۇرۇر ۋە ھۆرمەت مېۋىسىنى بېرىدۇ.

قانائەت كۆڭۈلگە روشەنلىك يەتكۈزىدۇ، كۆز ئۇنىڭدىن يورۇقلۇق نەتىجىسىنى كەسىپ ئېتىدۇ يەنى كۆز ئۇنىڭدىن يورۇقلۇق ھاسىل قىلىدۇ. ۋاھالەنكى، قانائەتلىك دەرۋىشنىڭ قۇرۇق نېنى تاماگەر شاھنىڭ داستىخىنىدىكى نازۇ نېمەتلەردىن ياخشىراقتۇر. قانائەتكە ئادەتلەنگەن پېقىرنىڭ گۆشسىز ئۇمىچى ئېلىشنى بىلىپ، بېرىشنى بىلمەيدىغان باينىڭ ناۋات ـ ھالۋىسىدىن تاتلىقراقتۇر.

شاھ شۇنداق بولۇشى كېرەككى، ئالمىغاي، ئەمما بەرگەي. گاداي شۇنداق بولۇشى كېرەككى، بۇزۇپ چاچمىغاي، ئەمما تەرگەي. كىمكى قانائەتكە ئادەتلەنگەن بولسا، شاھلىق ياكى

گادايلىق تەشۋىشىدىن ئازاد بولغان بولىدۇ؛ گەرچە تىرىكچىلىك ئويى تار بولسىمۇ، ئەمما بۇ ھەقتە ھەرقانچە مۇبالىغە قىلساڭ بولىۋېرىدۇ. چۈنكى، قانائەت بىر قورغانكى، ئۇنىڭ ئىچىگە كىرسەڭ، نەپسىنىڭ غەلۋىسىدىن قۇتۇلىسەن. قانائەت بىر تاغدۇركى، ئۇنىڭ ئۈستىگە چىقساڭ، دوست ـ دۈشمەنگە موھتاج بولمايسەن. قانائەت ـ كەمتەرلىكتۇركى، نەتىجىسى يۈكسەكلىك. قانائەت ـ موھتاجلىقتۇر، پايدىسى ئېھتىياجسىزلىق. قانائەت ـــ تېرىلغۇ يەردۇر، ئۇرۇقى بايلىق. قانائەت ـــ دەرەختۇر، مېۋىسى موھتاجسىزلىق. قانائەت ـــ مەيدۇر، ئاچچىق، لېكىن كەيپى تاتلىق؛ يولى قاتتىق، ئەمما مەنزىلى شادلىق.

قانائەتتە قانچىكى راھەت ـ پاراغەت بولسا، ئەكسىچە تامادا شۇنچە رەزىللىك ۋە ئوقۇبەت بولىدۇ.

خەسىس (بېخىل) تەبىئەتلىك ئادەمنىڭ دوستلۇقىغا ناكەس ۋە تىلەمچىلەر دۇرۇس؛ پەسكەشلىك ئۇلارنىڭ پېئىل ـ ئەتىۋارىغا مۇناسىپتۇر. ئۇلارغا يېقىنلىشىش ـــ خارلىقتىن، ئۇلار بىلەن مۇناسىۋەت قىلىش ـــ تەنتەكلىكنىڭ نىشانىدۇر. ھەركىمدە بۇ خىل سۈپەت ۋە ئادەت مەۋجۇت بولىدىكەن، بۇنداق ئادەمنى خەلق يامان كۆرىدۇ، ياقتۇرمايدۇ؛ چۈنكى ئۇلارنىڭ ۋۇجۇدىدا ناكەسلىك ۋە رەزىللىك راۋاج تاپقان، ئادەملىك ۋە ئىنسانىيلىق ئۇلارنىڭ قەلبىدە زاۋال تاپقان. بۇنداق ئادەملەر يەنى خەسىس تەبىئەتلىك ناكەسلەر ئار ـ نومۇس ئويىنى كۆيدۈرگۈچى ئوتتۇر؛ ئىززەت ـ ھۆرمەت خامىنىنى سورىغۇچى ۋە ئۇلۇغۋارلىق شامىنى ئۆچۈرگۈچى شامالدۇر. تاماگەر ئىنئامغا، شىرە (داستىخان) تائامغا تويمايدۇ. ئۇ بىرى يەنى تاماگەرلىك ـــ پەسلەرنىڭ ھەرىكىتى، بۇ بىرى، يەنى ئاچ كۆزلۈك ـ

ھايۋانلارنىڭ سۈپىتىدۇر.

قانائەت شۇنداق بىر جەۋھەردۇركى، ئەلنى ئەنە شۇ ئىككى بالادىن قۇتقۇزىدۇ ۋە شۇ خىل ئاپەتتىن خالاس قىلىدۇ.

بۇ ئىككىسى يەنى تاماگەرلىك ۋە ناكەسلىك شۇنداق يامان ئادەتكى، بۇلار گويا يېقىمسىز قوشكېزەكلەردۇر. ئۇ بۇنىڭدىن يامان، بۇ ئۇنىڭدىن يامان؛ ئىككىلىسى ھەممە ياماندىن ياماندۇر. بۇلارنىڭ بىرى ناكەس ۋە بىرىنىڭ ئىقبالى پەس، ئەمەلىيەتتە، ئىككىلىسىنىڭ ماھىيىتى بىردۇر. پەيغەمبىرىمىز مۇھەممەد ئەلەيھىسسالام تولىمۇ مۇۋاپىق يەكۈنلەپ قانائەتنى ئەزىز، تامانى زەلىل (خار) دېگەن نەزم:

ھەركىمكى قەنائەت تۇرفى نىسبەتى بار،
بارچە ئەل ئارا تەۋازۇئۇ ئىززەتى بار.
ئوكىم تەمەئۇ ھەرىس بىلە ئۇلفەتى بار،
ياخشىيۇ يامان ئىچرە زىللەتۇنىكبەتى بار.

قانائەتتەك ئېسىل خىسلەتكە ئىگە كىشى، بارچە ئەل ئارىسىدا ئىززەت ۋە ھۆرمەتكە سازاۋەر بولىدۇ؛ تاما ۋە ھېرىس بىلەن ئۇلپەتلەشكەن كىشى، ياخشى - يامانلارنىڭ ئارىسىدا ئوخشاشلا خار ۋە شۇم كۆرۈنىدۇ.

ھېكايەت:

تەقۋادارلىقنىڭ يوشۇرۇن سىرلىرىنى ئاچقۇچى بىر شەيخ ئۇلۇغلارنىڭ زىيارەتگاھىنى تاۋاپ قىلىش (ئۇنىڭ سىرى مۇقەددەس قىلىنسۇن) ۋە ئىبادىتىنىڭ پاراغىتى ئۈچۈن قانائەتنى ئادەت قىلىپ، مەھەللىسىدىكى زىيارەتگاھنىڭ بىر

بۇرجىكىدە ماكان تۇتۇشنى ئىختىيار قىلدى. خەلقىنىڭ پۇل - مال ۋە ھەدىيەسىگە كۆز سالمىدى. شاھلارنىڭ ئىنئام ۋە سوۋغىلىرىغا پەرۋا قىلمىدى. مىراس قالغان كىچىككىنە يېرىگە دەرەخ تىكتى، زىرائەت تېرىدى. ئۆزىنىڭ مۇبارەك قولى بىلەن زىرائەتلەرنى ئوتىدى. دەرەخلەرنى پەرۋىش قىلدى. بۇ قاتارلىق قانائەت بىلەن تۇرمۇش كەچۈرۈپ، تەڭرىنىڭ ئىبادىتى بىلەن مەشغۇل بولدى. شۇنداق قىلىپ «قانائەت كىشىنى ئەزىز قىلىدۇ» دېگەندەك، ئۇنىڭ قانائىتىنىڭ نەتىجىسى شۇ يەرگە يەتتىكى، ھىرات شەھىرىنىڭ سۇلتانى، ۋەزىر - ئۆلىمالار، ماشايىخ - تەقۋادارلار ئۈچ فەرسەخ① يولنى كېزىپ، ئۇ بۇزرۇكنىڭ خىزمىتىگە كېلەتتى ھەمدە بوسۇغىسىنىڭ تۇپرىقىنى ئۆلچىمەك بىلەن پەخىرلىنىپ، باشلىرى كۆككە يېتەتتى. ھەتتا شەيخنىڭ تېرىغان زىرائەتلىرىدىن پىشۇرۇلغان ناندىن ۋە ياكى مېۋىلەردىن ئازغىنە بولسىمۇ قولىغا تەگسە، كۆزلىرىگە سۈرتۈپ، قويۇنلىرىغا سېلىپ، تەۋەررۇك ئۈچۈن شەھەرگە ئېلىپ بېرىپ خوتۇن - بالىلىرىغا بېرىشەتتى. نان، مېۋىلەرگە ئېغىز تەگكەنلەر بولسا، ئاخىرەت نىجاتلىقىغا ئېرىشكەندەك ئۈمىدۋار بولۇشاتتى.

قانائەتنىڭ نەتىجىسىنى بۇنىڭدىن كامىلراق ھېچكىم نامايان قىلغان ۋە خۇرسەنلىك باغچىسىنىڭ گۈل - گىياھلىرىنى مۇنىڭدىن خۇش پۇراقلىقراق ھېچكىم ئېچىلدۇرغان ئەمەس.

نەزم:

جەھان ئىچرە كۆپ سۈنئ كۆرگۈزدى سانىئ،
ئېمەستۇر كىشى تۇرفە ئاغزاكى قانىئ.

---

①ئۇزۇنلۇق ئۆلچىمى، بىر فەرسەخ 6.24 كىلومېتىرغا تەڭ.

كىشىدىن تەلەبسىز غىنا ھاسىل ئەتمەك،
يەنە جۇدغە بولماماق ھېچ مانىئ.

تەڭرىتائالا جاھان ئىچىدە (ئىنسانلار ئۈچۈن) نۇرغۇن يارالمىشلارنى ئاتا قىلدى، بۇنىڭغا ھەيران قالغۇلۇق ئەمەس، پەقەت قانائەت قىلغۇچىلاردىن بول؛ كىشىدىن تەلەپسىز ھاسىل قىلىنغان بايلىق يەنى ئۆزۈڭ ئىشلەپ يىغقان مال - دۇنيالىرىڭمۇ، سېخىيلىقىڭغا ھېچقاچان توسالغۇ بولمىسۇن.

بەشىنچى پەسىل

سەۋر زىكرىدە

سەۋر — نەپسانىيەت خاھىشىدىن ئۆزىنى تارتماق ۋە جىسمانىي راھەت - پاراغەتتىن نەپسىنى يىغماق ؛ ئىبادەت مېھنىتىدە قەدىمىنى مۇستەھكەم قىلماق ۋە رىيازەت - مۇشەققەتتە ھەق يولىدا قاتتىق ۋە يىرىككە چىدىماق؛ ياخشى - ياماندىن ئىشىتكەن ۋە كۆرگەنلىرىگە تەمكىنلىك بىلەن مۇئامىلە قىلماق دېگەنلىكتۇر.

سەۋر — ئاچچىقتۇر، ئەمما مەنپەئىتى تاتلىقتۇر؛ سەۋر — قاتتىقتۇر، ئەمما زىيان - زەخمەتنى يوق قىلغۇچىدۇر. سەۋر ئېتىكىنى مەھكەم تۇتقان قايسىبىر بەختسىز مۇرادىغا يېتەلمەي قالغان ۋە سەۋر بەندىگە كۆڭۈل باغلىغان قايسىبىر گىرىپتارنىڭ بەخت تۈگۈنى يېشىلمەي قالغان !؟

سەۋر — شادلىق كەلتۈرگۈچى ۋە بەند ئىشىكىنى ئاچقۇچىدۇر. سۆھبىتى زېرىكتۈرەرلىك بولسىمۇ، سەۋر — بىر

يولداشتۇركى، ئۇ كىشىنى ھامان مۇرادىغا يەتكۈزىدۇ؛ سەۋر — ئۇزاقنى كۆزلەيدىغان ئۈمىدۋار بىر ئۈلپەتتۇركى، ئۇ كىشىنى ھامان مەقسەت ئىشىكىگە ئېلىپ بارىدۇ. سەۋر — ئاستا يۈرسىمۇ، ئەمما مەنزىلگە يەتكۈزگۈچى ئاتتۇر؛ سەۋر — قەدىمى ئېغىر بولسىمۇ، ئەمما كۆزلىگەن بېكەتكە يەتكۈزگۈچى تۆگىدۇر.

سەۋر — ئاچچىق سۆزلۈك نەسىھەتچىدۇركى، كىشىنىڭ تەبىئىتى ئۇنىڭدىن ئازار يەيدۇ، ۋە لېكىن ئەمەل قىلساڭ، ئاخىرىدا مەقسىتىڭ ھاسىل بولىدۇ. سەۋر — تېۋىپدۇركى، ئۇ گويا تەمسىز دورىغا ئوخشايدۇ، دەسلىپىدە بىمار ئۇنىڭدىن بىئاراملىق ھېس قىلىدۇ، ئەمما ئاخىرىدا يەنىلا ساغلام تەنگە ئېرىشتۈرىدۇ.

ئىشق ئەھلى بۇ سۆزنى (يەنى «سەۋر» سۆزىنى) ئىشىتكەن ھامان ئۆزگىچە ھېس قىلىشىدۇ، ۋە لېكىن سەۋر نەتىجىسىدىلا يار ۋەسلىگە ئېرىشەلەيدۇ. ئايرىلىش ئازابىنى تارتقۇچىلار سەۋر سۆزىنى ئەسلەشتىن ئۆزلىرىنى قاچۇرىدۇ، ۋە لېكىن ئاخىرىدا سەۋر تۈپەيلى يارى بىلەن دىدارلىشالايدۇ. سەۋرنىڭ ئۈمىدۋارلىق قەپىسىدە جان بۇلبۇلىغا نە خامۇشلۇق پايدا بەرگەي، نە كۈي ۋە نە نالە؛ سەۋر مەجلىسىدە روھ تۇتىسىغا نە سۈكۈت نەپ يەتكۈزگەي، نە پەرياد ۋە نە پىغان !؟

ۋاھالەنكى، سەۋر سەھراسىدا پاراغەت بىلەن ئىزتىراپ باراۋەردۇر؛ سەۋر دەشتىدە ئارام ئالماق بىلەن ماڭماق باراۋەردۇر. سەۋر بار يەردە ئايرىلىش ئوتىدا كۆيگەنلەرگە ئۆلۈم دېگەندىن غەم يوق، ئىشتىياق ئىگىلىرىگە غەم ئوتىدا كۆيۈش دېگەندىن ئەلەم يوق.

سەۋر — جۇدالىق شامىدەك قاراڭغۇ ۋە ئۇزۇن، ئەمما

نەتىجىسى ۋىسال تېڭى؛ سەۋر — ھەج يولىدەك مۇشەققەتلىك ۋە يىراق، ئەمما مەنزىلى ئىقبال كەبىسى. بالاغا گىرىپتار بولۇپ، ئابۇت بولۇش خەۋپى ئاستىدا قالغان كىشىنىڭ ھاياتى سەۋر تۈپەيلى ئازاد؛ ھەرقانداق نائۈمىدنىڭ ئۆلگەن روھى سەۋر تۈپەيلى تىرىك.

سەۋرسىزلىك — ئاشىقلارنى ئۆلتۈرگۈچى مەرەز، بىمارلارنى ھالاك قىلغۇچى زەھەردۇر. ساق تەن سەۋرسىزلىك تۈپەيلى كېسەلگە مۇپتىلا بولىدۇ؛ كىشىنىڭ سەزگۈ ئەزالىرى سەۋرسىزلىك تۈپەيلى كاردىن چىقىدۇ.

روھ سەۋرسىزلىك تۈپەيلى ئىللەتكە گىرىپتار بولىدۇ؛كۆڭۈل سەۋرسىزلىك تۈپەيلى بىتاقەت ۋە چىدامسىز بولىدۇ. سەۋرنىڭ يول - باياۋانلىرى ئاپەت قاراڭغۇلۇقى بىلەن قاپلانغان، كىمكى ئۇ يولنى كېسىپ ئۆتەلىسە، خىزىر ئەلەيھىسسالامغا ئوخشاش ھاياتلىق سۈيىدىن بەھرە ئالالايدۇ.

سەۋرنىڭ جەبىر - جاپا يۈكىنى كۆتۈرگەنلەردىن بىرى ئەييۇب نەبي (ئەييۇب ئەلەيھىسسالام)، يەنە بىرى مۇھەممەد ئەرەبي (مۇھەممەد ئەلەيھىسسالام) سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەمدۇر.

نەزم:

ئەجەب رەنجىكى ئاندىن سەئىب يوق رەنج،
ۋەلى چەككەن كىشىنىڭ بەھرەسى گەنج.

سەۋر ئاجايىپ بىر رەنج - مۇشەققەتكى، ئالەمدە ئۇنىڭدىن ئۆتە قىيىنچىلىق — جەبىر — جاپا يوق؛ لېكىن، شۇ رەنج - مۇشەققەتنى چەككەن، قىيىنچىلىق -جەبىر - جاپاغا چىدىغان كىشىلا خەزىنىگە ئېرىشەلەيدۇ.

ھېكايەت:

بىر ئاتىۋاننىڭ كۆڭلىگە بىر گۈلىيۈزنىڭ ئىشقى چۈشتى. بىراق، ئۇ شۇ ئىش تۈپەيلى تۆھمەت بىلەن زىندانغا گىرىپتار بولدى. تۆھمەتنى بويىنىغا ئالدۇرۇش يەنى تۆھمەت بويىچە ئىقرار قىلدۇرۇش ئۈچۈن ئۇنىڭغا قىلمىغان ئازاب قالمىدى. ئەمما، ئۇ مەخپىي سىرىنى قىلچە بىلدۈرمىدى. ئاقىۋەت بىر كۈنى مىرشەپلەر بېرىپ ئۇنى كويزا - كىشەنلەرنى بوشاتماستىنلا زىنداندىن تارتىپ چىقاردى ۋە پۇت - قولىنى سوزۇپ يەرگە ياتقۇزدى. ئاندىن بىر قۇچاق ياغاچنى ئېلىپ كېلىپ ، ئۇنى تاكى ياغاچ سۇنۇپ تۈگىگىچە كالتەكلىدى. پۈتكۈل ۋۇجۇدى باشتىن - ئاياغ جاراھەتلەندى. بارى ئەزاسىنىڭ تېرىسى سويۇلدى. تاياق زەربىسىدىن بەدىنى شۇقەدەر زەخىم يېدىكى، ئاققان قان مەيداننى قىپقىزىل بوياۋەتتى. ئەمما، ئۇ بىچارە مۇتلەق ئۈن چىقارمىدى ۋە ئىقرار سۆزىنى تىلىغا ئالمىدى. ناھايەت، مىرشەپلەر ئۇنى ئۇرۇپ - ئازابلاپ چارچىدى ۋە مەيداندىن سۆرەپ چىقىرىپ، نائىلاج قويۇپ بەردى. ئۇلار ھەرھالدا، ئىنساب ئالىمىدە ئازغىنە بولسىمۇ توغرا ئىش قىلىشتى.

شۇنداق قىلىپ، ئازاب قىلغۇچىلار يىراقلاشقاندا، يەتكۈچە ئازابلانغان بىچارە ئاغزىدىن پارچىلانغان تەڭگىنى چىقاردى. توپلىنىشۋالغان كىشىلەر ئۇنى كۆردى ۋە بۇ ئىشنىڭ سەۋەبىنى سورىدى.

ئۇنىڭ جاۋابىدىن مەلۇم بولدىكى، مىرشەپلەر بۇ بىچارىنى كالتەكلەۋاتقان چاغدا، مەشۇقى كەلگەن ۋە بىر بۇلۇڭدا تۇرۇپ، ئاشىقىنىڭ ئېچىنىشلىق ھالىنى كۆرۈپ تۇرغانىكەن. ئۇنىڭغا جەبىر - زۇلۇم قىلىنىۋاتقاندا، ھەر زەربىدە ئاغزىغا سېلىۋالغان تەڭگىنى چىشىنىڭ ئارىسىغا ئېلىپ، قاتتىق چىشلىگەن ۋە

چىشىنىڭ زەخمىدىن ئۇ تەڭگە سۇنۇپ - پارچىلىنىپ كەتكەنىكەن. ئۆزىنى كۆزىتىپ تۇرغانلىقىنى سەزگەن ئاشىق ئۆز مەشۇقىنىڭ ئالدىدا تېخىمۇ سەۋر - چىدام كۆرسىتىپ، ئۈن - تىن چىقارمىغان.

بۇ مەنزىرە - ھالەتنى ئۆز كۆزى بىلەن كۆرگەن مەشۇقى مېھىر - شەپقەت بىلەن قېشىغا كېلىپ، يۇمشاق سۆزلەر بىلەن ئۇنىڭ يارىلىرىغا مەلھەم قويدى ۋە چۈچۈك تىللىرى بىلەن مەجرۇھ تېنىگە جان كىرگۈزدى. بۇ ئاشىق يىگىت خىيالىغىمۇ كەچمىگەن يەنى تەسەۋۋۇر قىلىپ بولماس دۆلەتكە سازاۋەر بولدى ۋە خىيال قىلىپمۇ يېتەلمەيدىغان سائادەتكە ئېرىشتى. مانا بۇ پۈتۈنلەي سەۋر - چىدامنىڭ نەتىجىسى ئىدى. ئۇ بۇنداق بەختكە پەقەت ئازاب - ئوقۇبەتكە بەرداشلىق بېرىش ئارقىلىقلا ئېرىشەلىدى. نەزم:

كىمكى بىر شىددەت ئارا سەبرۇ تەھەممۇل ئەيلەدى،
بەخت ئانىڭ نىشىنى نۇشۇ خارىنى گۈل ئەيلەدى.

كىمكى بىرەر قىيىنچىلىق - مۇشەققەت ئارا سەۋر ۋە چىدام كۆرسەتسە، بەخت ئۇنىڭ زەھىرىنى ھەسەلگە، تىكىنىنى گۈلگە ئايلاندۇرۇپ بېرىدۇ.

ئالتىنچى پەسىل

تەۋازۇ (كەمتەرلىك) زىكرىدە

تەۋازۇ (كەمتەرلىك) — كىشىنى خەلقنىڭ مۇھەببىتىگە

ئېرىشتۈرىدۇ، ئادەملەر بىلەن دوستلاشتۇرىدۇ. تەۋازۇ — دوستلۇق گۈلشىنىدە پاكلىق گۈللىرىنى ئېچىلدۇرىدۇ ۋە ئۇ گۈلشەندىن ئىنسان ئارا ئۈلپەتچىلىك بەزمىسىگە تۈرلۈك گۈللەرنى چاچىدۇ. تەۋازۇ — تەكەببۇر دۈشمەنگە مۇلايىملىق ۋە كەمتەرلىك يوللىرىنى كۆرسىتىدۇ؛ غەيرىي مىجەزلىك، مۇھەببەتسىز كىشىنىڭ كۆڭلىگە ئىنسانىيلىق زوقىنى ئۇلتۇرغۇزىدۇ. تەكرار كۆرسىتىلگەن تەۋازۇ — ئۇياتسىز مەنمەنچىنى ئۇيات چېگراسىغا باشلايدۇ ۋە ھەددىدىن تاشقىرى ئىنسابسىز دۈشمەننى يامانلىقتىن (يامان يولدىن) قايتۇرىدۇ.

كەمتەر كىشى بارچە ئادەمنىڭ ياخشىسى ۋە بارچە خەلق ئۈچۈن يېقىملىقتۇر. ئۇ غادىيىۋالغانلاردىن خېلىلا گۈزەل ۋە دۆلەتمەنلەردىن خېلىلا ھۆرمەتلىكتۇر.

كەمتەر كىشى مەيلى تەڭتۇشلىرى ئارىسىدا بولسۇن، مەيلى كاتتىلار ئارىسىدا بولسۇن تەھسىن - ئاپىرىنغا لايىقتۇر. چۈنكى كەمتەر كىشى ھېچبىر سېخىيلىق قىلماي تۇرۇپمۇ، ئەلنى خۇش قىلالايدۇ، سەۋەب قىلماي تۇرۇپمۇ، ئەلنى غەمدىن خالاس قىلالايدۇ.

ئەدەپ يەنى كەمتەرلىك — كىچىك ياشلىقلارنى ئۇلۇغلار دۇئاسىغا سازاۋەر قىلىدۇ؛ ياشلار ئۇ دۇئانىڭ بەرىكىتى بىلەن ئۆمرىنى شاد - خۇراملىق ئىچىدە ئۆتكۈزۈشىدۇ. ئەدەپ — كىچىكلەرنىڭ مېھرىنى ئۇلۇغلارنىڭ كۆڭلىگە سالىدۇ ۋە شۇ ئەدەپلىك ياشلارغا بولغان مېھىر - مۇھەببەت ئۇلۇغلار كۆڭلىدە ئەبەدىي ساقلىنىدۇ. ياشلارنى باشقىلارنىڭ كۆزىگە ئۇلۇغ قىلىپ كۆرسىتىدىغان پېئىل - ئەتىۋار — ئەدەپ يەنى كەمتەرلىكتۇر. كىشىلەر ئەدەپلىك ياشلارنى يۈرۈش - تۇرۇشىدىنلا ھۆرمەتلەيدۇ.

ئەدەپ (كەمتەرلىك) ـ باشقىلار تەرىپىدىن قىلىنىشى مۇمكىن بولغان ھۆرمەتسىزلىك ئىشىكىنى تاقايدۇ، ئادەمنى ھەزىل ۋە مەسخىرىدىن، كەمسىتىلىشلەردىن ساقلايدۇ. ئەدەپ (كەمتەرلىك) ـ كىشى تەبىئىتىگە ئىنسانىيلىق تەرىقىنى بېغىشلايدۇ، ئادەملىك مەنزىلىدە مىزاجنى تەڭشەپ، كىشىگە ئارام ئاتا قىلىدۇ.

ئەدەپتىن كىچىكلەرگە شۇقەدەر نەتىجە (مەنپەئەت) يەتكەن يەردە، ئۇلۇغلار(چوڭلار) غا قانچىلىك يېتىدىغانلىقىنى تەسەۋۋۇر قىلىپ بولماس. ئەدەپ (كەمتەرلىك) ـ مېھىر ـ مۇھەببەتنىڭ زىننىتىدۇر. ئەدەپسىزلىك دوستلۇقنىڭ راۋاجىغا نۇقسان يەتكۈزىدۇ؛ ئەدەپ ۋە تەۋازۇ دوستلۇق كۆزگۈسىگە روشەنلىك ئاتا قىلىدۇ ۋە ئىككى ئارىغا يورۇقلۇق بېغىشلايدۇ.

تەۋازۇ ۋە ئەدەپ ئەھلىگە ھەممە تەزىم قىلىدۇ ۋە ھۆرمەت بىلدۈرىدۇ. ئەدەپ ئۇرۇقىنى تىككەن ئادەمنىڭ ھاسىلاتىمۇ مول بولىدۇ.(جەمئىيەتتە) ئەدەپلىك ۋە گۈزەل خۇلقلۇق ئادەملەر كۆپەيگەنسېرى، كىشىلەر ئارىسىدىكى دوستلۇقمۇ، بىر ـ بىرىگە بولغان مېھىر ـ مۇھەببەتمۇ بارغانسېرى كۈچىيىپ بارىدۇ. ئەگەر كىشى ئەدەپ ۋە تەۋازۇ كەبى ياخشى خۇلققا ئىگە بولىدىكەن، ھەرقاچان خەلقنىڭ ئىززەت ـ ھۆرمىتىگە سازاۋەر بولىدۇ. دوستلۇق ھەم ئەنە شۇنداق ئەدەپ ـ تەۋازۇ ئۈستىگە قۇرۇلسا، كىشىلەر ئارا شۇ يۇسۇنلۇق سۆھبەت ۋە مۇناسىۋەت بولسا، نېمىدېگەن ياخشى ـ ھە ! (بەرھەق) بۇنداق ئەھلى ئىتتىپاق، مۇھەببەتلىك، ئەدەپلىك بولۇش ـــ دوستلار ئۈچۈن بەخت ـ سائادەتتۇر.

تەۋازۇ ۋە ئەدەپ ماھىيەتتە ئاللانىڭ رىزالىقىغا ئېرىشمەك ۋە

ئاخىرەتتە ھەقىقەت بوسۇغىسىغا يېتىشمەكنىڭ ۋاسىتىسىدۇر. شۇڭا كىشى ئەگەر، ھەر ئىش ـ ئەمەللىرىدە تەۋازۇ ۋە ئەدەپنى ئۆزىگە ئادەت قىلىدىكەن، ئاللانىڭ شەپقەت ـ سائادىتىگە؛ خەلققە بولغان دوستلۇقى ـ ھۆرمىتىگە يارىشا دۆلەتكە مۇيەسسەر بولالايدۇ. ئەلۋەتتە، بۇ مەرتىۋىگە ئېرىشمەكنى ئىستىگەن كىشى چوقۇمكى، مۇلايىم ۋە كەمتەر بولۇشى؛ تەكەببۇر، شەخسىيەتچى، جاھىل ۋە نادان بولماسلىقى لازىم. نەزم:

ئەقلۇ ھىكمەت ئىشىدۇر بۇيلە مەئاش ئايىن،
تاپقاي مۇنى ھەر نەفسپەرەست خۇدبىن.

بۇنداق ھايات ئەقىل ۋە ھېكمەت ئىگىلىرىنىڭ نېسىۋىسىدۇر، نەپسانىيەتچى ۋە تەكەببۇر كىشىگە ئۇ ھەرگىزمۇ نېسىپ بولمايدۇ.

ھېكايەت:

رىۋايەت قىلغۇچى ۋە قىسسە ئېيتقۇچى راۋىيلار شۇنداق رىۋايەت قىلىدۇكى، بىر قېتىملىق شىكاردا خۇسرەۋ پەرۋىزنىڭ شاھلىق تاجىدىن چاقناپ تۇرغان بىر دانە گۆھەر ئۈزۈلۈپ يەرگە چۈشۈپ قالىدۇ. ھەممە ئۇۋ ھەلەكچىلىكىگە بەند بولغىنى ئۈچۈن، بۇنىڭغا ھېچكىم دىققەت قىلمايدۇ. شىكار ئەھلى ئوۋدىن كېيىن مەدايىنغا قايتىدۇ. شۇندىلا شاھ تاجىدىكى گۆھەرنىڭ يوقالغىنىنى بىلىدۇ ۋە شۇئان خالايىققا مەلۇم قىلىپ، ئۇ ئەتىۋارلىق گۆھەرنى ئىزدەشكە كىرىشىدۇ. چۈنكى شاھ تاجىنىڭ زىننىتى بولغان ئۇ گۆھەرنىڭ قىممىتى پۈتكۈل مەملىكەتنىڭ خىراجىغا باراۋەر ئىدى. شۇڭا پادىشاھ گۆھەرنى تېپىپ

كەلگۈچىلەرگە كاتتا ئىنئام ۋە مۇكاپات بېرىدىغانلىقىنى ۋەدە قىلدى.

خەلق ئۇ باياۋاندا گۆھەرنى تېپىش ۋە ئىنئامغا ئېرىشىش ئارزۇسى بىلەن ئاۋارە ئىدى. شۇ مەھەلدە بىرى غاپىل ۋە بىرى هوشيار ئىككى كىشى بۇ باياۋاندا ئۇچرىشىپ قېلىپ ، ھەمراھ بولۇشقانىدى. غاپىل جاھىللىقى تۈپەيلى غادايغان، هوشيار بولسا، تەۋازۇ ۋە ئەدەپ يۈزىسىدىن ئىززەتلىك ئىدى. بىرىنىڭ ئېتى مۇقبىلى جەۋانمەرد (جەۋانمەرد — ئالىيجاناب، ھىممەتلىك، مەرد يىگىت)، يەنە بىرىنىڭ ئېتى جاھانكەچتى مۇدبىر ئىدى. بۇلار باياۋاننى كېزىپ، شەھەرگە قاراپ كېتىپ باراتتى. كۈتۈلمىگەندە گۆھەر ئىزدەپ چىققان ئادەملەرگە يولۇقتى. مۇدبىر تەكەببۇرلۇق قىلىپ خەلقنى باشلاپ چىققان كىشىگە قاراپمۇ قويماي ئۆتۈپ كەتتى. مۇقبىل بولسا، ئىنسانىيلىق يۈزىسىدىن ئالدىغا بېرىپ، سەركەردىگە ئەدەپ ۋە تەۋازۇ بىلەن ئېگىلىپ سالام بەردى ۋە ئايىغى ئاستىدا پارقىراپ تۇرغان گۆھەرنى كۆردى. دەرھال ئېلىپ سەركەردىگە بەردى . ئۇ بۇ گۆھەر ئۈچۈن ۋەدە قىلىنغان مۇكاپاتنىڭ ئىجراچىسى ئىدى. سەركەردە مۇقبىلنى ئېلىپ شەھەرگە قايتتى ۋە بولۇپ ئۆتكەن ۋەقەنى خۇسرەۋ قېشىدا بايان قىلدى. خۇسرەۋ بەكمۇ خۇشال بولدى ھەمدە مۇقبىلغا تەشەككۈرلەر ئىزھار قىلىپ، دېگىنىدىن ئارتۇق ئېھسان بىلەن تارتۇقلىدى.

مۇدبىر تەكەببۇرلۇقى سەۋەبلىك شەھەردىكى بىر مۇنچىدا ئوت ياققۇچى (گۇلاخ) بولدى. مۇقبىل ئەدەپ ۋە تەۋازۇ شاراپىتىدىن مەقسەت گۆھەرىنى تېپىپ، شاھ گۈلشىنىدە ئارام تاپتى. نەزم:

مۇتەكەببىر كىربىان شەھرىدە خارۇ مەردۇد،
مۇتەۋازىئنى غەنى ئەيلەدى دۇررى مەقسۇد.

تەكەببۇر شەھەردە خار ـ زار، سەرگەردان بولدى، تەۋازۇ *مەقسەت گۆھىرى بەدىلىگە باي بولدى.*

يەتتىنچى پەسىل

زاكىرلار زىكرىدە

زاكىر (ئىبادەت قىلغۇچى) كۆڭلىدە ھەر دائىم ئاللانى ياد ئېتىپ تۇرۇشى، تىلىدا ھەم ئاللا توغرىسىدىكى گەپ ـ سۆزلىرىنى ئىزھار قىلىپ تۇرۇشى لازىمدۇر. زاكىر ھەرقاچان ئاللانى ياد ئېتىشتىن ئۆزگە غەيرىي خىيالدىن كۆڭلىنى خالىي تۇتمىقى، يەنى «ئاللا ياراتقان نەرسىلەر ـــ بارلىق يارالمىش پانىيدۇر، پەقەت ئاللاتائالا ـــ ياراتمىشلا باقىيدۇر» دېگەننى كۆڭلىدە يادلاش بىلەن، تىلىدا «لائىلاھە ئىللەللاھ » دېگەن ئىبارىنى ئىزھار قىلىش بىلەن مەشغۇل بولمىقى لازىمدۇر. زاكىر بىر ئاللادىن باشقىسىنى ئۇنتۇشى، كۆڭلىنى پەقەت بىر ئاللانىڭ ئىبادىتىگىلا باغلىشى كېرەك. نەزم:

مەيخانەدە جەمئىيكى ئېرۇر بادە پەرەست،
زاھىر مەيىن ئىچكەندىن ئېرۇرلار بەدمەست.
مىڭدىن بىرى ئېمەس بويى ھەقىقەت مەيدىن،
ئىچكەن ئانى ئەقسۇم ئولسە تاڭ يوق پەيۋەست.

هېكايەت:

ئۇلۇغ ئاللاتائالانىڭ يېقىن بەندىلىرىدىن خاجە ئەبدۇللاھ ئەنسارى قەددە سىررە (ئۇنىڭ سىرلىرى مۇقەددەس بولغاي) دەيدۇكى: بىر ۋاقىتتا مەنسۇر سۆزگە ئېغىز ئاچتى. مەن ھەم ياندىشتىم. ئۇ ھەممىنى ئاشكارا ئېيتتى، مەن يوشۇردۇم. مەن بەزى سىرلارنى يوشۇرغىنىم ئۈچۈن تاجدارلىق ماڭا نېسىپ بولدى. ئۇ ئاشكارا ئېيتقىنى ئۈچۈن تاج ئۇنىڭغا نېسىپ بولمىدى. ئۇ بەزى ئىشلاردا تېخى خام ئىدى. ئەمەلىيەتتە مەندىن چەتنەپ قولاي پۇرسەتنى كەتكۈزۈپ قويغانىدى. ئۇنىڭ ئېيتقانلىرى ئىشتكۈچىلەرگە ماقۇل كەلمىدى. ئەمدىلىكتە، مەن ئۇنىڭ ئېيتقانلىرىنى سورۇنلاردا ئەينى بويىچە ئىزھار قىلسام، ھەتتا تەكرار ئېيتساممۇ، ھېچ كىشى ماڭا ھېچنېمە دېمەيدۇ ھەم دېيەلمەيدۇ. مەنە ئەھلى ئەسلىدە مەندىن بەھرە ئېلىشى كېرەك ئىدى. بىراق، ھازىر ئېيتقان سۆزلىرىم بىمەنە بولسىمۇ، مەنىسىگە ئەمەس، بەلكى « سۇرىتىگە» بېقىپ ئىش كۆرىدىغان بولدى.

ئەي تەڭرىم، بۇ ھوشيارلار ئايىغىنىڭ تۇپرىقىدىن بىر گۇمراھلارنىڭ قاراڭغۇ كۆڭلىگە ئوچۇقلۇق ، قارايغان كۆزلىرىمىزگە يورۇقلۇق يەتكۈزگەيسەن ! نەزم:

ھەمۇل، كەھلۇل ـ جەۋاھىرنى كۆزۈمگە تۇتىيا ئەيلە،
ئول ئىكسىرى سەئادەتدىن ۋۇجۇدۇم كىمىيا ئەيلە.

ئەي تەڭرىم، ئاشۇ جاۋاھىرلار سۈرمىسىنى كۆزۈمگە تۇتىيا قىلغىن، ئۇ سائادەتنىڭ ھېكمەت تېشى بىلەن ۋۇجۇدۇمنى پاكلىغىن.

سەككىزىنچى پەسىل

تەۋەججۇھ زىكرىدە

تەۋەججۇھ (ئىخلاس) ـ ھەقتائالاغا يۈزلىنىمەك ۋە ھەقتائالاغا ئىلتىجا قىلماق دېگەنلىكتۇر. تەۋەججۇھ — مال ـ دۇنيا ھېرىسمەنلىكىنىڭ تارىنى ئۈزۈپ، كۆڭۈل رىشتىسىنى ئاللاغا بولغان سېغىنىش رىشتىسىگە ئۇلىماق؛ بارلىق ئارزۇ ـ ھەۋەسلەرنى تاشلاپ، ھەقتىن ئۆزگىنى ئويلىماسلىق دېمەكتۇر. ناۋادا، دۇنيا ۋە ئاخىرەتنىڭ سائادىتىنى ھاۋالە قىلىسىمۇ، سىددىق ـ پەيغەمبەرلەر مەرتىۋىسىدىن جىلۋە بەرسىمۇ، ھەق يولىغا كىرگەن كىشى ھېچقاچان نەزەر ئوقىنى ئاتمىغاي، ھەتتا كۆڭلىگە رەت قىلىش ياكى قوبۇل قىلىش خىيالىنىمۇ مۇتلەق يولاتمىغاي. ئەگەر تەۋەججۇھ، يەنى ئىخلاس يولىدا يۈزىگە ئوقلار بەتلەنسە، كۆز يۇمماقنى ئۇنتۇغاي(كۆزىنى يۇمۇۋالمىغاي)؛ ئەگەر ئوقلار بىر كۆزىنى كاردىن چىقارسا، يەنە بىرى بىلەن ئالدىغا قارىغاي. ئەگەر ئالدى تەرەپتىن تاش ياغسا، بېشىنى يوشۇرمىغاي ۋە ئۇنى مۇھاپىزەت قىلىمەن دەپ قاچۇرمىغاي. ئەگەر ئالدىدىن شىر ـ چايان چىقىپ كەلسە، ھەيۋىسى ئۇنىڭغا چۇمۇلىچىلىك كۆرۈنمىگەي. ئەگەر قورقۇنچلۇق پىل ئۇچرىسا، ئۇنى چۇمۇلە دەپ بىلگەي. بالا توپانىدىن تەۋەججۇھ تۇپەيلى ۋارىقىغا نەم يەتمىگەي، ئاپەتنىڭ دەھشەتلىك بورىنى بىر تال موينىمۇ تەۋرىتەلمىگەي. پىتنە قوزغىغۇچى تەتۈر پەلەك ئۇنىڭغا ئالتۇندىن ھەل بېرىلگەن بىر ۋاراق قەغەزچىلىك كۆرۈنگەي، بىرەر ھادىسە — گۈلدۈرماما، چاقماق چېقىشلار ئۇنىڭغا شامال ئۇچۇرغان بىر تال

سېرىقگۈل ياپرىقىنىڭ شىلدىرلىغان ئاۋازىچىلىك بىلىنگەي. نۇرلۇق قۇياشنى زەررىدىن كەم، كەڭ دېڭىزنى نەزىرىدە بىر قەترە شەبنەم دەپ تەسەۋۋۇر قىلغاي. ئۇنىڭ ئىخلاسىغا ھېچ نەرسە توسالغۇ بولالمىغاي، ھەتتا دېڭىز ـ دەريالارنىڭ سۈيىمۇ ئىخلاس يىلتىزىنى بوشىتالمىغاي. مانا بۇ ھەق يولىغا كىرگەن ئىخلاسمەنلەرنىڭ ئىخلاسىنىڭ پاكلىقىغا گۇۋاھ؛ ئاشىقلىقتا يەكدىللىقىغا، ئېتىقادتا بىردەكلىكىگە، ئىشتىياقىنىڭ كۈچلۈكلۈكىگە دەلىلدۇر. نەزم :

تەۋەججۇھ بىرلە ھىندۇ سەئيى ئېتەر چاغ،
تۈشۈرۈر قۇر يەغاچدىن تازە يەفراغ.
كەشف ئەيلەپ تەۋەججۇھ بەيزەسىغە،
يارار كۆز بىرلە باسماي كاسەسىغە.

كىشى ئىخلاس بىلەن قاتتىق تىرىشىدىغانلا بولسا، قۇرۇغان دەرەخنىمۇ كۆكەرتەلەيدۇ. ھەتتا تەۋەججۇھ (ئىخلاس) تۇپەيلى، باسماي تۇرۇپمۇ تۇخۇمدىن چۈجە چىقىرالايدۇ.

ھېكايەت:

ھاممامنىڭ ئوچىقىغا ئوت قالايدىغان بىر مېھنەتكەشنىڭ كۆڭلىگە ئاي يۈزلۈك بىر شاھزادىنىڭ ئىشق ـ ھارارىتى چۈشتى. ھارارەت تەپتىدىن ئۇنىڭ قانلىرى قۇرۇشقا، روھى تېنىدىن چىقىپ كېتىشكە ئاز قالدى. ئەقىل ـ ھوشىدىن ئايرىلىپ، سەۋدالىق ھالىتىگە چۈشۈپ قالدى. باللار تاش ئېتىپ، قوغلاپ، ئۇنى كوچىدىن كوچىغا سۆرەر ئىدى. ئەمما، ئۇنىڭ ئاغزىدىن شاھزادىنىڭ نامى چۈشمەيتتى. ئۇ ھەرقاچان

شاھزادىنى يادلاش بىلەن ئۆز كۆڭلىنى خۇش قىلاتتى. ئۇ بەزىدە بالىلارنىڭ تاش ـ تاياقلىرىدىن بىزار بولۇپ، قېچىپ ھامامغا بېرىۋالاتتى. شۇنداق قىلىپ، مەجنۇننىڭ شاھزادىگە بولغان ئىشقى تۈپەيلى، ھامام ئەلگە مەشھۇر بولدى ۋە بۇ ھەقتىكى گەپ ـ سۆزلەر شاھزادىنىڭ قۇلىقىغا يەتتى.

مەجنۇننىڭ پاك ئىشقى ئاخىر شاھزادىنىڭ كۆڭلىنى ئۆزىگە تارتتى. پەرى سۈپەت شاھزادە دىۋانىسىنى كۆرمەككە قىزىقىپ قالدى. سەير ـ تاماشا ئارىلىقىدا شاھزادە ئېتىنى ھامام تەرەپكە سۈردى. نا مۇراد مەجنۇن شاھزادىنى كۆردى. كۆرۈشلا ئەمەس؛ بەلكى تەۋەججۇھ نەزىرى تۈپەيلى خۇدىنى يوقاتتى. ھامامنىڭ ئوتى بىچارە مەجنۇننىڭ باشتىن ـ ئايىغىغىچە تۇتاشتى. مەجنۇننىڭ شاھزادىگە تىكىلىپ قاراشتىن باشقا، بۇ ئىشلاردىن يەنى كۆيۈك ئازابىدىن قىلچە خەۋىرى يوق ئىدى. ئەل يېتىپ كېلىپ ئوتنى ئۆچۈرۈۋالغۇچە مەجنۇندىن نە خەۋەر، نە ئەسەر قالمىدى. قاتىل شاھزادە دىۋانىسىنىڭ ھالىغا يىغلاپ غەم يۇتتى. ئەجەبلىنەرلىكى شۇكى، ئۇ ئۆزى ئۆلتۈرۈپ، ئۆزى ھازا تۇتتى.

نەزم :

مەجازى ئىشقىدا مۇنداغ تەۋەججۇھ ئەيلە خەيال،
كى بولسە ئىشقى ھەقىقىدە كۆر نە بولغاي ھال.

مەجازىي ئىشققا بولغان تەۋەججۇھنىڭ نەتىجىسى شۇنداق بولىدىغان بولسا، ھەقىقىي ئىشقنىڭ قانداق بولىدىغانلىقىنى ئوبدانراق ئويلاپ باق.

توققۇزىنچى پەسىل

رىزا زىكرىدە

رىزا — كۆڭۈل ئىستەكلىرىنىڭ خاھىشىدىن كەچمەك، ھەزرىتى ھەق سۇبھانەھۇ ۋەتائالانىڭ رىزا مېيىنى بىر يولى ئىچمەك يەنى ئاللاتائالانىڭ ئەمر - پەرمانلىرىغا تولۇقى بىلەن بويسۇنماق دېمەكتۇر. رىزا — ئۆز كۆڭلى تىلىگەنلەرنىڭ ھازىسىنى پەرز بىلمەك ۋە مەھبۇبىنىڭ ھەقىقىي رىزاسى بىلەن تىرىلمەكتۇر. بۇ ماقام (يەنى دەرگاھى ھەق) - ھەق يولىغا كىرگەنلەرنىڭ كاتتا ماقاماتى ۋە ئۇلارنىڭ مەرتىۋىسىنى يۇكسەلدۇرگۇچى ماكاندۇر. چۈنكى، ھەق يولىغا كىرگەنلەرنىڭ ئورنى دەسلىپىدىلا تۆۋەنلىك ماقامىدا ئىدى. ھەقىرنىڭ تەلەپ قىلىدىغىنى ھەم ھەقىرلىك ئىدى. شۇڭا ئۇلار ئۆز رىزاسىنى پانىيلىق ئوتىغا ئاتتى ، ھەقتائاللا رىزاسى بىلەن ئۆزىنى ئۇزاتتى ۋە ئاللاغا بولغان سېغىنىشىدىن باشقا، ئار - نومۇستىن بىراقلا قۇتۇلدى ھەمدە «ئەل - مۇتەخەللىق بىخەللاقىللاھ» (ئاللانىڭ ئىرادىسىگە خىلاپ ئىشلاردىن ساقلانغۇچىلار) دېگەن سۈپەت بىلەن ماختالدى.

بۇ ئاجايىب ماقامدۇركى، رىزا ئەھلى بۇ كارخانىدا — بۇ ماقامدا تۇرۇپ ئۆزلىرىنىڭ خاتالىقلىرىنى كۆرگەي ۋە بارچە يارالمىشنىڭ ياراتمىشنىڭ تەسەررۇپىدا ئىكەنلىكىنى تەسەۋۋۇر قىلىپ بىلگەي؛ ھەر يەرنى ئۆز سەيرىدە بۇ يەرگە تەڭ بىلمىگەي، جەننەت بېغىدىن شاد بولۇپ ۋە دوزاخ دۇتىدىن كۆڭلى قاراڭغۇلىشىپ تۇتۇلۇپ كەتمىگەي. كەلىمۇللاھ (مۇسا ئەلەيھىسسالام) نىڭ مەدھىيەسىدە مۇبالىغە قىلىنىۋەتمىگەي،

پىرئەۋننىڭ سەلتەنىتى توغرىسىدا يەنىلا ئاشۇرۇۋەتمىگەي؛ خەلىلۇللاھ دانا بىلەن نەمرۇد (ئىبراھىم ئەلەيھىسسالامنى ئوتقا تاشلىغان پادىشاھ) قوغلاندىنىڭ ئارىسىدىكى مۇخالىپ ئىشلارنى توغرا چۈشەنگەي ۋە كېلىشىش رىشتىسىنى دۇرۇس باغلىغاي. يارالمىش بېغىدىن ، ئەگەر ئايىغىغا تىكەن سانجىلسۇن، بېشىغا گۈل قادالسۇن، ئۇ باغۋەننىڭ چىمەنزار ئارا رىزالىقى ۋە ئىختىيارلىقى بىلەن بولىدۇ؛ نە بىرىدىن ئايىغىنى ۋە نە بىرىدىن بېشىنى يوشۇرالىسۇن؟!

شۇنىڭ ئۈچۈنكى، ھەق يولىغا كىرگەن كىشى دوست رىزاسىغا جان پىدا قىلغاي، ئەگەر جان تىلىسە، ئۇنىڭ ئۈچۈن شۈكۈرنى ئادا قىلغاي؛ تىرىكلىكنى بولسا، ئۇنىڭ رىزاسى ئۈچۈن تىلىگەي. ھەتتا ئۆلۈم بىلەن ئۇنىڭ (دوستنىڭ) رىزالىقىنى تاپالايدىغان بولسا، جان بېرىپ تۇرۇپ، شۇ رىزالىقنى ئىستىگەي.

ھەق يولىغا كىرگەن كىشى دوست رىزاسىنى ھەق رىزاسى دەپ بىلگەي ۋە ئۇنىڭ ئۈمىد - ئارزۇلىرى ئۈچۈن ئۆز مۇرادىنى يوق قىلغاي، بەلكى ئۆزلۈكىدىن خەۋەر، ئۆزىگە ئۆز رىزاسىدىن ئەسەر قالمىغاي. ھەقتىن ئەگەر شەپقەت يەتسە، خۇش بولغاي؛ ئەگەر قەھر - غەزەپ يەتسە، سۆيۈنگەي. نەشتەر سانجىلسا، نەشتەرنى زەخىم ئۈچۈن مەلھەم دەپ بىلگەي؛ مەلھەم يەتسە، باغرىنىڭ زەخمى ئۈچۈن شىپالىق دورا دەپ بىلگەي. نەزم :

رازى بولغاي گەر يامانۇ ياخشى بولسە جىلۋەگەر،
سۇنئ كىلكىدىن مۇسەۋۋەردۇر چۇ ھەر يەڭلىغ سۇۋەر.

ھەق يولىغا كىرگەن كىشى بېشىغا مەيلى يامانلىق، مەيلى

ياخشىلىق كەلسۇن، رازى بولغاي،چۈنكى ھەرقانداق سۈرەت قۇدرەت ئىگىسى ئاللانىڭ قەلىمى ئاستىدا سىزىلغاندۇر.

ھېكايەت:

ئەۋلىيالىق دەرياسىنىڭ گۆھىرى ۋە ھىدايەت ئاسمىنىنىڭ يۇلتۇزى يەنى ئاللانىڭ غالىب شىرى، مۆمىنلەرنىڭ ئەمىرى ئەلى ئىبن ئەبۇ تالىب رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ (ئاللا ئۇنىڭدىن رازى بولغاي) ئاللانىڭ ياخشىلىقلىرى ۋە ياخشىلىق قىلىشنىڭ سەۋەبلىرى، ئورنى تەرىپىدە ھەمدە ھەق يولىغا كىرگەنلەرنىڭ ماختاشقا لايىق رىزالىقى ۋە تەرىپلەشكە تېگىشلىك سۈپەتلىرى توغرىسىدا ئۇزۇن ۋاراق.يۇزىگە چوڭقۇر مەنىلىك قىلىپ مۇنداق يازغان:

ئۆز رىزاسىنى ھەق رىزاسىغا مۇۋاپىق قىلغان كىشىنىڭ رىزا ماقامى كامال تاپقاي. ئەگەر سول كۆزۈڭنىڭ خانىسى ئىشىك ئۆگىسىگە ماكان بولسۇن، ئىشىك ئېچىلۇردا ۋە يېپىلۇردا ئۆگە شۇ ماكاندا ئۇزۇلسۇن دېيىلسە، ئىشىتكۈچى ئەسلى ھالەتتە رىزالىق بىلدۈرگەي، ھەددىدىن ئاشۇرۇۋەتمىگەي؛ چۈنكى، كىبىرلىك ھەم رىزا جۇملىسىگە مۇخالىپتۇر. رىزا ماقامىدا ئۆزىنى نابۇت ۋە پەرمانبەردارلىقتا ئۆزلۈكىنى نامەۋجۇت قىلغاي.....

رىزانىڭ شەرتى شۇكى، پەرمانغا ئىتائەت قىلغاي ۋە بۇيرۇلغان ئىشقا بويسۇنغانلىقنى ئەمەلدە كۆرسەتكەي. شۇندىلا ئەۋلىيالىق باغچىسىنىڭ دەرەخلىرىدىكى شېرىن مېۋىلەردىن ۋە بۇ لەززەتلىك مېۋىلەر ھىدايەت دەرىخىنىڭ سەمەرىسىدىن بولالايدۇ.

نەزم:

ۋەلايەتلەردە بولغاي مېۋەلەر خۇش تەئم ھالەتلىغ،
ۋەلى قايسى ۋەلايەت بولغاي مۇنچە لەززەتلىغ.

خۇش تەم مېۋىلەر پەقەت ئەۋلىيالار بېغىدىلا باركى، بۇ باغدىن باشقا قايسى بىر باغدا مۇنچە لەززەتلىك مېۋە بولغاي!

ئونىنچى پەسىل

ئىشق زىكرىدە

ئىشق ـ چاقناپ تۇرغۇچى يۇلتۇز، ئىنسانىيەتنىڭ كۆزىنى يورۇتقۇچى نۇرلۇق گۆھەردۇر. ئىشق — ئىنسانىيەت تاجىنىڭ زىننىتى، قەدىر ـ قىممىتى ۋە تەلەي قۇياشىدۇر. ئىشق — قايغۇلۇق دىللارنىڭ تىكەنزارلىقىنى گۈلزارلىققا ئايلاندۇرغۇچى، قاراڭغۇ كۆڭۈللەرنىڭ كېچىسىنى روشەن قىلغۇچى بالقىپ تۇرغان تولۇن ئايدۇر. ئىشق — ھەر دولقۇنى يۇزلەپ ئەقىل ـ ھوش كېمىسىنى غەرق قىلىۋېتىدىغان پايانسىز دېڭىز، تىغقا ئوخشاش ئۆتكۈر قىرلىرى مىڭ زۇھد ـ تەقۋا ئىگىسىنىڭ بېشىنى ئۇچۇرۇۋېتىدىغان ئېگىز تاغدۇر. ئىشق — كۆپلىگەن جان ۋە كۆڭۈللەرنى خەشەكنى كۆيدۈرگەندەك كۆيدۈرۈۋېتىدىغان كۆيدۈرگۈچى شولا، يالقۇنى بىلەن كۆپلىگەن جانۇ دىللارنى كۈل قىلغۇچى يالقۇنلۇق چاقماقتۇر. ئىشق — ئالەمنى دەم تارتىش ئارزۇسىدا بولۇۋاتقان ئەجدىھا، ئالەم ئەھلىنى ئۆز ئىلكىگە كىرگۈزۈش، قىرغىن قىلىش تەمەنناسىدا بولۇۋاتقان، ھەرقانچە

قان تۆكسىمۇ زېرىكمەيدىغان، قان تۆكۈپ قانمايدىغان قەھرلىك پادىشاھتۇر. ئىشق — ئەقلۇدىن خامىنىنى كۆيدۈرۈپ كۈل قىلغۇچى يېشىن، كۆيگەنلەرنىڭ كۈلىنى كۆككە سورۇيدىغان بوراندۇر.

ئىشق — شۇنچىلىك قەيسەركى، ئۇنىڭ ئالدىدا پادىشاھ ھەم گاداي، ھەم تەڭدۇر؛ ئۇ شۇقەدەر زالىمكى، ئۇنىڭ قېشىدا پاسىق ھەم پاك دىل ئاشىق ھەم باراۋەردۇر.

ئاشىق كۆڭلىگە مەشۇق ھەۋىسىنى سالغۇچى ھەم شۇ ئىشق، بىر جىلۋىسى بىلەن كىشىنىڭ جېنىنى ئالغۇچى ھەم شۇ ئىشقتۇر؛ چۈنكى ، ئىشق بالاسىغا گىرىپتار بولىدىغىنىمۇ ئاشىق، ئىشقنىڭ كۆيدۈرگۈچى ئاپەتلىرىگە دۇچار بولىدىغىنىمۇ ئاشىقتۇر؛ ئىشق تۇپانىغا غەرق بولىدىغىنىمۇ ئاشىق، ئىشق يېشىنىنىڭ چاقماقلىرىدا ئۆرتىنىدىغىنىمۇ ئاشىقتۇر؛ شۇ خائىن (ئىشق) قولىدا ئېزىلىدىغان ۋە شۇ شەپقەتسىز(ئىشق) دەستىدىن دىۋانە بولىدىغىنىمۇ يەنە شۇ ئاشىقتۇر. ئاشىق — ئەنە شۇنداق پىتنە قوزغىغۇچىنىڭ مەپتۇنى ۋە شۇنداق قاتىلنىڭ مەجنۇنى؛ ئاشىق — ئەنە شۇ قانخورنىڭ قۇربانى ۋە شۇ بالا قوزغىغۇچىنىڭ يولىدىكى دەرد تارتقۇچىدۇر.

ئىشق تىغى زۇلمىنىڭ ئاشىقلىرىدىن بىرى — پەرھاد ۋە دىۋانىلىك سەھراسىنىڭ بىچارىلىرىدىن بىرى — مەجنۇندۇر. قاراڭغۇ كېچىنىڭ دىۋانىلىرىدىن بىرى — تىنىمسىز پەرۋانە ۋە گۈلىستان ئىشقىنىڭ سەۋرسىزلىرىدىن بىرى — دىۋانە بۇلبۇلدۇر. يۈرىكى ھارارەت ئوتى بىلەن يانغۇچىلاردىن بىرىنىڭ نامى خۇسرەۋ ۋە ئىشق مەيخانىسى دەردمەنلىرىنىڭ نامايەندىلىرىدىن بىرى — جامىيدۇر. نەۋۋەرەللاھۇ مەرقەدەھۇ

نۇرەن ۋەففەقەنەللاھۇ (ئاللا بۇلارنىڭ قەبرىلىرىنى نۇرلۇق قىلغاي، ئۇلار تۇتقان يولنى بىزگە ھەم نېسىپ ئەتكەي)! نەزم:

كى تا بولغاي بۇلار بىر ـ بىرلەرى بىرلە قەرىن بولسۇن،
سەمەندەرلەر كەبى ئىشق ئوتى ئىچرە ھەمنىشىن بولسۇن.

بۇلار تا ئەبەت بىر ـ بىرىگە يېقىن بولغاي، سەمەندەرلەر كەبى ئىشق ئوتى ئىچرە ئۈلپەت بولۇشقاي.

يۇقىرىدا تەرىپلەنگەن ئىشق ۋە بايان قىلىنغان ئەھلى ئاشىق پەقەت مەشۇق ۋۇجۇدى بىلەنلا تىرىك ھەمدە مەزكۇر ئەھۋاللارغا ھەرقاچان مەنسۇپتۇر. مانا بۇ مەشۇقنىڭ گۈزەللىكىدىن ئىبارەت بولۇپ، ھەدىستىكى «ئىننەللاھۇ جەمىلۇن ۋە يۇھىببۇل ـ جەمال» (ئاللا ھەقىقەتەن گۈزەلدۇر ۋە گۈزەللىكنى سۆيگۈچىدۇر) دېگەن ئىبارە شۇنىڭدىن بېشارەتتۇر.

ۋاھالەنكى، ئىشق شۇنچىلىك ئېتىبارغا ۋە ئۇلۇغۋارلىققا ئىگە ئىكەنلىكىگە، ئۆز ئىرادىسى ۋە ئىختىيارى بويىچە مەۋجۇتلۇقىغا قارىماي ، ھۆسنىنىڭ ھەشەمەتلىك، نازاكەتلىك سارىيىدا ناچار بىر خىزمەتكار ۋە زەئىپ بىر قۇلدۇر. ھۆسن سۇلتانى قاچانكى گۈزەللىك نىقابلىرىدىن ۋە يوشۇرۇنلۇق پەردىلىرىدىن چىقىش تەرەددۇتىنى قىلسا ھەمدە ئۆز يۈزىنى ئېچىپ، جىلۋە بىلەن تەبەسسۇم ئەيلىسە، ئايرىلىش ئازابىدا قىينىلىپ ياتقان ئاشىقنىڭ كۆزى يار نۇرى ئەكس ئەتكەن ئەينەكتەك يالتىراپ؛ ئۇنىڭغا ھەيرانلىق ئىلكىدە قارايدۇ؛ ئىشقنىڭ جەسۇر سېپھرى بولسا، ئۇ ئەينەك ئارقىلىق ئۆزىنى كۆڭۈل ئۆيىگە تاشلايدۇ ـ دە، كۆڭۈل ئۆيىنى خاراب قىلىشقا

باشلايدۇ؛ شۇنىڭ بىلەن ئەقىل ۋە ھوش كەبى نەرسىلەرگە قوزغىلاڭ سالىدۇ.

شۇنىسى مەلۇم ئەمەسكى، ھۆسن سۇلتانىنىڭ بۇ ئادالەتسىزلىكىدىن مەملىكەت ئەھلىنىڭ مەزلۇملىرى نېمە قىلاركىن ۋە بۇنداق ئازاب تۇپەيلى ئۇلارنىڭ ھالى قانداق بولاركىن؟

ھالبۇكى، ئۇشبۇ ئىشق مەملىكىتىنىڭ ئەسىرلىرى ۋە بۇدىيارنىڭ ئۆلۈم، تالان ـ تاراجلىرىنى كۆرگەن خەلقى يەنىلا ئۇنىڭ گۈزەللىك مېيىنىڭ تەسىرىدە ئۆزلىرىنى يوقاتقۇدەك دەرىجىدە مەست ـ ئەلەس ۋە ئۇنىڭ لەززىتى تاماشاسىدا مەپتۇن ھەم ھەيران بولۇشۇپ، ئەقلىدىن ئېزىپ، ئۇنىڭ زوقىغا جان تەسەددۇق قىلىشىپ يۈرۈشمەكتە.

ئەمدى، ھۆسن شاھى ئىشق مەملىكىتىنى ئىگىلەپ، مەملىكەت ئەھلىنى زۇلۇم ۋە تالان ـ تاراج بىلەن ئەسىر قىلىۋالغانلىقتىن، ھۆسن سۇلتانى ئۆزىنىڭ جىلۋىلىنىپ تۇرغان جەننەت بېغىدىن قاراڭغۇ خىلۋەت ھەرەمخانىسىغا كىرىۋالسا، نۇر زۇلمەت پەردىلىرى تامانىغا يۈرسە، جامالىنىڭ قۇياشىنى تۈن كەبى قارا نىقاب بۇلۇتى بىلەن يوشۇرۇۋالسا، بۇنىڭ بىلەن تالان ـ تاراج زورىدىن ئەسىر بولمىش مەملىكەت ئەھلىنىڭ ۋە ئۆلۈم ئازابى ئاستىدا خاراب بولمىش ئەلىنىڭ ئۇنى كۆرۈش ۋە تاماشا قىلىش ئۈمىدى بەرباد بولىدىغان بولسا، ئۇ ھالدا ئۇلار يەنە شۇنداق داد ـ پەرياد سالىدۇ ۋە تۇپىلاڭ كۆتۈرىدۇكى، گويا قىيامەت قوپقاندەك بولىدۇ؛ ئۇلارنىڭ دۇنياغا سىغماس ئاھ ـ ۋاھلىرى زالىم پەلەككىچە ـــ ئايلىنىپ تۇرغۇچى ئاسمانغىچە يېتىدۇ.

بۇ شۇنداق بىر ھالەتتۇركى، ئۇنىڭ ئازابىنى سۆز بىلەن ئىپادىلەشكە تىل، يېزىق بىلەن تەسۋىرلەشكە قەلەم ئاجىزلىق قىلىدۇ. بۇنداق ئازابنى كۆرمىگەن كىشى بىلمەيدۇ ۋە بۇ دەرىجىگە يەتمىگەن ئادەم ئىشەنمەيدۇ. دېمەك، ھىجران ۋە پىراق دېگىنىمىز ئەنە شۇنىڭدىن ئىبارەتتۇر.

ئىشق ئۈچ قىسىمغا بۆلۈنىدۇ:

بىرىنچى قىسىم ــ ئاۋام ئىشقىدۇر. بۇ خىلدىكى ئىشق خەلق ئارىسىدا مەشھۇر بولۇپ، كەڭ تارقالغان. ئالايلۇق، « پالانى ئادەم پالانچىغا ئاشىق بولۇپ قاپتۇ» دېگەندەك. بۇ تۈردىكى ئادەملەر كىمگىدۇر ئاشىق بولۇپ، ئىزتىراپ ئىچىدە شۇنىڭ خىيالى بىلەن يۈرۈيدۇ. بۇ ئىشق جىسمانىي لەززەت ۋە شەھۋانىي نەپسى بىلەن چېگرالانغان. شۇڭا بۇ قىسىم ئىشقنىڭ ئالىي مەرتىۋىسى پەقەت بارچە خەلق ئۈچۈن ئومۇمىي ۋە زۆرۈرىي يەنى سۈننەت بولغان شەرئى نىكاھتۇر. تۆۋەنرەك مەرتىۋىدىكىسى بولسا، جاڭجال، تەشۋىش، كۆڭۈلسىزلىك ۋە شەرمەندىلىكلەردۇركى، ئۇلارنىڭ بۇ ھەقتە سۆزلەيدىغىنى ــ ئەدەپسىزلىك، بايان قىلىدىغىنى ــ ھاياسىزلىقتۇر.

ئىككىنچى قىسىم ـ ئالاھىدە پەزىلەت ئىگىلىرىگە خاس ئىشق بولۇپ، بۇنداق خاس ئىشققا مەنسۇپ شەخسلەر پاك كۆزلىرىنى پاك نىيەت بىلەن پاك يۈزلەرگە تاشلايدۇ ۋە پاك كۆڭلى ئۇ پاك يۈزنىڭ شوق ـ زوقى بىلەن بىقارار بولىدۇ ھەمدە بۇ پاك يۈزنىڭ ۋاستىسى بىلەن پاك ئاشىق ھەقىقىي مەھبۇبىنىڭ جامالىدىن بەھرە ئالىدۇ.

ئىشق ئەھلىنىڭ چىن ئاشىقى، شوق ـ زوق ئەھلىنىڭ نەزم پۈتكۈچىسى، ئەپسانىگە زىننەت بەرگۈچى ــ ئىلگىرى ئۆتكەن

نەزم — شېئىرىيەت ئورمىنىنىڭ ئارسلانى، ئىشق ئاتەشخانىسىنىڭ سەمەندەرى، زوق — ھېس ۋادىسىنىڭ پاك يولۇچىسى ئەمىر خۇسرەۋ دېھلەۋىدۇركىم، ئۇنىڭ نەپسى ھەم پاك، گەپ - سۆزى ھەم پاك؛ ھەربىر ئىبارىسىنىڭ مەنىلىرى ھەم پاك. ئۇ ئۆزىنىڭ شېئىرلىرى بىلەن ئىشق ئەھلى ئارىسىغا غوۋغا، ھېس - ھال ئەھلىنىڭ كۆڭۈللىرىگە ھاياجان ۋە ماجىرا سالغان.

يەنە ئىشق ئەھلى ئارىسىدا كەم ئۇچرايدىغان، تەڭداشسىز ۋە يېگانە، مىللەت ۋە دىنىنىڭ پەخرى بولمىش شەيخ ئىراقىدۇركىم، ئۇ سۆزلىرىدە مەنىلەر، جۇملىلىرىدە پىكىرلەر پارلىداپ تۇرىدىغان ئەسەرلەر ئىگىسىدۇر.

بۇلاردىن كېيىن، ئىككى دۇنيانى بىر دو بىلەن ئويۇنغا تىككەن قىمارۋاز سۇپەت چىن ئاشىق ۋە ئىشقىنىڭ پانىيلىق مەيخانىسىدا ھەقىقەت مېيىدىن مەست بولغان مەيپەرەسلەرنىڭ سىردىشى، مىللەت ۋە دىنىنىڭ قۇياشى خاجە ھافىز شىرازىدۇر.

دۇنيا ۋە ئاخىرەتنى بىر ئاھ بىلەن ئۆرتىگەن پاك ئاشىقلار ئىمامى ۋە پەرىشتىلەر ئالىمىدە ياشىغۇچىلارنىڭ شەيخۇلئىسلامى، توغرا يولغا باشلىغۇچى ئۇلۇغ زات، مىللەت ۋە دىنىنىڭ نۇرى ئەبدۇررەھمان جامىدۇركىم، (ئاللا ئۇنىڭ قەبرىسىنى مۇنەۋۋەر قىلغاي) ئۇ كىشى شېئىرىيەتنىڭ ھەربىر ئۇسلۇبىدا تەڭداشسىز ئىدى ۋە نەزملىرىدە ھەربىر شېئىر بىلەن ئالەمگە ئوت ياققان، شېئىرلىرىدا ھەربىر بېيىت بىلەن دەردمەنلەرنىڭ جېنىنى ۋە كۆڭۈل ئالىمىنى كۆيدۇرگەنىدى.

يەنە ئۇ ھەزرەتنىڭ مۇھەببەت قەدەھىدىن تېتىپ، توغرا يول كۆرسىتىشىدىن پانىي سۇپەت بولۇپ، دەرد ۋە ئىشقىنى تۇركىي

تىلىدا ھارارەت بىلەن ئىپادىلەپ، تۇركلەر ئارىسىدا ئۆز ئىجادى بىلەن ھاياجان ۋە سارتلار ئارىسىدا ئاپەت قوزغىغان كىشى ھەم بار (بۇ ئىبارىلەر نەۋايىنىڭ ئۆزىگە قارىتىلغان ــ نەشرگە تەييارلىغۇچىدىن).

يۇقىرىدا ناملىرى زىكىر قىلىنغانلىرىنىڭ ئىجاد قىلىش ۋە شېئىرىيەت ئۈستىدە باش قاتۇرۇشىدىن مەقسەت ــ ئىشقنى تەسۋىرلەشتۇر. ئۆزلىرىنىڭ شوق ۋە دەرد ـ ھەسرىتىنى بىلدۈرۈشى، يېلىنىش ـ يالۋۇرۇش ھالىتى ئىشقنىڭ دەرد ـ بالا چېقىنىدىندۇر. ھەممىسىنىڭ كۆيۈش ـ يېنىش ھەققىدىكى ۋەھىملىرى ھەم ئۆزلىرىنىڭ ئىشققا مەنسۇپ ئىكەنلىكىنى ئىزھار قىلىمىقى، يەنىلا ئىشق يولىدا مەغلۇپ بولغانلىقىنى بىلدۈرمەك ئۈچۈندۇر.

بۇلارنىڭ مۇددىئاسى، ئىشق ئالىمىدە ئاشىقلىقنىڭ مۇشكۇلاتلىرىنى، مەشۇقىنىڭ تولىمۇ گۈزەل ئىكەنلىكىنى تەسۋىرلەشتىن ئىبارەت. بەرھەق، ھەربىرىنىڭ ئۆزلىرى دۇچ كەلگەن ئاشىق ۋە مەشۇقىنىڭ ئاجايىپ ھالەتلىرىنى، غارايىپ خىياللىرىنى، چېگراسىز ۋەقەلەرنى، ھېسابسىز رەنج ـ مۇشەققەتلەرنى تەسۋىرلىمىكى، ئەلۋەتتە زۆرۈردۇر. ئالايلۇق، مەشۇقىنىڭ ھۆسن ـ جامالىدا تەڭداشسىزلىقى، ناز ـ كەرەشمىسىنىڭ قالتىسلىقى ۋە شۇنىڭغا ئوخشاش باشقا ھالەتلەر.

ئاندىن بۇلارغا مۇناسىپ، ئاشىقنىڭ دەرد ـ پىراقىنىڭ ئەۋجىگە كۆتۈرۈلۈشى، ئاشىقنىڭ مەشۇققا يېلىنىپ ـ يالۋۇرۇشلىرى، كۆيۈپ ـ پىشىشلىرىنىڭ ھەددىدىن تاشقىرى ئىكەنلىكى ۋە شۇنىڭغا ئالاقىدار ۋەقەلەرنى ھەم تەسۋىرلەش

لازىم. ئاندىن كېيىن، تېخىمۇ ئىچكىرىلەپ، ئاشىق بىلەن مەشۇقنىڭ بىر - بىرىگە بولغان مۇناسىۋىتى ۋە يېقىنچىلىقىنى، كەسىپ - ھۈنىرىنى، ئىقتىدارىنى، تەربىيەلىنىش ئەھۋالى ۋە شۇ ئاساستا بارلىققا كەلتۈرگەن نەتىجىلىرىنى ھەمدە مەۋجۇت قىيىنچىلىقلارنى قالدۇرماي يېزىش كېرەك. ئەلۋەتتە، بۇنىڭ ھەربىرى ئۈچۈن كىتابلار ۋە جىلد - جىلد ئەسەرلەر يارىتىلغاندىمۇ، ئۇنى تولۇق تەسۋىرلەش ۋە بۇ ھەقتىكى مەقسەتنى باشتىن - ئاياغ قەلەمگە ئېلىش — ئۆزگىچىلىككە ئىگە بولغان تولىمۇ مۇشكۇل ئىشتۇر.

ۋاھالەنكى، دۇنيا بازىرىنىڭ غوۋغاسى ۋە ئالەمدە بار ھەممە نەرسىنىڭ شاۋقۇن - سۈرەنلىرى — ئىشق تۈپەيلىدىندۇر. چۈنكى، بۇنىڭسىز ئىنسان كالامى جانسىز تەنگە، كىشىلەرنىڭ سۆز - ئىبارىلىرى گۈل ۋە رەيھانسىز چىمەنگە ئوخشاپ قالىدۇ. ئەگەر سۆزدە نەزم لەززىتىنىڭ ھارارىتى بولمىسا، شېئىردا ئىشق ھارارىتىنىڭ كۆيدۈرۈشى بولمىسا، ئۇنداق سۆز ۋە شېئىرنى نۇرسىز شام ۋە سەركىسىز جامائەت دەپ بىلمەك كېرەك.

ھاسىلكالام، نەزم لەززىتى ۋە ئىشق ھارارىتى بىلەن تويۇنغان سۆز — شېئىرىي سۆزدۇر، بۇنىڭدىن ئۆزگىسى بولسا، ئەپسانىدۇر. ئەسلىي سۆز — ئىشق ھەققىدىكى سۆزدۇر؛ كۆڭۈل ھاياتلىقىنىڭ لەززىتى بولسا، ئەنە شۇ ئىشقنىڭ ئۆزىدۇر. نەزم:

سۆزكى، مەئنەسىدە ئىشق ئوتى نىشانى بولماغاي،
بىر تەھەررۇكسىز بەدەن ئاڭلاكى، جانى بولماغاي.

مەنىسىدە ئىشق ئوتىنىڭ نىشانى بولمىغان سۆزنى ھەرىكەتتىن قالغان جانسىز بەدەن دەپ بىلگىن.

ھېكايەت:

رىۋايەت قىلىنىشىچە، ئىشقىنىڭ ئايرىلىق ئوتى مەجنۇننىڭ جىنىغا ئۇلاشتى، زەئىپ بەدىنىگە ئۇ ئوتنىڭ ھارارەتلىك تەپتى تۇتاشتى. ھەرقانچە ئامال ـ چارە قىلغان بولسىمۇ، ھېچ پايدا بەرمىدى. كېسىلى ئارتتى. ئىستىمىسى چۈشمىدى. بىمارنىڭ كېسىلى ئېغىرلىشىپ جان ھەلقۇمىغا يەتكەندە، كىمدۇر بىرى بۇ ئەھۋالدىن لەيلىنى خەۋەردار قىلدى.

ئۇ خەۋەر پەرىۋەشنى ناشاد قىلغاچ، دىۋانىسىنىڭ ھالىنى سوراپ بىر پارچە مەكتۇپ يازدى ۋە ئول مەكتۇپنى ھايال قىلماي مەجنۇنغا يەتكۈزۈپ بەردى. بۇ چاغدا مەجنۇننىڭ تېنىدە جاندىن ئەسەر قالمىغانىدى. شۇ ھالدا مەجنۇننىڭ مېھرىبانلىرىدىن بىرى لەيلىنىڭ نامىسىنى ئوقۇۋېتىپ ، بىمارنىڭ ئاڭلاۋاتقان ۋە ھاياجانلىنىۋاتقانلىقىنى سېزىپ قالدى. نامە ھەر قېتىم تەكرار ئوقۇلغاندا، بىمارنىڭ تېنىگە قايتىدىن جان كىرگەندەك بولاتتى. مەجنۇننىڭ ئەھۋالىغا قارىتا ھەرقانداق دورا ـ دارمان، دۇئا ۋە تۇمارنىڭ تەسىر قىلمىدىغان ۋاقتى ئۆتكەنىدى. لېكىن لەيلىنىڭ خېتى تۇمار ۋە دۇئانىڭ ئورنىنى باستى.

بىمارغا كېسەلدىن ساقىيىپ، سىھھەت ـ سالامەت بولۇپ، تا بېشىنى كۆتۈرگۈچە ئۇشبۇ خەتنى تەكرار ـ تەكرار ئوقۇپ بېرىشتى. بىمار ساقايغاندىن كېيىن مەكتۇپنى تۇمار قىلىپ بوينىغا ئېسىۋالدى. دېمەك، ئىشق سۆزىدىن مەجنۇننىڭ كېسىلى ساقايدى، ئىشق سۆزىنىڭ تەكرارلىنىشى بىلەن مەجنۇننىڭ بەدىنىگە قۇۋۋەت كىردى. نەزم:

ئاشىققا گەرچە زەئىپۇ مەرەزلىقدۇرۇر مىزاج،
مەئشۇق زىكرى ئول مەرەزغە ئېرۇر ئىلاج.

ئەگەر ئاشىققا زەئىپلىك ۋە كېسەللىك يېتىدىكەن، ئۇ كېسەلنىڭ داۋاسى پەقەت مەشۇقنى يادلاشتۇر.

ئۈچىنچى قىسىم، سىددىقلار، يەنى توغرا سۆزلۈكلەر ئىشقى بولۇپ، ئۇلار ھەقنىڭ جامالىنى ئوچۇق كۆرۈش ئۈمىدى بىلەن ياشايدۇ ۋە ھەرقاچان شۇ مەقسەتكە يېتىشنى ئارزۇ قىلىدۇ. ئۇلارنىڭ ھەقنى ئۆز كۆزى بىلەن كۆرۈش ئۈمىدىدە بولۇشى — ئۆزىنى ئۇنتۇش دەرىجىسىگە يەتكەنلىكى ۋە بۇنىڭدىن ھەم ئۆتۈپ، پانىيلىق ماقامىغا كۆتۈرۈلگەنلىكى ھېسابلىنىدۇ.

ئەگەر ھادىسىلەر بورىنى ئاسمان گۈلشىنىنىڭ بىر قەۋىتىنى ئۈچۈرۈپ كەتسىمۇ، ئۇلار بىخەۋەر يۈرۈۋېرىدۇ؛ يۇلتۇزلارنىڭ گۈل بەرگلىرىنى ھەر تەرەپكە سورۇۋەتسىمۇ، بۇلارغا ھېچ تەسىر قىلمايدۇ. ئۇلارنىڭ نىيەتلىرى ھەق جامالىنى كۆرۈش تەشۋىشى بىلەن كاردىن چىققان؛ زوق - شوقلىرى بولسا، ئەنە شۇ ئىشقلىرىنىڭ ھۇجۇمى ئاستىدا يوقالغان. ئەمما، ئۇلار پەيغەمبەرلەرنىڭ نەزىرى چۈشكەن يەردىن مەقسەت نەزىرىنى ئۈزمەيدۇ، مالائىكە - ھەمسۆھبەتلەر تەرىپىگە نەزەر كۆزىنى سالمايدۇ؛ ھاللىرى ھەقنىڭ جامالىنى كۆرۈش تەلىپى بىلەن، مەشغۇلاتى ھەم ھەقنى كۆرۈش مۇلاھىزىسى بىلەن بەند. كۆڭۈللىرى ۋىسال مېيىنىڭ زورىدىن بىخۇد ۋە مەست، ئەزالىرى جىلۋىلىنىش ئىستىكىدىن شىكەست. روھلىرىدا ۋەسىل مېيىدىن ئۆزگە شادلىق يوق، كۆڭۈللىرىدە ھەقنى كۆرۈشتىن ئۆزگە ئارام يوق. مانا بۇلار ئىشقتا ۋەسلىدىن مۇرادىنى تاپقان ۋە «ھەق يولىدا كۆڭۈلدىكىدەك ماقامدا ئارام ئالغان» — ئىشق ئارقىلىق مەقسىتىنى ھاسىل قىلغانلاردۇر.

ھېكايەت:

ھەج شەرىپىنى ھاسىل قىلغان ماشايىخ ۋە ئەۋلىيالار ئەرافاتتا دۇئا ۋە مۇناجات قىلىپ، ھەرقايسىسى مۇراد ـ مەقسەتلىرىنى ئېيتىپ، ئۆزلىرى ئۈچۈن بىرەر تىلەك تىلەيتتى. كۆپىنچىسىنىڭ دۇئاسى مۇنداق ئىدى: «ئىلاھىم، بىزگە تەۋپىقىڭ بىلەن ھەمراھلىق ۋە ئۆز ھەقىقىتىڭدىن ئاگاھلىق بەرگەيسەن! »

بىراق، تەسەۋۋۇپ يولىدا دانا، مەرىپەت تەرىقىدە ئەۋلىيادىن ئۇستۇن شەيخ ئەبۇ سەئىد ھەرراز (ئۇ ئەزىزنىڭ سىرلىرى مۇقەددەس بولغاي) ئاغزىدا سۈكۈت مۆھۈرىنى چىشلەپ، ھەق جامالىنى كۆرۈش ئىستەكلىرىگە غەرق بولغان ھالەتتە ئاسمانغا قاراپ ھەيرانۇ ـ ھەس تۇراتتى. بىرى دېدىكى: «ئەي شەيخ، بۇ جايدا دۇئا مەقبۇلدۇر، شۇ تاپتا بارى ماشايىخ دۇئاغا مەشغۇل بولۇۋاتىدۇ، سەن نېمە ئۈچۈن ئۈنچىقمايسەن؟ دۇئا تولپارىنى نېمە دەپ ئىجابەت مەيدانىغا سۈرمەيسەن؟ » شەيخ (ئۇنىڭ سىرلىرى مۇقەددەس بولغاي) دېدىكىم: « بۇ خالايىق دۇئا بىلەن نېمىنى تىلىگەن بولسا، ئاللا ماڭا ھەم شۇنىڭ بارىنى بەرگەندۇر، ھەتتا بەرگەنلىرى كۆڭلۈم ئۆيىدە تىلىگەندىنمۇ ئارتۇقتۇر. يەنە نېمىنى ئىستەي ۋە دۇئا قىلىپ نېمىنى تىلەي؟! مەلۇمكى، ئۇلارنىڭ تىلەيدىغىنى ئاگاھلىق، ئەمما مېنىڭ تەلەپ قىلىدىغىنىم بىر مەزگىللىك غەپلەت ۋە ئۆز ھالىم توغرىسىدا ئويلىنىۋالغۇدەك بىر دەملىك مۆھلەتتۇر. چۈنكى، ھەق ۋۇجۇدىنىڭ جىلۋىسىدىن بىتاپ ۋە تاقەتسىزمەن، بەلكى شۇبۇ ئېغىر يۈك ئاستىدا خەستەك ناتىۋاندۇر. مەنكىم، ھەقنىڭ جامالىنى كۆرۈش ھەيرىتىدە ئۆزۈمدىن خەۋىرىم ۋە ئۆزلۈكۈمدىن ئەسىرىم يوقتۇر.»

شۇنداق، ئىشقىنىڭ قۇدرىتى غايەت زور ۋە ئاشىققا ۋەسلىنىڭ مەنزىلى ناھايەت ئۇزۇندۇر. مانا بۇنداق ئاشىقلار ھەق ئالدىدا قوبۇل قىلغۇچى ۋە ماشايىخنىڭ تەرىقىتى ئىسلاھاتىدا ھەق جامالىغا مۇشەررەپ بولغۇچىلاردۇر. شۇڭا بۇلارنى تەڭرىنىڭ ئاشىقى دېسە ، بۇلارغا تەڭرىنىڭ مەھبۇبى، تەڭرىگە تەلپۈنگۈچى ۋە تەڭرىنىڭ تەلەپكارى دەپ ئات قويسا، تازا مۇۋاپىق بولىدۇ.
رۇبائىي:

بۇ يەرگە يەتۈرسە بەندەسىن لۇتفى ئىلاھ،
تەھقىق بىلۇر ھەر كىشىكىم، بار ئاگاھ.
كىم، تاپماس ئانىڭ ئالىدا مەۋجۇد سەۋاھ،
ئول قالدىيۇ تەڭرى قالدى ئاللاھ، ئاللاھ.

ئاللانىڭ مەرھەمىتى بەندىسىنى ئەنە شۇنداق مەرتىۋىگە يەتكۈزسە، تەھقىق، بۇنىڭدىن ھەركىم بىر ئاگاھنىڭ بارلىقىنى بىلىدۇ. ئۇنىڭ ئالدىدا ھەم بىر ئاللادىن باشقا ھېچنىمە بولمايدۇكى، كۆڭلىدە پەقەت تەڭرى جامالىغا مۇشەررەپ بولۇش ئىستىكىلا قالىدۇ.

(ئەسكەرتىش: «مەھبۇبۇلقۇلۇب» نى نەشرگە تەييارلاشتا ئاساس قىلىنغان نۇسخا [«ئا» نۇسخا] دا ئونىنچى پەسىل چۈشۈپ قالغان. «ب» نۇسخىدىن تولۇقلاندى.)

ئۈچىنچى قىسىم

تۈرلۈك پايدىلىق نەسىھەتلەر ۋە مىساللار

تەكەببۇرلۇق ۋە كىبىرگە مۇپتىلا بولغان سەلتەنەت ئەھلىلىرىنىڭ ئورۇنسىز غۇرۇرىغا قارىتا ھەقنىڭ ھاكىملىقىنى مەقبۇل كۆرمەك، ئۇلارغا يەنى سەلتەنەت ئەھلىلىرىگە قارام بولغان ھېسابسىز مۈلۈكلەر ھەققىدە پىكىر يۈرگۈزمەك ھەم ئۇنىڭ يەنى ھەقنىڭ ئۇلۇغلۇقى ۋە بۈيۈكلۈكى ھەققىدە ئەقىل يۈگۈرتمەك ھەممىگە راۋادۇر.

سائادەتمەن ئادەم ئەگەر ئالىم بولسا، نادانلارنىڭ سۆزلىرىنىمۇ ئۆزى ئۈچۈن ئەھمىيەتلىك بىلىدۇ؛ بەختسىز ئەگەر جاھىل(نادان) بولسا، ھەتتا ئالىمنىڭ سۆزىنى ئاڭلاشتىنمۇ نومۇس قىلىدۇ. بەرھەق، نادانلىقتىنمۇ بەتبەخترەك نېمە بار بۇ دۇنيادا؟! كىمكى ئۆزىنى ئۆزى ماختىسا، بۇ ئەخمەقلىقتۇر؛ كىمكى ئۆز سۆزىنى ئۆزى ماقۇل كۆرسە، بۇ بەختسىزلىكتۇر.

ئالەمدىكى ھەممە ئادەم ئۆزىنى ئۆزى سۆيىدۇ، ئەلۋەتتە. ئۇلارنىڭ سۆزلىرى ھەم ئۆزلىرىگە تولىمۇ يېقىملىق تۇيۇلىدۇ؛ ئىنسان جىنسىدا بولىدىغان بۇ سۈپەت — ئۇلارنىڭ يەنى ئادەملەرنىڭ نادانلىقىغا دەلىلدۇر؛ نەپسى بولسا، ئىختىيارسىز شۇ دەۋا بىلەن مەشغۇلدۇر.

تەنبىھ :

نەپسىگە بېرىلگەن ــ نەپسانىيەت مەنزىلىگە بېرىپ توختايدۇ. ھېچكىم ئۆز كۆڭلىگە غەم ـ قايغۇ تىلىمەيدۇ ۋە ئۆز نەپسىنى قىيناشنى خالىمايدۇ. ئەمما، ئۆزگىنىڭ ئەزىز زاتىدا ھېسابسىز خارلىق كۆرسە، ئۆزىگە كىچىككىنە بىر قىيىنچىلىق يۈزلەنگەنچىلىك بىلمەيدۇ. بىرەر ھۆرمەتلىك زاتنىڭ شەنىگە خېلى زور داغ تەگكەنلىكىنى ئاڭلىسا، ئۆزىگە ئازغىنە كۆلپەت يەتكەنچىلىك تەسىر قىلمايدۇ. ھەممە ئادەم ئۈچۈن ئۆزى ئۆزگىدىن ئەزىزراق؛ ئۆز سۆزى ئۆزگىلەرنىڭكىدىن ماقۇلراق. ئادەم ئالەمدىكى ياخشىلىقلارنى ئۆزىدىن ھېچ ئايىمايدۇ، ئەمما بۇ ياخشىلىقلارنى ئۆزگىلەرگە راۋا كۆرمەيدۇ.

تەنبىھ :

ئەركەكلەرنىڭ ئۆزىنى كۆز ـ كۆز قىلىش ئۈچۈن ياسانمىقى ــ خوتۇنلارنىڭ چىرايلىق كۆرۈنۈش ئۈچۈن بېزەنگىنىگە ئوخشاشتۇر. ئەمما، بۇ خىل ياسىنىش ياكى بېزىنىش ــ ئىككىلىسى ئۈچۈن نامۇناسىپ، خۇسۇسەن، ئەركەكلەر ئۈچۈن كۆپرەك شەرمەندىلىكتۇر.

تۇتۇرۇقسىز سۆزلىرى بىلەن كۈلكە كۆتۈرۈشكە سەۋەبچى شائىر ئۆزىنى سەئدىي ۋە خۇسرەۋدىن ئارتۇق دەپ ئويلايدۇ.

بەتخەت (خېتى سەت) كاتىپ قاغىنىڭ ئىپلاس پۇتىدىن خۇنۇكراق قىلىپ يازغان خېتىنى جەئفەر ۋە ئەزھەر كەبى مەشھۇر كاتىپلارنىڭ خېتىدىن گۈزەل دەپ بىلىدۇ.

سىزغان رەسىملىرى ئادەمنىڭ كەيپىنى قاچۇرۇۋېتىدىغان ناچار رەسسام ئۆزىنى مەشھۇر ئەبدۇلھەي ۋە مانىيدىن ئۆتە

سەنئەتكار ھېسابلايدۇ.

كىتابلارنى ئالتۇن ھەل بىلەن بېزىگۈچى شىرازىچىنىڭ نەقىشلىرى خاتا بىلەن تولغان، سىزىق ـ قاپارتمىلىرى قەلەم ئەھلىنىڭ نومۇسىنى كەلتۈرىدۇ؛ شۇنىڭغا قارىماي، ئۆزىنى تېخى ئەتارۇدقا ئوخشىتىدۇ. (ئەتارۇد ـــ مىركۇرى يۇلتۇزى.كىلاسسىك ئەدەبىياتتا يازغۇچىلارنىڭ ھامىيسى ھېسابلىنىدۇ .)

ھەربىر ھۈنەر ئىگىسى ئۆز ھۈنىرىنى مۇبالىغە بىلەن تەرىپلەيدۇ، بۇنىڭدىن مەقسەت، ئۆز نەپسىگە چوغ تارتىشتۇر.

مەدرىسەدىكى بېھۇدە مۇنازىرە قىلغۇچىلارنىڭ قىيا ـ چىيالىرىدىن مەنمەنچىلىكى بىلىنىپ تۇرىدۇ؛ بۇ ئۇنىڭ سۆزىنى رەت قىلسا، ئۇ بۇنىڭ ئىسپاتلاشلىرىنى يوققا چىقىرىشقا ئورۇنىدۇ؛ ھەرقايسىسى ئۆز سۆزىنى ماقۇللايدۇ ۋە ئۆزىنىلا ئېتىراپ قىلدۇرۇشقا تىرىشىدۇ. (ئەسكەرتىش: كاتىپنىڭ «ۋەلايەتلەردە بولغاي مېۋەلەر خۇش تەئم ھالەتلىغ، نە بىلگەي، ئول كىشىكىم تاتماغاي بۇ ئاچچىغۇ ئول تاتلىغ. بۇ ھەم مەئلۇمى مۇبەييەن بولسۇنكىم، بىرنەچچە ئەلفازلار ۋە لەتىفەلەر ئارادىن يوق ئالىپدۇر ۋە بۇ گۇمان بولماسۇنكىم، كاتىب ئۆز ئەيىبىنى سالىپدۇر» دەپ يازغىنىدەك، ئۈچىنچى قىسىمنىڭ مۇشۇ يەرگىچە يەنى ئۈچىنچى تەنبىھكىچە بولغان بۆلىكى « مەھبۇبۇلقۇلۇب» نى نەشرگە تەييارلاشتا ئاساس قىلىنغان نۇسخا [«ئا» نۇسخا] دا چۈشۈپ قالغان. «ب» نۇسخىدىن تولۇقلاندى.)

تەنبىھ :

ئۆزى ئۈچۈنلا بىنا سالغان يەنى ئۆزىنىلا ئويلايدىغان ئادەم ئەقىلسىزدۇر؛ ئۆزىنىلا بېزەيدىغان يەنى ئۆزىنى پەردازلاپ

كۆرسىتىشكە ئۇرۇنىدىغان ئادەم نومۇسسىز سەتەڭدۇر.

باي — ئالدانغۇچى يەنى نەپسىنىڭ قۇلىدۇر؛ تەكەببۇر — مەلئۇن. شەھۋانىي نەپسىگە بېرىلگەن — نەپسىنىڭ قۇربانى؛ ئۆزىگە چوقۇنغان — بۇتقا چوقۇنغانغا باراۋەردۇر. بۇ بالالاردىن ئۆزىنى تارتماق يەنى نەپسىنى يىغماق — ھالاكەتتىن نىجات تاپماق دېمەكتۇر.

تەنبىھ :

كىچىك پېئىل ئادەملەر كۆپ سۆزلىمەكتىن قاچىدۇ، كۆپ ئاڭلىماقنى ئىستەيدۇ ۋە خالايدۇ. ئاڭلىماق — كىشىنىڭ ئەقلىنى بېيىتىدۇ؛ كۆپ سۆز ئەلنى بىزار قىلىدۇ. كۆپ سۆزلىگۈچىنىڭ ھالى مۇنداق:

كۆپ سۆزلىگەن — كۆپ يېڭىلۇر، كۆپ يېگەن — كۆپ يىقىلۇر.

كېسەللىكنىڭ ئانىسى — كۆپ يېمەكتۇر، كۆڭۈلسىزلىكنىڭ ئانىسى — كۆپ دېمەكتۇر.

كۆپ دېمەك — مەغرۇرلۇقتىن بېشارەت، كۆپ يېمەك — نەپسىگە بېرىلگەنلىكتىن ئىشارەت.

دېمەكچىمىزكى، بۇ خىل سۈپەت يەنى كۆپ دېمەك ۋە كۆپ يېمەك كىچىك پېئىل ئادەملەرگە ئەمەس، بەلكى شەخسىيەتچىلىككە، مەنمەنچىلىككە ئائىت سۈپەتلەردۇر.

تەنبىھ :

خۇدپەرەس (يەنى شەخسىيەتچىلىك، مەنمەنچىلىك) ـ بەختسىزلىك، چۈشكۈنلۈكنىڭ ئاساسىدۇر. شەخسىيەتچى،

مەنمەنچىنىڭ قىلغان ھەربىر ئىشى ئۆزىگە خوپتۇر، لېكىن يېقىمسىز قىلىقلىرىدا پەرق ھەم كۆپتۇر. بۇلارنىڭ يەنى شەخسىيەتچىلىك ۋە مەنمەنچىلىكنىڭ يەنە ئۆزىگە خاس پەرقى ۋە دەرىجىلىرىمۇ بار. گەرچە تۈرلىرى كۆپ بولسىمۇ، بۇ يەردە قىسقارتىپ ئۈچ قىسىمغا يىغىنچاقلايمىز:

بىرىنچى قىسمى شۇكى، يۇقىرىدا دېيىلگىنىدەك، شەخسىيەتچى، مەنمەنچىنىڭ گەپ ـ سۆزى، روھىي ھالىتى، قىلغان ھەربىر ئىش ـ ھەرىكىتى، گەرچە ئەلگە خوپ ۋە ماقۇل كۆرۈنمىسىمۇ، ئۆزىگە خوپ ۋە ماقۇل كۆرۈنىدۇ.

ئىككىنچى قىسمى شۇكى، شەخسىيەتچى، مەنمەنچىنىڭ بارلىق ھالىتى، ناخۇش خىياللىرى ئۆزىگە ماقۇل، چىرايلىق، مۇۋاپىق ۋە يېقىملىق كۆرۈنىدۇ. ئۇ ئۆزىنىڭ يارىماس قىلىقلىرىنى ياخشى دەپ ماختايدۇ. ھەتتا بۇ بەتبەشىرە ئۆزىنى دۇنيادىكى مەشھۇر ھۆسن ئىگىسى يۇسۇف كەنئانىغا تەڭلەشتۈرىدۇ. يېقىمسىز ئاۋازىنى يۇسۇف ئەندىجانىدەك كاتتا ھاپىزنىڭ ئاۋازىدىن ئۈستۈن قويىدۇ. ئۆزىنىڭ قولاشمىغان بېيىتلىرىنى شائىر سەلمانىنىڭ مەسنەۋى، قەسىدىلىرىدىن ياخشىراق دەپ بىلىدۇ. بىمەنە گەپ ـ سۆزلىرىنى جارۇللاھ (ئالىم زەمەخشەرى) نىڭ «كەششاف» (ئەل ـ كەششاف ـــ ئاشكارا قىلغۇچى، كەشىپ قىلغۇچى) ناملىق كىتابىدىن ئارتۇق گۇمان قىلىدۇ.

شەخسىيەتچى، مەنمەنچى ئادەم ھەقنىڭ ھېچ ئەمرىگە بويۇن سۇنمايدۇ، ئەمما شەيتاننىڭ بارچە بۇيرۇقىنى بەجا كەلتۈرۈشتىن يانمايدۇ؛ ئۆزىنىڭ ئالدىدا ئۆزى دانا ۋە چېچەن، قىلىۋاتقان ھەربىر نامۇۋاپىق ئىشى ئۆزىگە مۇۋاپىق. ئۇ مەيگە ھېرىس،

يۇرۇش ـ تۇرۇشى ھەممىشە مەست ـ ئەلەس؛ بىللە ئولتۇرۇپ مەي ئىچكەن ياكى ئۇنىڭ سۆھبىتىگە ئارىلىشىپ قالغان ئادەمنىڭ ئۇنىڭدىن ئاسانلىقچە قۇتۇلمىقى مۇمكىن ئەمەس. كىمكى بىرەر زىياپەتتە ئۇ نائەھلى بىلەن بىللە ئولتۇرۇپ قالسا، ئۇنىڭ نامۇۋاپىق ھەرىكەتلىرى تۈپەيلى، ھەتتا جېنىدىن بىزار بولىدۇ؛ بەزمىدىكى ئورۇنسىز بۇيرۇقلىرىنى ئىجرا قىلىشتىن ھەممە باش تارتىدۇ. ئۇنىڭ مەجلىسىگە كىرىپ قالغان ئادەم كەتمەكچى بولسا، بىر توپ مۇتتەھەملىرى يول قويمايدۇ؛ بىر ئامال بىلەن ئۇ يەردىن قۇتۇلۇپ چىققان تەقدىردىمۇ، دەرۋازىۋەنلىرى يول بەرمەيدۇ. ئۇنىڭ تۇزىقىغا ئىلىنغانلىكى ئادەم شۇنداق بالاغا گىرىپتار بولغايكى، ئۇنىڭدىن قۇتۇلۇش ئۈچۈن ئۆلۈمنى كۆزىگە تۇتىيا قىلىشىدۇ؛ ناۋادا شۇ ئەھۋالدا بىرەر ئادەم: «ئۆلتۈرۈپ، شۇ بالادىن سېنى قۇتقۇزاي» دېسە، شۇ كىشىگە جېنىنى پىدا قىلىدۇ. ئەگەر قۇتۇلۇپلا قالسا، رۇم، فەرەڭگىچە كېتىدۇ، بەلكىم ئۇ يەردە ھەم تۇرمايدۇ. مۇبادا شۇ خۇدبىن ·(شەخسىيەتچى، مەنمەنچى) مەجلىس ـ بەزمىسىنى جەننەتكە ئورۇنلاشتۇرسىمۇ، ھېچكىم قەدەم باسمايدۇ.

بۇنداق مەنمەنچىلىككە بېرىلگەن ئەخلاقسىزنىڭ ۋە بۇنداق مەيپەرەس ناپاكنىڭ نىجىس مەجلىسىدىن زىندان ياخشىراق؛ ئۇنداقلارنىڭ بەتبۇي، يىرگىنچلىك بەزمىسىدىن ھاجەتخانا ئېرىغداقراق. خۇدبىن (شەخسىيەتچى، مەنمەنچى) ئاغزىدا كېكىرىپ، كەينىدە يەل قويۇپ بەرسىمۇ، بۇ قىلىق ئۆزى ئۈچۈن يەنىلا چىرايلىق ۋە يارىشىملىق بىلىنىدۇ. خۇدبىنىنىڭ ئۇياتسىز قىلىقلىرى ئۆزىگە شۇقەدەر گۈزەل ۋە يېقىملىق تۇيۇلىدۇكى، ئۇنىڭچە تېخى بەزمىدە ئۇنىڭ بىلەن بىللە ئولتۇرغانلار ۋە ئۇنىڭ

ئۇياتسىز قىلىقلىرىنى كۆرگەن ـ ئاڭلىغانلار گويا ئۇنىڭ بۇ قىلىقلىرىنى چىرايلىق، ئاۋازىنى يېقىملىق، ھىدىنى خۇش پۇراق دەپ، ئۇنىڭغا مىننەتدارلىق بىلدۈرۈشلىرى لازىم ۋە بۇ يارىماس قىلىقلار توغرىسىدا ھەم ھېچكىم ئېغىز ئاچماسلىقى كېرەك؛ مۇبادا ئېغىز ئاچقان تەقدىردىمۇ، ئۇ ھېچكىمنىڭ سۆزىگە قۇلاق سالمايدۇ؛ ئاڭلىدى دېگەندىمۇ، ھەق گەپنى يالغانغا چىقىرىدۇ؛ قىلىقسىزلىقىغا تەن ئالمايدۇ. ئەكسىچە، ئۇنىڭغا نەسىھەت قىلغان ـ كەمچىلىكىنى كۆرسەتكەن ئادەمگە ئەزا قىلىدۇ، ھەتتا ئۆچ ئېلىش ئۈچۈن پېيىگە چۈشىدۇ. بۇنداق قىلىقسىز، يارىماسلار، ناباب ئادەملەر بۇ دەۋردە ھەم مەۋجۇت، ھەم ھازىرمۇ بار.

مەلۇمكى، زامان ئەھلى ياخشىراق مۇلاھىزە قىلىپ كۆرىدىغانلا بولسا، ھەممىنى ئېنىق بىلىۋالالايدۇ. ئۇلارنىڭ بەزىسى يۇقىرىدا مەزكۇر بولغان «ئەزىزلەر » دىن كىچىك بولسا، بەزىسى كاتتىدۇر؛ بەزى ئىشلىرى ئۆكسۈك بولسا، بەزى ئىشلىرى ئارتۇقتۇر. ئەمما، بۇلارنىڭ كۆپچىلىكىگە كەمىنە پېقىر ھېسابسىز ياخشىلىقلار قىلغانمەن، ئەكسىچە شۇ ياخشىلىقلىرىم بەدىلىگە ئۇلاردىن ھېسابسىز زۇلۇم ۋە ھەددىدىن زىيادە ئازارلار كۆرگەنمەن، شۇنداقتىمۇ ئۇلارنىڭ بۇنداق يارىماس قىلىقلىرىنى كۆرمەسلىككە سېلىپ، ئەيىبلىرىنى كەچۈرگەنمەن. تەڭرىم ئۇلارغا ئىنساب بەرگەي. مېنى ۋە ماڭا ئوخشاش بىچارىلەرنى ئۇلارنىڭ زۇلمىدىن خالاس قىلغاي.

يۇقىرىدا زىكىر قىلىنغان ھال ـ ئەھۋاللار ۋە خاتىرىگە ئېلىنغان خىسلەت ـ سۈپەتلەر خۇدبىن (شەخسىيەتچى، مەنمەنچى) نىڭ كۆپچىلىككە نىسبەتەن ئۆزىنى ئۈستۈن ۋە

قىلىقلىرىنى يېقىملىق دەپ بىلگەنلىكى ھەمدە ئۆزىنىڭ تىزگىنىنى نەپسى شەيتانىنىڭ قولىغا بېرىپ، نەپسىنىڭ قۇلى بولۇپ قالغانلىقىنىڭ تۈپەيلىدىندۇر، بەلكى شۇ يامان قىلىق ـ ئادەتلەر دەل شەخسىيەتچىلىك، مەنمەنچىلىكنىڭ نەتىجىسىدۇر. شۇڭا ھەركىم بۇنداق يامان ئادەتنى يوقاتماقنى ۋە ئۇنىڭ تىزگىنىدىن قۇتۇلماقنى ئىستەيدىكەن، ئۆزىنى كەمتەر تۇتمىقى لازىمدۇر. نەزم:

كىشىكى تافسە فەنا دەھر كۇرەسىدە گۇداز،
گەرچە زاتىدا يۇز نەۋئ قەلب غەشلىق بار.
ۋۇجۇدى ئالتۇنى ئول قەلب غەشدىن ئايرىلىيان،
نە جەۋھەرى ئانى كۆرسە تاپار تەمام غۇبار.

كىشى ئۆزىنى ئۇنتۇپ ھاياتلىق ئالىمىدە ئىزتىراپ چەكسە، گەرچە قەلبىدە يۈز تۈرلۈك غەشلىك بولسىمۇ، ۋۇجۇدىنىڭ ئالتۇنى ئۇ قەلب غەشلىكىدىن ئايرىلىدىغانلا بولسا، جەۋھىرىلا ئەمەس، بەلكى ھەممىسى ئۇ غۇباردىن بىر يولى پاكلىنىدۇ.

ئۈچىنچى قىسمى، شەخسىيەتچىلىك، مەنمەنچىلىكتە ھەددىدىن ئېشىپ كېتىش، ھاياسىزلىق ۋە نورمالسىزلىقتۇر. بۇ ھەم ئۈچ خىلغا بۆلۈنىدۇ:

بىرىنچى خىلى، يۇقىرىدا دېيىلگىنىدەك، يۇرۇش ـ تۇرۇش، ئىش ـ ھەرىكەتتە ھەددىدىن ئاشۇرۇۋېتىدىغان، ھاياسىز ۋە بىنورمال ئادەملەردۇر. شەخسىيەتچىلىك ۋە مەنمەنچىلىكتە مۇشۇ خىلغا تەۋە كىشىلەرنىڭ كاللىسى سەلتەنەت ـ مەنسەپ ھەۋىسى بىلەن تولغان، ئۇلارنىڭ بېشى شۇ ھەۋەس بىلەن بەربات بولغان.

بۇ خىلدىكى ئەقىلسىز، نادانلارنىڭ كۆپىنچىسى ئۆزلىرىنى ئۇلۇغ ۋە ئەزىز دەپ تەسەۋۋۇر قىلىپ، ئاخىر خورلۇق ۋە خارلىق بىلەن سىياسەت دارىغا ئېسىلدى؛ تاج خىيالى بىلەن بېشىدىن ئايرىلدى ۋە يوقلۇق مەملىكىتىنىڭ تەختىگاھىغا كەتتى.

ئىككىنچى خىلى، ئۆزلىرىنى قالتىس چاغلاپ، پەيغەمبەرلىك دەۋاسى قىلىشىپ، شۇ مەيدانغا ئات سۈرگەن ۋە پاسىق خىياللىرى بىلەن شۇ قورغانغا قاراپ تۇغ كۆتۈرگەن، نەيرەڭۋازلىق بىلەن مۆجىزە يارىتىش تاماسىدا تۆھمەت كەمىرىنى بېلىگە باغلىغان، بىمەنە سۆزلىرىنى ۋەھىمى ئورنىدا پەردازلاپ كۆرسىتىشكە ئورۇنغانلاردۇر. ئالەمدە بۇ جامائەتتىن نادانراق ۋە بۇ گۇرۇھتىن شەخسىيەتچى، تەكەببۇرراق ئىنسان بولمىسا كېرەك. مەلۇمكى، بۇ خىلدىكى خائىن ۋە كاززاپلار بۇنداق دەۋالىرىنى قىلىشقا باشلاشلىرى بىلەنلا، ئەۋلىيا ـ ئەنبىيالارنىڭ ئەرۋاھلىرى تەرىپىدىن جازالىنىپ رەسۋا بولدى؛ دوزاخقا يەتمەستىن بۇرۇن، بەزىلىرى كۆيدۈرۈلدى ۋە بەزىلىرى سۇيدۇرۇلدى، كۇلى كۆككە سورۇلدى؛ ئۇلارنىڭ پىتنىسىنىڭ ئوتى ئۆچۈرۈلدى.

ئۈچىنچى خىلى يۇقىرىقىلاردىنمۇ ئۆتە غەپلەتكە پاتقان، لەنەتكە سازاۋەرلىرى بولۇپ، بۇلار پىرئەۋنگە ئوخشاش ياردەمچىسىز ۋە نەمرۇد كەبى قوغلاندىلاردۇر. بۇلار شۇقەدەر بىئەدەپ ۋە بىھاياكى، سەۋەنلىك ۋە خاتالىقلىرى تۈپەيلى ئاغزىغا تاش ـ تۇپراق ياغسىمۇ، يەنىلا مۇمكىن بولمايدىغان ئىش ئۈچۈن دەۋا قىلىشىپ، لاپ ئۇرۇشقان؛ دەۋالىرى ئۈستىدە كاززاپلىق قىلىشقان. ئاخىرىدا ئوخشاشلا، تەڭدىشى يوق ئاللا ۋە ئوخشىشى ـ شېرىكى يوق، شەك ـ شۈبھىسىز، ئاۋۋىلى ۋە ئاخىرى نامەۋجۇت،

« ۋەھدەھۇ لا شەرىكە لەھۇ لا ئىلاھە ئىللەلاھ » (ئۇ يېگانىدۇر ۋە ئۇنىڭ شېرىكى يوقتۇر. بىر ئاللادىن ئۆزگە ئىلاھ يوقتۇر) نىڭ چەكسىز ئىلاھىي قۇدرىتىدىن رەسۋا بولۇشۇپ، يارىماس ئىشلىرى بىلەن دېرەكسىز يوقالدى. نەزم:

زەررەدىن مىڭ قاتلا كەمراقدۇر قۇياشلىق ئۇرسە لاف،
كىمكى بولسە زەررەئى ئەقلى بىلۇركىم، دەر گەزاف.

ئۆزىنى قۇياش دەپ لاپ ئۇرسىمۇ، ئۇلار يەنىلا زەررىدىن مىڭ ھەسسە كەمدۇر، كىم بولسۇن، زەررىچە ئەقلى بارلىكى ئادەم بۇلارنىڭ لاپلىرىنىڭ ئويدۇرما ئىكەنلىكىنى بىلىۋالالايدۇ.

تەنبىھ :

سۇبھانائاللاھ، ھەقتائاللانىڭ ئۇلۇغ دەرگاھى — يۈكسەك بارگاھىدا پىلنىڭ خارتۇمى پاشىنىڭ نەشتىرىدىن زەئىپ، ئۇنىڭ يەنى ھەقنىڭ قۇدرىتى ئالدىدا ئەھلى ئىلىمنىڭ ئەقلى لال ۋە ئىلمى ئاجىزدۇر. بىراۋنىڭ يۈز تۇياق پىلى بار ئىدى. ئۇلار يېرىم جان بىر پاشىنىڭ نەشتىرىدىن ئاجىز كەلدى ۋە ئۇنىڭدىن قۇتۇلماققا زار بولدى. بۇنىڭغا ئەسھابى پىل (پىل ئىگىلىرى) نى تەيرەنى ئەپەسىلىل («ئەپەسىلىل» ناملىق تاغ قۇشى) نىڭ ھالاك قىلغانلىق ۋەقەسى روشەن دەلىلدۇر.

تەنبىھ:

ھەرقانداق بىر يارالمىش مەڭگۈلۈك ئەمەس ھەمدە چوقۇنۇشقا لايىق كەلمەس ۋە ھەرقاچان ئۆزىدەك بىرىگە موھتاجدۇر؛ چۈنكى، ئۇ يەنى ھەرقانداق بىر يارالمىش ئەسلىدىلا ھەق

زېمىنىدا يارالغان، شۇڭا تەڭرى كىشىگە ئوخشىمايدۇ ۋە كىشى تەڭرىگە ئوخشىمايدۇ؛ شۇنداق ئىكەن، ئۇ يەنى بەندە ھەرگىزمۇ تەڭرىلىككە يارىمايدۇ. مۇشۇ مەنىدىن ئېيتقاندا، نە بىر كىشى تەڭرىگە ئوخشىسۇن ۋە تەڭرى نە بىر كىشىگە !؟ ھېچ كىشى ھەم ئۆز ئىشىنى تەڭرىنىڭ ھەرقانداق بىر ئىشىغا ئوخشىتىمەن دەپمۇ ئوخشىتالمايدۇ. ئۇنىڭ يەنى تەڭرىنىڭ زامانى ۋە ماكانىمۇ يوق ھەمدە ئۇنىڭدىن يەنى تەڭرىدىن خالىي زامان ۋە ماكانىمۇ يوق. ئۇ ئۇلۇغلۇق ۋە قۇدرەت ئىگىسى، پۈتكۈل يارالمىشلارنىڭ ياراتقۇچىسىدۇر. «جەللە جەلالەھۇ ۋە ئۇممە نەۋاللەھۇ ۋە لا ئىلاھە غەيرەھۇ» (شانۇشەۋكىتى ئۇلۇغ ۋە نېمەتلىرى بارچىغا يېتەرلىكتۇر، ئۇنىڭدىن ئۆزگە ئىلاھ يوقتۇر.)

تەنبىھ:

تەكەببۇرلۇق — شەيتاننىڭ ئىشى ۋە مەنمەنلىك — ناداننىڭ ئىشى. تەكەببۇر ئادەم - تەڭرىنىڭ دوستلىرى ئالدىدا تولىمۇ يېقىمسىز، تەڭرى قېشىدا بولسا، قوغلاندى ۋە مەلئۇندۇر. شەخسىيەتچى، مەنمەنچىنىڭ ھېچبىر ئىشى ئەل كۆڭلىگە ياقمايدۇ. ئۇ ئۆز بىلىمى بىلەن مەغرۇر، ئەمما بىلىملىكلەر ئالدىدا بولسا، ھېچ ئىشقا يارىمايدۇ. دېمەك، خۇدپەرەسلىكتىن بۇتپەرەسلىك ياخشىراق يەنى ئۆزىگە چوقۇنغاندىن بۇتقا چوقۇنغان ياخشى.

تەنبىھ:

ئىنسان ئۇچۇن يەنە بىر ئۇلۇغ پەرز — ئېھساندۇركى، بۇ ھەقتە كۆپ سۆز ئاياندۇر. ئالايلۇق، «ئەل - ئىنسانۇ ئۇبەيدەل - ئىھسان» (ئادەم ياخشىلىقلارنىڭ قۇلى) دېگەن ھەدىس بۇنىڭ

دەلىلى ۋە «ھەللى جەزائى ئەل ـ ئىھسان ئىلەل ئەل ـ ئىھسان» (ياخشىلىققا بېرىلىدىغان مۇكاپات ياخشىلىق بىلەندۇر) دېگەن ئىبارە شۇ جۈملىدىندۇر.

مەلۇمكى، جىمىكى مەزھەب (تەلىمات، مەسلەك) ۋە ھەرقايسى مىللەت خەلقلىرى قېشىدا ياخشىلىققا ياخشىلىقتىن باشقا مۇكاپاتنىڭ يوقلۇقى ئىسپاتلانغان.

پەيغەمبىرىمىز ھەم مۆجىزىلىك بايانلىرى بىلەن « ئەھسىن كەما ئەھسەنە ئەللاھۇ ئىلەيكە » (تەڭرىدىن ساڭا قانداق ياخشىلىق يەتكەن بولسا، سەن ھەم باشقىلارغا شۇنداق ياخشىلىق يەتكۈزگىن) دەپ بېشارەت بەرگەن ۋە ئەمر قىلغان. بىلىشىمىزچە، « ئېھسان » سۆزىنى سۇپەتلەشتە بۇنىڭدىن ئۆتە چوڭقۇر مەنىلىك ئىبارە بولمىسا كېرەك. چۈنكى، ئەنبىيا ـ ئەۋلىيا، ھۆكۈما ۋە ئۆلىمالارنىڭمۇ بۇ ئەمر توغرىسىدىكى پىكرى بىردەك بولۇپ، ھېچ كىشى مۇخالىپ قاراشتا ئەمەستۇر؛ ھەتتا بۇ سۆزنى سۇپەتلەشتە بۇنىڭدىنمۇ ياخشىراق بىرەر ئىبارىنى تاپالىغىنى يوق.

دېمەك، ئېھسان دېگەن بۇ سۇپەتنى ئەبەدىيلىك سائادەت دەپ، ئۇنى پىتنە ۋە ئاپەت قوزغىغۇچى يەجۇج ـ مەجۇج يەنى بەتبەشىرە ئادەمخور مەخلۇقلارنىڭ يولىنى توسايدىغان سېپىل دەپ بىل. چۈنكى، ئىنسانىيەت بېغىنىڭ ئەڭ گۈزەل دەرىخى — ئېھساندۇر ۋە ئادەملىك خەزىنىسىنىڭ ئەڭ بىباھا گۆھىرى ھەم ئېھساندۇر. بارلىق يېقىملىق سۇپەتلەر ۋە ماختاشقا لايىق ئىش ـ ئەمەللەر ئېھساننىڭ نەتىجىسى بولۇپ، ئۇ ئېھسان سەۋەبلىك بارلىققا كەلگەن. ھاسىلكالام، ياخشىلىقنىڭ ھەممىسى — ئېھساندۇر ۋە بارچە ياخشىلىق، ھەقىقەتەن ئېھساندىندۇر. نەزم:

ئەجەب سىفەت ئېرۇركى ئېھسان شەرىف سىفەت،
كى، كەلسە جىنسى بەشەردىن ئاڭا ئېرۇر فازىل.
جەۋاھىر ئاڭلا سىفاتىنى جەۋھەرى قەفەسى،
كى، باردۇر ئاندا قايۇ ھەرنى ئىستەسەڭ ھاسىل.

ئېھسان ئاجايىپ ئېسىل بىر پەزىلەتتۇركى، ئۇ ئىنسان جىنسىغا — مەنسۇپ ئەڭ گۈزەل سۈپەتلەر بىلەن مۇجەسسەملەنگەن. ئۇنى خەزىنىدىكى قىممەت باھالىق جاۋاھىر دەپ بىل، چۈنكى، ئۇ يەردىن قاندىقىنى ئىزدىسەڭ تاپالايسەن.

تەنبىھ:

ئەمما، بۇ زاماندا ۋە بۇ دەۋردە يا بۇ زاماننىڭ دەۋر قىلىشى ۋە ئۆزگىرىشىنىڭ نۇقسانلىرى ياكى دەۋر ۋە زامان ئەھلىدىكى يەنى بۇ دەۋر ۋە بۇ زامان ئەھلىدە بولۇشقا تېگىشلىك ئەقىل ۋە ئادەملىكنىڭ زەئىپلىكى تۈپەيلى، ھالا بۇ ۋاراق (ئېھسان سەھىپىسى) تەتۈر ئۆرۈلمەكتە ۋە بۇ ھۆكۈم (ئېھسان) ئەكس نەتىجە بەرمەكتە: ياخشىلىققا مۇكاپات — قوپاللىق؛ مۇلايىملىققا مۇكاپات ـ ۋارقىراپ ـ جارقىراش؛ ھەرقاچان تەكەببۇرلۇقتىن ئۆزگىچە مۇناسىۋەت كۆرمەيسەن. بىراۋ ئۈچۈن بىر يول خىزمەت قىلساڭ، ئۇنىڭدىن يەنى سەن خىزمىتىنى قىلغان كىشىدىن ئون يول زەربە يېيىشكە تەييار تۇرۇشۇڭ كېرەك؛ قايسىبىرىگە بىر قېتىم مۇلايىملىق كۆرسەتسەڭ، ئۇنىڭ مىڭ قېتىملىق قوپاللىقى ۋە كۆڭۈل ئاغرىتىشلىرىغا ھازىر تۇرمىقىڭ كېرەك. بىراۋغا قىلغان بىر قېتىملىق دۇئايىڭ سەۋەبلىك تۈگىمەس قارغىشقا ئۇچرايسەن؛ بىراۋغا تۇتقان بىر پىيالە مەي تۈپەيلى،

قەدەھ - قەدەھ خۇن قەرزىگە دۇچار بولىسەن؛ بىراۋنى بىر قېتىم ماختاپ قويغانلىقىڭ بەدىلىگە ئون قېتىملاپ خورلۇق تارتىسەن. ئەكسىچە، بىراۋنىڭ بىر پىيالە ھەسىلىنى ئىچىپ قويدۇڭمۇ، بولدى، ئاياق - ئاياق زەھەر ئىچىشكە تەييار تۇرۇشۇڭ كېرەك. چۈنكى، خىزمىتىنى قىلىپ ھەرقانچە جاپا تارتساڭمۇ، سېنىڭدىن يەنىمۇ كۆپ خىزمەت قىلىشىڭنى كۈتىدۇ؛ ھەرقانچە ۋاپادارلىق كۆرسىتىپ، كۆز ئالدىدا رەنج - مۇشەققەت چەكسەڭمۇ، سېنىڭدىن يەنىلا قۇللۇق تاما قىلىدۇ. كۆرسەتكەن ھەربىر ۋاپادارلىقىڭ ئۈچۈن يۈز قېتىملاپ جاپا چەكمىسەڭ، گۇناھكارسەن؛ ھەربىر مېھىر - مۇھەببىتىڭ ئۈچۈن مىڭلاپ دەرد - مۇشەققەت ۋە مېھنەت كۆرمىسەڭ، خانىۋەيرانسەن. ئۇلارغا جان پىدا قىلساڭ، يەنە جېنىڭ بەدىلىگە تەشەككۈر ئىزھار قىلىشىڭنى تەلەپ قىلىشىدۇ؛ ئەگەر بۇ شۈكرانىنى(يەنى تەشەككۈر ئىزھار قىلىشنى) ئادا قىلساڭ، يەنە تەكرار جان پىدا قىلىشىڭنى تەلەپ قىلىشىدۇ. ئۇلارنىڭ يۈز مۇددىئاسىنى بىجىرىپ، ناۋادا بىرى قالسا، باشتىن - ئاياغ ئەيىبدارسەن؛ مىڭ قېتىم ئارزۇسىغا يەتكۈزۈپ، بىرىگە ئۆزرە سورىساڭ، باشتىن - ئاياغ ئىشىڭ ئالغا باسمايدىغان بەختسىزسەن. يامانلىق قىلىشقانلىرىدا مىڭ مەرتىۋە يالۋۇرۇپ ئىلتىجا قىلساڭمۇ، ئۇلارنىڭ نەزىرىدە سەندىن يامانراق كىشى يوق؛ دوستلۇقۇڭنى بىلدۈرۈپ جېنىڭنى بەرمىسەڭ، جېنىڭغا دۈشمەنلىك قىلىشىدۇ؛ ئۇلارنىڭ كۆڭلى ئۈچۈن ناھەق قان تۆكمىسەڭ، سېنىڭ قېنىڭنى تۆكمەك ئۈچۈن سەۋەب ئىزدەپ گۇۋاھلىقتىن ئۆتۈشىدۇ. تەلەپ قىلغان ئىشلىرىنى ھەرقاچان ئۆز ۋاقتىدا بىجىرىپ، بىرىنى كېچىكتۈرۈپ قويساڭ، دوق - دەشنەم، ھاقارەتتىن نېرى

بولالمايسەن؛ ئىشلىرىنى دائىم كۆڭلىدىكىدەك قىلىپ بېرىپ، بىرىدە سەۋەنلىك ئۆتكۈزۈپ قويساڭ، ئۆمۈر بويى قىلغانلىرىڭنىڭ ھەممىسىنى يوققا چىقىرىدۇ. توختىماي ئالماق — ئۇلار ئۈچۈن ھۈنەر؛ ھەتتا ئالغانلىرىنىڭ يۈزدىن بىرىنى قايتۇرماقنى خىيالىغا كەلتۈرۈشمۇ ئۇلار ئۈچۈن زەرەر. مېھنەت - مۇشەققەتلىرىگە چىدىمىساڭ، پاراسەتسىز دېگەن ئاتاققا قالىسەن؛ بۇيرۇغانلىرىنىڭ بىرىنى ئۇنتۇساڭ، زاتى پەس دېگەن تۆھمەتكە قالىسەن. بارچە مېلىڭنى پىدا قىلىپ، بىر نۆۋەت سەۋەنلىك سادىر قىلىپ قويساڭ، مۇرۇۋۋەتسىز دېگەن لەقەمنى قويۇشىدۇ؛ قىلغان جەبىر - جاپالىرى ئۈستىگە يەنە ئۆزرىخاھلىق يۈزىسىدىن جېنىڭنى بەرمىسەڭ، پەزىلەتسىز دېيىشىدۇ. باشلىرىغا گۈل تاقىساڭ، ئۇلار يۈزۈڭگە تىكەن سانجىيدۇ؛ ئەگەر گۈل تاقىماقنى توختاتساڭ، باغرىڭغا مىخ سانجىيدۇ. ھەمىشە يېلىنىپ يالۋۇرىدىغانلارغا بولسا، ساختا ناز - كەرەشمە بىلەن مۇئامىلە قىلىپ، زۇلۇم - سىتەم ئورنىغا ھەرقاچان لۇتپۇ كەرەم قىلىش يولى بىلەن ئۆزلىرىنى كۆرسەتمەك بولۇشىدۇ.

قايسىبىر بىچارە مەزلۇم بۇ زۇلۇمكارلارنىڭ قولىغا گىرىپتار ۋە بۇ سىتەمكارلارغا خىزمەتكار بولىدىكەن، بۇلارنىڭ جاپاسىنى ئەنە شۇ جاپاكەشلەرنىڭ ئەھۋالىدىن سورا ۋە جەبىر - سىتەملىرىنىڭ جاراھەتلىرىنى ئەنە شۇ مەجرۇھلارنىڭ باغرىدىكى زەخىملىرىدىن كۆرۈۋال. بېيىت:

جەفالاركىم، مەنىڭ جانىمغە يەتمىش دەھر خەلقىدىن،
بىرى كۈففاردىن كەلمەس ئەسىر ئولغان مۇسۇلمانغە.
نە بىدادىكى، ئىستەرلەر قىلىپ سوڭرە ئۆكۈش تۆھمەت،

داغى يۈكلەرلەر ئاخىر بۇ جەفاكەش زارۇ ھەيرانغە.
بۇ بىداد ئەھلىدىن گەر جان بەرىپ مەخلەس ئېرۇر لېكىن،
قىلىپ جاننى فىدا، بىللەھى مىننەت قويغامەن جانغە.

زامان خەلقىدىن مېنىڭ جېنىمغا يەتكەن جاپالارنىڭ بىرىمۇ كۆپپارلارغا ئەسىر بولغان مۇسۇلمانغا كەلمەيدۇ؛ ئۇلار ئاۋۋال زۇلۇم سېلىپ، ئاندىن تۆھمەتلەر قىلىپ، ئاخىرىدا قىلغانلىرىنى بۇ زارۇ ھەيران جاپاكەشكە يۈكلەيدۇ؛ بۇ زالىملاردىن ئەگەر جاننى بېرىش بەدىلىگە خالاس بولۇش مۇمكىن بولسا ئىدى، خۇدا ھەققى، جان دىلىم بىلەن بۇ جاننى پىدا قىلغان بولاتتىم.

ساخاۋەت ۋە ھىممەت توغرىسىدا

ساخاۋەت — ئىنسانىيەت بېغىنىڭ ھوسۇلدار دەرىخى، بەلكى ئۇ دەرەخنىڭ مەنپەئەتلىك مېۋىسىدۇر. ساخاۋەت — ئادەملىك مەملىكىتىنىڭ مەۋج ئۇرۇپ تۇرغان دېڭىزى، بەلكى ئۇ دولقۇنلۇق دېڭىزنىڭ بىباھا گۆھىرىدۇر.

ساخاۋەتسىز ئەر (ئادەم) يېغىنسىز باھار بۇلۇتىغا ۋە پۇراقسىز ئېپارغا ئوخشايدۇ. مېۋىسىز دەرەخ دېمەك — ئوتۇن دېمەك، يېغىنسىز بۇلۇت دېمەك — تۇتۇن دېمەك يەنى مېۋىسىز دەرەخ ئوتۇنغا، يېغىنسىز بۇلۇت تۇتۇنگە ئوخشايدۇ. ساخاۋەتسىز كىشىنىڭ گۆھەرسىز سەدەپتىن پەرقى يوق، گۆھەرسىز سەدەپنىڭ ئۆلۈپ قۇرۇغان تاشپاقا قېپىدىن پەرقى يوق.

بېخىل گەرچە غوجايىن بولسىمۇ، جەننەتكە كىرەلمەيدۇ؛ سېخىي گەرچە قۇل بولسىمۇ، دوزاخقا كىرمەيدۇ. سېخىي —

خامان ـ خامان ھوسۇل، بەلكى خەزىنە بەرگۈچى بۇلۇتتۇر؛ بېخىل ــ تىزىق ـ تىزىق دان يىغقۇچى چۈمۈلىدۇر.

ھىممەت ئەھلىنىڭ ئىختىساسى ــ ساخاۋەتتۇر؛ بۇ ئۇلۇغ سۈپەت (ئىختىساس ۋە ساخاۋەت)ــ پەقەت پاك نىيەت كىشىلەرگىلا خاستۇر. ساخاۋەت ئادەمنىڭ بەدىنى، ئۇنىڭ جېنىدۇر ھىممەت؛ ھىممەت ئەھلىدىن ئالەمگە يېتىدۇ ھېسابسىز مەنپەئەت.

ھىممەتسىز كىشىنى كىشى ئەر سانىغا كىرگۈزمەس؛ روھسىز بەدەننى كىشى تىرىك دېمەس.

ئالىي ھىممەتلىك ئادەم ــ ئېگىز پەرۋاز قىلغۇچى لاچىندۇر؛ ھىممەتسىز ئادەم ــ چاشقان ئوۋلىغۇچى ھۆۋقۇشتۇر. شۇڭقارنىڭ تۇرار جايى ــ شاھنىڭ بىلىكىدۇر؛ ھۆۋقۇشنىڭ تۇرار جايى ــ ئۆلۈمتۈك چاشقاننىڭ سېسىق بەدىنى ۋە سۆڭىكىدۇر.

ئارسلاننىڭ ئىشى ــ ئوۋ ئوۋلاپ يىرتقۇچلارنى تويغۇزماق؛ چاشقاننىڭ ھەرىكىتى ــ دان ئوغرىلاپ، تۈگۈننى ئاختۇرماق. ھىممەت ئىگىسى يوقسۇللۇقى تۈپەيلى پەس سانالماس؛ ھىممەتسىز ئادەم خەزىنە تېپىۋالسا ھەم ئۇلۇغلار بىلەن تەڭ بولالماس. چىنار دەرىخىنىڭ غولىنىڭ كاۋاك بولۇشى، ئېگىزلىكىگە نۇقسان يەتكۈزەلمەيدۇ؛ يەر تېگىدە يوشۇرۇنۇپ ياتقان خەزىنىنىڭ تۇپراققا پايدىسى تەگمەيدۇ. ھىممەت ئەھلىنىڭ مەرتىۋىسى يۈكسەك ۋە پارلاقتۇر؛ ئەمما، ساخاۋەتنىڭ مەرتىۋىسى تېخىمۇ يۈكسەك ۋە تېخىمۇ پارلاقتۇر.

ئىسراپچىلىق ــ سېخىيلىق ئەمەس؛ ئورۇنسىز چىقىم قىلغۇچىلارنى ئەقىل ئىگىلىرى سېخىي دېمەس. ھەق يەنى ھالال

مالنى كۆيدۈرگەنلەر دىۋانە دېيىلىدۇ؛ يورۇق كۈندە شام ياققانلار مەجنۇن (سارالڭ) دېيىلىدۇ. ماختىنىش ئۈچۈن پۇل - مال بەرمەك، ئۆزىنى كۆز - كۆز قىلماق ۋە شۇ يول بىلەن «سېخىي» دېگەن ئاتاققا ئېرىشىشنى ئىستىمەك - بىھايالىق بىلەن نام چىقارماققا ئۇرۇنغانغا باراۋەردۇر. كىمكى ئېھسان داستىخىنىنى ئەل كۆرمىگۈچە ئاچمايدىكەن، ئۇ پەسكەشتۇر، سېخىي ئەمەستۇر.

تىلىگەندىن كېيىن بەرمەكنى ھەم ساخاۋەتتىن يىراق بىل؛ ئامالسىز (مەجبۇرلاش نەتىجىسىدە) بەرگەندىن بەرمىگەننى ياخشىراق بىل. بىر ناننى ئىككىگە بۆلۈپ، يېرىمىنى بىرەر ئاچ ئادەمگە بەرگەننى سېخىي دەپ، ئۆزى يېمەي، بارىنى بىرەر موھتاجغا بەرگەننى دوست دەپ بىل.

تەنبىھ:

ياخشىلىققا ئېرىشەي دېسەڭ، يېگۈزگىن؛ ئەيىبلىرىڭنى ياپاي دېسەڭ، كىيگۈزگىن. زۆرۈر ۋاقىتتا بەرگەن ئەسكى بۆز تون - ساخاۋەتتۇر؛ بىمەھەل ھەدىيە قىلىنغان زەرباب چاپان — ھېچنېمىگە يارىمايدىغان ئەسكى پۇرۇچتۇر. تائامىم زايە بولمىسۇن (بەرىكەت تاپاي) دېسەڭ، يېدۈر؛ لىباسىم كونىرىمىسۇن (يېڭىلاپ تۇراي) دېسەڭ، كىيدۈر.

ساخاۋەت تەرىقىنى يۇقىرىدا دېگەنلىرىمىزدىن بىلىۋال؛ ئەمما ئالىيجانابلىق ۋە مەردلىك قائىدىلىرىنى ئۆزگىلەردىن ئاڭلىۋال.

كەرەم (ئالىيجانابلىق) ۋە مەردلىك توغرىسىدا

كەرەم — بىر جاپاكەشنىڭ ئېغىر يۈكىنى كۆتۈرمەك ۋە ئۇنى شۇ يۈكنىڭ مۇشەققەتلىرىدىن قۇتۇلدۇرماقتۇر. كەرەم -

بىراۋنىڭ تىكەنلىك مېھنەت يۈكىنى كۆتۈرمەك ۋە شۇ تىكەننىڭ سانجىلىشىدىن گۈلدەك ئېچىلماق ھەمدە قىلغان كەرەملىرى ھەققىدە قايتا ئېغىز ئاچماسلىق، ئېغىزىغا ئالماسلىق، مىننەت قىلماسلىق، ئەسلا يۈزىگە سالماسلىقتۇر. كەرەم — ئەكرەمۇل - ئەكرەمىن (ئەڭ كەرەملىك ئاللا) نىڭ سۈپىتى بولۇپ، كەرەم ساھىبى دەل ھەقنىڭ بۇ خىل سۈپىتىگە تەۋە كىشىدۇر.

ھازىرقى دەۋردە كەرەمنەڭ مايسىلىرى كۆكتات دۇكىنىدىن ئۆزگە يەردىن تېپىلمايدۇ؛ مېھىر - مۇھەببەت گۈلى پەلەك گۈلشىنىدىن ئۆزگە يەردە ئېچىلمايدۇ. كەرەم — ئىنسان تەبىئىتىدىن ئۆچكەن، بەلكى يوقالغان؛ شۇ سەۋەبتىن كەرەم ئەھلىنى ئۇچراتقىلى، ھەتتا تاپقىلىمۇ بولمايدۇ.

تەنبىھ:

كەرەم كىرم دىكى «كاف - ك » ھەرپىنى «كىميا» سۆزىنىڭ بېشىدىن؛ «رە - ر » ھەرپىنى «سىمۇرغ» سۆزىدىكى «ر» دىن ۋە «مىم - م» ھەرپىنى «مەھبۇب» — گۈزەللەر ئاغزىدىن ئالغانمىش. ۋاھالەنكى، ھازىر بۇلاردىن ئەسەر قالمىدى، ئەل ھەم بۇلارنى ئۇنتۇپ كەتتى. ئەمدىلىكتە، كەرەم جەۋھىرىنى ئالەم ئەھلىدىن تىلىمەك — گويا قۇياشنى زەررىدىن تەلەپ قىلغانغا، پەلەكنى سەھا يۇلتۇزىدىن تىلىگەنگە باراۋەر بولۇپ قالدى.

مۇرۇۋۋەت توغرىسىدا

مۇرۇۋۋەت يوقىلىشقا يۈزلەنگەن كەرەمنىڭ ئۇرۇقى ۋە قاياشىدۇر، بەلكى قوشكېزەك قېرىندىشىدۇر. بىراق، بۇلارنىڭ ئىككىلىسى (كەرەم ۋە مۇرۇۋۋەت) ئەلنىڭ بىۋاپالىقىدىن

خەۋەردار بولغاچقا، بۇلاردىن يەنى ئادەملىكنى يوقاتقان بىۋاپا ئەلدىن قېچىپ، يوقلۇق مەملىكىتىگە سەپەر قىلغان.

كەرەملىك ئادەم ئۇ نەپىس ماتادىن يەنى مۇرۇۋۋەتتىن ئايرىلىپ قېلىشنى ئۆزىگە مۇناسىپ كۆرمەيدۇ؛ مۇرۇۋۋەت ئىگىسى ھەم شۇنداق گۈزەل كىيىمدىن يەنى كەرەمدىن ئايرىلىپ قېلىشنى ئەسلا خالىمايدۇ.

ئىككىلىسى يەنى كەرەم بىلەن مۇرۇۋۋەت قايدا بولسا، تەڭرى پاناھىدا بولغاي، ئىززەت ۋە ھۆرمەت ئارامگاھىدا ئورۇن تۇتقاي.

ۋاپا ۋە ھايا توغرىسىدا

كەرەم، مەردلىك ۋە مۇرۇۋۋەت — خەلقنىڭ ۋاپادەك بىر ياخشى سۈپەتتىن مەھرۇم قالغانلىقىنى كۆرۈپتۇ ۋە ئۇنى يەنى ۋاپانى تېپىش ئۈچۈن يوقلۇق مەملىكىتىگە كېتىپتۇ.

جاھان گۈلشىنى ۋاپا گۈلىنىڭ يوقلۇقىدىن زىننىتىنى يوقاتقان؛ ئىنسانىيەت گۈلى ۋاپانىڭ خۇش پۇراقلىرىدىن ئايرىلغان. ۋاپا شامى قاراڭغۇ ئالەمنى يورۇتمىغان، زامان بىۋاپالىرىنىڭ كۆڭلى بىلەن ئۈلپەت بولمىغان. تېخى ۋاپانىڭ نەرگىسگۈلى دەۋر چىمەنىگە كۆز سالمايدۇ، كىشىلەرنىڭ كۆڭۈل غۇنچىسىدا كۆرەلمەسلىك ۋە ھەسەتتىن ئۆزگە نەرسە تېپىلمايدۇ.

ۋاپا — شۇقەدەر پاك تەبىئەتلىك بىر مەھبۇبتۇركى، ئۇ تەبىئىتى ۋە كۆڭلى پاك بولمىغان ھەرقانداق بىرىگە رام ۋە ئۈلپەت بولمايدۇ؛ ۋاپا شۇنداق بىر پاكىز يارالغان مەقسەت ئۆيىكى، ئۇ زاتى تازا، تەبىئىتى پاك بولمىغان ئادەمنى ئۆزىگە

ھەرگىز يېقىنلاشتۇرمايدۇ ۋە ئىلتىپات كۆرسەتمەيدۇ. ۋاپا — شۇنداق ئېسىل بىر گۆھەردۇركى، ئۇ ئىنسانىيەت تاجىنىڭ زىننىتى ئىدى، لېكىن ئالەمدە بۇ گۆھەرنى ئادەملىك تاجىغا تاقاپ پارلىداتقۇدەك ۋاپاغا لايىق ئىنسان قالمىدى. ئالەم ئەھلىدە ئادەمگەرچىلىك يوق. شۇنى ئۇنتۇماسلىق كېرەككى، ۋاپا ھايا بىلەن تۇتاشقان، ھايا ھەم ۋاپا بىلەن باغلانغان.

ۋاپا بىلەن باغلانغان ھايا توغرىسىدا

كەرەم ۋە مۇرۇۋۋەت ئاتا ۋە ئانىلاردۇر؛ ۋاپا بىلەن ھايا بۇلارنىڭ يەنى كەرەم بىلەن مۇرۇۋۋەتنىڭ قوشكېزەك پەرزەنتلىرىدۇر. ئۇ ئىككىسىدە قانچىلىك روشەنلىك ۋە ساپلىق بولسا، بۇ ئىككىسىدە ھەم شۇنچىلىك يېقىنلىق ۋە بىرلىك بولىدۇ. ھەرقانداق بىر كۆڭۈل (يۈرەك) دە ۋاپا بولسا، ھايا ھەم بولىدۇ؛ ۋاپا بار يەردىن ھايا ھەم تېپىلىدۇ. ۋاپاسىزدا ھايا يوق؛ ھاياسىزدا ۋاپا يوق. ئەگەر ھەرقانداق بىر ئادەمدە بۇ ئىككى سۈپەت بولمايدىكەن، ئىمان ھەم بولمايدۇ. ھەر كىمدە ئىمان بولمايدىكەن، ئادەملىكى ھەم بولمايدۇ. ۋاپاسىز مەھبۇبتىن مەڭگۈلۈك ۋىسال ئۈمىدىنى كۈتكىلى بولمىغىنىدەك، ۋاپاسىز ئۆمۈردىن ھەم ئۈمىد كۆزىنى يورۇتقىلى بولمايدۇ.

ئىمانى بارلار ۋاپادار؛ ئىمانسىزلار بىۋاپا. كامىللار ھايالىق؛ كامال تاپمىغانلار بىھايا.

ئەمدىلىكتە، ۋاپا بىلەن ھايا بۇ ئالەمنىڭ قاراڭغۇلۇقىدىن ئۆزلىرىنى قاچۇرۇپ، يوقلۇق ئالەمىدىن ماكان تۇتقان ۋە شۇ ئارقىلىق كۆڭۈللىرىنى ئاۋۇندۇرۇشقان؛ قالغان ۋاپاسىز،

بىھايالار بولسا ئۇلارنى ئۇنتۇغان.

ۋاھالەنكى، كەمىنە بۇ چاغقىچە ھەركىمگە بىر قېتىم ۋاپادارلىق كۆرسەتسەم، ئۇنىڭدىن يۈز قېتىملاپ بىۋاپالىق كۆرمىگۈچە قۇتۇلالمىدىم؛ ھەركىم بىلەن بىر قېتىم مېھىر - مۇھەببەت مۇئامىلىسىدە بولسام، ئۇنىڭدىن مىڭ قېتىملاپ جەبىر - جاپا ۋە خورلۇق تارتمىغۇچە خالاس بولالمىدىم. نەزم:

كىمگە قىلدىم بىر ۋەفا - يۈ يۈز جافاسىن كۆرمەدىم،
كۆرگۈزۈپ يۈز مېھر، ئانىڭ دەردۇ بەلاسىن كۆرمەدىم.

كىمگە بىر قېتىم ۋاپادارلىق كۆرسەتتىم، ئۇنىڭدىن يۈز قېتىملاپ جاپا كۆردۈم؛ كىمگە يۈز قېتىم مېھىر - مۇھەببەت كۆرسەتتىم، ئۇنىڭ دەردۇ بالاسىدىن قۇتۇلالمىدىم.

بۇ دەۋر بىۋاپالىرىنىڭ جەبىرلىرىدىن داد ! بۇ زامان بىھايالىرىنىڭ زۇلمىدىن پىغانۇ پەرياد ! تا ئالەم بىنا بولغاندىن بېرى بۇ ئوتتا ھېچكىم مەنچىلىك ئۆرتەنمىگەندۇر؛ تا بىۋاپالىق باشلانغاندىن بېرى بۇ ئوتتا ھېچكىم مەن كەبى پۇچىلانمىغاندۇر.

زامان ئەھلىنىڭ بىۋاپالىقىدىن باغرىمغا تىكەنلەر سانجىلدى؛ دەۋر خەلقىنىڭ بىھايالىقىدىن قەلبىمدە تۈگۈن - جاراھەتلەر پەيدا بولدى. بۇلارنىڭ ھەربىرى ئۈستىدە يەنە قەلەم تەۋرىتەي دېسەم، سەۋر، چىدام - غەيرەت ماڭا ۋاپا قىلمىدى؛ قەلەم سۈرەي دېسەم، بۇ ئۆمرۈمدە تامامىغا يەتكۈزەلمىگۈدەكمەن.

خەيرىيەت، ھەق ئۇلارنى بىرەر بېشارەت بىلەن ئىنساب ۋە رەھىم - شەپقەت يولىغا باشلىغاي، ۋەياكى كەمىنە جاپاكەشكە سەۋر، چىدام - غەيرەت ئاتا قىلغاي. نەزم:

يا مەرھەمەت ئۇل خەيلى ستەمكارغە بەرگىل،
يا سەبرۇ تەھەممۇل مەنى بىچارەغە بەرگىل.

ئەي تەڭرىم، يا ئۇ ستەمكارلارغا مەرھەمەت قىلغىن، ياكى مەن بىچارىگە سەۋر، چىدام ـ غەيرەت بەرگىن.

مۇلايىملىق توغرىسىدا

مۇلايىملىق — ئىنسان ۋۇجۇدىنىڭ مېۋىلىك بېغىدۇر ۋە ئادەملىك ئالىمىنىڭ جاۋاھىرلىق تېغىدۇر. مۇلايىملىقنى ھادىسىلەر دېڭىزىدىكى كىشىلىك كېمىسىنىڭ لەڭگىرى دېسە بولىدۇ ۋە تارازىنىڭ ئىنسانىيەت قەدرىنى ئۆلچەيدىغان تېشىغا تەڭلەشتۈرسە بولىدۇ.

مۇلايىملىق — ئەخلاقلىق ئادەمنىڭ قىممەت باھالىق لىباسىدۇر، لىباسلا ئەمەس، بەلكى شۇ كىيىملەر توپى ئىچىدىكى ئەڭ گۈزەل ۋە ئەڭ چىدامىلىقىدۇر. ئۇ — كىشىنى نەپسىنى دەي-دەيگە سېلىپ يامان يولغا ئېلىپ بارغۇچى سوغۇق شامالنىڭ ئۇچۇرۇپ كېتىشىدىن ئاسرىغۇچى ۋە ئىككى يۈزلىمىچى مۇناپىقلارنىڭ بىمەنە، يولسىز ھەرىكەتلىرىدىن ساقلىغۇچىدۇر.

مۇلايىملىقتىن ئادەم خالايىقنىڭ ئىززەت ـ ھۆرمىتىگە سازاۋەر بولالايدۇ؛ مۇلايىملىق تۈپەيلى كىچىكلەر كاتتىلارنىڭ ئىلتىپات ۋە مەرھەمىتىگە ئېرىشەلەيدۇ.

ۋاھالەنكى، چوڭلار ياشلارنى مەسخىرە ۋە كۈلكە قىلسا، ياشلار ئارىسىدا ئۆزى ھەم شۇنچە مەسخىرە ۋە كۈلكىگە قالىدۇ — ئابرۇيى چۈشۈپ كېتىدۇ؛ ياشلارمۇ چوڭلار ئالدىدا ھەزىل ـ

چاقچاق ۋە يەڭگىلتەكلىك قىلىدىكەن، ئۇلار ھەم ئوخشاشلا چوڭلار ئالدىدا ئۇياتسىز ۋە ئېتىبارسىز ئەھۋالغا چۈشۈپ قالىدۇ.

ئەمما، بۇ دەۋر بېغىنىڭ تۇتۇرۇقسىز چاكىنا ، شامالدەك بىتايىن، يەڭگىلتەك كىشىلىرى ئالدىدا مۇلايىم ئادەملەر گويا مىجەزى ئېغىر ۋە ناچار خاراكتېرلىك دەپ كەمسىتىلىۋاتىدۇ. لېكىن ئۇلارنىڭ ئۆزلىرى بولسا، تۇپراقنى قۇيۇندەك ھاۋاغا سورۇشماقتا، يەڭگىلتەكلىكى ۋە تۇتۇرۇقسىز قىلىقلىرى بىلەن باشلىرىنى گويا كۆككە يەتكۈزۈشمەكتە. ھەتتا تاغ گەۋدىسىنى ئاياغ ئاستى قىلماق ئۇلارنىڭ ئادىتى، دالا ـ دەشتلەردىكى زەررىلەرنى ھاۋاغا ئۇچۇرماق بۇلارنىڭ تەمكىنلىكىدۇر. بۇنداق ئادەملەر شامالغا ئوخشاش ھەر ئىشىكتىن كىرىۋېرىشتىن نومۇس قىلمايدۇ؛ ئوتقا ئوخشاش ئاتەشداننى قىزدۇرۇشتىن ئۆزگە ئىشنى بىلمەيدۇ.

شامال گەرچە لالىنىڭ تاجىنى ئۇچۇرۇپ كېتەلىسىمۇ، لېكىن تاغ قىيانىڭ قاپتىلىغا قانداقمۇ تەسىر كۆرسىتەلىسۇن؟! ئوت گەرچە تاغ ئېتىكىدىكى خەس ـ خەشەكلەرنى كۆيدۈرۈۋېتەلىسىمۇ، لېكىن قۇياشنىڭ تەپتىگە قانداقمۇ تەڭ كېلەلىسۇن؟!

خۇش ئاۋاز قۇشنىڭ يېقىملىق سايراشلىرى ئالدىدا قارلىغاچنىڭ ۋىچىرلاشلىرى كىشىگە زېرىكىش تۇيغۇسى ئېلىپ كېلىدۇ؛ بىراۋ قۇرئان ۋاراقلىرىنى بىر ـ بىرلەپ ئۆرۈپ پۈتۈن زېھنى بىلەن تىلاۋەت قىلىۋاتقاندا، غەرەز ئوقۇمايدىغان كىچىك بىر بالىنىڭ يەلپۈگۈچ بىلەن قۇرئان ۋاراقلىرىنى يەلپۈپ مالاللىق يەتكۈزۈشى كىشىنىڭ كۆڭلىگە غەشلىك ئېلىپ

كېلىدۇ.

شامال گەرچە كۆككە يەتسىمۇ، بەرىبىر يەڭگىل ۋە سالمىقى يوق؛ تاغ گەرچە تۇپراققا پېتىپ تۇرغان بولسىمۇ، يەنىلا شۇنچە ھەيۋەتلىك ۋە شۇنچە تەمكىن. شامالدا بولسا، پەقەت ئوتقا تۇتۇرۇق قىلغۇدەك خەس ـ خەشەكلا بار؛ تاغدا بولسا، شاھ تاجىغا تاقىغۇدەك چوغدەك قىزىل لەئەل بار. نەزم:

ئاغىرلىق ۋەزنىدىندۇر سەلدىن غەمسىز ھىرا تاغى،
يەڭگىللىك پەرتىدىن بەرباد ئېرۇر قامغاق يەفراغى.

ھىرا تېغى ۋەزنى ئېغىر بولغانلىقى ئۈچۈن سەل بېسىۋالسىمۇ غەم قىلمايدۇ، قامغاقنىڭ ياپرىقى يەڭگىل بولغانلىقى ئۈچۈن شامالدا ئاسانلا بەربات بولىدۇ.

تەنبىھ:

تەڭرىنىڭ دوستلىرى ھەققىدىكى ھېكايەتلەر ۋە ئۇلارنىڭ ئەخلاقى توغرىسىدىكى رىۋايەتلەر ئويۇغان كۆڭۈللەرنى ئويغىتىدۇ؛ قېتىپ قالغان كۆزلەرنى يىغلىتىدۇ. ياخشىلارغا ئەگەشكەن ئىتنىڭ پاكلار قاتارىغا قېتىلغانلىقى (بۇ يەردە «ئەسھابۇل ـ كەھف» رىۋايىتى كۆزدە تۇتۇلىدۇ ــ نەشرگە تەييارلىغۇچىدىن) ۋە يامانلارغا قوشۇلغان پەيغەمبەر ئەۋلادىنىڭ جەھەننەمگە ئۇزىتىلغانلىقى شۇنىڭ تىمسالى ئەمەسمۇ؟

تەنبىھ:

ھەقنى تونۇمىغان ئادەم ــ تەڭرىنىڭ دوستلىرىنى ھەم تونۇمايدۇ؛ ياخشىلىق يولىغا ئاياغ باسمىغان ئادەم ــ تەڭرى

باشلىغان يولغا ھەم كىرەلمەيدۇ — راۋاج تاپمايدۇ. دېمەك، مەيلى پادىشاھ، مەيلى ھۆكۈم يۈرگۈزگۈچى بولسۇن، ئىشنىڭ ئىلگىرى باسمىقى ـ ئۇنىڭ ئىنايىتىگە، ياخشىلىق يولىغا ئاياغ باسقان ياكى باسمىغانلىقىغا باغلىقتۇر.

تەنبىھ:

زالىملاردىن ئاسايىش كۆرەي يەنى خاتىرجەم ياشاي دېسەڭ، مەزلۇملارغا ياخشىلىق قىل؛ كۈچلۈكلەردىن زەرەر يەتمىسۇن دېسەڭ، ئاجىزلارغا نەپ يەتكۈز. ئاقىل ئادەم جەڭگى ـ جېدەلدىن قاچىدۇ؛ دوستلىشىش ئۈچۈن مۇلايىملىق ئىشكىنى ئاچىدۇ. سېرىق ھەرىنىڭ غوڭۇلدىشى — نەشتەر سانجىش، چېقىش ئۈچۈندۇر؛ ھەسەل ھەرىسىنىڭ غوڭۇلدىشى — ھەسەلگە مۇيەسسەر قىلىش ئۈچۈندۇر.

تەنبىھ:

سائادەتمەن يىگىت شەھۋانىيلىققا بېرىلمەيدۇ؛ بىسائادەت يەنى بەختسىز قېرىنىڭ ئىلكىدىن ھېچ ئىش كەلمەيدۇ.

تەنبىھ:

دەرد ئەھلىنىڭ نەپسى بىر ئوتتۇركى، ئۇ قاتتىق كۆڭۈلنى يۇمشىتىدۇ ۋە كۆزى قېتىپ قالغان ئادەمنى يىغلىتىدۇ. كۆيگەنلەرنىڭ يەنى كۆيۈك ئەھلىنىڭ دېمى شۇنداق بىر يەل (شامال) كى، ئۇ مەنمەنلىك خەشىكىنى سورۇيدۇ، جاھالەت تۇپرىقىنى سۇپۇرىدۇ. ئاشىقنىڭ ئىش ـ ئەمەللىرى — يىلىنىش ـ يالۋۇرۇش؛ ئىشقىنىڭ دەلىلى — كۆيۈش ـ يېنىش. پەرۋانىنىڭ ئادىتى ـ كۆيمەك ـ ئۆرتەنمەكتۇر؛ بۇلبۇلغا نالە ـ زار ۋە

پەريادتىن ئۆزگە تەسەللى يوقتۇر. كېچىسى يالتىرايدىغان قۇرت — يالقۇنىنىڭ يورۇقىنى بېرەلمەيدۇ؛ كېپىنەك پەرۋانىنىڭ ئىشىنى بىلمەيدۇ. (ئۇشبۇ تەنبىھ « ب » نۇسخىدىن تولۇقلاندى) نەزم:

كىشى ئۆزىن ياساغان بىرلە بولۇرمۇ ئاشىق،
سۆبھى كازىب يارۇماس، ئۇيلەكى سۆبھى سادىق.

كىشى ئۆزىنى پەردازلىغان بىلەن ئاشىق بولۇرمۇ؟ يالغان تاڭ ھەقىقىي تاڭ يورۇقىدەك يورۇق بولۇرمۇ؟

تەنبىھ:

ياراتمىش (بۈيۈك ئاللا) تىن ئۆزگە ھەرقانداق بىر يارالمىش (شەيئى) باقىي ئەمەستۇر، ئۇنىڭغا (يارالمىشقا) كۆڭۈل باغلىماق خاتادۇر. ياراتمىشتىن باشقا ھەممە يوقىلىدۇ، شۇڭا ئۇنىڭ (ياراتمىشنىڭ) ئىشقىنى بەك تۇت؛ ھەق باقىيدۇر، ئۇنىڭدىن ئۆزگە بار پانىيلارنى ئۇنتۇ. نەزم:

ئانىڭ ئىشقىنى بەرك تۇتماق كەرەك،
يەنە بار ـ يوقنى ئۇنۇتماق كەرەك.

ھەقنىڭ ئىشقىنى بەك تۇتماق كېرەك، ھەقتىن ئۆزگە يەنە بار ـ يوقنى ئۇنتۇماق كېرەك.

مەسىلەن، مەجازىي ئىشق بىر مەھبۇبتۇر، ئۇنىڭ ئىشقىغا بېرىلگەن مەغلۇبتۇر. ھەقىقىي ئىشق بىقاراردۇر ۋە ئۇنىڭ ئىش ـ

ئەمەللىرىنى ئادا قىلماق ئۆزلۈك بىلەندۇر. ئۇنىڭغا بولغان ھاياجان ۋە ئىزتىراپ ئىش ـ ئەمەلگە يارىشا بولغاي؛ ئۇنىڭ نەتىجە ۋە جازىبىلىرى ھەم شۇنىڭغا يارىشا بولغاي. نەزم:

سۇھانىڭ ئاشىقى چۈن نالە ئەتكەي،
قۇياشنىڭ ھالىغە كۆركىم، نە يەتكەي.

يۇلتۇزلار تويى ئىچىدىكى ئەڭ كىچىك يۇلتۇز ــ سۇھانىڭ ئاشىقى شۇقەدەر نالە قىلغان يەردە، قۇياشنىڭ ئاشىقىنىڭ ھالىغا كىممۇ يەتسۇن !؟

تەنبىھ:

دوست ۋىسالىغا يەتمەك ئارزۇسىدا بولساڭ، ئاشىق بول؛ ئەگەر ئاشىق بولۇشقا چامىڭ يەتمىسە، ئاشىقلار ئەتراپىدا بول. ھېچبولمىغاندا، شۇ ئوتنىڭ شولىسى ساڭا چۈشسە، ۋە ياكى بىرەر ئۇچقۇنى سەن تەرەپكە يۈزلەنسە بولدى، بەس! نەزم:

بىر ئوتدۇر ئولكى، ئانىڭ شۇئلەسىدىن بىر شەرەر،
تۈشسە گەردۇن پەردەسىغە ئۆرتەگەي ئانداغ مەگەر.
سەنكى، جىسمىڭ تارىدىن ئانداغكى بولغايسەن نەھىف،
تۈشسە ئول يەڭلىغ چاقىن تۈزگەيمۇ ئول تارى زەئىف.

ئىشق بىر ئوتتۇركى، ئەگەر ئۇنىڭ شولىسىدىن بىر ئۇچقۇن ئاسمان پەردىسىگە چۈشسە، ئۇنى گويا شايىنى كۆيدۇرگەندەك كۆيدۇرۇۋېتىدۇ. سېنىڭ جىسمىڭ ئەنە شۇ پەردىنىڭ يىپىدىن ھەم نازۇك تارغا ئوخشايدۇ، ناۋادا ئۇنىڭغا شۇنداق ئۇچقۇن چۈشسە، ئۇ بىچارە تار بەرداشلىق بېرەلەرمۇ!؟

تەنبىھ:

كىمكى ئۆمرىنى مەردلەر خىزمىتىگە سەرپ قىلىدىكەن، ئۆمرى ئاخىرلاشقان تەقدىردىمۇ، شۇ ئىش ـ ئەمەللىرى سەۋەبلىك مەڭگۈلۈك ئۆمۈرگە ئېرىشەلەيدۇ. ئۆزۈڭنى بۇنداق كىشىلەردىن يىراق تۇتما، بېشىڭ كەتسىمۇ ھەم بۇ مۇددىئانى ئۇنتۇما. ئۆمۈر — پانىي ۋە بىۋاپادۇر؛ ئەمما، مەردانە ھايات — باقىيدۇر. نەزم:

ئېرەنلەر خىزمەتىدىن چەكمەگىل باش،
ئەگەر باشىڭغە گەردۇندىن ياغار تاش.
ئەگەر ئول تاش ئىلە باشىڭ ئۇشالغاي،
سەئادەت خەتتىدۇر، گەر زەخمى قالغاي.

بېشىڭغا ئاسماندىن تاش ياغسىمۇ، مەردلەر خىزمىتىدىن بويۇن تولغىما؛ گەرچە ئۇ تاش بىلەن بېشىڭ يېرىلسىمۇ، ئۇ زەخمىنى سائادەتنىڭ ئىزناسى دەپ بىل.

تەنبىھ:

نېمەت ئىگىسىگە ئەيىبنى راۋا كۆرگۈچى — ئۇستازىغا ھەم قارا سانايدىغان مۇرىتتۇر ۋە ئاتىسىنىڭ پۇشتىدىن بولمىغان ھارامزادە ئوغۇلدۇر. مۇرىتقا پىرىنىڭ، ئوغۇلغا ئاتىنىڭ ۋە خادىمغا نېمەت ئىگىسىنىڭ ھەققى شۇ قەدەركى، ئۇ ھەقتائاللانىڭ بەندىلىرىگە بۇيرۇلغان ھەققى بىلەن باراۋەردۇر. نەزم:

كىمكى ئاتا ئەمرىگە قويماس بويۇن،
پىر ئىلە مەخدۇم ئىشىن دەر ئويۇن.

بەلكى چەكەر تەڭرى يولىدىن ئاياق،
تەڭرى بىلە ئاق بولار، پىر ئىلە ئاق.

ئاتا ئەمرىگە بويۇن سۇنمايدىغان كىشى، پىر بىلەن ئۇلۇغلارنىڭ ئىشىنى ئويۇن دەپ بىلىدۇ؛ ھەتتا تەڭرى يولىدىن ئاياغ تارتىدۇ، تەڭرىدىنمۇ، پىر ـ ئۇستازىدىنمۇ يۈز ئۆرۈيدۇ.

تەنبىھ:

كىمكى بىراۋ بىلەن دوست ـ يار بولىدىكەن ياكى دوست ـ يارلىق دەۋاسىنى قىلىدىكەن، ئۇ ھالدا ئۆزىگە راۋا كۆرمىگەننى دوست ـ يارىغا ھەم راۋا كۆرمەسلىكى كېرەك؛ ھەتتا ئۆزىگە راۋا كۆرگەن بەزى نەرسىلەرنىمۇ (قىلچە نۇقسانلىق گۇمان قىلسا) دوست ـ يارىغا راۋا كۆرمەسلىكى لازىم. تۈرلۈك مۇشەققەتلەردىن كىشى روھىغا ئەلەم يېتىشى مۇمكىن، جىسمۇ جان بۇنىڭغا تاقەت قىلىدۇ؛ ئەمما، بۇنداق مۇشەققەتنىڭ دوست ـ يارىنىڭ بېشىغا چۈشۈشىنى خىيالىغا ھەم كەلتۈرمىگەي، دوست ـ يار ئۈچۈن جان بېرىشكە تەييار تۇرغاي؛ مۇبادا خىيالىغا كەلتۈرگۈدەك بولسا، ئۆزىنى دوستلۇققا يارىماسلار قاتارىغا قوشۇۋەتكەي. نەزم:

يار ئولدۇركى، ھەر نېچەكىم ئۆزىغە ـ
ئىستەمەس، يارىغە ھەم ئىستەمەغەي،
ئۆزى ئىستەركى، يار ئۈچۈن ئۆلگەي،
ئانى مۇندا شېرىك ئەيلەمەغەي.

دوستلۇق شۇنداق بولۇشى كېرەككى، ئۆزىگە راۋا كۆرمىگەن نەرسىنى دوستىغا ھەم راۋا كۆرمىگەي؛ دوستى ئۈچۈن

ئۆلمەككە ھازىر تۇرمىقى لازىمكى، لېكىن دوستىنى بۇ ئىشقا شېرىك قىلمىغاي.

تەنبىھ:

كۆڭۈل بەدەن مەملىكىتىنىڭ پادىشاھىدۇر. كۆڭۈلنىڭ ساغلاملىقى بەدەننىڭ ھەم ساغلاملىقى؛ كۆڭۈلنىڭ ساقسىزلىقى بەدەننىڭ ھەم ساقسىزلىقىدۇر. دېمەك، كۆڭۈل بەدەن مەملىكىتىنىڭ پادىشاھى، بەلكى شاھلارنىڭ شاھىدۇر. بەدەننىڭ ساغلام ياكى ساقسىزلىقى كۆڭۈلنىڭ ساغلام ياكى ساقسىزلىقىغا باغلىق؛ مەملىكەتنىڭ ئاۋات ياكى خاراب بولۇشى شاھنىڭ ئادالىتى ياكى زۇلمىغا باغلىق. پادىشاھ مەملىكەت بەدىنىنىڭ جېنىدۇر، كۆڭۈل بەدەن مەملىكىتىنىڭ سۇلتانىدۇر. (ئۇشبۇ تەنبىھ «ب» نۇسخىدىن تولۇقلاندى) نەزم:

مۈلك ئۈچۈن سالىم كەرەكدۇرخۇسرەۋى كىشۋەر پەناھ،
تەن ئۈچۈن ئول ئۇزۋكىم، بولدى بەدەن مۈلكىدە شاھ.

مەملىكەت ئۈچۈن دۆلەتنى ئاسايىشلىقتا تۇتقۇچى ساغلام پادىشاھ كېرەك، تەن ئۈچۈن بەدەن مەملىكىتىنىڭ شاھى بولغان ئەزا كېرەك.

تەنبىھ:

شاھ ھەم مېھىر ـ شەپقەتلىك، مەرھەمەتلىك ھەم سىياسەت ئىگىسى (قاتتىق قوللۇق) بولمىقى لازىمدۇر. ئەمما، ھەربىرى ئۆز ئورنىدا بولغىنى ياخشىدۇر، بەس. شاھقا دوست بىلەن دۈشمەننى پەرق ئەتمەك ئۈچۈن كۆپ مۇلاھىزە ۋە پاراسەت

كېرەك؛ يارنى رەقىبتىن ئايرىماق ئۈچۈن كۆپ تەجرىبە ۋە هوشيارلىق كېرەك. ئومۇمەن، شاھنىڭ سىياسىتىدىن ھەممە خەۋپتە ۋە مەرھەمەتتىن بارچە ئۈمىد ئىچىدە بولغاي. شاھ ئۆزىنى ھەم ھەرقاچان خەلققە كەمتەرىن بىر ئادەم سۈپىتىدە كۆرسەتكەي. ئەمما، دوست ۋە دۈشمەنىنىڭ ھەقىقىي قىياپىتى ئاشكارا بولغۇچە، نامۇناسىپ ئىشلارنىڭ سادىر بولۇپ قېلىشىدىن ھەم ساقلانغاي. نەزم:

ناگەھان گەر بىتەئەممۇل سۇرسە بىر ھۆكمى ئەنىف،
كىم، زەئىف ئاندىن قەۋى ياخۇد قەۋى بولغاي زەئىف.

ئەگەر شاھ ئويلانماستىن بىرەر ناباب ھۆكۈم چىقىرىپ قويسا، كۈچلۈك زەئىپلىشىپ، زەئىپ كۈچلىنىپ كېتىشى مۇمكىن.

تەنبىھ:

ئۆكتە ھۆكۈم بىلەن بىراۋنى نابۇت قىلىپ، ئاندىن پۇشايمان قىلغانىنىڭ ھېچبىر پايدىسى يوقتۇر؛ ئوخشاشلا، بىراۋنى چۈشەنمەي تۇرۇپ، بىمەھەل ئالىي ھىممەتكە ئىگە قىلىپ، ناپەسىللىقى بىلىنگەندىن كېيىن مەرتىۋىسىدىن چۈشۈرۈۋەتسەڭ، شانىڭغا زىياندۇر. نەزم:

تەئەممۇل مۇندا ۋاجىبدۇر بەغايەت،
كى، بولماغاي بۇ نەۋئ ئىش بىرىئايەت.

بۇنداق ئىشلاردا كۆپرەك ئويلىنىش ۋاجىپتۇر، تاكى بۇ خىل ئىشتا بىپەرۋالىق قىلمىغان تۈزۈكتۇر.

تەنبىھ:

پادىشاھ دۈشمەنگە شۇنداق غەزەپ قىلمىقى كېرەككى، دوست ھەم ئۇنىڭدىن خەۋپ ھېس قىلمىغاي؛ ياۋغا شۇنداق سىياسەت يۈرگۈزمىكى كېرەككى، خەيرخاھلىرى ھەم ئۇنىڭدىن شۈبھىلىنىپ قالمىغاي. نەزم:

كېرەكمەس مۇخالىفغە ئانچە ئىناد،
كى، قىلغاي مۇۋافىقنى بىئىئتىمال.

دۈشمەنگە ئۇنچە قاتتىق زۇلۇم قىلماسلىق كېرەك، تاكى تەرەپدارلىرى ھەم نائۈمىددە قالمىغاي.

تەنبىھ:

پاسىق ئالىم ئۆز نەپسىگە زالىم دانىشمەندۇر؛ دۆلەتمەن بېخىل ئۆز پايدىسىنىلا كۆزلىگۈچى ناداندۇر. بۇ ئىككى تائىپە ئۆمرىنى بىكارغا ئۆتكۈزىدۇ ۋە گۆرگە ھەسرەت - ئارمان ئېلىپ كېتىدۇ: بۇلارنىڭ بىرى ئىلىم ئۆگىنىش ئۈچۈن قانچىلاپ مۇشەققەت تارتىدۇ - يۇ، لېكىن ئىلمىغا ئەمەل قىلمايدۇ؛ ئىككىنچىسى مال - دۇنيا يىغىش ئۈچۈن كۆپ جاپا چېكىدۇ - يۇ، نېمىگە سەرپ قىلىشنى بىلمەيدۇ. قىتئە:

ئالىمكىم، ئىلمى ئېردى بىئەمەل،
يا غەنىيكىم، مالىغە بۇخل ئېردى يار.
ئۆلدىلەر يۈز ھەسرەتۇ ئارمان بىلە،
ئەلگە بولدى ئىشلارىدىن ئىئتىبار.

ئىلىمگە ئەمەل قىلمىغان ئالىم ياكى مېلىغا بىخىللىق قىلغان غەنىي يۈز ھەسرەت ۋە ئارمان بىلەن ئۆلىدۇ، ئۇلارنىڭ ئىشلىرى ئەل ئۈچۈن ئىبرەتتۇر.

تەنبىھ:

يامانلارغا مەرھەمەت ۋە كەرەم قىلماق — ياخشىلارغا زەرەر ۋە ئازار بەرمەكتۇر. مۈشۈكنى پەرۋىش قىلماق — كەپتەر ئۈچۈن ئاپەتتۇر. تۈلكىگە سەل قارىماق — تۇخۇ تۇخۇمىنى قۇرۇتماقتۇر. نەزم:

بۆرىنى قوزا بىلە قىلغان سىمىز،
كىيىك جەمئۇ خەيلىغەدۇر رەھمسىز.

بۆرىنى قوزا بىلەن سەمرىتكەن، كىيىك توپىغىمۇ رەھىمسىزدۇر.

تەنبىھ:

ئىلىم ئۆگەنمەك بايلىق توپلاش ئۈچۈن ئەمەس، بەلكى ئېتىقادنى مۇستەھكەملەش ئۈچۈندۇر. ساخاۋەتسىز باي يېغىنسىز بۇلۇتقا ئوخشايدۇ؛ ئىلىمگە ئەمەل قىلمىغان ئالىم ئۈستىگە كىتاب ئارتىلغان ئېشەككە ئوخشايدۇ. نەزم:

ھامال نەفسى رەخت ئىلە گەر ئۈرسە قەدەم،
يوق نەفئ ئاڭا غەيرى مۈزد بىر ـ ئىككى دىرەم.

ھامال ھەرقانچە قىممەت باھالىق نەپىس رەختلەرنى

تۇشۇسىمۇ، ئۇنىڭغا ئىش ھەققى ئۈچۈن بېرىلگەن بىر - ئىككى يارماقتىن ئۆزگە نەپ تەگمەيدۇ.

تەنبىھ:

بېخىل ئادەم مېلىنى ساقلاش ئۈچۈن قاتتىق جاپا چېكىدۇ. ھەسەتخور ناچار خۇي - پەيلى سەۋەبلىك خاتىرجەم ياشىيالمايدۇ. ئالدىنقىسى ئۆزىگە ئۆزى قىلغان جاپادىن قىيىنىلىدۇ، كېيىنكىسى ئۆز قىلىقىدىن دەرد تارتىدۇ. بېيىت:

ئاڭا مالىنىڭ ھىفزى رەنجۇ ئەنا،
مۇڭا فېئلىنىڭ زىشتى دەردۇ بەلا.

بىرىگە ئۆز مېلىنى ساقلاشنىڭ ئازاب - ئوقۇبىتى، يەنە بىرىگە ناچار خۇي - پەيلىنىڭ دەردۇ بالاسى.

تەنبىھ:

كىشى ئۆز مېلىدىن قانچە پايدىلانسا ئۆزىنىڭكى؛ قانچە ساقلىسا ئۆزگىنىڭكىدۇر. جاپا بىلەن تاپقىنىڭنى ئۆزۈڭدىن ئايىما؛ دوستلار بىلەن مېھنەت قىلىپ تاپقىنىڭنى دۈشمەنلەر ئۈچۈن قالدۇرما. نەزم:

مال ئۆلدۈركىم، ئەل ئاندىن تاپسە بەھر،
دۈشمەن ئاندىن تاپسە تەڭدۈر نۆشۇ زەھر.

مال - دۇنيا شۇنداق نەرسىكى، ئۇنىڭدىن ئەل - خەلق بەھرە ئالسا، ئۇ مالدۇر؛ ئەگەر دۈشمەن پايدىلانسا، ئۇ زەھەرگە باراۋەردۇر.

تەنبىھ:

ئاقىل ئادەملەر پادىشاھلارنىڭ مەرھەمىتىگە ئىشىنىپ كەتمەيدۇ؛ دانىشمەن كىشىلەر تەنتەكلەرنىڭ گەپ - سۆزىگە ئىشىنىشنى ئورۇنلۇق بىلمەيدۇ. بىراق، ئۇ بىرى ساھىبى ئىختىياردۇر يەنى نېمە قىلسا، ئىختىيار ئۆزىدىدۇر؛ بۇ بىرى بىئىختىياردۇر يەنى ئىختىيارلىق تىزگىنى باشقىلاردىدۇر. لېكىن ئەقىللىق ئادەمنىڭ ئىككىلىسىدىن ئېھتىيات قىلغىنى ياخشىدۇر. نەزم:

ئول چۇ ساھىب ئىختىيار ئولدى - يۇ بۇ بىئىختىيار،
ئىككىسىدە جەزمۇ ھىكمەتنىڭ خىلافى ئاشكار.

ئۇ بىرى ئىختىيار ئىگىسى، بۇ بىرى بىئىختىيار، لېكىن ئىككىلىسىدە ئەقىل بىلەن ھېكمەتنىڭ زىتلىقى ئاشكارا.

تەنبىھ:

جانغا تاقىشىدىغان ھەرقانداق بىر دىشۋارچىلىق ئىش، ئەگەر پۇل - مال سەرپ قىلىش بىلەن ھەل بولىدىغان بولسا، شۇ دىشۋارچىلىقتىن پۇل - مال سەرپ قىلىش بىلەن قۇتۇلماقنى غەنىيمەت بىل؛ سالامەتلىك يولىغا يۈزلەن. قىتئە:

دىرەم بىلە بولا ئالسە زەرەرنى قايتارماق،
خەتادۇرۇر كىشى ئول ئىشدا ئەيلەمەك تەئتىل.
ئانىڭ پەناھىغە كىر، تەگرىنى پەناھ ئەيلەپ،
ۋە لېك ئەيلە بۇ خەير ئىش قىلۇردا كۆپ تەئجىل.

پۇل بىلەن زەرەرنى قايتۇرۇش مۇمكىن بولسا، بۇنداق ئىشتا كىشىنىڭ سۇسلۇق قىلمىقى خاتادۇر. تەڭرىنى پاناھ ئەيلەپ، تېز سۈرئەت بىلەن بۇ خەيرلىك ئىشنى بېجىرىشكە ھەرىكەت قىل.

تەنبىھ:

ھەرقانداق بىر ئىشنى قىلغىنىڭدا، ئۇنىڭدىن پايدا كۆزلىگەن بولساڭ، ناۋادا شۇ ئىشنى بېجىرىش جەريانىدا قىيىنچىلىققا ئۇچرىساڭ ياكى ئىككىلىنىپ قالساڭ، ئاۋۋال مۇشەققىتى ئازراق تەرەپكە كۆچ بەر؛ ئارتۇقچە جاپا چەكمەيسەن. مال ـ دۇنياغا تەئەللۇق ئىشلارنى چوڭ بىلىپ كەتمە. دىن ئىشلىرىدا پايدا تەسەۋۋۇرى بىلەن كۆڭلۈڭنى تىنچىت.

ناداننىڭ نەسىھەتىدە يالغاننىڭ بولۇشى مۇقەررەردۇر؛ دۇشمەننىڭ نەسىھەتىدە ئالدامچىلىقنىڭ بولۇشى شۈبھىسىزدۇر. ئۇنىڭدىن ئالدانما ۋە بۇنىڭغا ئۆزۈڭنى ئالداتما. نەزم:

خۇشتۇر خىرەدى كۆپ ئەل سۆزىگە كىرمەك،
نە بازى يەمەك خۇشۇ نە بازى بەرمەك.

ئەقلى كۆپىنىڭ سۆزىگە كىرمەك ياخشىدۇر، لېكىن ئالدانماق ھەم، ئالدىماق ھەم ياخشى ئەمەستۇر.

تەنبىھ:

نەپسىدىن ساڭا زۇلۇم يەتسە، نادامەت ئىشىكىنى ئاچ ۋە تەڭرى پاناھىغا قاچ. توۋۋا ئېتىكىنى مەھكەم تۇت ۋە توۋۋا ئۇستىدە مەردانە تۇر. قىتئە:

نەفسى كافىردىن نەكىم، يەتكەي ساڭا،
تەۋبە ئەيلەپ، تەۋبەدە مەردانە بول.
يول ئىككىدۇر، جۇرمە بىردۇر، تەۋبە بىر،
ئول يول ئەر باغلاندى، ئاچۇغدۇر بۇ يول.

نەپسى كاپىردىن ساڭا نىمىلا يەتسۇن، توۋا قىل، توۋىدا مەردانە بول. يول ئىككىدۇر: بىرى گۇناھ، بىرى توۋا، ئەگەر گۇناھ يولىنى باغلاپ، توۋا يولىغا ماڭساڭ، بۇ يول سەن ئۈچۈن ئوچۇقتۇر.

تەنبىھ:

ئەگەر نەپسى بالادىن زۇلۇم يەتسە، شۈكۈر ـ سانا بىلەن تەڭرىگە بولغان ھەمدىڭنى ئادا قىل. ئۆزۈڭنىڭ زالىم ئەمەسلىكىڭنى، ئەمما تەڭرى ئالدىدا تولىمۇ ئاجىز ۋە ھاجەتمەن ئىكەنلىكىڭنى تونۇ. چۈنكى، ئاجىزلىق ۋە ھاجەتمەنلىك سىنىقى زالىملىق بالاسىدىن ياخشىدۇر. نەزم:

كىشى مىڭ زۇلم ئەگەر چەكسە كېرەك بولماسا قانىئ،
لېك بىر زۇلمغا مىڭ نەۋئ كېرەك ئاڭلاسا مانىئ.

كىشى بىر قېتىملىق قانائەتسىزلىكى تۈپەيلى مىڭ قېتىملاپ زۇلۇم چېكىدۇ، لېكىن بىر قېتىملىق زۇلمى تۈپەيلى مىڭ تۈرلۈك توسالغۇغا دۇچار بولىدۇ.

تەنبىھ:

زامان ئەھلى ئىچىدە ئۆزىنى ھەممىدىن پاك دېگۈچىلەر —

يالغانچى، ئۆزىنى ئاشىق دەۋالغانلارنىڭ سۆزى ھەم يالغاندۇر. چۈنكى، «ئاشىق» لىق دەۋاسىنى قىلماق، «ئاشىق» بولماقتىن ھەم مۈشكۈلدۇر.....

تەنبىھ:

قاتتىق سۆز كىشىنىڭ كۆڭلىنى رەنجىتىدۇ؛ ئاچچىق تىل كىشىنىڭ كۆڭلىگە گويا زەھەرلىك نەيزىدەك سانجىلىدۇ. كۆڭۈلگە سانجىلغان تىل نەيزىسىنىڭ جاراھىتى ساقايماس؛ ئۇ جاراھەتكە ھېچنېمە مەنپەئەت قىلماس.

ئەگەر بىراۋنىڭ كۆڭلىدە تىل نەيزىسىنىڭ جاراھىتى بولىدىكەن، ئۇنىڭغا پەقەت ياخشى سۆز ۋە شېرىن تىللا مەلھەم ۋە راھەتتۇر. مۇلايىم سۆز دۈشمەنىنىمۇ دوستقا ئايلاندۇرىدۇ؛ سېھىرگەر يېقىملىق ئاۋاز بىلەن ئەپسۇن ئوقۇپ، يىلاننى تۆشۈكتىن چىقىرىدۇ. بېيىت:

ھۆسنۇ جەمالسىز كىشى شىرىن كەلام ئايتسە،
سەيد ئەيلەر ئەلنى نۇكتە فەساھەت بىلە دېسە.

شېرىن سۆز كىشى ھۆسن - جامالدا ئانچە چىرايلىق بولمىسىمۇ، گۈزەل ۋە پاساھەتلىك سۆزلىرى بىلەن ھەممىنى ئۆزىگە قارىتالايدۇ.

تەنبىھ:

گەپ - سۆزدە تۇتۇرۇقسىز ئادەم — ئەل ئىشىغا ھەم ئېتىبارسىز قارايدۇ. كۆپ ۋە بىمەززە سۆزلەيدىغان ئەزمە - كېچىلىرى تاڭ ئاتقۇچە تىنماي ھۇرىدىغان ئىتقا ئوخشايدۇ. يامان

تىللىق ئادەم — ئەل كۆڭلىگە ئازار يەتكۈزىدۇ، ئۆز بېشىغىمۇ ئاپەت يەتكۈزىدۇ. نادانىنىڭ بوغۇزىنى كېرىپ ۋەھشىيلەرچە ۋارقىرىمىقى ئىشەكنىڭ بىمەھەل ھاڭرىغىنىغا باراۋەردۇر.

خۇش سۆزلۈك كىشىنىڭ مۇلايىملىق بىلەن ئېيتقان دوستانە سۆزلىرىدىن كۆڭۈلگە چۈشۈشى مۇمكىن بولغان يۈزلىگەن غەم - قايغۇ كۆتۈرۈلۈپ كېتىدۇ. سۆزدە ھەرقانداق ياخشىلىقنىڭ ئىمكانى بار، شۇڭا دەيدۇكى: نەپەسنىڭ جېنى بار. ئىسا ئەلەيھىسسالام ئۆز نەپسى بىلەن ئۆلۈككە جان كىرگۈزگەندى. بۇ ئىبارە شۇنىڭ جۈملىسىدىندۇر.

ئۆزى خۇنۇك، گەپلىرى بىمەنە، ئاۋازى يېقىمسىز ئادەم گويا پاقىغا ئوخشايدۇ.

ئىنسانغا بەخت بېغىشلىغۇچى پاك روھنىڭ مەنبەسى - تىلدۇر؛ بەختسىزلىك يۇلتۇزىنىڭ چىقىش ئورنىمۇ ھەم تىلدۇر. تىلدا ئىقتىدارلىق — دانىشمەن ئاقىل؛ گەپ - سۆزدە تۇتۇرۇقسىز — خىيالىغا كەلگەننى دەيدىغان پەسكەشتۇر. تىلنىڭ شېرىن ۋە يېقىملىق بولغىنى ياخشى؛ تىل بىلەن دىل بىردەك بولسا، تېخىمۇ ياخشى. تىل بىلەن دىل ئىنسانغا خاس ئەڭ ياخشى ئەزادۇر. گۇلسۆسەر(سۆسەرگۇل)، غۇنچىگۇل ۋە رەيھانگۇللەر بوستانغا خاس ئەڭ يېقىملىق گۇللەردۇر.

ئادەم تىلى بىلەن باشقا ھايۋانلاردىن پەرقلىقتۇر؛ تىلى بىلەن ئىمتىيازغا، ئەۋزەللىككە ئىگىدۇر. تىل شۇنچە شەرەپكە ئىگە ئىكەنلىكى بىلەن نۇتۇقنىڭ قورالىدۇر. ئەگەر نۇتۇق مۇۋەپپەقىيەتلىك بولمىسا، بۇ، تىلنىڭ ئاپىتىدۇر.

مەلۇمكى، ئەينۇل - قۇززات تىلنىڭ شاراپىتىدىن «مەسىھ گۇفتار» (سۆز بىلەن كىشىگە جان بېغىشلىغۇچى) ئاتالدى؛

ھۇسەيىن مەنسۇر (مەنسۇر ھەللاجى) تىلىنىڭ ئىتتىكلىكىدىن دارغا ئېسىلدى. بېيىت:

ھەر نېچە بىيىمى ھەجر سۆزى ئاشىق ئۆلتۈرۈر،
ۋۇسلەت بەشارەتى يەنە جىسمىغە جان بەرۇر.

«ھەجر» يەنى ئايرىلىش سۆزىنىڭ قورقۇنچى ئاشىقنى ئۆلتۈرگىنى بىلەن، ۋىسال ھەققىدىكى خەۋەر ئۇنىڭ جىسمىغا يەنە جان بېغىشلايدۇ.

تەنبىھ:

شېرىن تىل كۆڭۈلگە يېقىشلىق؛ مۇلايىملىقى تەنگە پايدىلىق. چۈچۈك تىل ئاچچىققا ئايلانسا، كۆپچىلىككە زەررى يېتىدۇ؛ قەنتتىن مەي تەييارلانسا ھارام بولىدۇ. شېرىن سۆز ساپ كۆڭۈللەر ئۈچۈن ھەسەل كەبى تاتلىقتۇر؛ مۇلايىم تەبىئەتلىك ئادەم بالىلار ئۈچۈن ھالۋا ساتقۇچى كەبى سۆيۈملۈكتۇر. بېيىت:

خۇش سۆزگە كىم ئولسا مەستۇ بىھۇش،
شەربەت ئارا زەھرنى قىلۇر نۇش.

ياخشى سۆزدىن مەست ۋە بىھوش بولغان كىشى، شەربەت ئىچىدىكى زەھەرنىمۇ تاتلىق قىلالايدۇ.

تەنبىھ:

كىمكى يالغان سۆزلەيدىكەن، سۆزىنىڭ يالغانلىقى بىلىنىپ قالسىلا ئۇياتقا قالىدۇ؛ يالغاننى راستتەك سۆزلەيدىغان سۆزمەن

كۆمۈشكە ئالتۇن يالىتىپ ساتقۇچى زەرگەرگە ئوخشايدۇ. يالغان ئەپسانە سۆزلەپ ئۇيقۇ كەلتۈرگۈچى غەپلەت ئۇيقۇسى ئىچىدە تۇرۇپ گەپ ساتقۇچىدۇر. سۆزنىڭ بىر - بىرىدىن پەرقى كۆپتۇر، ئەمما يالغاندىن يامانراق تۈرى يوقتۇر.

يالغان سۆزلەش بىلەن ۋاقتىنى ئۆتكۈزىدىغان ئادەم خىجالەت بولۇش ئۇياقتا تۇرسۇن، بەلكى كىشىلەرنى ئالدىيالىغانلىقى بىلەن پەخىرلىنىدۇ. يالغانچى ئۆز گېپىگە قۇلاق سالغۇچى گولنى تاپسا، ئۇلارغا يالغاننى راستتەك ئاڭلىتالىسا، مۇرادىغا يەتكەن بولىدۇ.

يالغانچى ھەق ئالدىدا گۇناھكار؛ خەلق ئالدىدا شەرمەندە. بۇنداق بەختسىزنىڭ نومۇسسىز يۈزى ھەمىشە يامانلىق تەرىپىگە قارايدۇ، شۇڭا بۇنداق تەتۈر پېشانىنى بەخت - تەلەي ئۆيىدىن يىراق قىلماق كېرەك. نەزم:

ئول كىشىنى قۇتلۇق ئېۋدىن تاشقارى سۈرمەك كېرەك،
قۇتلۇق ئېۋ دۇنيا دۇرۇر، يەئنىكى، ئۆلتۈرمەك كېرەك.

يالغانچىنى قۇتلۇق ئۆيدىن تاشقىرى سۈرمەك كېرەك،
قۇتلۇق ئۆي دۇنيادۇر، دېمەك، ئۇنى ئۆلتۈرمەك كېرەك.

تەنبىھ:

كىمكى بىراۋغا يالغان سۆز بىلەن تۆھمەت قىلىدىكەن، ئۆزىنىڭ قارايغان يۈزىنى تېخىمۇ قارا قىلىۋالىدۇ. كىچىككىنە يالغان ھەم كاتتا گۇناھتۇر؛ زەھەر گەرچە مىقدارى ئاز بولسىمۇ، ھالاك قىلغۇچىدۇر. نەزم:

زەھرنىڭ ئاز ئىسە مىقدارى داغى مۇھلىكدۇر،
ئىگنەنىڭ نۇكى زەئىف ئىرسە، داغى كور قىلۇر.

زەھەرنىڭ مىقدارى ئاز بولسىمۇ، ئادەم ئۆلتۈرەلەيدۇ؛
يىڭنىنىڭ ئۇچى ئاجىز بولسىمۇ، قارىغۇ قىلالايدۇ.

تەنبىھ:

بىر يەردىن يەنە بىر يەرگە گەپ توشۇغۇچىلار ئەلنىڭ گۇناھىنى ئۆز بويىنىغا ئارتىۋالغۇچىلاردۇر. چىقىمچىلىق ھەتتا راست گەپ ئۈستىدە بولسىمۇ، كۆڭۈلسىزلىك پەيدا قىلىدۇ؛ يالغان بولسا، تېخىمۇ شۇنداق. گەپ توشۇغۇچىلار مەيلى چوڭ، مەيلى كىچىك بولسۇن، ئۇنى دوزاخ ئوتىنىڭ ئۇتۇرۇقى دەپ بىل. نەزم:

كىم سۆزنى تەرىپ ئايتقۇچى ئاغزىغە بەرگەي،
مالىك ئانى دوزاخ ئوتىنىڭ دۇدىغە تەرگەي.

كىمكى چىقىمچىغا گەپ يەتكۈزۈپ بېرىدىكەن، ھەق ئۇنى ھەم دوزاخ ئوتىنىڭ تۇتۇنىغە تاشلىغاي.

تەنبىھ:

ھەقتائالانىڭ قۇدرەت ـ كامالەسىنى بىلمىگەن ئادەم كۈچلۈكلۈك دەۋاسى قىلىشتىن باشقىنى بىلمەيدۇ. ئادەمنىڭ كۆڭلىدىكى خىيالى كۈچلۈكلۈك ـــ گويا شامال ئۇچۇرۇپ كېتىدىغان توپراققا ئوخشايدۇ. بۇ دۇنيا ـ ھادىسىلەر

دۇنياسىدۇر، ئۇنىڭغا كۆڭۈل باغلىماق غەپلەتكە سەۋەبتۇر. ئالەم ئۆمۈرگە ئوخشاش بىۋاپادۇر، ئۇنىڭ مال - دۇنياسىغا، راھەت - پاراغەتلىرىگە بېرىلمەك خاتادۇر.

تەنبىھ:

ئۆمۈرنىڭ بۇگۇن - ئەتىلىكىنى ھېچكىم بىلمەس، بەلكى بۇگۇن ئاخشامغىچە نېمە بولارى ھېچكىمگە مەلۇم ئەمەس. ئىنسان ھامىنى باقىي ئالەمنىڭ خېرىدارىدۇر، تىرىكلىكتە بىرنەچچە كۈن بولسىمۇ، غەنىيمەتتۇر. بۇ بەش كۈنلۈك پانىي ئالەمنى غەنىيمەت بىل، باقىي ئالەمنىڭ ئۇزۇن مۇساپىسىنىڭ ھازىرلىقىنى قىل. ئۇ يولنىڭ ھازىرلىقلىرى ياخشى ئىش - ئەمەلدۇر، ئاندىن ھەقتائالانىڭ رەھمەت - مەرھەمەتلىرىگە كۆڭۈل باغلىماقتۇر. ياخشى ئىش - ئەمەللىرىڭ تەڭرىنىڭ مەقبۇلىغا مۇناسىپ كېلىدىكەن، سەن ھەم تەڭرىنىڭ تەۋپىقىگە ئېرىشەلەيسەن. ئىلمۇ ئەمەلگە ھەم ئىشىنىپ كەتمە، چۈنكى، پەزلۇ كەرىمى بولمىسا، ئۇنداق ئىلمۇ ئەمەل ھېچنېمە ئەمەس.

تەنبىھ:

قۇش خام تاماگە بېرىلمىگەن بولسا ئىدى، ئوۋچىنىڭ ئىلكىدىكى توزاققا چۈشمەس ۋە ئۇنىڭغا ئەجەل قەپىسىنىڭ ئىشىكى ئېچىلماس ھەمدە توزاق ئۈستىدىكى دانىغا كۆڭۈل باغلىماس ئىدى.

تەنبىھ:

سۇلتانلار دەرگاھىدىن يىراق ۋە خاقانلار بەزمىگاھىدىن

نېرىراق بولماق، بەلكى ئۇلارنىڭ ئەتراپىدىن چەتتىرەك تۇرماق ياخشىدۇر. ئومۇمەن، بۇلاردىن قاچ، چۈنكى، بۇ ھەقتە: «ئەل ـ فىرارۇ مىمما لايۇتاق»(تاقەت قىلالمايدىغان نەرسىدىن يەنى تاقەتتىن تاشقىرى ئىشتىن قاچماق كېرەك) دېگەن گەپ بار.

كىمكى، كۆڭلىگە نېمە كەلسە، شۇنى قىلسا؛ ئۆز ئىختىيارى بىلەن ئۇدۇل كەلگەنگە يېقىنلىشىۋەرسە، ئۆزىنى ئۆزى بالاغا دۇچار قىلىدۇ.

خالىغىنىچە ئەيىب تېپىش شاھلارنىڭ ھۈنىردۇر؛ ھەرقانداق بىر توغرا ئىشمۇ ئۇلارنىڭ قېشىدا گۇناھتىن بەتتەردۇر. بۇنداق زاتلارنىڭ خىزمىتىنى ئۆز ئىختىيارلىقى بىلەن قىلماقچى بولغان ئادەم تەنتەك ئېشەكتۇر. چۈنكى، ھېچ كىشى مەنپەئەت ئۈچۈن شىر باقىمەن دېمەيدۇ؛ خاسىيەتكە ئىگە بولۇش ئۈمىدىدە زەھەر ئىچمەيدۇ. پادىشاھلار خىزمىتىنى قىلىش ئۈچۈن جاسارەت كۆرسەتمەك ئۆز ھاياتىنىڭ يىپىنى ئۆز قولى بىلەن ئۈزگەنگە ۋە ئۆزىگە ئۆزى زەھەر تىلىگەنگە باراۋەردۇر؛ ئۇلارغا يېقىنلىشىشنى ئىستىمەك ئۆز ئۆلۈمى ئۈچۈن بالا تىغىنى راۋا كۆرگەنلىكتۇر.

شاھلارنىڭ كۈلۈشلىرى گويا قەرەلسىز يېنىپ تۇرىدىغان ئېتىبارسىز چاقماققا ئوخشايدۇ؛ يالقۇنى كۆيدۈرىدىغان بولسا، جىسمىڭدىن ئەسەرمۇ قالدۇرمايدۇ. قىتئە:

چاقىن يارۇغلۇغى مەددى سەمادىن ئەرزغەچە،
زەمانى تۈلى ئىكى لەفز ئوقۇرغەچە يەتمەس.
ۋەلى نە يەرگەكى تۈشتى قاتىغ ۋە گەر يۇمشاق،
بارىپ ئانى سۇۋغا تا يەتمەگەي قارار ئەتمەس.

چاقماقنىڭ يورۇقلۇقى ئاسماندىن يەرگىچە يېتىدۇ، بەلكى ئىككى ئېغىز سۆز قىلغىچە داۋاملىشىدۇ. ئەمما، مەيلى قاتتىق ياكى يۇمشاق يەرگە چۈشسۇن، ئۇنى بەربات قىلمىغۇچە تىنمايدۇ.

تەنبىھ:

شاھلارنىڭ ھال ـ ئەھۋالى ۋە كەيپىياتىنى تەتقىق قىلغان ھۆكۈمالار پادىشاھنى ئوتقا ئوخشىتىدۇ. ئوت ئادەمگە يىراقراق بولسا نەپ يەتكۈزىدۇ؛ ئوتتىن پايدىلىنىش ئۈچۈن سەل چەتتىرەك تۇرغان ياخشى. گۈلخان ئوتىنى يىراقراق تۇرۇپ ئىسسىنغان خوپتۇر؛ بەك يېقىن بولۇپ كەتسەڭ ياكى ئىچىگە چۈشۈپ كەتسەڭ، دەرھال كۆيدۈرىدۇ. ئەقىللىق ئادەملەر ئوتقا بەك يېقىن تۇرماسلىقى ۋە ئۇنىڭ كۈتۈلمىگەن بالاسىدىن ھەزەر قىلمىقى لازىمدۇر. بېيىت:

ئوتدىن ئىسسىنۇرغەچە ئاۋۇچ ئاچ،
كۆيدۈرگۈدەك ئاڭلاساڭ كېيىن قاچ.

ئوتتا ئىسسىنماقچى بولساڭ، ئاۋۋال ئوچۇمىڭنى ئاچ؛
كۆيدۈرۈش ئېھتىمالى بارلىقىنى سەزسەڭ، كېيىن قاچ.

پادىشاھلار توغرىسىدا

كەرەملىك ۋە پەزىلەتلىك، ئەلنىڭ مەدھىيەسىگە نائىل بولغان ئالىي غايىلىك بەزى پادىشاھلارنى ئەل كۆۋرۈككە ئوخشاتقان: بۇنىڭ مەنىسى شۇكى، كۆۋرۈك مەيلى يېنىك، مەيلى ئېغىر

بولسۇن، پۈتكۈل مەخلۇقاتنىڭ يۈكىنى كۆتۈرىدۇ. ئۇلارنى سۇنىڭ غەرق قىلىۋېتىشىدىن، لاي - پاتقاقنىڭ مۇشەققىتىدىن ئامان - ئېسەن قىلىدۇ.

بۇنداق شاھلار ئاللاغا بولغان ئىخلاسى بىلەن تۈرلۈك - تۈمەن ھايۋان ۋە ئىنساننى، سان - ساناقسىز قۇرت - قوڭغۇز ۋە ئۇچار قاناتنى پاناھلىققا ——— ئارامگاھقا ئىگە قىلىدۇ؛ ئۇلارغا يېمەك - ئىچمەك يەتكۈزۈپ بېرىدۇ.

يەنە بەزى شاھلار باركى، ھەربىر ئىشىدا ئاۋامغا نەپ يەتكۈزىدۇ، ئاۋامدىن ئىنئام - ئېھسانلىرىنى ئايىمايدۇ. بۇنداق شاھلارنى ئاۋام ئۇشبۇ خاسىيەتلىرى بەدىلىگە قۇياشقا ئوخشاتقان. بۇنىڭ مەنىسى شۇكى، قۇياش شەھەر ۋە باياۋاننى يورۇق قىلىدۇ؛ مەيلى ئاۋات جاي، مەيلى خارابىلىك بولسۇن، ئوخشاشلا يورۇقلۇق ئاتا قىلىدۇ.

يەنە بەزى شاھلار باركى، ئاۋام ئۇلارنى ھەممىگە تەڭ نەپ يەتكۈزىدىغان كەڭ قورساقلىقى بەدىلىگە بەخت بۇلۇتى دەپ ئاتاشقان: بۇلۇت شۇنداق خاسىيەتكە ئىگىكى، ئۇ قارا تۇپراققا دۇرلار چاچىدۇ ۋە شۇ دۇرلار ئارقىلىق قۇرۇغان تىكەنلەرنى ياشارتىپ، ئۇنىڭدىن گۇللەر ئېچىلدۇرىدۇ. بەزى تۈرك ھۆكۈمالىرى ۋە بۇ قوۋمنىڭ ئاقىل - دانالىرى ئۆز ئادەتلىرى بويىچە قەلەم تەۋرىتىپ، ئۇلارنى بوز كىگىزگە ئوخشاتقان: بوز كىگىز سۇدىن ۋە تاش - تۇپراقتىن كەلگەن ھەرقانداق زەربىگە بەرداشلىق بېرەلەيدۇ يەنى سۇ ۋە تۇپراقنى ئۆزىگە سىڭدۈرۈۋالىدۇ.

ئەگەر نەشتەر ياكى تىكەن قانچە چوڭقۇر سانجىلسىمۇ، ھېچبىر تەسىر قىلمايدۇ. ھەتتا قېتىغا كەلتۈرۈپمۇ قويمايدۇ.

ناۋادا ئىككى جامائەت بىر - بىرىگە قارىشىپ تۇرۇپ تارتىشماق ئوينىسىمۇ، ھېچنېمە بولمايدۇ؛ قويۇۋەتسە يەنە ئەسلىي ھالىتىگە قايتىدۇ.

يەنە بەزىلىرى باركى، ئۇلارنى ھەم ئۆزلىرىگە مۇناسىپ سۈپەتلەر بىلەن سۈپەتلەش مۇمكىن ئىدى، ئەمما سۆزنىڭ ئۇزىراپ كېتىشىدىن ئېھتىيات قىلىپ، دېمەكچى بولغانلىرىمىزنى قىسقارتتۇق. يۇقىرىدا مەزكۇر بولغىنىدەك، يەنە يۈزلىگەن ئادىل شاھلاردا يۇقىرىقىدەك سۈپەتلەر باردۇر، لېكىن، بۇ يەردە پادىشاھلىرىمىزنىڭ زاتىدا مۇجەسسەملەنگەن سۈپەتلەرنىڭ پەقەت مىڭدىن بىرىنى زىكىر قىلدۇق. ھەق سۇبھانەھۇ ۋەتائالا مەزكۇر بولغان سۇلتانلارغا تۇپراقنىڭ ئەڭ كاتتا يېرىدىن قارار بەرگەي. ئۇلارنىڭ شاھلىق سەلتەنىتىگە مادار ۋە قۇۋۋەت نېسىپ قىلغاي. تا كۆڭلى سۇنۇقلارنىڭ ئىشلىرى ئۇلارنىڭ ۋاستىسى ئارقىلىق پۈتكەي. يىقىلغانلار ئۇلارنىڭ ياردىمى بىلەن ئورنىدىن تۇرغاي. ئامىن، يا رەببىل - ئالەمىن. نەزم:

تا قەمەردۇر، ئاتىغە نەئل ئولسۇن،
قۇياشدۇر، باشىغە لەئل ئولسۇن.

ئاي ئۇلارنىڭ ئېتىغا تاقا بولسۇن، قۇياش ئۇلارنىڭ بېشىغا تاج بولسۇن.

تەنبىھ:

يالغانچى ئادەم ئۇنتۇغاق كېلىدۇ؛ ئەندىشە ۋە ئېھتىيات تۇپەيلى ئۆزىنى چەتكە ئالىدۇ. ھەرقانداق بىر ئادەمنىڭ سۆزى

راست بولمىسا، ئۇ راست سۆز ئادەملەرنىڭ كۆڭلىگە مەقبۇل بولمايدۇ. يالغانچى ئۆزىنىڭ يالغان سۆزىگە كىشىنى بىر - ئىككى مەرتەم ئىشەندۇرۇشى مۇمكىن، كېيىنچۇ، كېيىن قانداق قىلىدۇ؟ ئەلۋەتتە، كېيىن يالغانچىلىقى ئاشكارا بولغاندا، رەسۋا بولىدۇ. ئۇنىڭ سۆزىگە خەلقنىڭ ئىشەنچى يوقىلىدۇ.

كۆڭۈل خەزىنىسىنىڭ قۇلۇپىنى تىل؛ ئۇ خەزىنىنىڭ ئاچقۇچىنى سۆز دەپ بىل. نەزم:

كۆڭۈل ھالەتى سۆز دېگەچ بىلگۈرۈر،
كى، مەخزەندەدۇر يا سەدەف رېزەدۇر.

كۆڭۈلنىڭ ھالىتى سۆزلىگەندە بىلىنىدۇ، ئۇنىڭ خەزىنىسىدە گۆھەر بارمۇ ياكى سەدەپ پارچىسى — كۆرگەندە بىلىنىدۇ.

تەنبىھ:

چىن سۆز مۆتىۋەر؛ ياخشى سۆز مۇختەسەر. كۆپ سۆزلىگۈچى زېرىكتۈرگۈچى؛ دېگەنلىرىنى تەكرارلاۋەرگۈچى ئەقلىدىن ئازغۇچىدۇر. ئەيىب ئىزدىگۈچى ئەيىبلىك؛ كىشى ئەيىبىنى ئاچقۇچى ئۆز ئەيىبىنى ئاچقۇچىدۇر. كىشىگە توغرا نىيەت بىلەن قارىغۇچى ۋە كىشىنىڭ ياخشى تەرىپىنى كۆرگۈچى پاك نەزەردۇر. كىمنىڭ مېڭىسىدە ئىللەت بولسا، سۆزىدە مەنتىق بولمايدۇ؛ مېڭىسى ساغلام بولسا، گەپ - سۆزى يېقىملىق ۋە خاتاسىز بولىدۇ. سۆزى ھېسابسىز ئۆزى ھېسابسىز؛ سۆزىدە پەرىشانلىق — ئۆزىدە پۇشايمانلىق. ئەگەر سۆز گۈزەللىك زىننىتى بىلەن بېزەلمىگەن بولسا، ھېچ گەپ يوق؛ ئۇنىڭدا چىنلىق بېزىكى

بولسىلا، يېتەرلىكتۇر. يالغانچىنىڭ سۆزى قانچە چىرايلىق بولغانسېرى، كىشىگە شۇنچە يېقىمسىز بىلىنىدۇ؛ چىن سۆز ھەرقانچە تەكەللۇپسىز بولسىمۇ، يېقىمسىز بىلىنمەيدۇ. گۈلنىڭ يوپۇرماقلىرى چاتنىۋېتىلسىمۇ، گۈزەللىكىگە نۇقسان يەتمەيدۇ؛ سەدەپ چاك - توزان ئاستىدا قالسىمۇ، ئۇنچىسىگە زىيان يەتمەيدۇ.

يالغان سۆز شېئىردىن باشقا يەردە نامەقبۇلدۇر؛ يالغانچىنىڭ سۆزىگە ئىشەنگەن ھەم ئەقىلسىزدۇر. نەزم:

سۆز ئىچرەكى يالغان ئېرۇر ناپەسەند،
چۇ نەزم ئەتتىلەر قىلدى دانا پەسەند.

گەپ ئارا ئېيتىلغان يالغان سۆز ھەممىگە نامەقبۇل، پەقەت شېئىر تىزمىسىدىلا داناغا ھەم بولىدۇ مەقبۇل.

تەنبىھ:

نادان — ئېشەك، بەلكى ئېشەكتىن ھەم بەتتەر. ئېشەككە نېمىنى يۈكلىسەڭ، كۆتۈرىدۇ؛ قاياققا ھەيدىسەڭ، شۇ ياققا ماڭىدۇ. ئۇنىڭدا ئەقىل - پاراسەت دەۋاسى يوق. بەرمىسەڭ ئاچ، بەرسەڭ توق. ئۇ يۈك، ئوتۇن توشۇغۇچى بىر بىچارىدۇر.

نادان گەرچە يۇقىرىقى سۈپەتلەردىن خالىي بولسىمۇ، لېكىن زاتى بىلىم لىباسىدىن مەھرۇم. نادانىنىڭ ئىشى تەكەببۇرلۇق، مەغرۇرلۇق؛ خىيالىدا بولسا، يۈز تۈرلۈك بىھۇدە تەشۋىش. بىراق، نادانىنىڭ شۇ بىمەنە ئىشلىرىنىڭ ھەممىسى ئۆزىگە ماقۇل؛ بارچە ناچار مىجەز - خاراكتېرى ئۆزىگە مەقبۇل. ئۇ كۆڭلىدە باشقىلارغا ئازار بېرىشنىڭ يۈز تۈرلۈك ئاماللىرىنى

ئويلايدۇ؛ جاھىللىق بىلەن كىشىلەرگە ئازار يەتكۈزۈشنىڭ مىڭ تۈرلۈك چارىلىرىنى ئىزدەيدۇ.

ئېشەكنىڭ قۇلاقتا خۇش ياقمايدىغان سەت ھاڭرىشىدىن ئۆزگە نېمە ئەيىبى بار؟ ئېشەك تۈگمەندىن ئۆيۈڭگە ئۇن توشۇپ بېرىدۇ؛ ئۇنى پىشۇرۇش ئۈچۈن دالادىن ئوتۇن ئەكىلىپ بېرىدۇ. ئېشەكنىڭ مېھنىتى بار، مىننىتى يوق؛ ئاۋارىچىلىكى بار، ئازارى يوق.

نادانىنى ئېشەك دېسەڭ، خاپا بولىدۇ، ئەمما ئېشەك ئۈچۈن ياخشى ـ يامان بەرىبىر. نەزم:

بىرىدە مۇنچە ھۈنەر، ئول بىرىدە مۇنچە ئۆيۈب،
قايسىنىڭ خوب ئىكەنىن ئەھلى خىرەد بىلگەي خوب.

ئۇ بىرىدە مۇنچە ئەيىب، بۇ بىرىدە شۇنچە ھۈنەر،
قايسىبىرىنىڭ ياخشىلىقىنى ئەقىل ئەھلى ئۆزى بىلگەي.

تەنبىھ:

مەيلى كېچە ماڭ، مەيلى كۈندۈز؛ شەرىئەت يولىدۇر تۈپتۈز. كۆۋرۈكلىرى شۇقەدەر مۇستەھكەمكى، ئۇ يولدا ئېزىپ قېلىشتىن ۋەھىمە يېمەيسەن ھەرگىز. كىمكى ئۇ يولغا ئاياغ باسقاي، ئىككى جاھان سائادىتى ئۇنىڭغا مۇلازىم بولغاي. ئۇ يولدىن چىققان ئازىدۇ، ئۇدۇل ماڭغان مەقسىتىگە يېتىدۇ. ھەرقانداق بىر يولۇچى مەقسەت مەنزىلىگە يەتمەكچى بولىدىكەن، ئۇشبۇ يولدىن چىقمىغاي. ئاداشقانلارغا شۇنداق دېيىلىدۇكى: بۇ يول ئىستىقامەت يولىدۇر، «فەستەقىم كەما ئۇمىرتە» (ساڭا بۇيرۇلغان ئىش ئۈستىدە مەھكەم تۇر، ئۇنى بېجىر، توغرا بول) !

شۇنى بىلگىنىكى، شەرىئەت يولى قىلدىن ئىنچىكە، قىلىچتىن ئىتتىكتۇر. ھەركىم بۇ يولدا مەردانە، قەتئىي بولسا، ئۇ ئەردۇر. كىمكى بۇ يولدا مۇستەھكەم ئەمەس، ئۇنىڭغا جەننەتنىڭ كەۋسەر سۈيىمۇ، ھۆرلىرىمۇ نېسىپ ئەمەس. نەزم:

جادەئى شەرئ بىلە كىمكى ئۆزىن تۈز قىلدى،
دەۋلەتى سەرمەد ئاڭا ھەر سارىدىن يۈز قىلدى.

شەرىئەتنىڭ يولىدا رۇس ماڭغان كىشىگە، مەڭگۈلۈك بەخت ھەر تەرەپتىن نېسىپ بولىدۇ.

تەنبىھ:

يامان قىلىقلىرىغا پۇشايمان قىلمايدىغان پاسىق ھەردائىم سائادەت ئەھلىگە شۇملۇق تىلەيدۇ. تەقۋادارلىق ۋە ئەخلاقسىزلىق تەقدىرى قىسمەتتىندۇر، ئەمما ئىككىلىسىنى بىردەك كۆرمەك نادانلىقتۇر. تەقۋادارلار شۈكۈرنى ئۆزلىرىگە لازىم تۇتىدۇ؛ گۇناھلىرىغا توۋا قىلىدۇ. توۋا ۋە شۈكۈر تەۋپىق ئەھلىنىڭ بەلگىسىدۇر. كىمكى توۋا قىلىپ، پۇشايمانلىق ئوتىنى ئۇلغايتىدىكەن، ئەخلاقسىزلىق ئىللەتلىرىدىن بىر يولى قۇتۇلالايدۇ. گۇناھىنى ئېتىراپ قىلىپ توۋا قىلىش تەۋپىق ئەھلىنىڭ نىشانىسى؛ تەقۋادارلىق غۇرۇرى بىلەن مەغرۇرلىنىش شەيتاننىڭ ۋەسۋەسە ۋە ئەپسانىسى. بۇ خىل تەقۋادارلىق مەنمەنچى شەيخنىڭ ئىشى؛ توۋا - ئىستىغپار بولسا، ھاجەتمەننىڭ ئىشى. بۇ بىرى مەڭگۈلۈك ئۈمىدنىڭ سەرمايىسى، ئۇ بىرى بولسا، ئەبەدىي چۈشكۈنلۈكنىڭ دەسمايىسى. نەزم:

ھەر زۇھدكى، ئۇجب ئاڭا ئېرۇر زەم،
كۆڭلۇم ھەرەمىغە قىلما مەھرەم.
ھەر فىسقى، ئۇزر ئاڭا ئېرۇر يار،
ئول يان مەنى مايىل ئەيلە زىنھار.

ئەي تەڭرىم، شۆھرەتپەرەسلىك قوشۇلغان تەقۋادارلىقنى كۆڭلۇم ئۆيىگە يېقىن يولاتما؛ ھەرقانداق گۇناھقا تۇۋا ـ ئىستىغپار ئېيتىش ماڭا يار بولسۇن، مېنى تۇۋا ـ ئىستىغپار يولىغا باشلا.

تەنبىھ:

يامان قىلىقلىق ئادەم بەتخۇي؛ ئاچچىقى يامان ئادەم بىرەر بالاغا گىرىپتار ۋە بىرەر ئاپەتكە مۇپتىلا بەتبەشىرىدۇر. بۇنداق ئادەم نەگىلا بارسۇن، بالادىن قۇتۇلالمايدۇ؛ قەيەرگىلا قاچسۇن، ئاپەتتىن خالاس بولالمايدۇ. يامان قىلىق غالىب دۈشمەن ۋە قەھرلىك ياۋدۇر؛ يامان قىلىقلىق كىشى دائىم ئۇنىڭ ئالدىدا مەغلۇپ ۋە ۋۇجۇدى شۇ تۇپەيلى مەجرۇھتۇر.

تەنبىھ:

ئوچۇق چىراي ئادەم ئاداۋەت غۇبارلىرىدىن يىراق، بەلكى خۇش ئەخلاقتۇر. ئۇنىڭ گۇلشىنى بېھىشتەك جىلۋىگاھ، ماقامى ئەڭ كاتتا جەننەت. ئوچۇق چىراي ئادەمنىڭ ھەر تەبەسسۇمىدىن خالايىققا خۇرسەنلىك، چۈچۈك سۆزلىرىدىن ئەل ـ يۇرتقا خۇررەملىك يېتىدۇ؛ ئادەمگەرچىلىكى بىلەن كۆڭۈللەرنى سۆيۈندۈرىدۇ، ئىنسانىيلىقى بىلەن جانلارغا راھەت ئاتا قىلىدۇ.

ئۇنىڭدىن دوست ـ دۈشمەن خاتىرجەم. شۇڭا بۇنداق ئادەم ئۇزۇن ئۆمۈر كۆرىدۇ. نەزم:

يۈزىدىن كۆڭۈللەرگە ئەيشۇ تەرەب،
سۆزىدىن بەدەنلەرگە دەفئى تەئەب.
ئاچۇغ چېھرەسى تازا گۈلدىن نىشان،
ھەدىسىغە بۇلبۇل بولۇپ جانفىشان.

يۈزىدىن كۆڭۈللەرگە شادلىق ـ خۇرسەنلىك، سۆزىدىن بەدەنلەرگە مەلھەم مەسەللىك. ئوچۇق چېھرىسى تازا گۈلدىن نىشان بېرىدۇ، سۆزلىرىگە بۇلبۇل جېنىنى پىدا قىلىدۇ.

تەنبىھ:

دۈشمەننىڭ ھىيلىسىگە سەل قارىما، مەدداھنىڭ خۇشامىتىنى راست دېمە. دۈشمەننىڭ غەرىزى ئۆز مەقسىتىگە يەتمەك، مەدداھنىڭ مەقسىتى ئۆزىنى بىچارە كۆرسىتىش ئارقىلىق سەندىن ئىنئام ئالماقتۇر. ئەگەر سەن ئىككىلىسىگە ئىلتىپات كۆرسەتمىسەڭ ـــ ئۇلارنىڭ ھىيلىسىگە پەرۋا قىلمىساڭ ۋە خۇشامىتىنى قوبۇل قىلمىساڭ، بىرى ئۆز مەقسىتىدىن ۋاز كېچىدۇ ۋە ھىيلە ـ مىكىر قىلماقتىن توختايدۇ؛ يەنە بىرىنىڭ خۇشامەتلىرى بولسا ھەجۋىيگە ئايلىنىدۇ. نەزم:

بىرىسىغە غەرەز ئۆز مۇددەئاسى،
بىرىسى قەسدى ئىنئام ئىلتىماسى.
چۇن سەندىن تاپمادىلار ھېچ پەرۋا،
بىرى خەسمۇ بىرىدۇر ھەجۋ ئارا.

بىرىنىڭ غەرىزى ئۆز مۇددىئاسىغا يەتمەك، يەنە بىرىنىڭ مەقسىتى ئامال قىلىپ ئىنئامغا ئېرىشمەك. ئەگەر ئۇلار سەندىن قانائەتلەنگۈدەك مۇئامىلىگە ئېرىشەلمىسە، بىرى دۈشمەن بولىدۇ، بىرى ماختاشنىڭ ئورنىغا ھەجۋىي قىلىدۇ.

تەنبىھ:

شۇم خەۋەرنى راست بولسىمۇ، دوستۇڭغا يەتكۈزمە؛ بىراۋنىڭ ئەيىبىنى كۆرسەڭ، يۈزىگە سالما. شۇنداق راست خەۋەرنى دۈشمەننىڭ يەتكۈزۈشىگە قويۇپ بەر، ئۆزۈڭ سەۋر قىل. ئەيىب ماجىراسىنى ھەم دۈشمىنى سورىسۇن. نەزم:

نې سۆزدىنكى، يەتكەي بىراۋغا غۇبار،
نې لازىمكى، سەن قىلغاسەن ئاشكار.
قويا بەركى، قىلسۇن ئايان دۈشمەنى،
كى، باردۇر ئەداۋەت ئەدۇۋنىڭ فەنى.

بىراۋغا كۆڭۈلسىزلىك يەتكۈزىدىغان سۆزنى ئاشكارا قىلىشنىڭ ساڭا لازىمى يوق. كارىڭ بولمىغاي، ئۇنى دۈشمىنى بىلدۈرسۇن، ئاداۋەت قىلماقلىق دۈشمەننىڭ ھۈنىرىدۇر.

تەنبىھ:

ئەقىللىق ئادەم يالغان سۆزلىمەس، ئەمما يارچە راست گەپنى ئېيتىۋېرىش ھەم دۇرۇس ئەمەس. ئالايلۇق، بىراۋنىڭ كۆزى ئەلەس - ئالغاي يارالغان بولسا، بۇ تەقدىرى قىسمەتتىندۇر. بۇنىڭغا ئۇ ئەيىبلىك ئەمەس. كۆزىنىڭ ئالغايلىقى راست، ئەمما، بۇنى شۇ كىشىنىڭ يۈزىگە سالساڭ، ساڭا نېمە پايدا!؟ شۇنداق

ئېيىبلىرى تۇپەيلى بىراۋنى ناھەق خىجالەتكە قويماق ئەمەلىيەتتە ئۆزىنىڭ نادانلىقىنى ئىزھار قىلغانلىق ۋە ساددا بىر كۆڭۈلنى ئاغرىتقانلىقتۇر. دېمەك، كىشىنى خاپا قىلىدىغان بۇنداق راست سۆزدىن، زۆرۈرىيەت يۈزىسىدىن ئۆز ئورنىدا ئېيتىلغان يالغان سۆز ياخشىدۇر. نەزم:

يالغان ئۇلسا مۇلايىمەتئامىز،
ۋەھشەتئەنگىز چىندىن ئاڭلا ئەزىز.

كىشىگە تەسەللى بېرەلەيدىغان يالغان سۆز، كۆڭۈلسىزلىك پەيدا قىلىدىغان راست سۆزدىن ياخشىدۇر.

تەنبىھ:

بەزى شائىرلار ناچار شېئىرلىرىنى گويا پەرزەنتلىرى كەبى ياخشى كۆرگەندەك، ئادەم بالىسى ئۆزىنىڭ نۇقسانلىرىنى ئارتۇقچىلىق دەپ بىلىدۇ. قىلىقسىز پەرزەنتىمۇ ئەدەپلىك بىلىنىدۇ. بۇلار ئىنسان تەبىئىتىگە خاس خىسلەتتۇر. ئىككىلىسى يەنى شېئىر ۋە پەرزەنت ئادەمنىڭ ئۆزى تەرىپىدىن يارىتىلغاچقا، ياخشى ـ يامان بولۇشىدىن قەتئىينەزەر، ئۆز نەزىرىدە چىرايلىق. ئاقىل ئادەم بۇ خىسلەتنى ئادەت قىلمىغاي، ياماننى ياخشى دېمىگەي ۋە ياخشىنى يامان دەپ بىلمىگەي. نەزم:

يامان ـ ياخشىنى تەڭرىدىن ئاڭلاغىل،
ياماننى يامان، ياخشىنى ياخشى بىل.
ياماننى ئەگەر ياخشى قىلساڭ گۇمان،
ئېرۇر ياخشىنى ھەم دېگەندەك يامان.

ياماننى، ياخشىنى ھەم تەڭرىدىن دەپ بىل، ياماننى يامان، ياخشىنى ياخشى دەپ بىل. ياماننى ئەگەر ياخشى دەپ ئويلايدىكەنسەن، بۇ ھەم ياخشىنى يامان دېگەنگە باراۋەردۇر.

تەنبىھ:

قانائەت ــ موھتاجسىزلىقنىڭ سەرمايىسى، ئىززەت ۋە شەرەپنىڭ تەنتەنىسىدۇر. قانائەتلىك كەمبەغەل شاھ ۋە گادايغا ئېھتىياجى چۈشمەيدىغان بايدۇر.

تاما خارلىققا سەۋەب؛ تاماگەر باي ـ خار ۋە بىچارە. كىمكى تاما بىلەن بىرەر نەرسىگە ئېرىشىش مۇمكىنچىلىكى بار تۇرۇقلۇق شۇ نەرسىنى ئالمىسا، مانا بۇ تاماسىزلىق ھېسابلىنىدۇ ھەم بۇنداق پەزىلەت ھەرقانداق ساخاۋەتتىن قېلىشمايدۇ. ئەھلى سېخىيلار ئالىيجانابلاردۇر؛ تاما ئەھلى بولسا، ناكەس ـ پەسكەشلەردۇر. نەزم:

خارلىقلار باشى تەمەئ بىلگىل،
دائىما «ئەززە مەن قەنەئ» بىلگىل.

شۇنى بىلگىنكى، خارلىقلارنىڭ باشلىنىشى تامادىندۇر، ھەمىشە «قانائەت قىلغان ئەزىزدۇر.»

تەنبىھ:

قولىدا بار چاغدا ئاۋامغا كۆپرەك ئىلتىپات كۆرسەتكەن ئادەم يوقسۇزلۇقتا خىجالەتكە قالمايدۇ، ئەلنىڭ تاپا ـ تەنىسى ۋە تىل ـ ئاھانىتىگە ئۇچرىمايدۇ. نەزم:

چۈ دەفئ خىجالەت ئىرۇر كامچە،
نەدامەت يوقكى ئەلدىن ئىنئامچە.

ئىلتىپات ۋە سېخىيلىق خىجالەتنى يوق قىلىپ، كىشىنى ئارزۇ - ئارمانىغا يەتكۈزىدۇ؛ پۇشايمان قىلماق تۇگۇل، بەلكى ئەلنىڭ مۇكاپات - ئىنئامىغا ئېرىشتۇرىدۇ.

تەنبىھ:

تېز قولغا كىرگەن بايلىق ئۇزاققا بارمايدۇ؛ ماختىغان بىلەن ھېچ نەرسىنىڭ باھاسى ئارتمايدۇ. بىر خۇمداندىن مىڭچە ساپال ئىدىش چىقىدۇ، ئەمما قىممىتى بىر تەڭگىدىن ئارتۇق بولمايدۇ؛ كۇندە يۈزى سۇنۇپ كەتسىمۇ، بىرى ۋاي دېمەيدۇ.

چىنە - ئىدىشنىڭ قىممىتى ئۇنى ياساش جەريانىدىكى جاپاسىغا يارىشا بولىدۇ؛ ياساشتا ھەم قىممىتىگە يارىشا ئەھمىيەت بېرىلىدۇ. دېمەك، قىممىتى ئازنىڭ ھۆرمىتى ئاز.

نەزم:

قايۇ مەتائكىم ئاز ۋاقىئ ئولسە قىيمەت ئاڭا،
ئېرۇر مۇۋافىق ئانىڭ قىيمەتىچە ھۇرمەت ئاڭا.

قايسى نەرسە ئاز بولسا، شۇنىڭ قىممىتى يۇقىرى بولىدۇ؛ ئۇنىڭ قىممىتىگە يارىشا ھۆرمىتىمۇ ئارتىدۇ.

تەنبىھ:

سەۋر بىلەن كۆپ مۇشكۇل ئىش ئاسانلىشىدۇ. ئىشتا ئالدىرىغان كۆپ تېيىلىدۇ، كۆپ تېيىلغان كۆپ يىقىلىدۇ.

ئىشتا ئالدىرىماق ياش بالىلارنىڭ ئىشى؛ سەۋر بىلەن ئىش قىلماق تەجرىبىلىك چوڭلارنىڭ ئىشىدۇر. نەزم:

ھەر كىمسەكى ئەيلەمەس ئاشۇقماقنى خەيال،
يەفراغىنى ئىپەك قىلۇر، چەچەك بەرگىنى بال.

كىمكى ئالدىراقسانلىق قىلمىسا يەنى ئېغىر - بېسىق بولسا، ياپراقنى يىپەك قىلىدۇ، چېچەك بەرگىدىن ھەسەل ئالىدۇ.

تەنبىھ:

بەزى رەزىل ۋە چاكىنا ئادەملەر باركى، ئۇلار دائىم ئەخمىقانە ھەزىل - چاقچاقلارنى قىلىشىدۇ؛ بىراۋنى كۈلدۈرمەك ئۈچۈن تاپان قىچىقلايدۇ. گويا نومۇسسىز ئايال كۆرگەن - تۇتقانلىرىنى ھەممىگە كۆز - كۆز قىلغىنىدەك، بەزى ئەخلاقسىز ھەزىلكەشلەر قىزىقچىلىق قىلدىم دەپ بىراۋنى بىرىگە ئوخشىتىدۇ ياكى دورايدۇ.

شۇنى بىلگىنكى، ئادەمنىڭ شەخسىيىتىگە تەگكۈزۈپ ھەزىل قىلماق ئەدەپسىزلىكتۇر؛ بۇنداق ھەزىل كىشىنى نومۇسقا قالدۇرىدۇ.كۆڭۈل خۇشاللىقى، شادلىق ۋە خۇرسەنلىك ئۈچۈن قىلىنغان ھەزىل - چاقچاق كىشىگە ھۇزۇر ئاتا قىلىدۇ. شۇڭا ھەزىل - چاقچاق سىلىق بولۇشى، ئۇنىڭغا قوپال سۆزلەر ئارىلىشىپ قالماسلىقى كېرەك. شۇندىلا ھېچ كىشى خىجالەت بولمايدۇ، ئازارمۇ يېمەيدۇ. جايىدا قىلىنغان چاقچاق خۇش چاقچاقتۇر؛ ئېشىپ كەتكىنى جاق - جاق (بىمەززە) دۇر. نەزم:

تېنەت خۇش ئېرۇر بولسا دەقايىقىدىن ئاڭا زىيب،
چۇن بولدى سەفاھەت نېتەر ئول سۆزنى كىشى دىيب (دەپ.)

ھەزىل ئەگەر ئۆتكۈر ھەم نازۇك پىكىر بىلەن بېزەلگەن بولسا، كۆڭۈلنى خۇش قىلىدۇ؛ قوپال، بىمەنىلىككە يەتكەن بولسا، ئۇنداق سۆزنى ئادەم ئاغزىغا ئېلىپ نېمە قىلىدۇ؟

تەنبىھ:

مەي ئىچىش — ھەق ھۆكمى بىلەن مەنئىي قىلىنغان، ھەر ـ ھالدا ئۇنى تەرك قىلغان ياخشى. بولۇپمۇ ئاشكارا ۋە كۆپ ئىچىش ناچار ئادەتتۇر؛ شەرتى مەخپىي ۋە ئاز ئىچمەكتۇر. ئاز ئىچمەك ھېكمەت جۈملىسىدىندۇر؛ مەخپىي ئىچمەك ئەقىللىق كىشىلەرنىڭ خىسلىتىدۇر. مەي ئاز يەنى نورمال ئىچىلسە، ساغلام كىشىلەرگە جۇشقۇنلۇق ئاتا قىلىدۇ؛ كۆپ يەنى نورمىدىن زىيادە ئىچىلسە، سالامەتلىكنى بۇزىدۇ.

مەي «ئۇممۇل ـ خەبائىس» (ناچار ئىشلارنىڭ ئانىسى) دۇر؛ كۆپلىگەن ناچار ئىشلار مەي تۈپەيلى سادىردۇر. كۆپ ئىچكۈچى مەي ئالدىدا مەغلۇپ، ئەمما شۇ ناچار ئىشلارنى مەي كەلتۈرۈپ چىقارسىمۇ، مەيخۇمارلار ئۈچۈن مەي يەنىلا مەھبۇب.

بۇ ئادەملەر مەست بولغىچە ئىچمەكتىن نېمە پايدا تاپار؟ ئادەملىكنى يوقىتىدىغان بۇنداق زەھەرنى قەدەھ ـ قەدەھ ئىچمەكتىن قانداق مەنپەئەتكە ئېرىشەر؟ بۇلارنىڭ مەستلىكتە توۋلاشقان قىي ـ چۇۋلىرى گويا غالجىر ئىتنىڭ قاۋاشلىرىنى ئەسلىتىدۇ. مەستلەر ئارىسىدىكى ھوشيار ھوشيارلار ئارىسىدىكى مەست بىلەن باراۋەردۇر. كىشىلەرگە كۆرسىتىپ ئاشكارا ئىبادەت

قىلىش مەنئىي قىلىنغان يەردە، ئاشكارا گۇناھ قىلىش تېخىمۇ يامان، ئەلۋەتتە. نەزم:

كىمگەكىم ھەق روزى ئەيلەپدۇر تەرىيقى ئافىيەت،
ئاشكارا ئەيلەمەس نې تائەتۇ نې مەئسىيەت.

ھەق كىمگە سالامەتلىك تەرىقىنى نېسىپ قىلىدىكەن، ئۇ ئاشكارا تائەتنى ھەم، گۇناھنى ھەم قىلماسلىقى كېرەك.

تەنبىھ:

كۆپ سۆزلىگۈچى ۋە كۆپ يېگۈچى دوزاخنىڭ تۆرىگە ئالدىراپ كەتكۈچىدۇر. تولا گەپ قىلىدىغان ۋە يېمەككە قۇل بولغان ئادەم بىلىمنىڭ شاراپىتىدىن مەھرۇمدۇر. ھەسەتخور بىمار، بەلكى ھالاكەتلىك دەردكە گىرىپتار؛ پىتنە - پاساتچى ۋە مەي ساتقۇچى ھەم زىيان تارتقۇچى، ھەم زىيان سالغۇچىدۇر. ئىغۋاگەر ۋە غەيۋەتچى نىجاسەت يېگۈچى؛ نەشىكەش بەڭگى ئادەملىك نومۇسىنى يەرگە ئۇرغۇچىدۇر. تاماخورنىڭ ئۆمرى زايە ۋە كۈنلىرى غەم - ئەندىشىلىك. ئەركەك كىشى كۆپ ياسانسا، بۇۋۇمگە ئوخشاپ قالىدۇ؛ چۈنكى، بۇ سۈپەت يەنى ياسانچۇقلۇق ئاياللارنىڭ ئادىتىدۇر. نەزم:

ئەر كىشىگە زىيبۇ زىينەت — ھىكمەتۇ دانىشدۇرۇر،
ياخشى كىيمەك بىرلە خاتۇنلارغا ئارايىشدۇرۇر.

ئەر كىشى ئۈچۈن زىبۇ - زىننەت ئىلمۇ ھېكمەتتۇر، ياخشى كىيمەك خوتۇنلار ئۈچۈن زىبۇ - زىننەتتۇر.

تەنبىھ:

ياسىنىشقا ئامراق قېرى بالاغەتكە يەتمىگەن بالىغا ئوخشايدۇ. كىچىك ياشلىقلار چوڭلارنىڭ قىلىقىنى قىلسا، بۇ ئۇلاردا ئەقىل ھەم ئۇياتنىڭ يوقلۇقىغا دەلىلدۇر. قېرى كىشىنىڭ ئوسما بىلەن ساقال بويىشى گويا يىگىتلەرنىڭ ئۇنى گۇلاب بىلەن يۇغىنىغا ئوخشاشتۇر. يوقسۇلنىڭ ئىنئام قىلىش ئۇچۇن قەرز ئېلىشى قىزىقچىلىق قىلىش ئۇچۇن ساقال بويىغاندەك بىر ئىشتۇر. قەرز ئۆسۈمنىڭ ئارتىشى بولسا، ئۆز بويىنىنى ئۆزى باغلاپ زىندانغا يېتىلەپ بارغانغا باراۋەردۇر.

ئەر كىشى زىيادە ياسانچۇق بولسا، ئەقىل ئىگىلىرىنىڭ نەزىرىدىن چۈشۈپ قالىدۇ. رۇبائىي:

ئىيد ئاقشامى تىفل ئىلكىدە چەپۇ راست ھىنا،
يا شاھىدى شوخ ئىگنىگە خەززۇ دىبا.
شايىستە دۇرۇر قارى بەجۇز دەلقۇ ئاسا،
كۆرگۈزسە ساقالىغە كۇلەرلەر ئۇقەلا.

ھېيت ئاخشىمى ياش باللار قوللىرىغا خېنە يېقىشىدۇ ياكى گۈزەللەر ئۇچىسىغا مەيىن يىپەك لىباس كېيىشىدۇ؛ ئەمما، قېرى كىشى يېپىنچىسى ۋە ھاسىسىدىن بۆلەك ساقىلىغا ھەم زىيادە ئېتىبار قىلسا، ئەقىل ئىگىلىرىنىڭ مەسخىرىسىگە قالىدۇ.

تەنبىھ:

باينىڭ ئۇچىسىدىكى بۆز چاپان كەمبەغەل كىيگەن ئەتلەس،

كىمخاب توندىن ئېسىل كۆرۈنىدۇ. گۈزەل يىرتىق تون كىيسىمۇ، يەنىلا گۈزەل؛ گۈل ياپراقلىرى توزۇپ كەتسىمۇ، يەنىلا سۆيۈملۈك. زۇھەل يۇلتۇزى ئاسماننىڭ ئەڭ يۇقىرىسىدا تۇرغىنى بىلەن قۇياشقا تەڭلىشەلمەيدۇ؛ دىۋە جەننەتنىڭ لىباسلىرىنى كىيىۋالغىنى بىلەنمۇ پەرى بولالمايدۇ. كەمپىر ھەرقانچە ياسانغىنى بىلەن ئوردا گۈزەللىرىنىڭ ئورنىنى ئالالمايدۇ. سىرتلان ھېچقاچان خوتەن ئاھۇسى بولالمايدۇ. ئەخلاقسىز قېرى يۈز ـ قاشلىرىنى ئۇپا ـ ئەڭلىك، ئوسما ـ سۈرمىلەر بىلەن ھەرقانچە بويىۋالسىمۇ، قىزىل، كۆك بوياقلار بىلەن نەقىشلەنگەن مەئىشەتخانىنىڭ بۇزۇق راۋىقىغا ئوخشايدۇ. خوتۇنى بار تۇرۇپ، دېدىكى (ياكى خىزمەتكارى) بىلەن ئىشپەش تارتىشىدىغان غوجايىن خوتۇنىنىڭ ئىپپەتلىك ئېتىكىنى ئۆز قولى بىلەن بۇلغايدۇ. نەزم:

كىشىگە بولماسا ئۆز شەئنىگە شايىستە سىفات،
قىلماسۇن ئەيب ئۆزىدەكدىن داغى ئانداغ ھەرەكات.

ئەگەر ئادەمدە ئۆز شەنىگە لايىق سۈپەتلەر بولمىسا، ئۆزىگە ئوخشايدىغان يەنە بىرىنىڭ ھەرىكەتلىرىنى ئەيىبلىمىگەي.

تەنبىھ:

نادانغا گەپ قىلماق نادانلىقتۇر. نادان پاساتچىدۇر، شۇڭا قىلغان گەپلىرىنىڭ كۆپىنچىسى يالغاندۇر. نادانلارغا نەسىھەت قىلماقچى بولساڭ، ئاز گەپ قىل؛ ئەڭ ياخشىسى گەپ قىلما. نادانلارنىڭ قىلىدىغان ئىشى كىشىلەرنىڭ ئەيىبىنى ئاچماق؛ ئەمەلىيەتتە ئۆزىنى ھەم، ئۆزىدەكلەرنى ھەم رەسۋا قىلماق،

بەلكى ئۆزىنىڭ ھەم، ئۆزىدەكلەرنىڭ ھەم ئەيىبىنى ئاشكارا قىلماقتۇر. نەزم:

ئەل ئەيىبىنى ئايتۇرغا بىراۋكىم، ئۇزاتۇر تىل،
ئۆز ئەيىبىنى فاش ئەيلەگەلى تىل ئۇزاتۇر، بىل.

بىلگىنكى، بىراۋنىڭ ئەلنىڭ ئەيىبىنى ئېچىشقا تىل ئۇزارتقانلىقى، ئەمەلىيەتتە، ئۆزىنىڭ ئەيىبىنى ئېچىشقا تىل ئۇزارتقانلىقىدۇر.

تەنبىھ:

ئىلىم ئۆگىنىپ، ئۇنىڭغا ئەمەل قىلمىغان يەر ھەيدەپ ئۇرۇق سالمىغانغا ياكى ئۇرۇق سېلىپ، ھوسۇلىدىن بەھرە ئالمىغانغا ئوخشاشتۇر. نەزم:

ئىلىم ئوقۇپ قىلماغان ئەمەل مەقبۇل،
دانە ساچىپ كۆتەرمەدى مەھسۇل.

ئىلىم ئۆگىنىپ ئۇنىڭغا ئەمەل قىلمىغانلىق، ئۇرۇق چېچىپ ھوسۇل ئالالمىغانغا باراۋەردۇر.

تەنبىھ:

مەستىنىڭ سۆزىگە ھېكمەتكە مۇخالىپ جاۋاب بېرىش ئاقىلنىڭ ئىشى ئەمەس؛ ئەقلى بار ئادەم تەلۋە كىشىنىڭ ئىما ـ ئىشارەتلىرىگە ھەم ئەقىل تەلەپىدىن تاشقىرى بىرەر سۆز دېمەس. نەزم:

كىشىگە نېچە كەلسە مۇشكۈل ھال،
ھېكمەتۇ ئەقل ئاڭا ئېرۇر ھەللال.
كېسەك ئاتقانغا چەكەر يۇمرۇق،
تونى يىرتۇق دۇرۇر، ساقالى يۇلۇق.

كىشىگە ھەرقانچە مۇشكۈللۈك يۈزلەنسىمۇ، ئۇنى ھېكمەت ۋە ئەقىل بىلەن ھەل قىلماق كېرەك؛ كېسەك ئاتقانغا كىمكى مۇشت كۆتۈرسە، تونىنى يىرتىپ، ساقىلىنى يۇلماق كېرەك.

تەنبىھ:
كۆيۈمچان نەسىھەتچىنىڭ سۆزىنى ئاڭلىمىغانىنىڭ جازاسى پۇشايمان يېمەك ۋە ئۆزىنى ئۆزى ئەيىبلىمەكتۇر. نەزم:

خىرەدمەند پەندىنى كۆرگەن ئاچىغ،
سوڭىدا پۇشەيمانلىغى نې ئاسىغ.

ئاقىلنىڭ نەسىھەتىنى ئاچچىق دېگۈچىلەر كېيىن پۇشايمان يېسە — نېمە پايدىسى؟!

تەنبىھ:
ھۈنەرۋەنىنىڭ ئالدىدا ھۈنەرسىزنىڭ قولى ھېچ ئىشقا يارىمايدۇ، لېكىن ئۈستىنىڭ ھەربىر ئىشىغا ئەيىب قويىدۇ. ئۈۋۈچى قۇشقا دوغداق (دوغداق قۇش) نىڭ كۈچى يەتمىسە، مايىقى بىلەن ئۇنى بولغايدۇ. نەزم:

بەسا ئاجىزكى خەسم ئاستىغا ياتمىش،
ئاغىز سۆيىن ئانىڭ يۈزىغە ئاتمىش.

ئاجىز ئەگەر دۈشمىنىدىن يېڭىلسە، ئۇنىڭ يۈزىگە تۈكۈرىدۇ.

تەنبىھ:

بىلىقچىنىڭ بىلىققا قارماق تاشلىشى نەپس مۇددىئاسى ئۈچۈن؛ بىلىقنىڭ قارماققا ئىلىنمىقى ھەم قورساق بالاسى ئۈچۈندۇر. نەزم:

بولدى سەييادغە ـ يۇ سەيدغە نەفس ئارزۇسى قەيد،
يوقسە نە ئول ئىدى سەيياد، نە بۇ ئېردى ئاڭا سەيد.

ئوۋچىغا ھەم، ئوۋغا ھەم نەپسى بالاسى تۇزاق بولدى، نەپسى بالاسى بولمىسا، ئوۋچى تۇزاق قۇرمىغان، ئوۋمۇ تۇزاققا چۈشمىگەن بولارىدى. (يۇقىرىقى تەنبىھلەر « ب » نۇسخىدىن تولۇقلاندى)

تەنبىھ:

ئاز دېمەك ھېكمەتكە بائىس؛ ئاز يېمەك سالامەتلىككە بائىس. ئاغزىغا كەلگەننى دېمەك ناداننىڭ ئىشى؛ ئالدىغا كەلگەننى يېمەك ھايۋاننىڭ ئىشى. نەزم:

كۆپ دېمەك بىرلە بولغايۇ نادان،
كۆپ يېمەك بىرلە بولغايۇ ھەيۋان.

كۆپ سۆزلىمەك نادانىنىڭ ئىشى؛ كۆپ يېمەك ھايۋانىنىڭ ئىشى.

تەنبىھ:

كۈچلۈك دۈشمەننىڭ مەغلۇپ بولسا، شادلانما؛ ھەر ۋاقىت ئۇنىڭ ئىشلىرىدىن غاپىل بولما. دۈشمەننى جازالاشتا سەۋرلىك، مۇئامىلىدە ئېھتىياتچان بولماق ۋاجىپتۇر. نەزم:

دۈشمەن رەجا ـ ۋۇ خەۋفى دېسەڭكىم، فەن ئۇلماغاي،
ئانداغ تىرىلكى، كىمسە ساڭا دۈشمەن ئۇلماغاي.

دۈشمەنىنىڭ شۇم نىيىتىدىن خەۋپ يېتىپ قالمىسۇن دېسەڭ، شۇنداق ھەرىكەت قىلكى، ھېچكىم ساڭا دۈشمەن بولمىسۇن.

تەنبىھ:

ئالىم كىشى بىرەر نادانىنى يېنىغا تارتىپ، مۇلازىم قىلىش خىيالىدا بولىدىكەن، بۇ شۇ ئالىم ئۈچۈن ھاقارەتتۇر. ئالىم ئالدى بىلەن ئۆز ئىلمىنىڭ دەرىجىسى ۋە قەدىر ـ قىممىتىنى ئاسرىشى، گۆھەرنى سىناپ باقماق ئۈچۈن تاشقا ئۇرماسلىقى لازىم. نەزم:

خارەغە ھەر كىشىكىم، دۇررى سەمىنىنى ئۆرغاي،
خىرەد ئائىلاركى، قايۇ بىرى بىرىنى سىندۇرغاي.

كىمكى گۆھەرنى تاشقا ئۇرىدىكەن، قايسىسىنىڭ قايسىسىنى سۇندۇرىدىغانلىقىنى ئەقىل ئىگىلىرى ئوبدان بىلىدۇ.

تەنبىھ:

گۆھەر پاتقاقتا چۈشۈپ كەتكىنى بىلەن باھاسى ئۆزگەرمەيدۇ، قىممىتى كېمەيمەيدۇ؛ ئېشەكمۇنچاقنى تاجغا تىككەن بىلەنمۇ گۆھەرنىڭ ئورنىنى باسالمايدۇ ھەمدە ھېچكىم ئۇنىڭ كەم باھالىقىنى ئۇنتۇپ قالمايدۇ. نەزم:

زىۋەر بىلە شەكلى خوب بولماس،
ھەر قىزكى، ئېرۇر يامان لىقالىغ.
ھەر نېچە قاراڭغۇ بولسە ھۇجرە،
شەمئ ئاندا بولۇر فۇزۇن زىيالىغ.

ھەر قىزكى، ئەسلىي سەت بولسا، بېزەك بىلەن چىرايلىق بولمايدۇ؛ ھۇجرا قانچىكى قاراڭغۇ بولسا، شامنىڭ يورۇقى شۇنچە نۇرلۇق بولىدۇ.

تەنبىھ:

قابىلىيەتلىك ئادەمنى تەربىيەلىمەسلىك ئەپسۇسلىنارلىقتۇر؛ قابىلىيەتسىز ئادەمنى تەربىيەلىمەك نادانلىقتۇر. ئالدىنقى-

سىنى تەربىيەڭنى ئاياپ نابۇت قىلما، كېيىنكىسىنى تەربىيەلەيمەن دەپ ۋاقتىڭنى زايە قىلما. نەزم:

قابىلغا تەربىيەت ئېرۇر ئول نەۋئىكىم، دۇررى،
تۇشسە نىجاسەت ئىچرە يۇغاي كىمسە ئانى پاك.
گەر ئىت ئۈزۈمگە كىشى مەي بىرلە بەرسە سۇۋ،
بۇ تەربىيەت ئىلە قىلا ئالغايمۇ ئانى تاك.

قابىلىيەتلىك كىشىگە قىلىنغان تەربىيەت گويا بىراۋنىڭ نىجاسەتكە چۈشۈپ كەتكەن گۆھەرنى يۇيۇپ تازىلىغىنىغا ئوخشايدۇ؛ بىراق، ئىتئۈزۈمنى مەي بىلەن سۇدا سۇغىرىپ، ھەرقانچە پەرۋىش قىلغان بىلەنمۇ، ئۇنى ھامان ئۈزۈمگە ئۆزگەرتكىلى بولمايدۇ.

تەنبىھ:

ھەزىل كۆپەيگەنسېرى ھۆرمەتسىزلىك ئارتىدۇ، ھەددىدىن ئاشقان ھەزىل ئاخىر كىشىنى جېدەلگە ئېلىپ بارىدۇ ۋە نومۇس - ھايا پەردىسىنى يىرتىدۇ؛ ئەدەپ ۋە ھۆرمەت ئەھلىنىڭ ئابرۇيىغا نۇقسان يەتكۈزىدۇ. شۇڭا قولۇڭدىن كەلگىنىچە تەزىم ۋە ئەدەپ بىناسىنى يىقىتما؛ ھايا ۋە ئەدەپ پەردىسىدىن تاشقىرى چىقما! نەزم:

ئىمانغا ئېرۇر نىشان ھەيا بىرلە ئەدەب،
ھۆرمەت بىلە تەئزىم سەئادەتغە سەبەب.
ھەيا - يۇ مۇئەددەب ئاڭاكىم، بولسە لەقەب،
مەقسۇدىغە كەچ يەتسە ئەجەب، ئاڭلا ئەجەب.

ھايا بىلەن ئەدەپ ئىماننىڭ نىشانىدۇر، ھۆرمەت بىلەن تەزىم سائادەتكە سەۋەبتۇر. ھايالىق ۋە ئەدەپلىك دەپ تونۇلغانلار مەقستىگە كەچرەك يەتسىمۇ، ئەجەبلىنىش بىھاجەتتۇر.

تەنبىھ:

پاسىق يەنى ئەخلاقسىز ئادەم ھەممە مىللەتتە نادان ھېسابلىنىدۇ؛ بولۇپمۇ دىلى پاك كىشىلەر ئارىسىدا تېخىمۇ شۇنداق. پاسىقنى ھەممە ساھەدە يامان كۆرىدۇ؛ بولۇپمۇ تەقۋادارلىقتا روھاني قىياپەتكە كىرىۋالغانلىرنى تېخىمۇ شۇنداق.

قايسى ئەلنىڭ ئارىسىغا كىرسەڭ ئۆزۈڭگە شۇ ئەلنىڭ يولىنى لازىم تۇت؛ ئۆزۈڭ ئەسلىدە قانداق بولساڭ، شۇ ھالىتىڭنى ساقلا. نەزم:

ھەياۋۇ ئەدەب بىرلە تۈزگىل مەئاش،
يەنە ئەيلە تەئزىمۇ ھۆرمەتنى فاش.
نە ئەل يەرى بولساڭ، ئالار رەڭگى بول،
نېچۈك بار ئېسەڭ، تۇتقىل ئول سارى يول.

ھايا ۋە ئەدەپ بىلەن ھايات كەچۈر، ھەر دائىم تەزىم ۋە ھۆرمەت كۆرسەت؛ قايسى ئەلنىڭ يېرىدە بولساڭ، شۇلارغا ماسلاش، ئەسلىدە قانداق بولساڭ، ئۆزۈڭنى شۇ ھالەتتە تۇت. (ئۇشبۇ تەنبىھ «ب» نۇسخىدىن تولۇقلاندى)

تەنبىھ:

سەۋەنلىك ۋە خاتاغا يول قويۇش ئادەمگە خاس خۇسۇسىيەتتۇر؛ ئەمما، سەۋەنلىك ۋە خاتاسىنى تۈزىتىپ، ساۋاقنى قوبۇل قىلغان سائادەت ئىگىسىدۇر. خاتالىقىنى ئېتىراپ قىلغان ئادەم قايتا خاتالىق سادىر قىلىشتىن ساقلىنالايدۇ. كىمكى خاتالىقىنى بويىنىغا ئالماي، بىھۇدە دەلىللەرنى كەلتۈرۈپ باھانا ئىزدەيدىكەن، گۇناھى تېخىمۇ ئارتىدۇ. كىمكى خاتا قىلغان تۇرۇقلۇق يەنە لاپ ئۇرۇپ ئۆزىنى قانچە ئاقلىماقچى بولىدىكەن، خاتالىقى شۇنچە روشەن ۋە راست بولۇپ كۆرۈنىدۇ. ناۋادا كىبىر كۆرسىتىپ جاڭجاللىشىدىكەن، خەلقئالەم ئارىسىدا سۆزسىز رەسۋالىشىدۇ. نەزم:

خەتاغە تەدارۇك تېدۇر بىخىلاف،
ئەيان ئەتتى ئۆز سەھۋىغە ئىئتىراف.
ۋە گەر قىلسە سەھۋىغە ئىجرا دەلىل،
كى، ياخشىدۇر ئەيلەر ئىكى ئانچە بىل.

خاتانى تۈزىتىشنىڭ چارىسى — ئۆز سەۋەنلىكىنى ئېتىراپ قىلىشتۇر؛ ئەگەر خاتالىقىنى تونۇماي سەۋەب كۆرسىتىۋەرسە، توغرا بولسىمۇ، خاتالىقىنى ئىككى ھەسسە ئاشۇرۇۋېتىدۇ.

تەنبىھ:

ھەرقانداق بىر دۆلەتمەن تىرىكلىكىدە خەير - ئېھسان يولىنى تۇتمىغان ۋە كىشىلەرنى خۇرسەن قىلمىغانىكەن، ئۆلگەندىن كېيىن ئۇنى ھېچكىم دۇئالىرىدا ياد ئەتمەيدۇ. ئېھسان — تىرىكلىكتە ياخشى نام قالدۇرماق ۋە ئۆلگەندىن

كېيىن دوزاخ ئوتىدىن نىجات تاپماقنىڭ يولىدۇر. نەزم:

كىشىدە بارچە ئەخلاقى ھەمىدە،
چۇ جەمئ ئولدى قويارلار ئاتىن ئىھسان.
بىرى ئاندىن سەخا، بىرى مۇرۇۋۋەت،
بۇ كېرەككىم، يوقتۇر ئىھسان، يوقتۇر ئىنسان.

كىشىدە، ئەگەر بارچە گۈزەل پەزىلەتلەر جەم بولىدىكەن، ئىسمى ئېھسان دەپ ئاتىلىدۇ؛ بۇلاردىن: بىرى سېخىيلىق، بىرى مۇرۇۋۋەتتۇر، بۇ پەزىلەتلەر بولمىغان ئادەم ئىنسان ھېسابلانمايدۇ.

تەنبىھ:

بېخىل بۈگۈن تاپقىنىنى يېمەي - ئىچمەي يىغىدۇ، تاڭلا قەبرىسى بۈگۈنكى روزغارىدەك قاراڭغۇ بولىدۇ.

ئىبادەت ۋە تەقۋادارلىق ھەرقاچان كۆڭۈلگە ماقۇل، يىگىتلىكتە بولسا تېخىمۇ مەقبۇلدۇر. گۇناھ ۋە غاپىللىق ھەرچاغدا نامۇناسىپتۇر، ئەمما قېرىلىقتا تېخىمۇ شۇنداق. كۆڭلى يۇمشاق ۋە ھايالىق ئادەم ھەممە جايدا ئەزىزدۇر، كاتتىلار نەزىرىدە تېخىمۇ قەدىرلىك.

ياخشىلىق قىلدىڭ مۇكاپاتىنى كۆرىسەن؛ يامانلىق قىلدىڭ جازاسىنى تارتىسەن. كىمكى ياخشىلىق ئۇرۇقىنى تېرىدى مۇكاپاتى شۇنىڭ؛ كىمكى پىتنە - پاسات ئۇرۇقىنى تېرىدى جازاسى شۇنىڭ. نەزم:

ياخشىلىق تۇخمىنى ساچغىلىكىم، بۇ دۇر دېھقانغه سۆز،
كىم، قايۇ دانەئى ئىكتىڭ غەبرە تۇتكىم، ئانى كۆز.

دېھقانغا ئېيتىدىغان سۆز شۇكى: ياخشىلىق ئۇرۇقىنى چاچ، قانداق داننى تېرىغان بولساڭ، شۇنىڭ ھوسۇلىغا كۆز تۇت.

تەنبىھ:

يېتىملارغا ۋە قېرىلارغا رەھىم قىلماقنى غەنىيمەت بىل، قولۇڭدىن كەلگىنىچە ئۇلارغا ئېھسان قىل. لېكىن ياش يىگىتلەر كەمبەغەل بولسىمۇ، كەتمەن چاپالايدىغان، ئوتۇن توشۇماق بىلەن تىرىكچىلىك قىلالايدىغان بولسىلا، ئۇلارغا ئېھسان قىلماق خۇدا مېلىنى زايە قىلغانغا باراۋەردۇر.

تەنبىھ:

كىمخاب تونغا ئورىنىۋالغان پۇلپەرەس گويا نىجاسەت ئۇستىدىكى يالتىراق چىۋىنگە ئوخشايدۇ؛ پاك يۈزلۈك تەقۋادارنىڭ مەسچىتتە ئىبادەتكە ئولتۇرغان چاغدىكى قىياپىتى گويا قۇرئان ۋاراقلىرى ئارىسىدىكى گۈل ياپرىقىغا ئوخشايدۇ.
نەزم:

بىرى بەيتۇل ـ ھەرام ئىچرە فەرىشتە،
بىرى دەير ئىچرە شەيتان بارچە ئىشتە.
نە ھاجەت شەرھ قىلماغلىق تەفاۋۇت،
كى، بەيتۇللاھدىندۇر فەرقى سابۇت.

بىرىنىڭ كەبىدىكى ئىشلىرى پەرىشتە سۈپەت، بىرىنىڭ بۇتخانىدىكى بارچە ئىشى شەيتان سۈپەت. كەبە بىلەن بۇتخانىنىڭ پەرقىنى بىلگەن كىشىگە، بۇلارنى شەرھلەپ ئولتۇرۇشنىڭ ھاجىتى يوق پەقەت.

تەنبىھ:

بىلمىگەننى سوراپ ئۆگەنگەن ئالىم ۋە نومۇس قىلىپ سورىمىغان ئۆزىگە زالىم. ئاز ـ ئاز ئۆگىنىپ ئالىم بولۇر؛ قەترە ـ قەترە يىغىلىپ دەريا بولۇر. ئۆگىنىشتىن قاچقان ناكەس؛ ئۆگەنمەسلىك كويىدا يۈزىگە باھانە ئىشىكىنى ئاچقان كارغا كەلمەس. جاپا چېكىپ ئىلىم ئۆگەنگەن دانىشمەن؛ ئۆگەنمىگەن بولغۇسى ئاخىر گال كەتمەن. نەزم:

ئىلىمدىن ئاري ئۇلۇسنىڭ جاھىلى خۇد كامەسى،
ئۆرگەنۇرگە جىددۇ جەھد ئەتكەن جەھان ئەللامەسى.

ئىلىمدىن چەتنىگەن كىشى ئەل ئارىسىدىكى ئەڭ جاھىل ۋە ئەڭ شەخسىيەتچى كىشىدۇر؛ ئۆگىنىشكە پۈتۈن ۋۇجۇدى بىلەن كىرىشكەن كىشى جاھان ئەللامىسىدۇر.

تەنبىھ:

كەمبەغەلنىڭ بالىسى ئىلمى ــ دانالىقى بىلەن كاتتىلارغا سىرداش (مۇشاۋۇر)؛ باينىڭ بالىسى ناكەسلىكى بىلەن يارىماسلارغا دەمسازدۇر. ئۇ ئىلمى، دانالىقى يۈزىدىن شاھلارنى ئۆزىگە ھاجەتمەن قىلىدۇ؛ بۇ جاھىللىقى، بويۇنتاۋلىقى تۈپەيلىدىن خەلق ئالدىدا ئابرۇيسىزدۇر. نەزم:

بەسا يىگانەئى مۇقلىسكى مۇلك سۇلتانى،
ئۇلۇم مەسئەلەسىدە ئاڭا مۇھتاج ئېرۇر.
بەسا جەھالەتۇ بىباكلىكىدىن غەنىينى-
كى، سۇلتان ئۆز مۇلكىدىن ئىخراج قىلۇر.

ئۆزى كەمبەغەل، ئەمما ئىلىم - ھېكمەتتە يېگانە ئالىملار باركى، پادىشاھلار ئىلىمگە ئائىت مەسىلىلەردە، كۆپىنچە ئۇلارغا موھتاج بولىدۇ؛ يەنە نۇرغۇن بايلار باركى، ئۇلارنى جاھىللىقى ۋە بويۇنتاۋلىقى تۈپەيلى سۇلتان ئۆز مەملىكىتىدىن قوغلاپ چىقىرىۋېتىدۇ.

تەنبىھ :

تىنچ ۋە خاتىرجەم ئولتۇرۇپ ئىچكەن قۇرۇق ئۇماچ بىراۋنىڭ مىننىتى ۋە تاپا - تەنىسى ئاستىدا يېگەن ھالۋىدىن ياخشىراق. ئەسكى چاپان بىلەن تۇپراق ئۈستىدە خاتىرجەم ئولتۇرماق كىمخاب تون كىيىپ بىراۋنىڭ ئالدىدا قورۇنۇپ ئولتۇرماقتىن ياخشىراق. نەزم:

گەدالىغ بورياسى ئۆزرە مەسكىن،
كى، خاتىر فارىغ ئولغاي ھەر تەرەفدىن.
كۆپ ئارتۇقكىم بولۇپ ئۆزۈڭگە مەئمۇر،
خەزۇ دىبادا يەر تۇتساڭ تەرەبدىن.

ئۆزىدەك بىرىگە قارام بولۇپ شادلىق ئىچىدە كىمخاب - ئەتلەس ئۈستىدە ئولتۇرغاندىن، بارلىق تاپا - تەنىلەردىن

خالىي، خاتىرجەم ھالدا كەمبەغەللىك بورىسى ئۈستىدە ئولتۇرغان كۆپ ياخشىدۇر. (كېيىنكى ئىككى مىسرا «ب» نۇسخىدىن تولۇقلاندى)

تەنبىھ:

كىشى ھەرقانداق بىر قوۋمنىڭ يولىنى تۇتسا ياكى ئەگەشسە، شۇ قوۋم يەتكەن يەرگە يېتىدۇ؛ ئەگەر بۇ سۆز ساڭا غەلىتە بىلىنسە، «ئەسھابۇل ـ كەھف» نىڭ ئىتىنىڭ ئەھۋالىنى ئەسلەپ باق. نەزم:

نەبىي ئوغلى تەمۇغنى قىلدى مەسكەن،
تەمۇغ ئەھلى گۇرۇھى چۇن ئېرەشتى.
ۋە لېكىن جەننەت ئەھلى پەيرەۋى ئىت،
يەتىشتى قايداكىم ئول ھەم يەتىشتى.

دوزاخ ئەھلىگە يەنى يامان ئادەملەرگە ئەگەشكەنلىكى ئۈچۈن، پەيغەمبەرنىڭ ئوغلى دوزاخنى ماكان قىلدى؛ لېكىن جەننەت ئەھلىگە ئەگەشكەن ئىت جەننەت ئەھلى يېتىشكەن يەرگە يېتىشتى.

تەنبىھ:

ئادەم ئىككىلا دۇنيادا شەرەپ ئىگىسىدۇر. ئىت ئەسلىدىلا نىجىس مەخلۇقتۇر. ئەمما، ھەقنى تونۇمايدىغان، بىۋاپا ئادەم ياخشىلىقنى ئۇنتۇمايدىغان، ۋاپادار ئىتتىن پەستۇر. ۋاپادار قوتۇر ئىت ۋاپاسىز، ھەقنى تونۇمايدىغان بىر يىگىتتىن ياخشىراقتۇر. نەزم:

بىۋەفا، ھەق ناشۇناس ئەلدىن يىراغلىق ئىستەكىم،
كەلمەگەي ھەرگىز ئۇلاردىن غەيرى بىدادۇ جەفا.
ئىتغە ئىتلىق ئىستەمەك جانۇ كۆڭۈل بىرلە بولۇر،
ھەقشۇناس ئولسە، ئول ئىتكىم ئاندا ئايىنۇ ۋەفا.

بىۋاپا، ھەقنى تونۇمايدىغان ئادەملەردىن يىراق تۇر، چۈنكى ئۇلاردىن جەبىر ـ جاپادىن باشقا ھېچنېمە كەلمەيدۇ؛ ئەگەر ياخشىلىقنى بىلسە ۋە ۋاپادار بولسىلا، ئىتقا جانۇ كۆڭۈل بىلەن باغلىنىش مۇمكىن.

تەنبىھ:

ئاچ كۆز ئادەمنىڭ قولىدىن يېيىش ـ ئىچىشتىن ئۆزگە ھېچ ئىش كەلمەيدۇ؛ نەپسانىيەتچى ئادەمدىن كىشىگە قۇرۇق گەپتىن ئۆزگە نەپ يەتمەيدۇ. ئۇ بىرى يېگەن ـ ئىچكەنلىرى بىلەن، بۇ بىرى ئازغىنە پۇل ـ ماللىرى بىلەن ماختىنىپ ئۆزىنى خۇش قىلىپ يۈرۈشىدۇ. نەزم:

ئول بىرى تەئامدىن، بۇ بىرى تەئرىفى نەفسى كەلامىدىن،
ئول تۇئمە نەۋالە سۆزىن ئايتىپ ئانچەكى خالىي ئەيلەپ ئۆزىن.

بۇ ئۆز ئەۋسافىغە مۇئەررىف ئەۋلا،
ئەيلەبان بەزم ئەنجۇمەننى تولا.

ئۇ بىرى يېگەن ـ ئىچكەنلىرى بىلەن، بۇ بىرى ئازغىنە پۇل ـ ماللىرى بىلەن ماختىنىپ، قۇرۇق گەپ سېتىپ ئۆزىنى خۇش قىلىدۇ؛ ئۇلار ئۆز قىلىقلىرىنى تەرىپلەپ، كۆككە كۆتۈرۈپ، بەزمە ۋە يىغىلىشلارنى خۇشامەت سۆزلىرى بىلەن تولدۇرۇۋېتىدۇ.

تەنبىھ:

تەگرىنىڭ ئەلنىڭ ئەيىب - نۇقسانلىرىنى كۆرۈپ تۇرىدۇ، يېپىپ تۇرىدۇ؛ ئەمما جازالاشقا قادىردۇر— ئالدىرىمايدۇ. تەگرىنىڭ دۈشمەنلىرى بولسا، ئۇنى كۆرەلمەيدۇ ۋە بىلمەيدۇ؛ ئەمما، تۆھمەت بىلەن ئەيىب ئىزدەپ پاش قىلماققا ئالدىرايدۇ. نەزم:

تەگرى ئىشىن قىلماق ئېرۈر فەرزى ئەين،
كىم، كۆرۈبان ئەيلەمەمەك شورۇ شەين.
كۆرمەيىن ئۆلكىم، ئىشى بوھتان ئېرۈر،
بىلكى، بۇ خىسلەت بىلە شەيتان ئېرۈر.

تەگرىنىڭ ئىشىنى قىلماق تولىمۇ زۆرۈر، ئەمما كۆرگەنىنىلا داۋراڭ قىلىۋەرمەسلىك لازىم؛ كۆرمەي تۇرۇپ، ھەممە ئىشتا بوھتان قىلىدىغان ئادەم — بىلگىنكى، شۇ خىسلەتلىرى بىلەن شەيتاندۇر.

تەنبىھ:

ئەقىللىق ئادەم كىشىنىڭ خاتالىقىدىن ساۋاق ئالىدۇ ۋە شۇ خاتانى باشقىلار سېزىپ قېلىشتىن ياكى يۈزىگە سېلىشتىن ئىلگىرى توغرا يولنى تاللايدۇ. نەزم:

ئاقىل چۇ كۆرسە ئەلدە خەتا ئىجتىناب ئېتەر،
ئاندىن سەۋاب يول سارى مايىل قىلۇر ئۆزىن.
قويماس ئانىڭ خەتاسىغە ئەل ئەيلەپ ئىئتىراز،
ئايتۇرغە يۈزى ئوترۇسىدا سەھۋىنىڭ سۆزىن.

ئاقىل ئادەم باشقىلارنىڭ خاتا قىلىۋاتقانلىقىنى كۆرسە دەرھال ئۆزىنى تارتىدۇ، ئاندىن ئۆزىنى توغرا يول تەرەپكە مايىل قىلىدۇ؛ ھەتتا باشقىلارنىڭ ئۇنىڭ خاتاسىغا ئېتىراز بىلدۈرۈشىگە يول قويمايدۇ ۋە ئەيىبىنى يۈزىگە سېلىشقىمۇ ئورۇن قالدۇرمايدۇ.

ياشلىق كۈنلىرى زىكرىدە

يىگىتلىك — ئۆمۈر گۈلشىنىنىڭ باھارىدۇر ۋە ھايات كېچىسىنىڭ تېڭىدۇر. بۇ بىرىدىن شاد - خۇراملىق گۈللىرى ئېچىلىدۇ؛ ئۇ بىرىدىن زوق ۋە خۇرسەنلىك ئۆيلىرىنىڭ يورۇقلۇق ئىشىكى ئېچىلىدۇ. ئىنساننىڭ گۈزەللىكى شۇ ياشلىقتا، كۈچ - قۇدرىتى ھەم شۇ ياشلىقتا. سەزگۈ ئەزالار ۋە تومۇرلار شۇ ياشلىقتىن قۇۋۋەت تاپىدۇ؛ قول - پۇت ۋە بەدەننىڭ ساقلىقى ھەم شۇ ياشلىقتىن ئوزۇق ئالىدۇ. كۆڭۈلنىڭ ئىشق - ئارزۇلىرى شۇ ياشلىقتىن؛ شوخ - گۈزەللەرگە مەپتۇن بولماققا سەۋەب ھەم شۇ ياشلىقتىن. يىگىتلەرنىڭ ئۆز قامەتلىرىگە تەمەننا قويۇشىمۇ ئەنە شۇ نەۋقىرانلىقتىن؛ ئەكسىچە، قېرىلارنىڭ ياش تۆكۈپ، يىلىنىپ باشقىلارنىڭ ياردىمىگە موھتاج بولۇشى ھەم شۇ ياشلىقتىن مەھرۇم قالغانلىق تۈپەيلىدىن. كۆز ئۆيىنىڭ مەشئىلى يەنە شۇ ياشلىق بىلەن روشەن؛ يۈز بېغىنىڭ ئەنجۈمەنى ھەم شۇ ياشلىق بىلەن گۈلشەن. يىگىتلەرنىڭ گۈزەللەرگە قارام بولۇشىغا سەۋەب — ياشلىق؛ ئاشىقلارنىڭ ئىشق بالاسىدا جەبىر - جاپا چېكىشىگە سەۋەب ھەم ياشلىق. زەبەردەسلەرنىڭ خىيالىدىكى ئۆزگە

مەملىكەتلەرنى بېسىۋېلىش ئىشتىياقىمۇ شۇ ياشلىقتىن؛ ئاجىزلارنىڭ ئۆز يۇرتىنى تاشلاپ، مۇساپىرلىقنى ئىختىيار قىلىشىمۇ، شۇ ياشلىقتىن.

شوخ يىگىتلەر ئەنە شۇ ياشلىق تۇپەيلى مەيداندا ئات چاپتۇرىدۇ؛ بەلكى مەيداندا ئات چاپتۇرۇپ، كۈچ ـ قۇدرىتىنى نامايان قىلىشىدۇ. بىلمەك كېرەككىم، كىمكى مۇراد ـ مەقسىتىگە يەتمەكنى ئارزۇ قىلىدىكەن، ياشلىق ـ يىگىتلىك دەۋرىدىلا گۇناھىغا توۋا قىلىپ، نەپسىنى يىغىپ، روھىنى پاك تۇتۇپ ئىبادەت مەنزىلىنى ئىختىيار قىلغاي. ۋاھالەنكى، مەيخانا ئەھلىگە ئەيش ـ ئىشرەت ۋە مەيپەرەسلىك يىگىتلىكتە كۆڭۈللۈك بىلىنىدۇ؛ ئەمما مۇناجات ئەھلىگە تەقۋادارلىق ۋە ئىبادەت يىگىتلىكتە بىنەزىر. نەزم:

ئەھپەسىل، يىگىتلىكنى غەنىمەت تۇتۇڭىز،
ئۆزنى قەرىلىق مېھنەتىدىن قۇتقارىڭىز.
ئايىنى ئەداۋەتۇ ھەسەددىن ئۆتۇڭىز،
ھەر نەۋئ ئىلە ئۆزنى نەچە كۈن ئاۋۇتىڭىز.

دوستلار، ياشلىقنى غەنىيمەت بىلىڭلار، ئۆزۈڭلارنى قېرىلىق ئازابىدىن قۇتۇلدۇرۇڭلار؛ ئاداۋەت ۋە ھەسەت قىلىشتىن ساقلىنىڭلار، ئامال بار، نەچچە كۈن بولسىمۇ ئۆزۈڭلارنى خۇشال تۇتۇڭلار.

قېرىلىق زىكرىدە

قېرىلىق ــ ياشلىق شارابىغا خۇمارلىقتۇر ۋە يىگىتلىكتىكى

ساغلاملىقتىن جۇدا بولغانلىقىنىڭ ئالامىتىدۇر. قېرىلىق كۈنلىرى خۇشال يۈرگەن ئادەملەرنىڭ شادلىقىنى ناشاد قىلىدۇ؛ كىشىنىڭ قەددىنى مۈكچەيتىپ، ئۆمرى بىلەن ۋىدالاشتۇرىدۇ. كۆڭۈلدىكى ھەۋەس ۋە ئارزۇلارنىڭ شېخى سۇنىدۇ؛ بەلكى بارچە ھەرىكەت ۋە تەرەددۇتلاردىن كۆڭلى تىنىدۇ. يۇقىرى مەرتىۋىگە ئېرىشىش خىيالى بېشىدىن چىقىدۇ؛ ھەسرەت ۋە نادامەت يېشىنىڭ كەلكۈنى بەدەن قەسرىنىڭ دىۋارىنى يىقىتىدۇ. بۇھال يەنى قېرىلىق ــ نامۇرادلىق زىندانى؛ ئۈمىدسىزلىك خارابىسىدۇر.

قەدىنىڭ ئېگىلىمىكى تۇپراققا مەيل ئەتمەككە دەلىلدۇر؛ چانانلاردىن بىزار بولمىقى ئېيتقانلىرىمىزغا ئىسپاتتۇر. قوللارنىڭ تىترىشى ئۆمۈرنىڭ ئاخىرقى شارابىنى ئىچمەككە خۇمار بولغانلىق؛ كۆزىدىن ياشلارنىڭ ئېقىشى ھاياتقا ماتەم تۇتقانلىق سەۋەبىدىندۇر..

قېرىلىقتا ئەسلەشنىڭ ئورنىنى ئۇنتۇش ئىگىلەيدۇ؛ ئۆگەنمەكنى، بەلكى ئۆگەنگەننى ھەم ئۇنتۇيدۇ. بەدەندە سالامەتلىكتىن ئەسەر قالمايدۇ؛ كۆڭلىدە ئەقىل ـ ھۇشتىن خەۋەر بولمايدۇ. قېرىلارنىڭ پەرىشانلىقى يىگىتلەرگە ، ئىڭراشلىرى بالىلارغا ياقمايدۇ، ھەتتا مەسخىرە قىلىشىدۇ. قېرىلارنىڭ ھەر مويىدىن بىر كېسەل پەيدا بولسا، ۋۇجۇدىدىن مىڭ ئىللەت تۇغۇلۇپ تۇرىدۇ.

خوتۇن ـ بالىلىرى پەرۋىش قىلىشتىن ھالسىرايدۇ؛ خىزمەتچى ـ مۇلازىملار قاراشتىن زېرىكىدۇ. تۈرلۈك ـ تۈمەن ئىللەت بەدەن ئۆيىدە جەم بولىدۇ؛ كېسەللىنىڭ كۆپلۈكىدىن تىرىكلىك جېنىغا پاتىدۇ.

خىزمەتچى - مۇلازىملىرىغا سۆزىنىڭ ئۆتمەسلىكى تۇپەيلى تۇرمۇشى كۇنسايىن ناچار؛ قول ئاستىدىكىلەرنىڭ بىباشلىقىدىن تىرىكچىلىكى بىمەنە. ئاغزىدىن ئاققان شۆلگەيلىرى سۆزىنىڭ مەززىسىنى قاچۇرىدۇ؛ ئاغرىقىنىڭ ئېغىرلىقىدىن يېقىنلىرى ئاغزىغا سۇ تېمىتىدۇ. لەۋلىرى بىر - بىرىگە يېقىن كەلمەي، ئۆز هالىغا ئۆزى كۇلىدۇ؛ بېشى كۆكسىگە چۈشۈپ، قوۋزىدىن چىشلىرى تۆكۈلىدۇ. ساقلىق ۋە ساقىيىش ئۇمىدى كۆڭلىدىن يىراق؛ بۇنداق تىرىكلىكتىن ئۆلگەن يۈز قەتلە ياخشىراق.
رۇبائىي:

چۇن يىگىتلىك ئۇزادى، قەرىلىق يەتتى،
دەم ساۋۇدى، يەئنى قان قالمادى هەم ئىسسىغ.
ئاغزىغە هەيات شەربەتى بولدى ئاچچىغ،
ئۆلمەك خۇشراقكى، بۇ نەۋئ ئاچچىغۇ قاتتىغ.

يىگىتلىك ئۇزىدى، قېرىلىق يەتتى، دەم سوۋۇدى يەنى قان هەم ئىسسىق، هەم قالمىدى؛ هايات شەربىتى ئاغزىغا ئاچچىق تۇيۇلدى، بۇنداق هاياتتىن ئۆلۈم مىڭ ياخشى.

نەزم:

ئەفسۇسكى، ئۇمرى نەۋجەۋانلىغ كەتتى،
تەنغە قارىلىقدا ناتەۋانلىغ يەتتى.
كىم، يۈز يىل ئەگەر كامرانلىغ ئەتتى،
هېچ تاپمادى مەرگدىن ئامانلىغ كەتتى.

ئەپسۇسكى، يىگىتلىك ئۆمرى كەتتى، تەنگە قېرىلىقتا

زەئىپلىك يەتتى؛ ئەگەر كىشى يۈز يىل دەۋران سۈرسىمۇ، ئۆلۈمدىن ھېچبىر ئامانلىق تاپالمىدى.

تەنبىھ:

ھەرقانداق بىر يولۇچى ھامان ۋۇجۇد مەملىكىتىدىن يوقلۇق ئالىمىگە سەپەر قىلىدۇ. بۇ سەپەر مەخسۇس ساڭا ۋە ماڭىلا ئەمەس؛ قاچان سەپەر قىلىشنى شاھ ھەم، گاداي ھەم بىلمەس. ھەركىم يوقلۇق خىلۋەتخانىسىدىن ۋۇجۇد ئەنجۇمەنىگە يۈز كەلتۈردى، بۇ ئۆتكۈنچى ئارامگاھتا بىر نەپەس ئولتۇردى. ئەمما، يەنە قايتىپ ئەسلىي ۋەتەنگە كېتىدىغانلىقىنى، قەيەردىن كەلگەن بولسا، شۇ يەرگە سەپەر قىلىدىغانلىقىنى بىلىشى كېرەك. بەش كۈنلۈك بۇ پانىي ئالەمدە تىرىكلىكىگە خۇرسەن ۋە دۆلىتىدىن مەمنۇن بولمىقى لازىمدۇر. ئۆلۈمگە چارە يوقتۇر؛ ئۆلۈمدىن قۇتۇلدۇرغۇدەك ھەم ھېچبىر ياردەمچى يوقتۇر. شۇنداق ئىكەن، ئۇنىڭ تەييارلىقىدا بولماق زۆرۈردۇر ۋە سەپەر ھازىرلىقلىرىنى قىلماي چارە يوقتۇر. سەپەر ھازىرلىقىدا بولماق — ياخشى ئەمەل ۋە ياخشى خىسلەتتۇر(بۇ توغرىدا ئىككىنچى قىسىمدا تەپسىلىي توختالغان).

ئەمما، مۇساپىرغا يولنىڭ مۇشەققىتىنى ئاسانلاشتۇرۇش ۋە مەنزىلنىڭ يىراقلىقىنى يېقىنلاشتۇرۇش؛ مۇساپىرنى يامان ئاقىۋەتكە ۋە ئېغىر خەۋپ - خەتەرگە ئۇچراتماسلىق ئۈچۈن يولباشچى كېرەك. كامىل بىر يولباشچى، يېتۈك بىر ئۇستازنىڭ يېتەكلىشى بولماي تۇرۇپ، بۇ يولغا قەدەم باسماق مۇشكۈلدۇر. ئۆلۇغلار، ئەۋلىيالار ھەم رەھبەرسىز بۇ يولدا يۈرۈشنى جايىز كۆرمىگەندۇر، بەلكى ئەزىز يولۇچىلىرىنىمۇ بۇ يولغا رەھبەرسىز

يېقىن يولاتمىغاندۇر. ھەرھالدا بىر مۇساپىر كۆرمىگەن ـ بىلمىگەن يولغا قەدەم باسسا، ئاياغ يەتمەيدىغان ۋادىغا يۈگۈرسە، يولنى يىتتۈرۈپ قويۇش ۋە يولدىن ئېزىپ قېلىش ئېھتىمالى باردۇر. شۇڭا ئۇنداق ئازاب ـ ئوقۇبەتتىن ۋە ئۇ يولدا يۈز بېرىدىغان خەتەرلەردىن مۇساپىرنى پەقەت بىرەر يولباشچىلا راۋان ئۆتكۈزۈپ قويالايدۇ. دېمەك، مۇساپىر كامىل ئۇستازنىڭ يېتەكلىشى ئارقىلىقلا مەقسىتىگە يېتەلەيدۇ. ھەرقانداق بىر يولۇچى كامىل بىر يولباشچىنىڭ يېتەكلىشى بولمىغان ئەھۋالدا ھەق يولىغا قەدەم باسقان ۋە تەلەپ تۇلپارىنى ئىستەك ۋادىسىغا سۈرگەن ئەمەس. دېمەكچىمىزكى، ھېچبىر يولۇچى رەھبەرسىز بۇ يولغا قەدەم باسماسلىقى، ھەتتا قەدەم بېسىش خىيالىدىمۇ بولماسلىقى كېرەك. چۈنكى، بۇ يولدا رەھبەرسىز مەنزىلگە يەتكىلى بولمايدۇ. گاھىدا يۈزدىن بىر يولۇچىنىڭ ئاشكارا پىر ـ ئۇستازى بولمىسىمۇ، مەشھۇر پىر ـ ئۇستازلارنىڭ ياردىمى ياكى ۋاپات بولغان بىرەر كامىل ئۇستازنىڭ روھانىيىتى بىلەن بۇ يولغا قەدەم بېسىپ، مەقسىتىگە يەتكەنلىرىمۇ بولغان.

بىلمەك كېرەككى، بۇ يولنىڭ دۈشمىنى — نەپسى شەيتاندۇر؛ ھەرقايسىسى يەنى نەپس ۋە شەيتاننىڭ ئازدۇرۇشى ئىنتايىن قورقۇنچلۇق زور ئاپەتتۇر. تا بىرەر يولباشچى باشقۇرماي، بىرەر پىر ـ ئۇستازغا ئەگەشمەي بۇ يولغا كىرىش ۋە مەقسىتىگە يېتىش مۇمكىن ئەمەستۇر. ئۆزلۈكى بىلەن بۇ ۋادىغا يەتمەك ۋە مەنزىلگە قەدەم باسماق — مەغرۇرلۇققا گىرىپتار بولماق، نەپسكە بېرىلمەك، شەيتاننىڭ مەسخىرىسىگە قالماق ۋە رەنج ـ مۇشەققەت تارتماقتىن بىشارەتتۇر. كىمكى مەقسەتكە يەتمەكچى بولىدىكەن، چوقۇم بىرەر پىر ـ ئۇستاز

ۋاستە بولغاي؛ ئۇنداق بولمايدىكەن، مەقسەتكە يەتمەك مۇمكىن ئەمەس ۋە ياكى پىر - ئۇستازسىز يەتكەننى ھەم مەقسەتكە يەتتى دېگىلى بولماس.

مۇرىتنى مەقسەتكە يەتكۈزگۈچى — ھەقتۇر؛ يولۇچىنى پىر - ئۇستازنىڭ ۋاستىسى بىلەن ئارزۇسىغا يەتكۈزگۈچى ھەم ھەقتۇر. پىر - ئۇستاز بولسا، پەقەتلا ۋاستىدۇر.

ھېكايەت:

نەقىل قىلىنىشىچە، يولۇچىلارنىڭ يولباشچىسى، دانالارنىڭ سۇلتانى ۋە ھەقىقەت ئەھلىنىڭ ئىمامى شەيخ بايەزىد بىستامى قۇددىسە سىررىھۇ (ئاللا ئۇنىڭ سىرىنى مۇقەددەس قىلغاي) بىر تەرەپكە سەپەرگە چىققانىدى. بىر مۇرىت ئۇنىڭغا مۇلازىم ئىدى. ئۇلار سۇيى ئۇلۇغ بىر دەريانىڭ لېۋىگە كەلدى. شەيخ: «ئاللا» دەپ مۇرىتنى يېتىلەپ سۇغا قەدەم قويدى. ئۇلار سۇ ئۈستىدە گويا تاڭ سەھەردىكى مەيىن شامالدەك كېتىپ باراتتى. توساتتىن مۇرىتنىڭ كۆڭلىگە بىر خىيال كەچتىكى، «شەيخ بۇ يولدا مېنى باشقۇرۇپ ئاللا زىكرى بىلەن كېتىۋاتىدۇ، مەن ھەم ۋاستىنى ئۆچۈرۈپ، ۋەھدەت دەرياسىدا ئاللا زىكرى بىلەن قەدەم باساي.» مۇرىت ئۇشبۇ مۇددىئا بىلەن قەدەم قويدى - يۇ، سۇغا چۆكتى. شەيخ دەرھال ياردەم قولىنى ئۇزاتتى ۋە مۇرىتنى قولىدىن تۇتۇپ دەريا ساھىلىغا سۆرەپ، ئامان - ئېسەن قىرغاققا چىقاردى. بايەزىد دېدى:

— ئەي پەرزەنت، ئاۋۋال بايەزىدكە يەت، ئاندىن كېيىن تەڭرىگە يەتمەككە ھەۋەس قىل.

شەيخ بايەزىد مۇرىتقا بۇ قاتارلىق سىياسەت قىلىپ، يولباشچىلىق شەرتىنى بەجا كەلتۈردى.

يولباشچى ھەركىمگە پىر ـ ئۇستازدۇر، شاگىرتىنى مۇنداق ھالاكەت گىردابىدىن ئامان ـ ئېسەن قىرغاققا چىقارغۇسىدۇر.

يەنە بايەزىد دېدى:

— ئەي پەرزەنت، ئاۋۋال پىر ـ ئۇستازنىڭ خىزمىتىگە قەدەم قويغىن، مۇشۇنداق ھالاكەتلىك پەيتىمدە ياردەم قولىنى سۇنىدۇ.

بۇنى ھېكايە قىلىشتىن مەقسەت شۇكى، پىر ـ يولباشچىسىز بۇ يولغا قەدەم باسماسلىق كېرەك. نەزم:

كىمنىكى بۇ يول قەتئىغە سالدى تەقدىر،
پىر ئەمرىنى قىلماسا كېرەكدۇر تەغيىر.
ئانسىز قەدەم ئۇرسە، ئۇلكى مەكرۇ تەزۋىر،
مەلئۇن دېسە بىھراقكى، دېگەنلەر بىپىر.

تەقدىر كىمنى بۇ يولغا باشلايدىكەن، پىر ـ ئۇستازنىڭ ئەمرىگە خىلاپلىق قىلماسلىق كېرەك؛ يولباشچىسىز قەدەم بېسىشنى ھىيلە ـ مىكىر، يولباشچى بولمىسىمۇ بولىدۇ، دېگەنلەرنى مەلئۇن دېگەن تۇزۇك.

سەپەرنىڭ مەنپەئەتى زىكرىدە

تۇرغۇن يەر قايدا، ئايلىنىپ تۇرغۇچى پەلەك قايدا؟ جىسىم تۇرىدىغان تۇپراق قايدا، سەير قىلغۇچى يۇلتۇز قايدا؟

بىرى جىسىم تۇرغانلىقتىن كىشىلەرنىڭ ئايىغى ئاستىدا پايانداز بولدى؛ بۇ بىرى ھەرىكەتتە بولغىنى سەۋەبلىك يۈكسەكلەرنىڭ يۈكسىكى بولدى.

ئازاب ۋە مۇشەققەت تاۋازۇ ۋە ئەدەپنىڭ نىگىزىدۇر. سەپەر بولسا، رەنج ـ مۇشەققەتكە سەۋەبتۇر. سەپەر — ئېرىتكۈچى ۋە كۆيدۈرگۈچى چاناقتۇر. ئېرىش ۋە كۆيۈش — ئەر كىشىنىڭ ۋۇجۇد ئالتۇنىنى تاۋلاپ تازىلىغۇچىدۇر.

سەپەر — جۇدالىقتا قالغانلارنى ئارزۇسىغا يەتكۈزگۈچى ۋە مەھرۇملارنى مۇراد ئۆيىگە باشلاپ كىرگۈچىدۇر. سەپەر — خام ئادەملەرنى پىشۇرغۇچى ۋە تائاملارنى سىڭدۈرگۈچىدۇر. سەپەر كىشىلەرنى ئالەمنىڭ غارايىباتلىرىدىن ۋە ئاجايىباتلار دۇنياسىدىن خەۋەردار قىلىدۇ. سەپەر — يولۇچى يەنى سەپەر قىلغۇچىدا جاسارەت ۋە گۈزەل خۇلق ـ ئادەتنى يېتىلدۈرىدۇ، كۆڭۈلگە سەيلە ـ ساياھەت ھەۋىسىنى سالىدۇ ۋە ئاراملىق ھېس قىلدۇرىدۇ.

مەھرۇملارنى مۇرادىغا يەتكۈزگۈچى، ئۇلۇغلارنىڭ مازارلىرىنى زىيارەت قىلىش شەرىپىگە مۇيەسسەر قىلغۇچى سەپەردۇر. مەشھۇر، كاتتا زاتلارنىڭ خىزمىتىگە نائىل قىلغۇچىمۇ ۋە شۇ خىزمەت ئارقىلىق ئىززەت ـ ھۆرمەتكە ئېرىشتۈرگۈچىمۇ سەپەردۇر.

سەپەر — مۇساپىرلارنى مەنزىللەر بىلەن تونۇشتۇرىدۇ؛ جاي ـ جايلارغا باشلايدۇ. سەپەر — ئىسسىق ـ سوغۇقتا جانغا ئارام بېغىشلايدۇ؛ دۇنيانىڭ ئاچچىق ـ چۈچۈكلىرىدىن كۆڭۈلنى ئاگاھلاندۇرىدۇ.

سەپەر ۋادىسىدا مۇساپىرنىڭ ئايىغىغا كۆپ دەرد ـ بالا تىكەنلىرى سانجىلىدۇ، لېكىن سانجىلغان ھەربىر تال تىكەندىن مەقسەت گۈلى ئېچىلىدۇ. يول مۇشەققىتى ئازابىدىن بەدەن كۆپ ئازار يەيدۇ؛ ۋۇجۇدى يولۇچىلار ئايىغا چۈشۈلىدۇ، ھەر ئەزاسى

ئاياغ ئاستىدا پۇچىلىدۇ. ئەمما، كۆڭلىنىڭ ۋەيرانلىقى تۈزۈلىدۇ ۋە كۆڭۈل ئەينىكى پاكلىنىپ روشەنلىشىدۇ.

ھەر مەملىكەتنىڭ گۈزەللىكىنى ۋە ھەر مەنزىلنىڭ ئاسايىشلىقىنى سەپەر ئەھلىدىن سورا، مۇساپىرلاردىن ئىشىت. سەپەر قىلمىغان ئادەم ئارام ئالماقنىڭ پاراغىتىنى قانداق بىلسۇن؟ مۇساپىرلىق ئازابىنى چەكمىگەن ئادەم ۋەتەندىكى تۇرمۇش باياشاتلىقىنى نەدىن بىلسۇن؟ ئاقمايدىغان دېڭىز سۈيىنى ئىچكىلى بولمايدۇ، ئاقار دەريانىڭ سۈزۈك سۇلىرىنى ئىچىشتىن ۋاز كەچكىلى بولمايدۇ.

ھەرىكەت ـــ ئادەم ئۈچۈن ھاياتلىق بەلگىسىدۇر؛ جانسىز مەخلۇقاتلار ـــ تىرىكلىك نىشانىسىدىن بىخەۋەردۇر.

بۇ يەردە پەقەت تاشقى كۆرۈنۈشتىكى سەپەر توغرىسىدىلا بايان قىلىندى ، ئەمەلىيەتتە ھەقىقەت يولىدىكى سەپەرگە نىسبەتەن ئېيتقاندا، ئۇ بىر كىنايە، خالاس.... نەزم:

بۇ جەمائەتدۇركى، مەنزىلگاھىدىن ئالماي قەدەم،
كۆز ھەم ئاچماي ئول تەرەفكىم، ئالەمى كەۋنۇ فەساد.
بەھرىدىن زەۋرەقنى تارتارلار تۇتۇپ ساھىل سارى،
كىم، ئانى غەرق ئەتكەلى يەتكۈرمىش ئولغاي تۇندۇ باد.

بۇ شۇنداق بىر جامائەتكى، مەنزىلگاھىدىن قەدىمىنى ئالمايدۇ، بارلىق ۋە يوقلۇق ئالىمىگە ھەم قىلچە كۆز يۈگۈرتمەيدۇ؛ قاتتىق بوران غەرق قىلماقچى بولغان كېمىنى مەھكەم تۇتۇپ، دېڭىزدىن ساھىل تەرەپكە تارتىدۇ.

رۇبائىي:

يارەبكى، بۇ قەۋم ئىرۇر خىزر قەدەم،
ئۆلگەن كۆڭۈل ئەھياسى ئۈچۈن ئىسادەم.
ئۆلگەنۇ يىتكەنلەرگە قىلىپ لۇتفۇ كەرەم،
يەتكۈرگەندەك يەتكۈر مەنىڭ باشىمە ھەم.

ئەي تەڭرىم، خىزىر قەدەملىك بۇ قوۋمنىڭ ئۆلگەن كۆڭۈللىرىنى تىرىلدۈرۈش ئۈچۈن ئىسا ئەلەيھىسسالامنىڭ نەپسىنى يەتكۈز؛ ئۆلگەن ۋە كەتكەنلەرگە لۇتپۇ كەرەم قىل، شۇ لۇتپۇ كەرەملىرىڭنى ئۇلارغا يەتكۈزگەندەك، مېنىڭ بېشىمغا ھەم يەتكۈز.

تەنبىھ:

ئادەمنىڭ ياخشىسى ــ تەقۋادار ۋە پاك بولغاي؛ ھەق سۆزنى ئېيتىشتا ۋەھىمە يېمىگەي ۋە قورقۇمسىز بولغاي.

ئۆزى پاك ۋە كۆزى پاكنى ئادەم دېسە بولۇر؛ تىلى ئېرىغ ۋە كۆڭلى ئېرىغنى مۇسۇلمان دېسە بولۇر. مۇسۇلمان شۇنداق بولۇشى كېرەككى، مۇسۇلمانلار ئۇنىڭ تىلى ۋە ئىلكىدىن ئەمىن، كۆزى ۋە كۆڭلىدىن خاتىرجەم بولغاي.

تەنبىھ:

ياخشىدىن يامانلار يامانلىق كۈتمەيدۇ؛ ياخشى ھەم يامانلارغا ياخشىلىقنى ئايىمايدۇ.

كىشىگە ياخشىلىق قىلالمىساڭ، ئىمكان بار يامانلىق ھەم قىلما. ياخشىلىقتىن يامانلىقنى يامانراق يەنى ياخشىلىقنى

يامانلىقتىن ياخشى دەپ بىلمىسەڭ، يامانىنى ھەم ياخشى دەپ بىلمە. ياخشىلىق قىلىشنى بىلمىسەڭ، ياخشىلارغا قوشۇل؛ ياخشىلار قاتارىغا قوشۇلالمىساڭ، ياخشىلار ئەتراپىدا يۈر. بۇزۇقچىلىق ـ ئەخلاقسىزلىققا بېرىلمە؛ ئۆزۈڭنى ياخشىلار قاتارىدىن چەتلەتمە ۋە يامانلار ئارىسىغا قوشۇلۇپ كەتمە. ۋاھالەنكى، بەزى قىلىقلار گەرچە ئەقىلگە خىلاپ بولسىمۇ، لېكىن نەپس ئۈچۈن سۆيۈملۈكتۇر؛ ھەق يولىدا مۇخالىپ ئىشلار شەيتان يولىدا مەرغۇپتۇر.

تەنبىھ:

ئىمكانىڭ باركى، مەيگە يېقىن يولىما. مەي تەشۋىشى بىلەن كۆڭۈل ئارامىڭنى بۇزما ۋە مەي كەيپى بىلەن بالا دەرياسىغا پاتما. مەي ــ دىن ۋە ئىمان يولىنى ۋەيران قىلغۇچى كەلكۈندۇر. ئۇ رەنج ۋە ئازاب ئۇرۇقىنى ئۈندۈرۈپ، ھايات كۆچىتىنى نابۇت قىلىدۇ. مەي بەدەن قۇتىسىدىن دۇرلار دانىسىنى چىقىرىپ تاشلاپ، جىسمىڭنى گۆھەردىن مەھرۇم قىلىدۇ. جىسمىڭ شىشىسىگە مەي تامچىسى ئۈچۈن يول بەرسەڭ نەپس ۋە ھەۋەسىڭنىڭ قۇربانى بولىسەن. مەي پىتنە ـ پاسات ئۈندۈرمىسىدۇر، شۇڭا ئۇنى ئۆزۈڭگە يېقىن يولاتما، ئۇنىڭدىن ئۆزۈڭنى قاچۇر. دېمەك، مەي ئىچتىڭ ــ شەيتاننىڭ دېپىغا ئۇسسۇل ئوينىدىڭ؛ مەي ئىچتىڭ ــ جىگىرىڭنىڭ قېنىنى ئىچتىڭ ــ زەھەر يۇتتۇڭ؛ مەي ئىچتىڭ ــ جېنىڭنىڭ سەرمايىسىنى بۇزۇپ ـ چاچتىڭ، نەسلىڭ تۇخۇمىنى قۇرۇتتۇڭ
(ئۇشبۇ تەنبىھ «ب» نۇسخىدىن تولۇقلاندى) !

تەنبىھ:

دەردلىك كۆڭۈل — شولىلىق چىراغ؛ ياشلىق كۆز — سۇلۇق بۇلاق.

تۆگىقۇشقا يۈك ئارتقان بىلەن كۆچكىلى بولمايدۇ، غاز قانىتىنى كېرىگەن بىلەن ئۇچالمايدۇ.

ئوتنىڭ ئىشى — قۇرۇماق؛ شامالنىڭ ئىشى — سورۇماق.

سۇنىڭ مەززىسى مۇز بىلەن، ئاشنىڭ تەمى تۇز بىلەن.

سالامەتلىك تىلىسەڭ، كۆپ يېمە؛ ئىززەت تىلىسەڭ، كۆپ دېمە.

خوتۇن كىشىگە باغلانما، ھەيزگە ئىشەنمە.

ياخشى لىباس — تەنگە ئارايىش (زىننەت)، ياخشى قولداش — جانغا ئاسايىش (راھەت.)

تاماخوردىن كەرەم تىلىمە، گادايدىن دىرەم (تەڭگە) تىلىمە.

بېخىلغا ئامانەت بەرمە، سېخىيدىن خىيانەت كۈتمە.

چاقماقنىڭ چېقىنى ئۆكسۈمەس، يامغۇرنىڭ رىشتىسىنى تۇرۇپ بولماس.

تەلۋىنىڭ قۇلىقىغا نەسىھەت كىرمەيدۇ، قۇيۇننىڭ ئايىغىنى باغلاپ بولمايدۇ.

تەنبىھ:

بىھايا — دوستلۇقتا يارىماس، ناپاك — سىرداشلىقتا يارىماس.

تەر سىڭدۇ (قۇرۇيدۇ)، ئۇسۇرۇق يېيىلىدۇ (پۇرايدۇ.)

ئەرنىڭ قىلىقى — سۈتىنىڭ ئىللىقى.

ياسانچۇق مەردانە بولماس، كېپىنەك پەرۋانە بولماس.

دوست جەۋرىدىن ئىڭرانما، دۈشمەن زۇلمىدىن زارلانما.

تەنبىھ:

باي نادانىنىڭ دېمىكى، پارقىراق چىۋىنىنىڭ يېمىكى (باي نادان ئاغزىغا كەلگەننى دەيدۇ، پارقىراق چىۋىن ئالدىغا كەلگەننى يەيدۇ.)

پاسىقتىن ھايا تىلىمە، زالىمدىن ۋاپا تىلىمە.

ئوچۇق چىراي بىلەن قىلىنغان مەرھەمەت — ساخاۋەت ئۈستىگە ساخاۋەتتۇر.

ھالاللىق بىلەن قىلىنمىغان ئىش ياخشى بولماس، يىپ نۆكچىسى ھاسا بولماس.

شاھلارغا خىزمىتىڭ ياقتى، خەۋپىڭ ھەم كۆپەيدى.

تەنبىھ:

ئىشقىسىز كېسەك، دەردسىز ئېشەك.

قانائەتلىك ئادەم — دانىشمەندۇر، قانائەت — تۈگىمەس خەزىنىدۇر.

ئەلگە قوشۇلغان ئارايىش (شادلىق) تاپتى، ئەلدىن ئايرىلغان ئاسايىش (يالغۇزلۇق) تاپتى.

يۈگۈرگەن يېتىشەلمەس، ئايرىلغان قوشۇلالماس.

جوھۇت ئۆز دىنىدىن ھىجراندا، ھەسەتخور ئۆز پەيلىدىن ئازابتا.

دۈشمەن ھەرقانچە ئاجىز بولسىمۇ، كۆڭۈلنى خاتىرجەم قىلمايدۇ؛ خەس ئۇششاق بولسىمۇ، كۆزگە ئاراملىق بەرمەيدۇ.

يەرنىڭ ئاۋاتلىقى ئەل بىلەن، دېڭىز دولقۇنى يەل بىلەن.

كىچىك بالىنىڭ ئىشى ئىش بولماس، پىستە شاكىلى كېمە

بولماس.

دۈشمەننىڭ ماقالاتى، بەلكى، خىيالاتى. (دۈشمەننىڭ سۆزىگە قارىما، قىلغىنىغا قارا.)

مال ـ دۇنيا ۋاپاسىز، تاز ھاياسىز.

تەنبىھ:

ياخشى بول يا يامان؛ ھەر ئىككىسى بولمەن دېگەننىڭ ئۆزى يامان. يامان بىلەن ياخشىنىڭ ئارىسىدا پەرق كۆپتۇر؛ ئىككى كېمىنىڭ بېشىنى تۇتقان سۇغا غەرقتۇر.

قايسى قوۋمنىڭ تۇرقىدا كۆرۈنسەڭ، شۇلاردەك سەن. ئۇلار يامان بولسا، سەن ھەم يامان؛ ئۇلار ياخشى بولسا، سەن ھەم ياخشى. دېمەك، ياخشىلارنىڭ ئېتىكىنى تۇتقان ياخشىراقتۇر ۋە خەۋپ ـ خەتەردىن يىراقتۇر. ئىت ياخشىلارغا قوشۇلۇپ ياخشى بولدى «(ئەسھابۇل ـ كەھف» تىن بېشارەت)؛ نىجىس تۇزلۇققا چۈشۈپ تۇز بولدى. نۇرغۇن قابىلىيەتلىك كىشى ياخشىلاردىن ئايرىلدى، يامانلار سۆھبىتى ئۇلارنى نابۇت قىلدى. ياخشى ئادەمنىڭ بالىسى پاسىق ـ ھاياسىزلارغا قوشۇلسا، ئالدامچىلىق ـ ئەسكىلىكتىن باشقا نېمە ئۆگىنىدۇ؟ شاھ قەسرىنىڭ كەپتەرلىرى سەھرا كەپتەرلىرىگە قوشۇلسا، كېچىدە قونار يېرى گەمە بولمامدۇ!؟

ياماندىن ياخشىلىق كۈتمەك ـــ بىھۇدە خىيالدۇر؛ ئىتتىن كېيىككە ۋە مۈشۈكتىن كەپتەرگە رەھىم ـ شەپقەت تىلىمەك ـــ مۇمكىن بولمايدىغان ئىشتۇر.

دۈشمەن زاتىنى ۋە سەن بىلەن قارشىلاشقۇچىنى دوست دېمە؛ ئۆزۈڭنى ئالدىما، ئۆزگىگە ھەم ئالدانما.

سۇ ئوتنى ئۆچۈرمىگەن ۋە يەل تۇپراقنى سورىمىغان ۋاقىتتا تەبىئىيكى، دۈشمەن سەن بىلەن دوست بولىدۇ. ئىنسان بىلەن شەيتان ئارىسىدا ئاداۋەت ۋە تەبىئىي ئىختىلاپ بار، چۈنكى، بىرى ئوتتىن يارىتىلغان، بىرى تۇپراقتىن. ناۋادا ئوت غالىب كەلسە، تۇپراقنى كۈل قىلىدۇ؛ تۇپراق غالىب كەلسە، ئوتنى ئۆچۈرىدۇ.

ئادەم بىلەن شەيتاننىڭ زىددىيىتىنى ئۇنتۇما، ئاتاڭنىڭ دۈشمىنىنى ئۆزۈڭگە دوست تۇتما. ئاتاڭ شەيتاننىڭ ئازدۇرۇشى بىلەن بېھىشتەك ۋەتىنىدىن ئايرىلغان ۋە يىللاپ تۇپراق غېرىبىستانىدا خارلىقتا مۇپتىلا بولغان. ۋاھالەنكى، ئاتاڭنىڭ ئەۋلادىدىن بەزىلىرى ئۇنىڭدىن ئىنتىقام ئالماق بولۇپ، ئۇنى خار - زار قىلىپ، جاپالار كۆرسەتتى. نەپسى شەيتاننى چىن تەقۋادارلىق رىيازىتى بىلەن بەند ئەيلەپ، يەرگە ئۇردى. ئەپسۇس، ئادەم بىلەن شەيتان ئارىسىدىكى ئاداۋەت بۇنىڭلىق بىلەن تۈگىمەيدۇ؛ ئارىدىكى دۈشمەنلىك ھەرگىزمۇ سۇسلاشمايدۇ. شۇڭا بۇ غالىب دۈشمەندىن بىردەممۇ غايىل بولما، ئۆچۈرگىلى بولمايدىغان ئىسيان ئوتىنى ئۆز خامىنىڭغا تۇتاشتۇرما. (ئۇشبۇ تەنبىھ « ب » نۇسخىدىن تولۇقلاندى)

تەنبىھ:

نادان دوستنى دوست سانىغا كىرگۈزمە، ئەقىل شامىنى ئۇنىڭ بىھۇدە ئەپسانىسى بىلەن ئۆچۈرمە. گۆدەكلەر ياخشى كۆرگەنلىكىدىن ئاتلىرىنىڭ ساقاللىرىنى تارتىپ يۇلۇشىدۇ ۋە جايناماز ئۈستىدە ئەدەپسىزلىك قىلىپ، نامازغا دەخلى يەتكۈزۈشىدۇ. مەستلەر بولسا، ئىلتىپات يۈزىسىدىن كاتتىلارنىڭ ئايىغىنى ئۆپمەك بولۇشۇپ ئېگىلىدۇ - يۇ، ئىختىيارسىز

قۇسۇپ، ئۇلارنىڭ پاك ئېتەكلىرىنى بۇلغايدۇ. دانا دۈشمەندىن پايدا ئىمكانى بار، نادان دوستتىن زەرەر ئىمكانى كۆپرەك. شۇڭا ئۇلار بىلەن باردى ـ كەلدى قىلماسلىق كېرەك.

تەنبىھ:

ئىنسان جىنسىدىن ۋاپاغا كۆز تۇتما (ۋاپا كۈتمە)، ئەقىل كۆچىتىنى ئۇنىڭ خىيالىي شاملى بىلەن قۇرۇتما.

بىر ۋاپا قىلساڭ، ئۇن جاپا تارتماققا ھازىر بول؛ تېخى شۇنىڭلىق بىلەن قۇتۇلساڭ، ئۆزرە ئېيتىپ جېنىڭ بىلەن مىننەتدار بول.

تەنبىھ:

گۈزەل كۆڭۈلنى ئاچىدۇ؛ سەت ئۆمۈرنى ئۆكسۈتىدۇ.

خۇش خۇلق نازىنىن جەننەتنىڭ ھۆرلىرىگە ئوخشايدۇ؛ يامان مىجەزلىك خۇنۇك دوزاخنىڭ ئىشىكىگە قارايدىغان دېۋىگە ئوخشايدۇ.

نامەردنىڭ ئىشى ـــ يالغاننى دېمەك؛ مېكىياننىڭ ئىشى ـــ نىجاسەت يېمەك.

ياخشىلارنىڭ ھۈنىرى سۆزىدە، پەسىلكارنىڭ ھۈنىرى بۆزىدە.

پەسكەش ماختانغان بىلەن بۈيۈك بولالماس، ئۆچكە يۈگۈرگەن بىلەن كېيىك بولالماس.

كۆڭلىدە دەردى بار كىشىگە كۈلكە ھارام، شاھقا دۈشمەنلىك قىلماقچى بولغان كىشىدە ئۇيقۇ ھارام.

تەڭرى بارچىنى ئۆز يولىدا نەپسى شەيتاندىن ئاسرىسۇن، شاھ ئالدىدا دۈشمەندىن ساقلىسۇن! نەزم:

ئۆز يولىدا تەڭرى تۇتسۇن ئەلنى شەيتاندىن يىراق،
شەھ قاشىدا كىمكى شەيتانۋەشدۇرۇر، ئاندىن يىراق.

تەڭرىم ئۆز يولىدا ئەلنى شەيتاندىن يىراق تۇتقاي، شاھ قېشىدىكىلەردىن كىمكى شەيتانغا ئوخشايدىكەن، ئۇنىڭدىن ھەم يىراق قىلغاي.

تەنبىھ:

ئۆمۈرنى غەنىيمەت بىل، ساقلىق ۋە ئامانلىققا شۈكۈر قىل. بايلىق توپلاشنىڭ كويىغا چۈشمە، كەم دۇنيالىق بىلەن ئىپتىخارلان يەنى مال ـ دۇنيالىرىڭنى كۆز ـ كۆز قىلما. ئېتىقادىڭنى ھەممىگە ئېيتىپ يۈرمە. پۇل ـ پۈچەكلىرىڭنى بۇزۇپ ـ چاچما. كەمتەرانە خۇي تۇت، كىچىك پېئىللىق بىلەن كۆڭلۈڭنى ئاۋۇت.

پايدىسىز سۆزنى كۆپ ئېيتما، پايدىلىق سۆزنى ئاڭلاشتىن قايتما.

ئاز دېگەن ئاز يېڭىلۇر، ئاز يېگەن ئاز يىقىلۇر.

ئاچلىقنىڭ نېگىزىدە ھېكمەت بار، توقلۇقنىڭ نېگىزىدە غەپلەت بار .

قورساق تويغۇزماقنىڭ ھېرىسىنى كۆڭلۈڭدىن يوق قىل، ئۆزۈڭ ئاچ قالساڭمۇ، يەنە بىر ئاچنى توق قىل.

ئۆزۈڭنى گۈزەل كىيىملەر بىلەن بېزەش خىيالىنى كۆڭلۈڭدىن كۆتۈر؛ گۈزەل لىباس كىيىشنى ئىستىسەڭ، بىر يالىڭاچنىڭ كىيىمىنى پۈتكۈر. لىباس ھەرقانچە زىبادۇر، كىيگىنىڭدىن كىيدۈرگىنىڭ ئەلادۇر. نەزم:

نېچەكىم، تونىنى رىئايەت بىرلە كىيسەڭ ئەسكىرۇر،
چۈنكى كىيدۈردۈڭ كىشىگە ئۇفراماس تون ئۇل ئېرۇر.

تونىنى ھەرقانچە ئاۋايلاپ كىيسەڭمۇ كونىرايدۇ، ئەگەر يالىڭاچلارغا كىيدۈردۈڭمۇ، بولدى، ئۇ تون كونىرىمايدۇ.

تەنبىھ:

كۆرگەنلىكى كىشىنى سىردىشىم دېمە، ئەھلى ئالەم ئىچىدە چىن سىرداشنى كۆپ دېمە. ئىنسان جىنسىنى سىرىڭغا سىرداش قىلما، ھەتتا پەرىشتىنىمۇ ئۆزۈڭگە سىرداش دەپ بىلمە. ئۆز سىرىڭنى ئۆزۈڭ ياخشى ئاسرىمىساڭ، باشقا بىرىنىڭ ئۇنى ئاسرىمىقى مۇمكىن ئەمەستۇر. ئۆز خەزىنەڭنى ئۆزۈڭ ئاچساڭ، مەخپىي دۇرلىرىڭنى ئۆزۈڭ چاچساڭ، ئۇنى تېرىۋالغان كىشى باشقا بىرىگە ئېيتماي تۇرالايتتىمۇ؟! «ئاسرا!» دەپ تاپىلىغانلىرىڭنى بىراۋ ئاڭلايتتىمۇ!؟ ئۆزۈڭنىڭ سىرىنى ئۆزۈڭ ساقلىيالماي تۇرۇپ، بىرى يەنە بىرىگە ئېيتسا، ئۇنى تېخى ئەيىبدار قىلىسەن...ئاۋۋال ئۆز ئەيىبىڭدىن كۆزۈڭنى ئالما، ئۆزگىلەرنىڭ ئەيىبىگە كۆزۈڭنى سالما. نەزم:

بىينەندەدۇر ئۇلسە كىشىكىم، ئەيىبغە نازىر،
كۆز ئاچمە بۇلارغە، يەنەلەر ئەيىبغە ھازىر.

ھوشيار ئادەم ئۆزىنىڭ ئەيىبىنى كۆرەلەيدۇ ھەمدە باشقىلارنىڭ ئەيىبىنى كۆرۈش ئۈچۈن كۆز ئاچمايدۇ.

تەنبىھ:

چىن سۆزنى يالغانغا جورىما، راستچىل تىلنى يالغانغا بۇرىما.

يالغانچى — ئادەم ئەمەس، يالغان ئېيتماق — مەردلەرنىڭ ئىشى ئەمەس.

يالغان سۆز — دېگۈچىنى بىئېتىبار قىلىدۇ، گۆھەرنى سەدەپ كۆرسىتىپ خار قىلىدۇ.

كىمكى چىن سۆزنى يالغانغا قاتتى، بىباھا دۈرنى نىجاسەتكە ئاتتى. نەزم:

گەۋھەرىكىم، شاھلارغە زىيبى تاجۇ تەخت ئېرۇر،
تاشلاماق ئانى نىجاسەتكە ئەجەب بەدبەخت ئېرۇر.

شاھلارنىڭ تاج ۋە تەختى ئۈچۈن بېزەك بولىدىغان گۆھەرنى نىجاسەتكە تاشلىماقچى بولغانلىق — تولىمۇ بەتبەختلىكتۇر.

تەنبىھ:

ساداقەت ۋە پاكلىقنىڭ كانى — تەڭرىنىڭ دوستلىرىدۇر، يالغانچى — تەڭرىنىڭ دۈشمىنىدۇر.

تىلىڭنىڭ ئىختىيارلىق تىزگىنىنى مەھكەم ساقلا، دېمەكچى بولغان ھەربىر سۆزۈڭنى ئېھتىيات بىلەن باشلا. دېيىشكە تېگىشلىك سۆزنى يوشۇرۇپ ئولتۇرما، دېيىشكە تېگىشلىك بولمىغانغا زورۇقما. شۇنداق سۆزلەر باركى، بەزىلىرى ئىشىتكۈچىنىڭ تېنىگە جان كىرگۈزىدۇ؛ بەزىلىرى ئېيتقۇچىنىڭ بېشىنى شامالغا سورۇيدۇ. تىلىڭ بىلەن دىلىڭنى بىردەك تۇت، تىلى بىلەن دىلى بىر كىشىنىڭ ئېيتقان سۆزىگە

چىنپۇت. سۆزنى كۆڭلۈڭدە پىشۇرۇۋالمىغۇچە تىلىڭغا بەرمە، كۆڭلۈڭدە بارلىكى سۆزنى ھەم دەپ يۈرمە. تىلنى باشقۇرماق — دىلغا مېھنەتتۇر، ئاغزىغا كەلگەننى دېمەك — باشقا ئاپەتتۇر. دېيىشكە تېگىشلىك سۆزنى دەيدىغان يەردە ئۇنتۇما، دېمەيدىغان يەردە ئۆزۈڭنى سۆزمەن تۇتما. ئېيتىشقا تېگىشلىك سۆزنى ئېيت، ئېيتىشقا تېگىشلىك بولمىغان سۆزدىن قايت. ئاقىل چىن سۆزدىن ئۆزگىنى دېمەس، ئەمما بارچە چىن سۆزنى دېمەك ھەم ئاقىلنىڭ ئىشى ئەمەس. نەزم:

خىرەدمەند چىن سۆزدىن ئۆزگە دېمەس،
ۋەلى بارچە چىن ھەم دېگۈلۈك ئېمەس.
كىشى چىن سۆز دېسە ئەۋلادۇر،
نەچە مۇختەسەر بولسە زىيبادۇر.

ئەقىللىق ئادەم چىن سۆزدىن ئۆزگىنى دېمەيدۇ، ئەمما چىن دەپلا ھەممە سۆزنى ھەم دەپ يۈرمەيدۇ؛ كىشى چىن سۆز بىلەن گۈزەلدۇر، ئېيقانلىرى قانچە قىسقا بولسا، شۇنچە گۈزەلدۇر.

تەنبىھ:

ئويغاقلىقتا بېشىڭغا نېمە كەلسە، تەقدىردىن دەپ بىل؛ ئۇيقۇلۇقتا چۈشۈڭگە نېمە كىرسە، ياخشىغا ئۆرۈ. ئەلنىڭ سۆزىدىن ھەرقاچان يامانلىق ئاختۇرما؛ ناۋادا دۈشمەننىڭ كۈچلۈك تۇرۇپ سەندىن يېڭىلسە، يامان تەرىپىنى ئاشكارىلاپ، ياخشى تەرىپىنى ياپىدىغان ئىشنى قىلما. كۈچلۈك دۈشمەن ئەسىرىڭ بولسا، مۇرۇۋۋەت قىل، ياخشىلىق كۆرسەت، ئەپۇ يولىنى تۇت.

زالىم، غەم ـ قايغۇسىز ئادەملەرنىڭ سۆھبىتىدە ئېغىز ئاچما؛ نامەرد، چېقىمچى ئادەملەرنىڭ ئالدىدا ئۈن چىقارما. دانا ئادەم قولىدىن كەتكەن نەرسە ئۈچۈن سۆزلەپ ئولتۇرمايدۇ؛ ئۆتۈپ كەتكەن ياشلىق ئارزۇ قىلغان بىلەنمۇ قايتىپ كەلمەيدۇ. ئۆتكەن كۈن — ئۆچكەن كۈندۇر؛ قولغا كەلمەيدىغان نەرسە ئۈچۈن گەپ ساتقۇچىلار — ئەھلى نادامەت يەنى پۇشايمان قىلغۇچىلاردۇر. بۇ ھەقتە ئۇلۇغلاردىن بىرى مۇنداق دېگەن:

«مازىيۇ مۇستەقبەل ئەھۋالىن تەكەللۇم ئەتمە كىم،
نې ئۈچۈنكىم، دەم بۇ دەمدۇر، دەم بۇ دەمدۇر، دەم بۇ دەم.»

ئۆتۈپ كەتكەن ئۆمرۈڭ ۋە كەلگۈسۈڭ توغرىسىدا زارلانما، ئەمما پۇرسەتنى غەنىيمەت بىل!

تەنبىھ:

كېسەك ئۆينى سۇدىن، ئاقئۆينى شامالدىن، ياغاچ ـ قومۇش ئۆينى ئوتتىن، كۆز ئۆينى تۇپراقتىن، كۆڭۈل ئۆينى بىر ئاللادىن باشقا بارلىق يارالمىشتىن ئاسرىغۇلۇق. نەزم:

نەچۇككىم، تۆرت ئۆيگە تۆرت شەيئى نۇقسانى شايىئدۇر،
بەشىنچى ئۆي داغى ئەغياردىن بۇ نەۋئ زايىئدۇر.

ھەممىگە مەلۇمكى، تۆت ئۆيگە تۆت شەيئى يەنى سۇ، شامال، ئوت، تۇپراقتىن نۇقسان يېتىدۇ، بەشىنچى ئۆي يەنى كۆڭۈل ئۆيى بولسا، ئوخشاشلا غەيرىيلەر تەرىپىدىن زايە بولىدۇ.

ئالەم ئىشلىرىنىڭ پۈتمەيدىغانلىقى توغرىسىدا ئۇشبۇ ئوخشىتىش كۇپايىدۇر:

بىرى كەپىشتىن تام قوپۇرماقچى بولسا، مەلۇمكى، كېسەكنى ھەرگىزمۇ بىرىنى بىرىگە چاپلاپ قاتىرىسىغا تىزىپ قويمايدۇ، بەلكى ئاراچ قالدۇرۇپ — چاك باستۇرۇپ قوپۇرىدۇ. شۇ ھالدا بىرىنچى قېتىم يانداشتۇرۇپ قويۇلغان كېسەكنىڭ ئۈستىگە يەنە كېسەك قويغاندا، ئىككى تەرەپتە چاك باستۇرۇش زۆرۈرىيىتى تۈپەيلى ئىككى پارچە بوشلۇق پەيدا بولىدۇ. بۇ بوشلۇقنى تولدۇرۇش ئۈچۈن يەنە ئىككى پارچە كېسەك لازىم بولىدۇ. مۇشۇ تەرىقىدە مىڭ ياكى ئىككى مىڭ كېسەك قويۇلسا، بۇ خىل پارچە بوشلۇقمۇ ئوخشاش نىسبەتتە كۆپىيىپ بارىدۇ. بوشلۇققا كېسەك قويۇلۇپ تام قوپۇرۇلغانسېرى، شۇ كېسەككە كۆرە پارچە بوشلۇق تېخىمۇ كۆپىيىدۇ... بىرىگە مىڭ، بەلكى يۈز مىڭ، ھەتتا ئۇنىڭدىنمۇ كۆپ بوشلۇق كۆرۈلۈشى تۇرغان گەپ. شۇڭا بۇ ئۇسۇل بىلەن ئۇ خىل بوشلۇقنى تولدۇرۇپ بولۇش مۇمكىن ئەمەس. ئەلۋەتتە، بۇنىڭ ئىلاجى كېسەكلەرنى پارچىلاش. پەقەت كېسەكلەرنى پارچىلاپ، پۈتۈن كېسەك بىلەن پارچە كېسەكنى ئارىلاشتۇرۇپ بوشلۇقنى تولۇقلاش چارىسىنى قوللانغاندىلا مۇددىئاغا يەتكىلى — بىر پۈتۈن تامنى قوپۇرۇپ پۈتكۈزگىلى بولىدۇ.

يەنە ئالەم ئىشلىرىغا ئوخشىتىلغان مەسىلىگە كېلەيلى: كىشىلەر ئالەم ئىشىدا كۆڭلى خالىغان ۋە ئىنسانلار گۇرۇھىنى تەقەززا قىلىدىغان نەرسىلەر ئۈستىدە ئىزدەنسە ھەمدە ئارزۇ قىلغانلىرىغا ۋە كېرەكلىك نەرسىلەردىن بەزىلىرىگە مۇيەسسەر بولسا، ئېرىشكەنلىرىنى يەنە تولۇقلاش ـ سەرەمجانلاشتۇرۇش

ئۈچۈن تېخىمۇ كۆپ ئېھتىياج تۇغۇلىدۇ، ھەتتا كەمدەك ھېس قىلىدۇ؛ ئاخىر بېرىپ ئېرىشىش مۇمكىن بولمايدىغان تەسەۋۋۇرلارغا پېتىپ قالىدۇ. مەسىلەن، بەزى بىر پادىشاھ نەچچە شەھەر ـ مەملىكەتنى ئىگىلىۋالغان تۇرۇقلۇق، كاللىسىغا يەنە باشقا بىر مەملىكەتنى ئىشغال قىلىۋېلىش خىيالى چۈشىدۇ. شۇڭا بۇنداق تۈگىمەس ئىستەك ـ تەسەۋۋۇردىن قۇتۇلۇشنىڭ چارىسى ــ يەنىلا ئارتۇقچە مۇددىئا ۋە ئارزۇدىن كەچمەكتۇر. چۈنكى ئىنسان تەبىئىتىدىكى مال ـ دۇنيا ھېرىسمەنلىكى، پەقەت ئۆلگەندىن كېيىنلا تۈگەيدۇ.

ئەمدى سۆزىمىزنىڭ ئەسلىگە كەلسەك، بۇ ئالەمنىڭ ئىشلىرىدا بىرەر غەيرىي مۇددىئا ۋە غەيرىي ئارزۇدىن كۆڭۈلنى پاك تۇتقاندىلا، ھەرقانداق تەشۋىش ۋە ئەندىشىلەردىن خالىي بولغىلى بولىدۇ؛ بارلىق غەيرىي مۇددىئا ۋە غەيرىي ئارزۇدىن كۆڭۈل ئۈزۈپ، ھەق يولىغا توسالغۇ بولىدىغان بارلىق ئىشلاردىن ئىلىك تارتقاندىلا، دۇنيانىڭ بارچە ئاپەت ۋە بالا ـ قازالىرىدىن ئازاد ۋە خالىي بولغىلى بولىدۇ. بۇنداق دۆلەت ئۈشبۇ يولنى تۇتقان كۆپلىگەن بەندىگە مۇيەسسەر بولغان، ئەمما بۇ يولدا ئارىدا قالغان ۋە ئارىدىن چىقىپ كەتكەنلەرمۇ بار. بۇ ھەقتىكى بايانلار ئۆلىمالارنىڭ كىتابلىرىدا مەزكۇردۇر...

ھېكايەت:

ھارۇن رەشىد شەيخ بەھلۇل بىلەن سۆھبەتتە بولۇشنى ھەۋەس قىلدى. بەھلۇل بۇنىڭدىن خەۋەر تېپىپ ھارۇن رەشىدنى سۆھبىتىگە تەكلىپ قىلدى. خەلىپە ھارۇن رەشىد شەيخ بەھلۇلنىڭ يالاڭ ئاياغ تۇرغانلىقىنى كۆردى ۋە ئاياغ

كىيىمگەنلىكىنىڭ سەۋەبىنى سورىدى. شەيخ بەھلۇل يىللاپ ئاياغ كىيمەي يۈرەتتى. ئاياغ دېگەننىڭ نېمىلىكى يادىدىن چىقىپ كەتكەنىدى. ئاياغنىڭ بۇ دۇنيادا تېخىچە مەۋجۇت ئىكەنلىكىنى بىلىپ، تەبەسسۇم بىلەن دېدىكى:

— كىشى ئۇنى ئارزۇ قىلسا، قەيەردىن تاپىدۇ؟

— بازاردا كۆپتۇر، — دېدى ھارۇن، — ئۇنى ھەركىم ئايىغىغا قاراپ سېتىۋالىدۇ.

بەھلۇل سورىدى:

— ھەركىم سېتىۋالماقچى بولسا، پۇلىنى نەدىن تاپىدۇ؟

ھارۇن دېدىكى:

— بازارغا بېرىپ ئىزدەيلى، سەن ئۈچۈن بىز سېتىۋالايلى.

بەھلۇل يەنە سورىدى:

— ئاياغنى كىيگەن ئادەم گاھىدا پۇتىدىن سېلىۋەتسە، ئۇنى كىم ساقلايدۇ؟ كېچىسى ئۇخلاپ قالغاندىچۇ؟

ھارۇن دېدىكى:

— قول بېرەيلى، شۇ ساقلىسۇن، سەن قەيەردە سېلىۋەتسەڭ، شۇ يەردە قارىسۇن.

بەھلۇل دېدىكى:

— ئۇ ھەم يالاڭ ئاياغ بولسا، قانداق قىلغۇلۇق؟ ئاياغ سېتىۋالماقچى بولسا، پۇلنى نەدىن غەملىگۈلۈك؟

— پۇلىنى بىز بېرەيلى، — دېدى ھارۇن، — ساڭا كىيدۈرگەندەك، ئۇنىڭغىمۇ كىيدۈرەيلى.

بەھلۇل دېدى:

— ئۇ ئاچ قالسا، نېمە يەيدۇ؟ يالىڭاچ قالسا، دەردىنى كىمگە دەيدۇ؟

ھارۇن دېدى:

— كىيمەكنى خەزىنىدىن يەتكۈزەي، يېمەكنى ئاشخانىدىن ئەۋەتەي.

— مەن، — دېدى بەھلۇل، — يالاڭ ئاياغ يۈرۈپ ئۆگىنىپ قاپتىمەن، كېپىش - ئۆتۈكتىن چىقىپ قاپتىمەن. ناۋادا پۇتۇمغا ئاياغ كىيسەم، ئېنىقكى، بېشىمغا سەللە ئوراتقۇزىسىز، شۇنىڭ بىلەن مېنىڭ باش ۋە ئايىغىمنى بالاغا گىرىپتار قىلىسىز. ئۇ قۇلنى ھەم جاپادا قويىسىز. ئۆزىڭىزمۇ بۇ ئىككى تەكلىپ تۈپەيلى ئاۋارىچىلىككە قالىسىز. ياخشىسى بۇ سودىدىن ۋاز كېچىڭ، شۇندىلا سىز ھەم بۇ ئاۋارىچىلىكتىن قۇتۇلىسىز، مەن ھەم باش ۋە ئايىغىمغا كېلىدىغان بالادىن خالاس بولىمەن.

شەيخ بەھلۇل بۇ قاتارلىق كۆڭۈل بىلدۈرۈپ، سۆز گۆھەرلىرىنى ھارۇن شاھنىڭ قۇلىقىغا ئۆردى ۋە پادىشاھنى بۇ ماجىرادىن نېرى قىلدى؛ ئۆزىنىڭ ئايىغىنى بولسا، كېپىشتىن تارتتى ۋە بېشىنى سەللىدىن قۇتقۇزدى. نەزم:

فارىغ ئەتتى بىسەرۇ پا شەھنى ئول گۇفتارىدىن،
ھەم ئاياغىن كەفشدىن ھەم باشىنى دەستارىدىن.

قىيىن ئەھۋالدا قالغان شەيخ چىرايلىق گەپلىرى بىلەن شاھنى قايىل قىلىپ ئايىغىنى كېپىشتىن، بېشىنى دەستاردىن قۇتۇلدۇردى.

تەنبىھ:

كېپىشسىزلىكتىن مالال بولما، ئايىغى يوقلارغا بېقىپ

شۈكۈر قىل.

دەستارخىنىڭ يىرتىقلىقىدىن غەم يېمە، بېشى يېرىقلارغا قاراپ شۈكۈردىن ئۆزگىنى دېمە.

كىيىمىڭ يىرتىق بولسىمۇ، تېنىڭنىڭ دۇرۇسلۇقىغا شۈكۈر قىل؛ قورساق ئاچلىقىغا غىزا تاپالمىساڭمۇ، قورساق ئاغرىقىڭنىڭ يوقلۇقىغا شۈكۈر قىل.

كاساڭدا ئاقچاڭ يوق، يانچۇقچىدىن غېمىڭ يوق (كاساڭدا پۇلۇڭ بولمىسا، يانچۇقچىدىن غەم قىلمايسەن.)

جاپا چېكىشنى خالىمىساڭ، شادلىقنى ئۇنتۇ (جاپا چەكمەي، ھالاۋەت يوق)؛ ھەرھالدا شۈكۈر ـ قانائەت تەرىقىنى بەك تۇت.

ئېتىڭ بولمىسا، ئارپىدىن غەم يېمەيسەن؛ قۇلۇڭ بولمىسا، كىشىگە قۇل بولمايسەن.

ئاي توقىچى(شولىسى) غا قولۇڭ يەتمىسە، قوغلاشما؛ قولۇڭدىكى توقاچ غەنىيمەتتۇر. زەرپەسىل تۆشىكىڭ (سېلىنچا) بولمىسا، ئەپسۇسلانما؛ پاراغەت بورىسى ئۇنىڭدىن كەم ئەمەستۇر.

ئەگەر بېشىڭدا شۇڭقارنىڭ بېشىغا كىيگۈزۈپ قويغاندەك زەر بىلەن كەشتىلەنگەن قېيىش تۇماق بولمىسىمۇ، شۈكۈر قىل؛ كۆزۈڭ بار، يورۇق دۇنيانى كۆرەلەيسەن، كۆزگە موھتاج ئەمەسسەن.

ئەگەر بېلىڭدە شۇڭقار ئىگىسىنىڭكىدەك زەر بىلەن زىننەتلەنگەن پەلەي قىستۇرۇقلۇق بولمىسىمۇ، شۈكۈر قىل؛ قولۇڭ بار، قولۇڭنىڭ پەنجىلىرى پەلەي پەنجىسىدەك يارامسىز ئەمەس.

بىرەر مۇشەققەتكە دۇچار بولساڭ، ئۇنىڭدىنمۇ قاتتىقراق مۇشەققەتنىڭ بولمىغانلىقىنى پەرەز قىل؛ بىرەر قىيىنچىلىققا

ئۇچرىساڭ، كۆپ كىشىنىڭ شۇنداق قىيىنچىلىق ئىچىدە تۇرۇۋاتقانلىقىنى خىيالىڭغا كەلتۈر. ئۆزگىلەر كۆرگەن مۇشەققەتنى سەن كۆرمىگەن بولساڭ، مانا بۇ تەڭرىنىڭ ساڭا بەرگەن نېمىتىدۇر؛ ئۇ شۈكۈر قىلمىقىڭغا سازاۋەردۇر. تەڭرى باشقىلارغا بەرمىگەن نېمەتنى ساڭا بەرگەنىكەن، مانا بۇ تەڭرىنىڭ ساڭا بولغان مۇھەببىتىدۇر؛ بۇنىڭ ئۈچۈن ھەمدۇسانا ئېيتمىقىڭ ھەقلىقتۇر. تەڭرىدىن ساڭا شۇنچە ئىنايەتلەر يەتكەنىكەن، بۇنى بىلىشىڭ ۋە شۇنىڭغا يارىشا بەندىلىك قىلمىقىڭ لازىمدۇر. ھەرقاچان ئىبادەت قىلساڭ، تىلىگىنى ئۆزرە ئېيتماققا ئادەتلەندۈر؛ قىلغان ئىبادىتىڭنى خاس ئاللاغا ئاتا، بىر ئاللادىن غەيرىگە كۆڭۈل باغلىما.

بۇ كىتابتا ياخشى ۋە يامانغا ئائىت سۈپەتلەرنى، كىشى كۆڭلىگە مەقبۇل كېلىدىغان ۋە كەلمەيدىغان ئەھۋاللارنى بايان قىلدىم. ئەي تەڭرىم، ئۇشبۇ كىتابنى پۈتكۈچى، گەرچە ياخشىلاردىن ئەمەس، يامانلاردىن بولسىمۇ، ئەمما سەندىن ياخشىلىق تاماسىدا بولغانلىقى ئۈچۈن ئۆزىنى يەنىلا يامانلاردىن دېمەيدۇ.

ئەي تەڭرىم، ئۇنى ياخشىلار ئارىسىدىن يىراق قىلما ۋە يامانلار گۇرۇھىغا قاتما. تىلىنى دىلىغا سادىق تۇت ۋە قەلبىنى يازغانلىرىغا مۇۋاپىق تۇت. ئۆزۈڭدىن ئۆزگىدىن يۈزىنى قايتۇر ۋە ئۆزۈڭدىن ئۆزگىلەرنىڭ سۆزىنى كۆڭلىدىن ياندۇر. ساڭا يېتىشمەك چۇلۋۇرىنى قولىغا تۇتقۇز ۋە ساڭا قوشۇلماق ئېتىنى يولىغا كىرگۈز. دىلىغا ئۆزۈڭدىن ئۆزگىنى يولاتما ۋە كۆڭلىنى ئۆزۈڭدىن ئۆزگە بىلەن ئاۋۇتما. كۆڭلىنى تەسەللى ۋە ۋىسالىڭ

ئۇمىدى بىلەن ئاۋۇت، كۆزىنى جامالىڭنىڭ نۇرى بىلەن يورۇت. بۇ قەلبىمنىڭ پەرزەنتىنى يەنى ئۇشبۇ كىتابىمنى كۆزلەرگە مەھبۇب ئەت ۋە بۇ باغرىمنىڭ رىشتىسىنى كۆڭۈللەرگە مەرغۇپ ئەت. رۇبائىي:

بۇ نامەكى، خامەسىغە قىلدىڭ مەكتۇب،
قىل ئەھلى قۇلۇب ئالىدا «مەھبۇبى قۇلۇب».
ئەل ئەيب تاپاردىن قىلما مەئيۇب،
ھەركىم ئوقۇسە نەسىب ئەتكىل مەتلۇب،

قەلەم تەۋرىتىپ يازغان ئۇشبۇ ئەسىرىم، قەلب ئەھلى نەزىرىدە «مەھبۇبۇلقۇلۇب» بولغاي؛ ناۋادا نۇقسانلىرى بايقالسا، ئەيىبدار قىلمىغاي، ھەركىم ئوقۇسا، شەكسىزكى، ئارزۇسىغا يەتكەي.

كىتابنىڭ يېزىلغان تارىخى زىكرىدە

بۇ نامەغەكىم، لىسانىم ئولدى قايىل،
كىلكىم تىلى ھەر نەۋئ ئەل ئىشىگە ناقىل.
تەرىخى چۇ «خۇش» لەفزىدىن ئولدى ھاسىل،
ھەركىم ئوقۇسە، ئىلاھى، ئولغاي خۇش دىل.

بۇ كىتابتا يازغانلىرىمغا تىلىم ھەمكارلاشتى، قەلىمىم ئەل ئىچىدىكى تۈرلۈك ئىشلارنى نەقىل قىلدى؛ ئەسەرنىڭ تاماملانغان يىلى «خۇش»سۆزى — ئەبجەت ھېسابىدا 906 (1500 — 1501)

دىن ھاسىل بولدى، ھەركىم ئوقۇسا، ئىلاھىم، دائىم خۇشال بولغاي.

بۇ كىتاب بۈيۈك قۇدرەت ئىگىسى ئاللاتائالانىڭ ھىممىتى بىلەن كۆچۈرۈلۈپ تاماملاندى. ئۇنىڭ راستلىقىنى (يەنى توغرا كۆچۈرۈلگەنلىكىنى) ئاللا ئۆزى بىلىدۇ. كىتاب يازغان بەك ساۋاب.

ئاسۇقلۇق ھەمدۇللا ئاخۇننىڭ ئوغلى ھاجى مۇھەممەتنىيازنىڭ كۆچۈرگەن كىتابىدۇر. ھىجرىيە 1010 - يىلى (مىلادىيە 1601 ـــ 1602) رامزان ئېيىنىڭ يىگىرمە ئۈچى.

فاکسمیل

بسم الله الرحمن الرحیم

حمد انکاکیم ذاتیغه و ثنا انکاکیم احسانیغه
حمد انچه کیم سزاواردور ایتیب بولماس و ثنا انچه کیم سزا
واردور ییتیب بولماس ذاتی جمیع کمالات صفاتی
بر له موصوف و صفاتیدین مجموع کمالاتی کشف
اهلیغه مکشوف تنزیهی تیل بر له شرح قیلوردین
مبرّا تقدیسی ایل وصف ایتاردین معرّا عظمتی
باغیدا سپهر دوار بر نیلوفردین کم و قدرتی ایلیدا
نجوم ثابت سیّار اول نیلوفر یوزیدا بر نچه قطره شبنم

نیلوفر

نیلوفر نوریکا شبنم ساچقوچی هم اول وشبنم
سوسیدین نیلوفرزار بلکه گلستان ارم آچقوچی
هم اول. نیازلیغ جبینی دا اوج نگون بر گدای
نیازمند و چاره سازلیغ الیدا بوده قلمون
بر بیچاره عجز پیوند وجودی ملاحظه سیدا آفرینش
نا موجود و ذاتی مطالعه سیدا اولین وآخرین
بودی نابود خوان احسان تکرا سیدا عالیشان لار
زر قیغه سایق تعقلی دا عالی مکان آگاه لار
اوجوروغه
جهلیغه قایل قهار لیغی حرحری ثابت سیار
نشترن نینک چلغان یغراغلاری جبار لیغی
قیوزی اوجوروغه دهر غدار بیت الحزن نینکه
سما پر دود رعد

توکولکان تفراغلاری؞ یوقنی بار و بارنی یوق قیلماق
انینک ذاتیغه آسان؞ و باریوق انینک احسانی
دین امیدوار و تهدیدین هراسان؞ برآوچ توفراقنی
ملکوت خلیدا خلافت تختیغه اولتورتماق انکا
بیراشور و بیلا ملایکه مقربین غه پیشوا قیلغاننینک
بوینیغه لعنت طوقی اول سالالور؞ رحیم قادرکیم
قدرتیدین مونچه یوز امر غریب؞ بولسه بر ساعت دا
موجوداندین ایرماس و عجیب؞ اون کیم زمینایاب
عالم ادم بیراتیب ابتدا ماکث بر کیشینی افرنشدین فریدین
منتخب؞ اول قیلیا الور انکا کلدی مسلم بو امور؞
کراوزی ایردی مسبب لیک بو بولدی سبب؞

سبحان ذالملک والملکوت سبحان ذالقدرة

والجبروت جلت آلائہ وعمت نعمائہ ولا الہ غیرہ

نعت سید المرسلین درود نا معدود اول

محبوب عالی مرتبت محمود غہ کتم حق سبحانہ وتعالے انجہ قرب

ومنزلت بردیکنو عالم وادم وجودیدین مقصود

انساک وجودی ایزدی خجستہ طینتی روح پاک دین

طاہر و فرخندہ طلعتی عناصر ترکیبی دین ظاہر عناصر

ننیاک بیلی مسیح انفاسی و تفراغی یعقوب کوہ زی ننیک

طوطیاسی وسوہیی خضر چشمہ سے ننیاک لالیش

واوتے کابیم درخشتی ناری ننیاک اشتغالی وبو غناصری

روح پاک دیریکہ بارژ وروحیغہ روح فداک دیماک

سزاوار طایر سدره نشین براق برق کینی

وسایر روح الامین پیک علوی خرامی افلاک

شبستانی یوزی بهاریدن روشن و ملائکه لار

عیونی رخشی غباریدن کاشن کلامی شانیدا و ما

ینطق عن الهوی و نطق بیانیدا ان هو وحی یوحی

اسرار الهی غه ذاتی امیش عنایت نامتناهی غه

انی رحمة للعالمین نظم ایکی گیسوی ایکی لیلة القدر

بو سکلیع ایکی لیل الحه یوزی بدر بو ایل بدر اولکون

شمع شبستان عذاریدن خوی انداکوکبستان

بو کوکبلاری ذا ایدا [illegible] سری موجود نبوة معشریغه

دی مقصود نبوت سپهریدا قویاش ایرکانی معلوم

مصاحبلاری شانیدا اصحابلاری کالنجوم صلوات
الله علیه و علی آله و اصحابه الی یوم الدین اما بعد
فقرانینک کدایی و غرایب ستوره لارنینک چهره کشایی
الفقیر الحقیر علیشیر ملقب بالنوائی غفر ذنوبه و ستر
عیوبه مونداغ عرض قیلور و اداسیین اوزیکا فرض
بیلورکیم بو خاکسار پریشان روزکار شباب
اوانینک بدایتی دین کهولت زمانی نینک
نهایتی غچه دوران واقعاتیدین و سپهر کردان
حوادثاتیدین و هر فتنه انکیز بوقلمونلوغیدین
و زمانه رنک آمیز کوناکونلوغیدین مدتی
مدید و عهد بعید و هر نوع شق و صورتقا اوردوم قدم

و هر طور و هر سلوک و کسوتدا یوکوردوم و اوزومنی
یخشی یمان خذمتیغه و صحبتیغه تیکوردوم وکاه ذلت
و فنا ویرانیدا اشیون کورکوزدوم وکاهی عزت
و عنا بوستانیدا انجمن توزدوم دهر کهی تاتیم
فلکدین ناتوانلیق کهی کوردوم زماندین
کامرانلیق لبی آچیغ ساوق کوردوم زماندا:
لبی آچیغ جوجوک تاتیم جهاندا آفلاکس ناتوانلیق
هنگامیدا اتیغ غلاکت نامرادلیق ایامیدا وگاه
علم مدارسه سیدا صف نعالدا یرتوتتوم و علما
مجالسیدا اولارقدقی بیتکان یرکا قدم اوروب
علم نوریدین کونکلومنی یاروتتوم کاهی اتقیا

مساجدیدا اولار قدمی تیگان یرکا یوز قویدوم
و سجده کثرتیدین مانگلایم تره سیین سوبدوم
کاهی صفا خانقاه اهلی ابریقیغه سو قویماق برله
برله ارجمند بولدوم و کاهی فنا دیر سپوکتش
لیکی دین سربلند بولدوم کاهی لئیملار آلیدا
خارلیق و کاهی ارازل لار آلیدا بی اعتبار
لیق دست بردی کاهی عشق کویی داء باب
لیق وادی کشش بری حیده لارکا هلاکت
لیک دست بردی و کاهی جنون تحکسیدا
ارازل لار بوینومغه سیلی اوردیلار و اطفال
لار باشیمغه تاش یاغدوردیلار کاهی شته

ایلی ستمیدین غربت کا توشتوم و غریب خلایق غه
توشولدوم کاهی جبال قله سی آرام کاهیم بولدی
و کاهی صحرا ایتاکی بناهم بولدی کاهی بو شدت
لاردین عزم وطن قیلدیم و خمول زاویه سیدا
نشیمن قیلدیم و کاهی غربت دا علیل و غریب ایلکا
ذلیل بولدوم کاهی عزیزلار خدمتیدین اوزومنی
بهره مند قیلدیم و سوزومنی دلبسند تابتم
نظم گردون مکار جفا و دونلوق قیلدی بختم
کبی هر ابتدا ازبونلوق قیلدی که کام ساری
راه نمونلوق قیلدی القصه سی بوقلمونلوق قیلدی
اما شغل وکام ازلق جا عیدا و خلق بیجو

بولغاغیدا و کاهی امارت مسندیدا اولتوردوم

و حکومت محکمه سیدا دادخواهلیغ سوردوم و کاهی

پادشاهلیغ نیابتیدا نشیو تقرب توزدوم و نظاره

ایلگا اوزومنی کورگوزدوم و کاهی ملامت ایوانین

مکان قیلدیم اکابر و اشراف تعظیم یوزیدین

مهمان قیلدیم و کاهی نشاط باغیدا بزم طرح سالدیم

و ساقی و مطرب بزم سماعیدین بهره آلدیم و کاهی

سلاطین مخالفتلاریدا آراغه کیردیم و منازعتلاریدین موافقت

غه قرار بیردیم کاهی حرب معرکاسیغه اوزومنی سالدیم

و جهل و نادانلیق زحمتین بوینومغه آلدیم کاهی خیرات

اهلیغه اوزومنی قاتتیم و هر نوع خیر بقعه لاری توزاتیم

اندا غایم سعیم‌دین رباطلار بولدی، واندین مسافر
لار نخه‌شا طلار بولدی، نظم جماعتیم توشوبان کونکول تصویر بیلا
پندار، اوز ومنی جاه اولوغلوقعه ایلادیم اظهار،
بو مقدمات‌دین مقصودی بو کیم هر کوییه ایکولنور
و عالم اهلیدین هر نوع ایلکا اوزومنی تیکوروب
یخشی و یامان‌نی افعالینی بیلیب، و یمان و یخشی
نینک خصلت‌لارین تجربه قیلیب، خیر و
شرلاردین نوش و نیش توکسو مکاتیب
دور، و لئیم ولریسیم زخم و مرهمین کونکلوم درک
ایتیب دور، و زمان اهلیدین بعض اصحاب
و دوران خیالیدین بعضی احباب که بو حال‌لاردین خبرسیز، و
کونکول‌لاری

کونکللاری بو خیر سفردین اثرسیز تعلیم
نه بیلگای اول کیشیکیم شهدینی تاتمایدور که هجر
و صعبی کیبی اول چوچوکدور بوا جیغی سیلوب زلیل
مسافرکه بو یه ایلاردا قوم توزانک یوماغ
خاره و قاتیغ ولوا اصحاب عجب واحباب لارغه
اشتباه قیلماق اولارنی بو حاللاردین آگاه قیلماق
واجب کورونندی هر طایفه خصالدین وقوفلاری
و هر طبقه احوالدین شعورلاری بولغای که
نامناسب خلق صحبتیغه شتاب قیلماغایلار
و نامناسب ایل خدمتیدین و صحبتیدین اجتناب
قیلغایلار بلکه واجب بیلگایلار و باری ایل بیله

تحقیق رازلارین سوزدیماکایلار و هر نوع ایل صحبتی
وخصوصیتی که اولارغه هوس بولغای و بو فقیر
نینک تجربه سی اولارغه بس بولغای و شیاطین مکر
فریبی دین بازی یماکایلار چون بو مقالات نینک
قلوبغه محبوب لوغی معلوم بولدی انکا محبوب
القلوب نام نسبت قیلندی انی اوچ قسم قیلندی
و بو فتولکان فواید نینک کیفیتی چون قتلدی
اولغی قسم سیر الناس نینک افعال و احوالی
کیفیتی ایکیچی قسم حمیده افعال و ذمیمه خصال
خاصیتی اوچونچی قسم متفرقه فواید امثال و صورتی
امید اولکم چون اوقوغوچی لار اوقور وقتدا

اعتبار کوزی برله نظر سالغایلار و هر قیسی اوز فهم
ادراک لاری یغه کورا بهره الغایلار فقیر کوچیکا هم دعا بر
برله بهره تیکورکای لار اول معادین دوصینی سیونخ
دورکایلار اولقی قسم خلایق و افعال و احوال
واقوال نینک کیفیتی دا اول قرق فصل دور اولقی
فصل عادل سلاطین ذکریدا ایکنچی فصل
اسلام پناه بیک ذکریدا اوچونچی فصل نامناسب
نایب ذکریدا تورتونچی فصل ظالم جاهل و فاسق
پادشاه ذکریدا بشنچی فصل فاسق و بدمعاش
بهادرلوق لافین اورغان لار ذکریدا التنچی
فصل تیناولار ذکریدا یتنچی فصل یساغلیق

قراجه بیک ذکریدا سکزنجی فصل شاه اوکوسی
اوزیکا مشابه بولور ذکریدا توقوزونجی فصل
شیخ الاسلام ذکریدا اونونجی فصل قضاط
ذکریدا اون برنچی فصل مفتی و فقیه لار ذکریدا
اون ایکنچی فصل مدرس لار ذکریدا اون
اوچونچی فصل اطبا ذکریدا اون تورتونچی فصل
نظم گلستانی نینک خوش نغمه نوا قوشلاری
ذکریدا اون بشنجی کاتب لار ذکریدا اون التنچی
دبیرستان اهلی ذکریدا اون یتنچی فصل
امام لار ذکریدا اون سکزنجی فصل اعلم لار
و موذن لار ذکریدا اون توقوزونجی فصل

هو

حفاظلار ذکریدا ایکرمینچی فصل مطرب و مغنی
ذکریدا ایکرمه بیرینچی فصل قصه ساز و قصه خوانلار
ذکریدا ایکرمه ایکینچی فصل نصیحت اهلی واعظلار
ذکریدا ایکرمه اوچونچی فصل اهل نجوم ذکریدا ایکرمه
تورتونچی فصل تجارت اهلی ذکریدا ایکرمه بیشینچی
فصل شعبدوا البساتقوچیلار ذکریدا ایکرمه
آلتینچی فصل بازارکاسبلاری ذکریدا ایکرمه
یتینچی فصل سایر هنر و صنعت پرداز ذکریدا
ایکرمه سکزینچی فصل شحنه و زندانی و عسسلار
ذکریدا ایکرمه توقوزونچی فصل دهقانچیلیق
ذکریدا اوتوزونچی فصل نئیم ولئیملار ذکریدا

اوتوز برنچی غریبزاده لار ذکریدا اوتوز ایکنچی فصل
مبرم کدالار ذکریدا اوتوز اوچونچی فصل موسیقی
صیاد لار ذکریدا اوتوز تورتونچی فصل تربیت
ناسپاس و حرام نمک لیک قیلغان نوکرلار ذکریدا اوتوز
بشنچی فصل کدخدالیق ذکریدا اوتوز آلتینچی فصل
ریایی مشایخ لار ذکریدا اوتوز یتینچی فصل
خرابات اهلی ذکریدا اوتوز سکزنچی فصل
درویش لار ذکریدا اوتوققوزنچی فصل اول عالی
سلاطین ذکریدا عادل و عاقل پادشاه
عباد الله غه ظل الله خلافت ملکی انیک فرمانیدا
انی جاعل فی الارض خلیفة انیک شانیدا:

عادل پادشاه رفعتی تعریفیدین بیکراک دورر
ولدت فی زمین سلطاناندین خبر بیرور
اولکه انینک ذاتی بیرله مباهی دور کونین دیب
دورلارکه عدل ساعة خیر من عبادة الثقلین .
پادشاه عادل حق دین خلایقغه رحمت دورور
و ممالککا موجب امنیت دور قویاش
دیک ابر بهار بیله قراقراق دین کل لار آچار
و ملک اهلی باشیغه آلتون بیله درلار ساچار
فقرا و ناتوانلار انینک رفیق مداراسیدین
آسوده ظالم و عوانلار انینک تیغ سیا
ستی دین فرسوده و راستی دین قوی لار کونی

خوفندن امینش و سیاحتیدن مسافر فراغتی
وهمیدن مطمئین راحتیدن هر مکتبده اطفال
لار غوغاسی و خلافتیدن ضعفا حمایتیده اولار
نینک علاکاسی هیئتیدن یوللار فراغتیدن خالی
دقول تولا اوکوس مالی ضبطیدن علم داقلمی
سنوقش و ستمکارلار علمی لقیوق جدیدین مساجد
اهلی مملوش و مدارس بحث و جدل خلیدین غلو
قصاصی تعنیدن اوغری لیکلی ایل هالیدین کوتاه
انتقامی بیمیدن قطاع الطریق حالی عدم
بنا بیدا اتباه توبلارد کانلارد اسودا او خو
شیمغ داوباش کوچه کشتیدن کونکللاری جمع

شام دین تا سحر خانقاه لار ایشیکی اچوق ئد
خلوت لار عبادت نوریدین یاروق تُشیدا
کویی لار پاسبانی اول تو یازیلاردا قوی لار شبانی
اول رعیت غه سرا و باغ راغ اندین معمور وسیاغم
کام دماغ اندین موفور کیچه لار ایرد ضعفا ایشی
اور غوش تیکت وکوندور اطفال د زریش آق
سونکاکت عجوزه لار جرخی اونی مدی ناله سی برله
انیک د علسیغه نغمه سازدی انیکلار ها موتوق سباقی
کویی اونی بیله انیک القیشیغه نغمه پرداز فقرا
ایشی انگا هم دعا هم نازیشی انیک دایم فقراغه
خواندش
هم نوازیشی آج لارغه اسی بزل و عطاسی

دیلارکاج لارکیباسی انینک خزانهء لطف حبانندین

ملک باغین معمور قیلورغه ابر سیراث ملک اهلی

کوزین یاروتورغه مهر جهانتاب واوزکا ملک

نینک رعایا خلقی انینک ارضوسیدا توینه کشتور مظلم

لاری انینک عدل دعاسی کفنت کوییح آنخشی ایتیغه

علمالار انینک سایل تربیتی و بخششی صفاتیغه شعرا

ورزیشی قصاید ترکیبیغ معنی لار اشتغالی ثناسی

اوجون سرود توزماک و مصنف لار مقادعاسی

انینک دانیمه کوزکوزماک و خلق رضاسیدین حق

رضاسیغه طالث و دادخواه سوزار داسوراغ کونه

وهم کوبکلیکا غالب نظم اولوس پادشاهی دردو یشن

وش انکا سنا ایتقدین کلیب فقر خوش جهاندارلاغ

سپهر اشتباه ولی اهل فقر الیدا خاکراه جهان

ملکی الیدا خاشاکده ولی برکونکل ملکی اقلاخه

باری بیتوالار نوا سازی اول همول نوعکم

شاه ابو الغازی اولغ کلیب عین انسان

انسان غنی جهان وارثی شاه سلطانم

حسین که تا بولسه کردونغه دوارلیق

انکا باقی اولسون جهاندارلیق ولی خلق بوسنه

دین اولسون نشاط دی بولماسون خلال

اندین بساط ایکنچی فصل اسلام بنام

بینک ذکریدا مونداغ پادشاهغه مسلمان بلکنه

بنی خدمتیدا تورتقه نینک بیر بیلک نامرادلار پناهی

و پادشاهلارنینک دولت خواهی شاه عجم دنیادا

چون دیکوچی ذاتینینک اغیرتی غماین یکوچی یمانلار

ایدین تهرا آسانی و یخشیلار و دشوارلیغی ایدین

آسانی ایماله طمعی کونکلیدا نابود و عیبلی حیالیدین

خریدانا موجودی مرادی رعایا امینیتی و مقصودی

برایا جمعیتی اول مسلمانلارغه رضاجوی و مسلمانلار

انگا دعاگویی اوزی نینک ذاتی توزوک و سعی ستاع

ایشکیدا توزو کلوک شاه ایشکی مونداق بیک

دین خالی بولماسون دولت ایندین اوزکاکا

انتقالی بولماسون اوچون حق فحصلی مناسب نایب

ذکر ایدا یالغانجی خودنما نایب نبیتی مسلمۀ کذاب ملّعنتی :

نبوّت تهمتین بوینینه الغان وجبرائیل وحی دین

دیکانی باری یالغان هونکا هم شاه خصوصنی

اظهاری غیر واقع ویالغان باری یالغان حکم

تیکوروزکا باعث طمع شوم : ادسروک پروانه

تیکوروزکا سبب حرص شوم نیمه الوردا یالغان

انکا حین اوزنیغه نا و مسلمانلارغه نقصان انکا

دین اوزنیغه اینتقانی یالغان حین دیماکی محال :

رشوة الوردا اوزنکا سوزدیب اماکوینکلی دا اوزنکا

اوزنکا خیانت هوندانغ نا یکیب بر بولغانی فعلی قولی :

شاه انشکدا کم بولغانی اولی توزتونجی فضل

ظالم و جاهل و فاسق پادشاه ذکریدا عادل
پادشاه کوزگودور و بو انینگ جلاسیدور اول
یاروق صبح و بو انینگ قرانگغو کیچه‌سیدور ظلم انینگ
کونگلیگا مرغوب و فسق انینگ خاطریغه محبوب
ملک بوزوغلوغیدین ضمیریغه جمعیت و اولوس
پریشانلیغیدین خاطریغه آمنیت آبادولار
ظلمیدین ویرانه کبوتر طاقچه‌لاری جغدلارغه آشیانه
باده سیلی بزمیدا طغیان قیلیب اول سیل ملک
معمورلارین ویران قیلیب سوچی خانه‌سیغه
فرش مسجد رواقی توکولگاندین و کوپلار باشیغه
خشت محراب طاقی بومرولگاندین اکثر قان توکماک

اولارغه سینه کیم که جانغه بارا انکا اندیشه اکر

مخوف

سیرنب غه مشغوف کوبی کوچه دا مسلمانلارغه

ایل

اکر فاسق بولسه بدافعال اهل عالمغه اندین هم

سغال اکر ستیزه روی بولسه خودرای مشفق نوایی

جانیغه وای اوزی ناتاشی پیشتی اوز آلیدا جوب

وایل مقبول لار انکا مردود و معیوب کوب خدمت

آزو سهو سیله الیدا ناموز کوب حق از خطاسیله

ناموجود خطا رأیی اوزینک کلماسا دخل سیز

لارغه شرکت بلکه خبری یوق لارغه تهمت حیات

سوبین اغودیسه مسلم توتماغان کیه کاز قوپاش

بوزین قرادیسه تحسین قیلماغان تیره روزگار

اوّز جانیدین قطره نینگ دریاچه و منی نی ذرّه
نینگ صحرا چه قیمتی ایل طرفیدین مال جانیم نینگ نظریدا
بر قرا پلدین کم و فدا قیلغان جان عزیز انچه توقکم
بر تیشنر قرا قورغون نی اق توتیغون و دیب قاضیغه
بخششی الوردیماکان مقصّر و یاروق توننی تیره
تون دلیبسه‌سیها کورانا دوردیماکان مدبّر حین
دیرا لیکالیک خطاری خبرنی دلالت قیلغوچیغه اوقوم
خطاری حق اېنینگ قاشیدا باطل و ذهنیدا اېنینگ
عقیده‌سیدا جاهل ایل دین کوینگلی کینه‌سی مخفی خزینه
سی سیناکلی فتنه‌سی مثل اوچون جان برماکنی شعاری
ایل حالی جانیغه قصد شکاری بولغان پادشاهغه

بولغای وزیر هم هاماندین انداغکه فرعون نیابتیدا
هامان اهلر ایلیکشه یارغه بولغای مددکار جعفری
یاومای اول خلقغه طاعون هم اولغای نیرسه‌ری
تنکری مونداغ بلالارنی عدم چاهیدین وجود تختیغه
کلتورماسون بو قلوق زندانیدین بارلیق بستانیغه
یتکورماسون تشبیهی وصل وزرا ذکریدا وزیر
وزیردین مشتقدور بو فعل اننک ذاتیغه حقدور
بو اتنی پسندیده قیلغان آصف ایرمیش کیم
نکینی نقشیدا قد رحم الله من انصف ایرمیش
همانا آصف که باردی انصافنی ایسیب باردی و انصاف
کوهرین بو ناانصافلار اراسیدین صفادی کتی اوریدین

اگرچه بیلدیم که بیابان ساکنیغا آصف نینگ بو خاکدان دا

قاپین تاپالغای ذهی اهلیدا ابروکا آصف نهاد دور

اول بلکه بیلکیم سلیمان تختی برباد دور و بو ظالم لار ملکینی

برباد بیرکوچیلار دور و ملک اهلی یغیشتورغانلارنی

برکوچی لار دور اولی اولکه بولار ذکریدا خامه سورماکی

و بو خامه دیک قرا یوزلوک لار ایتیمع قلیم تبلیغیغه کلتورماکای

زهر شربتی بیماریغه اولتورکوچی طبیب بولارغه بولسون

مزخرف زور بیله اولتورکوچی خبیث بولارکور اتیرک

خبیث بولارکیم خیلی دین هر بیری مار افعی و شاهغه

واجب دور بولارنینگ دفعی بولار جمله سی جیانلار

و خلایق غه تیکور ور زبانلار و کالک لاری نوکی عقرب نیشیغ

رعیت جانیغه اول نیشتر تیشوینی نیچه نیشتر مظلوملار

جانیغه سانجیلغای آمید اولکیم باشلاری اجل تاشی

برله یانجیلغای نظم بولادرین کرا علی کرادنی دوروژ

کر اندین خلایق غه آزار دور شه اولتورماک اولی دور

اول ایلنی یاتی بنی دیب دور واقتلوا الموذیات

الیتیج فصل نا قابیل صدرلار ذکر یدا دیانت

صدر ور رعیت غه بلا دور بو ناکس اگر عامی دور فسق

فجور اثناکا میدور وجلسیدا نغمه نواز لیق علم

و تقوی عنداسیغه نوحه سازلیق علما کتورکان

کلاب شیشه لاری خالی قالیب باده سالورغه

کامی ملازم لاری الیب بولار کتورکان نبات

کزک اوچون اوشالیب وظیفه وجه لاری اوزکا
اسباب اوچون سالیغالیب بدکردار اندا غلبه
نابکار اندا طلبه نوکرلاریغه آش خانقاه رابطه سیغه
وجه لاریغه معاش شیخ مدرس وظیفه سیدین
بزمیغه جی کلتورکالی محتسب راضی دمیغه یاده یاللار
ریش قاضی کنتورغه اندا مناهی منه نداق بیحساب
بولغای اسلام شریعتغه نه عزت دنی حساب
اولغای صدر کرک علماغه دوست یار بولسه و مشایخقه
کارگذار خدمت کار بولسه ساداتغه محمدیه
وفقرا خدمتیدا بجذوا قاف بورزوغین توزکوچی
وزراعت کثرتیدا سعی کورگوزگوچی نظم نوق اولکم

فاسق خمارذکه همه بوزغای کره بولغای خواجه دیک که؛

رکابی نعش کرسانلیق سراشر توینیدا اندین ارتوق

زیب بوزغه طمع کرگه بشیغه قولیسه علاقه لیق دستار؛

یاردا هم اینیاک ایکنی دورور موالیدیک تیوق اوبکه

مرکب لوبینغه باغلاب آتسه قطلش اسیلغای

اوزی نیک اوز بوغزیدین سقالیدیک تنیخی فصل

فاسق و بدمعاش بهادرلوق لافین اورغانلار ذکریدا؛

شاه الیکیدا یارماق ضایع قیلغوجی لماعت؛

اولاردین تنگریکا نه طاعت و نه شه غه اطاعت؛

طریق لاری خودنمالیق رسم لاری خودارالیق ایشلاری

مستلیق و ورزیش لاری خودپرستلیق حین

دیماک لاری لافنی مضحکه لیق سوزلاری گزافنی جرعه

کشلیک دین لارنی دکا فروشلیک آیین لارنی

کونکل لاری توفجاق سکر یتوردین آرام تاپماقنی سوز

لاری باتش بیلا تک یوزکا چاپماقنی بزم دا دعوی لاری

حاتم لیقنی و رزم دا تیلاشلاری رستم لیقنی اوتانمات

لاریدین قسرطا بیرغه رمح و نیزه لاریدین سمک

رائح نوری دریخم طورلاریدین اشفته راق اولارغه

دستنانی و دستار علاقه سیدین اوچالاری پیدا آزارنی

ملک دشمنی دفعی غه شهرت لارنی و شاه غه

ملک اسرار منت لارینی دعوی باشیغه تیکونجه

نجه سینی می اولتوروب نجه سان داغی فتق وزخ غه

یوزدین بری معرکه غه یتیب توزتاغ جاپقونلاری بیله
اوزنی ضایع ایتیب مبارزانکین لیکلاری اوزجهبالیغ
صف شکن لیکلاری اوزیسالیغنی بولوغ بهادر
معرکه دا بولماسونکیم هیچ صف توزاردا انینگ قاتی
تولماسون شاه سپاهیغه درویشلارن دعاسیدوق
فقرا همتی تنگری رضاسیده ور شاه کیم انکا حق عنایتی
بولغای لوایی زینتی نصر من الله بولغای شاه غه حق
عنایتی بازو دشمنی ایرور خاکسار دولت غه
تیلکورکوچی تنگری هم برکوچی هم الغوچی تنگری اول
برکیشی الاکیمسهنی اول تیلکورسه کیشی براق قیلالماغای
شاه که حق امرینی بجا کلتورکای بو دولت

کوب دشمن لارغه خوف رجا تیکورکای سلطان شهی که

صدقه اینک تنکری برلا توزولغای نه غم عدوسی اینک

بریوق ایرسه توزولغای کنتی کا تنکری برور فتح یوق که خیل

سپاه نی باعتماد مونکا ایلاماکن سونیولغای لشکر

چریک بول ولوسه لماسا بخت یار یسه نه غم عدو خیلی نینک حکم باز

سکزنجی فصل بیان اول کروهی ذکریدا بیان اول کیم

بر مظلوم انشیکا بارغای اول مظلوم نی ظالم دین

قوتقارغای اکر مزد تیلاماکی مقدور دین ارتوغراق دور

اول ظالم غه اولوغراق اوزاق دور اکر سعی غه بیراشا

آتور خیالی بولغای اتامیراثی اناسوتی دیک حلالی بولغای

اکر طمع تحصیل مسعی دین کم دور مرت ایرانلیکنکا مسلم دور

اگر سعی قیلدغای والغای مردانکا حق دورانیده کولغای

ولی مطلقدور کوب ایرانلار بو ایشنی شعار ایتیب دورلار

ولو سلوک برله مقاصدغه یتیب دورلار ذخصم

اولیاء اللهده هر صورت دا باز بعضیغه ایمیش بو روش

اختیار چون ایرورلار رقیبه لار الحق نهانش حق دین

اوزلکا کیمیه کا اریکس عیانش توقوزونجی فصل

یاغلیق قراچریک ذکریدا یاغلیق دیکان

قراچریک یاجوج و ماجوج خیلیغه شریک ارکای

دین اولارغه آرام یوق نیاغ کورسا تورکن

بر نفس کام یوق ایشلاری تیلای الغانی تالاماق:

یات ملککا حوکار بتوه دیک سبزه و نفراغ یلاماق

نهانلیغ بیله اولار اراسیدا مباینت و مسلمانلیغ
بیله اولار اراسیدا منازعت فهم ادراکدین اولار
ذاتی عاری عقل انصاف سیز بالذات باری قیاتکه
یوزلاندی اولارغه یاتماق یوق کیچه کوندوز تغافل
اویقوسیدین اویغانماق یوق آسیغ ساوقنی
تن لاری تفاوت قیلمای آجلیق و بلا تنکاجلیق
ضررینی جسملاری بیلماغی آدمی سیزدا مخلوقات
دین ممتاز حیوانلیق لاری کوب مردملوقلاری
آز رطلم اول قومدین اعجوبه خلایق بولماس
کیم معده لاری حرام بیردین تویماس اولکونچه بلا کسب
ایرورلار موجود حین بوکه بو دعوی کا یسا غلیق بولماس

طرفه بولکیم چون حق تینک ایلکا عنایت پنهانی بار بولار
ارا یاشونور ایرانلارا مکان بار اوردا بازاری اوچون اوزینی
ب عشق اهلیکا قاتقوچی اونکای الیب اغیرسانتوچی
وبیک الوشیدین اولار شتل خارزندا غلبه ملک اهلیدین

نظم

علم دار سپاهی عالیین اول خیل تباهی تونکوزین
معنت الیب خواهی ناخواهی ممکن یوق زادا اولارغه
سزا برکای کم تنکری اولارغه جزا برکای اونوچی

فصل شاه اولوس اوزیکا مشابه بولور ذکریدا

شاه غه هم ملازم تابع بولغانی ایشی وطوری شاه
ایشی غه مشابه واقع بولغانی اگر شاه عدالت شعار
اولوس شعاریدا هم عدالت دیع اثاری اگر شاه

ظلم بسته ایلیکا ظلمیدن اندیشه اگر اول اسلام آیینی
خلق شعاری هم اسلام ایله دینی اگر اول کفر خصالی
ایلکا داغی کفر طریقی لحکمات شاه نه دینی دور بلار دریای
زخار و قوم ضلیلین دریا تکر اسیدکی انهار دریا
سو بیغه نه کیفیت و نه خاصیت انهارغه هم
اول خاصیت کیفیت اول آچیغ بو آچیغ اول
چوچوک بو چوچوک اول تیره بو تیره اول سوزوک
بو سوزوک نظم اریق لارکه اول بحر دین ایریلور
بیلیک لیک اولار نینک سوی بین بر بیلور چو بر دور سو
دریا بیله نهرارا: ایمیش حمیدا حاجت ماجرانه
اون برنچی فصل شیخ الاسلام ذکر بیدا مسلمانلارغه

نسبولسدن عبارت دور اسلام متعدد صیغه ایشارت
دور مونداغ کشی عالم گرگ اسلام پناه و عارف
گرک مقرب درگاه خردمند شریعت شعار فقرغه
خرسند طریقت آثار و یخشی مایغه شفقتی فیض عام
اولوغ لیکینکا ارشادی نفع مالاکلام کاملی بولغای
شرع قانونیغه راسخ بارچه مبتدع لار بدعتیغه
ناسخ انکاکه بولوغ بولغای آیین اسلام
انی دیبه بولور شیخ الاسلام رحمه موندین
اولدی مقرب باری شیخ الاسلام پیر انصاری
اون ایکینجی فصل قضات ذکریدا قاضی
اسلام پناه سیغه ایرکان دور مسلمانلار شریعتیغه

وخیر شریفه نافذ فرماندور دینی علومیدین
کوکلی معمور کرک ویقینی فراستیدین خاطری
جمعیتی بی فتور کراک میلی شخصی ضمیری کنوریدین
متوازی خ اهل بدعت ملایمتیدین صادق کوکلی
عاری محکمه سی مخزن علوم شرعیه حکم قیلوردا آشنا
بیگانه اتکا علی السویه علم و تقوی سیدین کوکل
لارده شکوه دقت فراستیدین بادیانت لار
کوکلیدا اندوه کوکلی کلام احد احکامیدین قوی
وحکمیدا مقتدا احادث مصطفوی شرعی
حیله لاری قرانکغولوق کرسیدین کوکلی اجوق
فقها تدبیرلاری تیره لیکدین ضمیری یاروق

رشوه خور مفتیلر قاشیده منکوب و حیله کرلر

الیده معیوب عامی قاضیلر کرمی الحکای اولدیلر

کولوکی کویدور

کولوکی دوزخ اوتیغه کوینمس دین بورون

قاضی رشوه خوار اسلام حصاریغه رخنه کار اولکه

رشوه بریب قضا سورالغای رشوه الیب هم شرعینی

بوزالغای قلم لوکی بیله شرع نی بوزالغای قاضی کرک

کیم جادهٔ شرع دین قدم چیقارمانغای و صراط مستقیم

دین تا شقاری بارمانغای مستقیم خط که هر قیلکی

میل قیلدی ایگری بولدی سازتار دیدیک

اعتدال دین تجاوز قیلدی توزوکی بوزولدی ؛

اولکه حکم ایل مالی و جانیغه جاری بولغای ایا غیدا کی

طراط مستقیمدن تا بیلدی‌ڭ . ویل چاهی توبن مقام
قیلدی اشینی اوزی قیلورمین دیکان بی باک و کاذب
وکاذب بی باک غمسیز شرعی حاکملیغی نه مناسب بیعلم
مخبر صادق شهیکیم قیلدی دین شرعینی توز
کاذب اول بولغ نجوک توزکا یکه برکذاب هم
قیلدی کوب دعوی ولی قویدی جهنم ساری یوز

اون اوچونچی فصل مفتی فقیه‌لار ذکریدا مفتی
فقیه‌لرکه متدین و عالم‌لرکه مؤمنین اسلام
علمدا ماهر و دیانت نوری جبینی دا ظاهر میلی دین
کونکلیده قصور و حیله‌دین کونکلی ضمیری بی فتور
قیلمه روایت دا صادق و قمر مجتهد سوزیکا موافق

یوق که فاسق بولغانی می خوار جاهل بولغانی بدکردار
و غدار بردرم اوجون یوز حقنی ناحق ایلکوجی
و آز کرم اوجون کوبلارنی نعم تیکوجی بر سبد
اوزوم اوجون بر باغنی کونیدورماکدین غمی یوق
و بر جارک بغدای اوجون بر خرمن نی ساوورماقدین
المی یوق مفتی که حیله بیله فتوی توزار قلم نوکی
بیله شریعت یوزیدا کی نقطه لارنی بوزار
مزد اوجون سیم الیب مال البغیه قیتار دینی نی دنیاغه
ستار موندا غ مفتی آدمی کُشی طبیب دور
بریکا اسلام قتلی و بریکا مسلمانلار قتلی نصیب دور
نظم مفتی که اشیکا مزد الیب قتل رقمسه مزد آرتوق
نظم مفتی که

ایسه میل کرک قیلغای هم فتوی داجو بولدی مزد

اوجون لاونغم قیلماق کرک اول قلم زن ایلکینی قلادم

اون تورتونجی فصل مدرسلارنی ذکریدا مدرسنینگ

غرض کرک منصب بولماسا بیلماس علمنی ایتورغه

مرتکیب بولماسا خودنمالیق اوجون درس حوصله سین

توزماسا و خود دستانلیغ اوجون غوغا و تکلم

توزماسا جهل دین دستاری اولوغ و علاقه سی

اوزون بولماسا مباحات اوجون مدرسه الوانی

بلکه انکا اوزون بولماسا دینی علومی برله و تعیینی

مایلنی ایلیکا تعلم قیلیتسه یاکلیکلاردین هراسان

و ناپاکلیقلاردین گریزان بولسه یوق کیم اوزینی

اوزین عالم بیلکای نجه مجهولنی معلوم قیلالماغای
انواع فسقنی مباح بلکه حلال بیلکایتی قیلماس ایشلارنی
قیلماق اندین معلوم بولغای و قیلور ایشلارنی ترکیکا
اندین قاعده و رسوم بولغای بو مدرس ایماس کم
مبتدع دور مونداغ کیشی صحبتی اسلام ایلیدین
ممتنع عالم کرک متقی بولسه و آگاه و اینتوری قال الله
قال رسول الله نظم هر نیکه اینتور اول خدا و رسول دین
اندین سونک اولسه مجتهد و اولیا سوزینی اندین
کیشی نی ایشتورونه اورکانور بولغای خدا سوزی
یوق ایسه مصطفی سوزینی اون بشنجی فصل اطبّا
ذکریدا طبیب اوز فنیدا حذاقت کرککه بیمارلار

حالیغه شفقتی و نفسیغه طبیب طبع ملایم و حکما
قولیغه بی دریغ و ملازم سوزیدا رفیق و دلجویلوق
واوزیدا آرام خوشخویلوق حاذق طبیب که بیمارلارغه
شفقتی بولغای دیب بولورکه عیسی روح اللهغه نسبتی
بولغای عیسی ایشی چیقغان جانی تن کا کیکورماک دعا
بیله و مونینک ایشی چیقادورغان جانغه مانع بولماق
دوا بیله مونداغ طبیبنینک یوزی مریض کوزیکا محبوب
سوزی بیمار جانیغه مرغوب دمی علیللارغه دوا
قدمی خستهلارغه شفا خضر نجات اینک طلعتی
آب حیات اینک شربتی اگر فنیدا ماهر بولسه
اما بدخوی و بی پروا و درشت کوی مریضغه اگرچه

برجانبدین علاج تیلکورور اما نچه جانبدین
تغییر مزاج تیلکورور ولیکین عامی طبیب که ایرور شاگرد
جلاذ اول تیغ بیله بو زهر بیله قیلغوچی بیداذ اول
موندین یخشیراق ور بو اشتباه کیم انینک قتلی
کنه کاردور مونینک کناهی هیچ کنه کار مونکا
زلیل بولماسون و هیچ بی کناه انکا علیل سطم حازقا
طبیب خوب شکوی تن رنجیغه شفادور عامی و تشدید
خوی ایل جانیغه بلادور اون التنجی فصل کلستا
نینک خوش نغمه نوا قوشلاری ذکریدا اول نجبه
طبقه دور اولتی جماعت نقود و کنوز معرفت
الهی دین غنی و خلق تعریف دین مستغنی دورلار

ایشلاری معانی خزینه سیدین جوهر ترماک وایل
فیضی اوچون وزن سلکیکا نظم برماک نظم اداسی
بغایت ارجمند و بی نهایت شریف دلپسند
وچون ایات کلام دا نازل بار و حدیث معجزه
نظام دا نیلاکان تیاخر مع القصه تماس این جرینه
جهتیدین از شعر دیماس اما بو عزیز قوم نینک کیشیسی
و معتقد اسیتی و بو شریعت خیلی نینک سردفتری
و سر خیلی و ولایت بحری نینک کوهری و کرامت
اوجی نینک اختری امیر المومنین علی رضی الله عنه
ذکرم احمد وجد دور کتم نظم دیوانلاری موجود دور
و انداغ اسرار و نکته لاری نامعدود دور بو منظهر العجایب

کردی که تابع دور و بعضه‌نی بیان قیلای لیکم کیم نظم‌لاری
واقع دور فارسی عبارت دا اول جمله‌دین ناظم
جواهر الاسرار معرفت اهلی شیخ فرید الدین عطار
دور و ینه قایل مثنوی و معنوی غواص بحر الیقین
مولانا جلال الدین یعنی مولوی رومی دور کیم مقصود
لاری نظم دین اسرار الهی اداسی و معرفت
نامتناهی املاسیدین اوزکا یوقتور و ینه هم اولیا
آکاه و مشایخ اهل اعتقاد بار دورلار کیم بولارغه تتبع
قیلیب دورلار بولار بو کلام‌نینک اساسین و حقایق
معناسین مستحسن بیلیب دورلار و بو خیل دور حقیقت
طریقی‌نینک سخن وری بلکه کیمیاگری و کبریت احمری

ينه بر جماعت دورلار كيم حقيقت اسرارغه مجاز طريقين
مخلوط قيليب دورلار و كلام لارني بو اسلوب دا
مضبوط ايتيب دورلار اندآغ كه معانی اهلی نينك نكته
پردازی شيخ مصلح الدين سعد شيرازی و عشق
گروهی نينك پاكباز و پاک روی امير خسروی
دهلوی و تصوف دا وقت مشكلات نينك
گره گشايی شيخ ظهر الدين ثنايی و فريد الدين
اهل تعيين شيخ اوحد الدين كرمانی و اسيفه
لافظ خواجه شمس الدين محمدی الحافظ نينه هم
جمعی باردورلار كيم مجاز طريقی ادا ايشی لار نظم غه
غالب دورت و اولار بو شيوه غه كوبراک راغب اندا كيم

کمال اصفهانی و خاقان شروانی و خواجوی کرمانی
مولانا جلال الدین و خواجه کمال انوری و ظهیری
و عبدالواسع دایری و سلمان ساوجی و ناصر
بخاری و کاتبی نشابوری و شاهی سبزواری
و بو حقیقت مجاز طریقیدا کامل و هر ایکی طریقدا
وارغ و شامل نظم اهلی نینک مقتداسی و امامی
حضرت شیخ الاسلام نور الملة والدین
عبدالرحمن الجامی نور الله مرقده و قدس سره
دورکیم اولتی طبقه دا هم شریف مقالی و سوزنینگ
طبقه نینگ اداسی دا صاحب کمال دورلار که عالم
حال اهلی بولار لطایفی برله مسرور دورلار و بولار نینگ معارفی

برله حضور قیلورلار و بنیاد نه طبقه سیدا جماعتی
دورکیم نظم نقطه سیله خشنود و خرسند و راضی بوله
منددورلار و یوز شفقت برله ایتی بیت که باغلا
شتورغایلار دعوی آوازه سین نه فلک دین
آشورغایلار سوزلاریدا نه حقایق و معارف کونشی
دین حلاوت و نظملاریدا نه شوق و عشق اوتیدین
حرارت نه شاعرانه ترکیبلاری احسن و نه عاشقانه
سوز و دردلاری شعله افکن بعضی دین اگر برار بیت
واقع بولور اما آنچه بیان دعوی واقع بولورکه اول
هم ضایع بولور اما بر نازک معنی که هیچکا پسندیده
هیچ قیلور اما آنچه ناپسند دعوی سیله انی هیچ قیلور

گویا عقیده دا اوزلاریگا موافق دورلار و سوز
لاریگا اعتقاد دا متفق دورلار ظرفه راق بو کیم
هر بری نینک سوزلاریدا معنی ازراق اوزلاریدا
دعوی کوپراک نعوذ بالله من شرور انفسنا
ومن سیئات اعمالنا یعنی اعلی لاری دونی دین
ویرسین اعلی ادنی لاری هم بارچه دنی دین ادنی
اوسط لاریکیم هیچ نیمه کا یاراماس بلکیم نقص اورحا
ماق اولاردین ادنی ادن نتیجه فضل کاتب لار
ذکریدا کاتب شعری سوزی نینک ورق نگاریدور
و سوز مخزنی نینک خزانه داری خازن هنری امانت
بولور و تصرفی خیانت بولور امین که خیانت کا

منسوب بولغای، اوز بهزیدا معیوب بولغای. انداغ بتیک ایلکی
قطعی خوب بولغای و یخشی نقطه‌دین صفحه‌کا جمال
انداغ یخشی نقطه یوز صفحه‌سیغه خط خال خوش
نویشت کاتب سوزکا آرایش برور و سوز
لاکوجیدکا آسایش تیکورور. راقم رقمی بولغای
راست و راست لارکونکلیکا قبولیتی بنجواست
محرری که و تحریری بولغای توز پسندیده دور
اگر بیت فتور و کریوز اگر خط صورتی ناخوش دور
معنی خیلی دادقوغوجی اندین مشوشرق و رجونش
نوشت که سهو کوب بولغای، ایلکی قلیج علتی‌کا
خوب بولغای، اولکه بی‌جا نقطه برله جیبینی خبیث

قیلغانی محبتنی محنت قیلغانی دا انینگ بیک

خبیث محنت دوده کا یوز لعنت خط که غلط

بحاث و قارنی مسخره سقالیغه خضاب

اول خطنی رقیب مبرزغه باشلاماق بحثی

وایکاسین مالک جهنم سارئ باشلاماق بحثی

محبوب درج مکتوب که هم خط خوب بولغای مضمونی

هم خوش جانیغه اولدور مرغوب و کونگلیگا

اولدور مطلوب خطی یمان بولسه یمان ایماس

محب محبوب خطی یمان دیماس یمان کاتب

منزلی قلم دانندیک خطاه ارا بولسون قلمدیک باشی یرا

دیوزی قرا بولسون نظم قیلر کاتب که اول سوزکا

قلم سورکای خلافی اول قرا یوزلوک باشی بولسون
قلم تیکلیغ شکاف اون سکزنجی فصل دبیرستان
اهل ذکریدا مکتبداری کینه معصوملارکا جفاکار
اطفال غذاسیغه راغب واولارتماغ دیبغه مرتکب
ذاتی بیمداری دماغی فولاد وکونکلی خاره غضبدین
قاشیدا چین کینه سیزلار بیله آیین کین
کوبراکیدا طبع غلظتی بدیدار و عقل قلتیغه گرفتار
اما توسن اطفال طبیعتی جفا بیله رام قیلغوچی
ناهموار صفا طوریغه سیاست بیله اندام بیرگوچی
اگرچه خوی لاری درشت لوقدا نمایندور اما اطفال
ناهموارلیغی اصلاحیغه ایریکیسی علم ندور انینک ایشی

ادم دین کلماسن بنی ادم کا ونه دیو قیلا سلماغ
بر سوروک کشتنی بر طفل مجا فعلی عاجز ایتار اول
هر سوروک کا علم ادب اوی کا تکاشی کوریکه انکا نیاز
انجه بار کیم اول قوم بینک ادراکی و فهمی آز توشاز
انداغ کشیکا یوز موجب مشقت توشاز
و هر تقدیر بیله اطفال غه حق کو بدوزراکر پادشاه
لیق غه یتدا انکا قل لوق قیلیک خود بدوزر شاکرد
اگر شیخ الاسلام و گر قاضی دوزراکر اندین
اوستاد راضی و خدا راضی دطلم حق بولیدا
کیم سنکا بر حرف اه قوتمش رنج ایله ایلاکم
بولماس آدا آنینک حقین یوز گنج ایله اوتور نجن وصول

امام لار ذکریدا امامت قیلغوچی اوز قراءتی نینک
شیفته سیدور و اوز نمازی نینک فریفته سیدور
کشی لیکدین اوز خیالیدا تصورلار و بخشی لیق ضمیریدا
تکبرلار اوز نمازین مقبول تخییل قیلغانی جماعت
نمازی قبولیتین تکفل قیلغانی قراءت قیلماغی
محض رعنالیق و جماعت دین ایلکار حقیقتی
عین رسوالیق تغابنیت خیالیده بینوالیق
و تصوری ایلکا مقتدالیق و نمازغه امامت
کامل لار ایشی دور اوزین موندغ تصور قیلغان
جاهل ناتمام کیشی دور امامت مناسب دور برین
خیل مریدغه یا معلم دین سوروک طفل نارسیدهغه

یا عالم دین جهانغه شفقت اوجون ویا کامل دین
توابع عیالغه تربیت اوجون آداب عبادت
تلقینیغه کماهی و تعلیم شریعت آیینیغه ناکاهی
ناکام دین مناسب دور و ضرورتدین تجویز قیلسه بولور
اما وظیفه و علوفه یماکتا و اوزین مقتدا امام دیماک
امام لار ایشی ایماس و انداغ کشینی ادمیلار امام کشی
دیماس یکرمه بیچی فصل موءذن لار ذکریدا موءذن لار
حق عبادتیغه ندا قیلغای جان انکا فدا اکر تحت
صوت برله ادا قیلغای اکر پاکلیک و نیاز بو ایشکا
ملحق دور خواص عام کونکلیکا مقبول مطلق دور
بوندایلیغا ملازم فسق کنجیدین مسجدلاری باشقاردور

انداغکه فسونکرلار ترانه بیله توشوکدین چیقارور
اکر مقری لحنی بدیدور بدآوازدکلعذاریدور لحنی
ناسازشی بدنی وضو قیلیدین ناپاک وهوشی
وقت رعایتی دین نه پاک وروحی طاعت ذوقیدین
بیخبر قراونه صوت الحمیردین انکه منع ونفی توغراغس
دیش آغزیغه اورماق اولی بلکه طاق مناردین
اوچورماق اولی نظم مقرریکه ایرور پاک روی
زاهدوشی الحانی خوش حسن اداسی دلکش
جانی انکا فداکه روح ایثار اندین غشی کرکوسی
مونینک عکسی نفس اورماسه خوش بکر برنحی
وحسن حفاظ ذکریدا حافظکه بختی مخرج واداسی

رتبت

تلاوت قیلغای مستمع لارنینگ روحیغه ایدین
آسایش و جانیغه حلاوت بولغای اگر حسن صورت
بولارغه یار دور ایستکوچ صاحب حال بولسه ایشی
دشوار دور اگر بدلیجه بولا بیاشه ویرمه انینگ غذاسی
قیلسون خدا اگر فاسق دور بد معاش ایرمه هم حیف دور
بو عمرغه تانتش اگر با وجود بو حال لار بیله کوب اوقوغای
امید اولکه اغزی صدف اغزیدیک تیلی سوسن
تیلیدیک قوروغای لطم باریکه هیچ یرداکه اول نغمه
قیلماغای اغزی غادین اوزگاکا هرگز اچیلماغای
یگرمه ایکینچی فصل مطرب و مغنی ذکریدا مطرب
افزا مغنی غمزدا ایکی لاسیغه حال دردلی جان تیلورلار خدا

اولکه کونکلکای ملایم ترانه ونغمه اکر اشتکوچی نینک

حیاتی نقدی انکا فدا بولسه نغمه کونکل قوتی خوش

آوازدین روح قوتی نواسازدین خوشخوان

مغنی دین درد اهلی نینک اوتی تیزدوراک ملاحتی بولسه

حال اهلیغه رستاخیزدور هر مغنی که دردمندانه لیک

نغمه سیدا کاذانینک زخمکی زخم لیق یوراککا تیکار آتشین

یوزلوک مغنی که حلقی دین سرود چیقارغای حال

اهلی نینک کونکلی کان باغریدین دود چیقارغای ملایم معطر

که طبع و فهم انکا یار بولغای آدمی کونکلی تانش دین

بول انکازار بولغای خصوصاکیم هم ایتقای هم چالغای

کونکل ملکی کا نه قورغانلار سالغای سلوک اهلیغه نیز مخوف

یر بو منزلده وارکیم اندا هم نقصان هم کمال حاصل دور

سالک بو یردا بر مهلکاتسیله هم مقصدغه یتیب دور

و بر ساغرجا بنگاه چله بیللار قازغانغه هم ایلکیدین

کتیب دور شبلی و ثوری قدس سرهما سماعدا کتیلار

و یول سلوکی برله مقصود سرمنزلیغه یتیلار ایسا

اهل الله که ارغنون اونیدین دیرغه کیردی و دین

اسلام نقدین مغبچه لارغه باج بردی میخانه داکیم که

میدین ایاقیلغانی اوزنی بر دلکش نغمه برله انی رسوا

قیلغانی اگر کتیسی می هوسین باشیدین چیقارور عجک ملّا

ناله سی برله یالبارور و طنبور پرده سی داغی فتنه زین

هلاک اینادور عاصیت دین پرده سین چاک اینار

و جنک زارلیغی برله بوغزین تارتار و عود لسانی
نغمه سی نینک ترغیبی جنک دین هم آرتار اندا کیم
رباب باشین یرکا قیوب نیاز کورکوزکای و قبوز
قولاق تولوب عیش غه ترکیب آهنکین توزکای
جون قانون و جفا ناله سی قولاقغه توشکای
و مهوش ساقی بولوب یوکونوب می ایاقینه
توتکای اول وقت زهد و تقوی غه نه اعتبار
و هوش و خردغه نه اختیار اکرچه عشق دا تقوی اهلی
رسوا قیلوردا بولاردین فراغ دور ولیکین اول اوتغه
یاروتورغه موم مسیدین یاغ دور عشرت شیوه سی حدی
لحنی بیله بادیه قطعیدا تیز بولوب بولوت بیخته سی
سمندی

رعد صدا اسیدین صاعقه انگیز انفاسی غمی مخلط

غلط ضالی و آدمیغه بو آفت دین قتولماغلیق محال

امابو طائفه نینک سایری هم اگرچه طرب آیین و محنت

فزده دورلار ولیکین فی الحقیقه لئیم سیرت و کدا دورلار

ایتغوچی و چالغوچی زارلیغ امکاک بیله آلغوچی تابو

یورغوچیدا واصله و انعام بار او لار ملازم دورلار

و خدمتکار تا صحبت و نعمت کوراوچلارغه

بارچه امر و نهی بارچه سی خوش چون بزم داکم تنعم

آز بولدی اولار ایشی استغنا و ناز بولدی نعمت

دیکان نمه تمام یوق بولدی اولارنینک کونکلی سیندی

تمام یوق بولدی اگر بیللار بهره الیب دورلار احسانسیلدین

آشنالیق برمای اوتارلاری یاپیشکدین اگر آزارلار
ناسپاس کوب آلتب لار حق شناس اکثری فاسق و
بدخوی و قالغانی کج طبع درشت کونی چرکات
لاری خارج توزوک سوز سازلاریدیک وفا اولار
طبعیدین مسلوب و وفا ایلی اولار آییدا منکوب
مغنی و فاسیز و کننک حیاسیز انگا اگر بیل لار
رعایت تسلیب و بیگانه دور اگر برقا تلابرنیمه برماینک
بیکانه دور ایر صورتیدا شاهدی دور طنازی
و ملایم کسوتیدا مفسدی دور خانه برانداز خوش
دلفریبی دور صوت و نغم بیله عوام غه راه زنی دور
طبل و علم بیله نظم کشیکا بولماسون بو فتنه دوجا

که اوینیدین نشاط طری اوچاریان قوزغاماق غه

طبل اورار هردم کیم اوشول قوتش غه کوبراک اولغای

رقم یکرمه اوچونچی فصل قصه ساز و قصه خوان ذکریدا

قصه ساز بیکار و قصه خوان هرزه گفتار کیم معجون

ناک یا بنگی کو تکلیدا انینگ معرکه سی آهنگی بیلک اون

بیله اوج قاقماغی هردم به خودمند قوشلارنی قیلماق

اوچون رقم حکایتیدین ظاهر تیلبه لار اطواری ؛

کلماتیدین باهر او سمروکلار شعاری تیوه قومالاعین

ستاردا قند ویکوچی و معرکه سیغه کلکان معتقدلار

اذ بسا تعوق الیب یکوچی نصلم کشنیکیم بولماغای

معجون قندی نینک خریداری انینگ هنگامه سی برله توزالمس

هیچ بازاری بکرمه تورتونجی فصل نصحت اهلی واعظ
لارذکریدا واعظ کرک قال الله دین ایتنده قال
رسول الله مخالفیتادین قایتسه خداورسولیغه
قدم اورسه اوزی کرکا بذین سونکرا نصیحت قیلیب
ایلنی هم کیکورسه یورماکان یولغه ایلنی باشقارماق
مسافرنی یولدین چیقارماق دوزه بیابانغه کیکورماک
وبادیه دا یتورماکی قرا و سروک که ایلکا بیوغای
هشیارلیغ اویغوجی دیک ورکیم کشیکا اورکاتکای
بیدارلیغ اویغوتودا سوزلاکان چولیکان بولور اول
دیکاندیک قیلغان نه دیکان بولور واعظلیق
هر مرشد اکاه ایشیدور و هر کامل اهل الله شیدوخ

اوّل بر یولنی یارماق کرک اندین ایلنی باشغارماق
کرک یولنی کورمای کرکان تیاز و غیر مقصودغه تیاز
واعظ اولدور کیم بولغای عالم و متّقی انینک نصیحتی
دین چیقغان شئنی اوزکه بویرور اوزی قیلماغای
و هیچ کیمکا سوزی اثر و فایده قیلماغای نظاره خوانش
بیله سوز سورکوچی مقانش دستاربیله یارلاغوچی قوالش
یکرمه بشنجی فصل اهل نجوم ذکریدا منجّم که ثوابت
سیاره دین حکم سورلاشر رمّال دیک دورکه نقطه
لاری صحایف بیله لاف اوراثر و نقطه‌لار آرو تقویمی
غلط و تقسیمی و اضطرابی واجب الاجتناب
رجعة القهری وه بایده و بی ثمر غافلی دور بو آشنا

بیله بحامه توتقان وحق تعالی قضا و تقدیریغه اوتکوز
اوز ایلکیده بولسه برلاباتز بیلماسکیم نجه پرده و نجه خانه سی
بار و هر خانه دا نجه دانه سی بار اول دانه اهیچ هو دور
یا چوچوک یا میخوش باوجود که ازکسب بیب دور
خاصیت و کیفیتی نی بیلب ایلکا هم شرح بیله دیب دور
فلک مدور و نجوم بر حدین افسانه دیر و اولارنینک
سعد و نحس حکمین سوروب ترانه دیر باوجود اولکه
اون سوزیدین اتفاق بری هم راست کلماس
انینک قباحتین یا خود بیلماس یا بیلیب کوزیکا ایلماس
کذب المنجمون مضمونی بیله انینک سوزی یالغان و
اوزی راستلیق کشوریدین یراق قالغان و تجربت

کی

کوزیکی غفلت پرده سین سالغان علم
ایمس افلاک انجم حالیغه نفع ضرر لیکین : انی
وصیله
تنکری بیلور ایرمیش منجم بیلماکی ممکین بکرمه السحی
تجارت اهلی ذکریدا تجار سیاحت شعار اقالیم
وبلدان حالیدین خبردار عجائب دین افسانه گذار
وغرایب دین نادره گفتار جبال تماشی ودشت
قومیغه ناقه سورکان وبحار امواجی دین وطلا
طمیدین نفع وضرر کورکان حلال روزی کسبیغه
مسافت لار قطع ایتکان جمعیتی ظاهر تیلایو باطن
پریشانلیق لاری انکا یتکان بری یوز بولوردین
باشیدا سودا بوزی کتان بولوردین کونکلیده تمنا :

مونداغ کشی نینک مقصودی تمام اسیغ بولماسا
حصولی اوچون رنجی قاتیغ بولماسا سودا اوچون
تیلکزکا کیمه سورماسا دریا اوچون نهنک کامیغه قدم اورماسا
خدم وحشمتیغه جهت قیلماسا هر نفس احتیاجی
ایاب اسکی جبان کیماسا ولذیذ غذالی اسیر کباب
قوروق نان یماسا رنج معاش سهولتی اوچون
بولسه وسودی کونکل فراغتی اوچون بولسه سفر
دین عزیزلار صحبتیغه تیماک مرادی بولسه زراعتی
دین نامرادلار ایشی کشادی بولسه شرع
زکوة بوینیدا اتکالکا فقرا حقین بوینیغه الماسا
یوقکه مالدین عزیز سراب اوزین خار اتکای

لیوم

داوز ظالمین تامغادین اوغورلاب اوزیکا
مذلت یتکای یا وارثی سیپارادجون یغنغای
یا حادثه قوزغار اوچون قازغانغای مونداغ کیشی خرجه
ایماس مزدوردوزا اوز لئیم وز لسعیدین بهیمه رنجوردوز
نظم مونداغ کیشیکا یوق خود هوشیدین نشان
بیلکیل کدا اگرچه ایرور خواجه جهان یکرمه تینچی فصل
شهردا الیب توتوچی لار ذکریدا شهر سوداکری
عذرکش اوزیکا سود مسلمانلارغه قحط اندیشی
ایلکا زیان انینک که سودی اوزیکا اغرالیب
بینیک ساتماق انینک مقصودی الوردا کتان نرخ
بوز دیب ستاردا بوز وصفیدا کتاندین آرتوق سوز

شانغه توزقه احدنینگ اونگا اوتکالور بولتا آخری یوق
بو پیرانی زند بفت مریدا استاد بولک تقصیری یوق
دوکانیدا بار اجتماع موجود غیر انصاف نا انصاف
یعنی دین بار صد جنس حاصل غیر تقصیریغه اعتراف
تاجر مسافر اول کدبانوغه یمزاتو بلکه انی ایری دلیسیه
بولور مونی کدبانو انکا سودا آلغو حیجخه نقصان حالنی
ایکی جانبدین یالغان اندالحکوجی دلال ظلم
بو خیل ادم ایرماس یخشی یا قانک الیر سود و دونک
اولاردین کر بیر اتانک مکرمه سکزنجی فصل
بازار کاسب لاری ذکریدا بازاردا سوداگرکا ست
تنگری کا ضامن و وعده کاکا ذات برکاار زیرقی

یوزکا سالماق دین مینک مباحاتی مینک غه
یتتری یوزکا الماق دین اولارغه یوقتور زرّه اویاتی
راستلیق بیله سوداگرلارغه زیانکارلیق و وعده کا
وفا اولارغه بدکردارلیقی آخرت عملی سودسیدین
اعراضلاری و عمل میزانی عدالتیغه اعتراضلاری
اوغول اتاغه بازی برماک پیشه‌لاری دغللیق
لارین کراماً الکاتبین دین یاشورماق
اندیشه‌لاری نظری بولاردین کیمکه دیرا اوزنی ولی
دورش اگر قیلسانک یقین بردا غولیدور یکرمه
توقوزونجی فصل هنرور صفت پرداز ذکریدا
یانغانلاری کوبدین کوب حیفلاری آرزوشی

ایشلاریدا دغل لیق معتاد (لاری) دور حددین ناشی و وعده
لاریدا خلاف خیالی کمانیدین تاشقاری حین سوز
ایرکا اولوغ هنر دور تایغان سوز اولوغ عیب دور
نظم تانکدین اقسام ایشیدا صنعت سازلیغ هنر
اطواریدا افسون پردازلیغ ایلا تاپار بو طریقتیغ ورزشی
که بروکا یوکورنکایلار ایش * کرموادی غنی یوق
ایرسه فقر انکا بازی بروردایوق تقصیر او بوزدنجی
فصل شحنه وزندانیلار ذکریدا آداروغه و شحنه
و عسس اوغری خونیغه محدد و فریاد رسلیغیدین
ایلی دوزخ اهلی و عسس لار مالک عذاب و شحنه لار
مالک دوزخدیک حکم ران و عالیجناب گناه اهلی

طوق وزنجیرغه گرفتار وبوزنجیر طوق لاری سلاسل

واغلالدین نمودارکیت بر برله عبسلاردین

بازارو قیمارخانه لاردا مستأجر زندان جاهیدین

اوغریلارکونکلی تیره لیکی معلوم جرم الهیغه اندا

پریشان کونکلیدا خواطر دیک هجوم کینه کارغم

اندا امیددین هم هیچ کوبراک وبدکردارغه اندا

عنادین تسلیم کوبراک برفا تلا بروفی تاتیب

چیقارغایلار قاییتیب کلکانلارنینک نقل

لاری موحش وخبرکاشتورکانلارنینک حاجا

لاری مشوش بری دیب دارغه چیقاردانخش

توردی بری دیب بوینین جیاردانخشی اولتور

بری مقتول نینک بیتلیکیدین تحریرداش بری
تیغم نینک رباعی اوقوغانیدین تحیرداش بو نوع صفت
حال بیحد و دوزخ و مونداغ غریب احوال بیعدد و عمل جرم
جانی مجرم نینک توتوتماغیسا غیناغی اما مطلوب حاصل
قیلغاندین سونکرا قوتولماغیداغی دنیادا بو منزل
قیامت کیرداردور و حشر دادوزخدین نمودا
بند و زنجیرلیق کنه کارلاری شهر زندانیدا اندا که
عشق مقیدلاری بو بیت الاحزاندا تنکری باجه
بو یرکا ییلکوردین یراق ساقلاسون و بو منزلغه
توشوردا احوالدین یراق توتسون بیت بو منزل
ایرور اندا بی رنج عقوبت توشکان کیشیکا

اندا او کوشش درد صعوبت اوتوز برکچی فقر

دهقانلار ذکریدا دهقانکه دانه ساچار یر بیر تماق

بله رزق بولین آچار اکر راستلیق صلاحی بر دوزر

اوبی صالح ناقه سیدین نمودار قوشی هم ایکی

نر دور پهلوان بوکیکا بنون ستوب الدیدا روا تغ:

ایش قلوردا هم دم و همقدم دهقان اولارنی سو رار دا

انداغکه آدم عالم معمورلوغی اولاردین و عالم اهلی

مسرورلوغی اولاردین هر ماین قیلکلاری حرکت

ایلکا هم قوت تیکورور هم برکت دهقانکه توزلوک

برله دانه ساچار حق هم برکایته یوز برکت

ایشکین آچار ساحقان دانه کوکار کوچه

اوروب خرمن قیلیب محصولین کوتارکونجه قورت
قوش اندین بهره مند و دشتسی انینک بیله
خرسند مورلار ادیبی اندین آباد وکورلار خاطری
انینک بیله شاد وکبوترلارغه اندین مستلیغ
وتورغایلارغه اندین نشاط بیمدستلیغ آچ قه
اندین روزی بشاتجی نینک اندین یاروب کوزی
هرزکرکا اندین کام حاصل وپشته کشکا اندین
مراد واصل کدا اندین توق وکدخدا توقلوقه
اندین اوقماشغه اندین طعام ومجاورغه
اندین کاتم اوتماکجی تنوری اندین قزلیق
وعلف بازاری اندین آسیغ فقرا رزقی اندین

وارغ و عزبا قوتی اندین کافی ذاهدغه اندین حضور

طاعت و عابدغه اندین لاف قناعت سایل

خریطه سیدا اندین مهیا اقچاغ شاه خزانه سیدا

اندین بحر و بر متاعی دهقان نینک بردانه ساچاریغا

بو حال دوزاوز کا انیشلاری نعو نعو محال دوزخ

و باغی جنت دین نمودار و پالزیدا روح قوتی پیراغ

اشجار نینک هر بری جوج اخضر اول شجر ریاحین

فواکهی نجوم اختر فقرا نینک سرکا دوشانچی اندین:

اغنیا نینک نقل و نباتی اندین گونا گون فواکه

سیله باغدا تزیین چمن هلاگیدا باغلانیب تعبیه

اتلین موندا غ کنه کرا کلکم نجلی دین جعرا بولشه

دین
وکذب امساک دین مبرا اولسه شاه مالین برور
سا
اباقیلما و زبون شریککا جفا قیلماسا تا دانه سی
دُرّ سعادت برکاتی و تخم ساحب الجم علو رفعت
دور
ترکاتی و موندانغ دهقان آدم نینک فرزند خیلی
بلکه مرزوق لارانکا فرزند اول آدمی صفی دور سطم
انکا
کیمکه دهقانلیق ایلادی پشته داغی نان اولدی
شعاری بیله کیمه علو رفعت دین آدم اولماسا آدمی
خود بار او تیوزانکیچی فصل یتیم و لئیم لار ذکریدا اوباشنغ
و ارازل مسلمانلار دیک اولارغه نه معاش و نه
خصائل انسانیت طبع لاریدین عاری حیوانیت
بلکه سبعیت اولارنینک شعاری بیتم که قپچاق

اورماق انینگ ایشی بولغای اوزی تلبه ایت قیچاق
انینگ تیشی بولغای نسا قلیچ دا توقوز ایت
و اوسروک لوکیدا اندین قاچیب یوزایت
بنجه لاری نیشی اجل قلابینجوک که دشت سباعی
اولتورورکون اوجون ایماندینک اورکاینب ربک
بجنی بیمانه سنجیک تیکورور عقرب دیک
هر نیکا یتسه نیشتلار روب نه عقل اولاردا نه دین
نه حیا اولاردا نه تمکین ایشلاری نا اعتمادلیق
و نا پاکلیک و ورزیش لاری نامروت و بی باکلیق
ایشلاری شهرنینک سایر ارازل حشرات
الارض اولاردین احتراز واجب دور بلکه فرض نعلم

خلایق ایداسی اولارغه صفات بنی دیدیکیم
اقتلوا الموذیات او توزادجو بتا وصف غریب
ذاده لار ذکریدا جت ولولیکو براکی بینک مضحک
حرکاتی وتوز اصولی معلق اورماقلاریدا خاکسارلیق
اشکاری وسرنکون یورماقلاریدا بی اعتبارلیق بیدا
کنشی بیک مین سکریماکلاری بیله قاحیت بخشی
لسعین مسخره ایشلاری بیله ملامت اشکین
یوزلاریکا احیث بوکون تابقانینی بیت تانکلا عملین
یماتی تیلارینمه برماکاندین شکایت سوزی دیماینه
وطن ومسکن لاری خارلیق ویرانه سینی منزل
ومامن لاری خارلیق کاشانه سینی تانک اتقاج

ایر خاتونلاری کسب اوچون تارقاشیب اوغول قیزلاری کوبی کوچه لاردا بوتراشیب هر قیسی نمه کیم حاصل قیلیب آقشام بولاچه بارچه بر یرکا ییغیلیب یاتقان لارین توکاناما کونجه کو یتوغه میل قیلمای تانکلانه یرمیز دیماک سوزین سیلمای تانکلا ایشلاری اوتکان بو رونقی کون ایشنی وبوهم بر ایش دور اکر قیلالسه کیشی بو رزالت لیغ کنی تکبردین خوبراق وبو ضلالت یخشیلیق تصوریدین مرغوبراق نظم کنی اکر کیشی بوله اورنی کنی دیماکاتی قیلوردا هیچ ایشین هم کنی ایشی دیماکای اوتوز توزلونچی فصل مبرم کدالار ذکر بیدا تیلانچی کدا کوبراک بی غیرت و بی حیا کوندوز

کنزماکلاری ابرام بیله ایلیدین الماق اوجون وکیچه کلیب
اوغورلارغه ایل جیبا تیرغه کوزسالماق اوجون ولی نعمت
الیب منعم دین شاکرتنه انعام تاپیب مکرم عذریغه
تیل لاری ذاکرتمک بیله جوع اهلیدیک معده لاری
تولماق یوق تیلاماک بیله مستسقی دیک سودین سیراب
بولماق یوقی کدو کچکول مملو بنکلار خاطریدیک
ممنوع خیالاتینینک خریطه سی تولا ریایی صوفی
لاردیک متلون خواطر حالاتیدین هر دم کیم کوکونور
غسالدین اوزکاکیتی احاقی حمانی هر بسیم کیم
کوموبدور تتراقدین اوزکا بروانی یاک محانی کوز
لاری حرص نینک صیادی وطمع نینک عینی دبوخوش

طدین

و بو طمع دین جان کونکل لار بیله محروم لوق شینی و بولار
ارا سیده اوزیکا قلندر آت قویغان ملعون آدمی
لغیدین مغبون و دیو شیطان الیده مطعون
وان نیت و مسلمانلیغ دین یراق توتکوزانیغ
آدمی لیغدا اولاردین نخشراق تشکل تغیری بیله
بیله آدمیلیغدین کرانه پوستین آوروب کیمک
لاری حیوانلیغ و سبعیت دین نشانه و اولوغ
کیچیک دین هر تورلوکدا اکدای موحش فاسد
خواطر دیک صافی کونکلیکا مشوش برماک لوب لماس
بولارغه انسان حکمی یا آدم مو مسلمان حکمی
بو فاسد اخلاطی غه واجب دور دفعی بولاغای مو کنتی برای

دیسه جان حکمی او توز نسخی دصم قوشچی صیادلار

ذکر یدا قوشچی صیادلارغه مقتدا و حکم رانی جماعت

انکا رعیت مامور و فرمانی کیمکه بار ایلکیده بر قوش

رنج
کیچه و کوندوز مشقت کا توشموش کیچه اویقوسی حرام

و امکاکی دین اولارغه یوق آرام نفس حفظی اوچون

بکنه ایاغیغه سالیب بند و اوزون تونلار اینینک

غدا برله فرسند اجل رشته سین طمع ایکنه سیکا

تیکیب
چیکیب اول بی زبان نینک کوزار کوزلارین

مقصودی انی صید قیلماق و اوزکا جانلیغ لار جانیغه

جلاد قیلماق کوندوز دشت و وادی سیغه چاپیب

بر تخته زبون نی غافل تاپیب توزی مکر حیله بیله قوشنین

اولارغه سالیب اول سالغانی اول مظلومنی الیب
الدورغاندین سونکرا اول صید باشی اوستیدا توتوب
اوروننی اول قازنی تولغانینی بسمل قیلماسدین برون
قناتین سیندوروب قولتوغین یاریب و اول
قاتل شاگردین شفقت بیله تونیغا زیب نجه هوناغ
نینک قانین توکتی و قولتوغین یاریب قناتین
سوکتی فتراکیغه باغلاب و یکایاندی اوزی و قوشی
قیلغانلاریغه قواندی شوم نفس خطغه برایکی یاغ
لاری ایرتکات قیلغانی و الیدا اسیرالغه سلین
کنات قیلغانی و بعضنی ایلتیب بیکیکا تارتقانی :
انینک ایلتیغا تیدین کونکلیکا جولدی طمعی آرتقانی

قوش تعریفیدا دیکانی بارچه لاف داوز تحسینیدا
سوز دیکانی بارچه کذاف موجب مذموم امریغه
باعث نفس کامیش خواه امکاکی خواه تماشاسی خواه
کبابی خواه بیککی انعامی نظم بولار بارچه سی محض
نفسانیتش که اندا ایمان داخل انسانیت
قونالغه الیب قاپیدا قونورمش اطرافه سی قوشیغه
طعمه هم اوتوز ایتنجی فصل تربیت تاپیب حرام
نمک لیک قیلغان نوکرلار ذکریدا نوکر که ولی نعمت
دین رعایت کورکاش وبیک مخدومیدین تربیت
کورکاش ایرلیک وانسانیت اولدورکه مقابله
سیدا قللوق و خدمت کارلیق بلکه یکجهت و جان

سپارلیق قیلغای و تیلاکای که انکا جان فدا قیلغای
تا شفقت حقوقین ادا قیلغای و حمیت اول ایماس کیم
مخدوم بینه برو کاکوبراک ملتفت بولغاندین شکایت
اظهارین قیلغای و کله مندلیغ و کلفت کذاری
تا ایش انکا تیکایکه نعمت کفرانی اراغه توشکای
و حق ناشناسلیق طغیانی ماجراغه توشکای
بوادی سیرلیق قاچاقغه تیکوزکای و عده اشکیکا
باروزغه مقر بولغای و اوزین براوکا یل بربت قل دیب
قاچقان دیدکی دوزبلکه دیدکی یین یوز قاتلا کراکته
بتخصیص که مفرط تربیت کورمیش بولغای و مقابله
دا بی اندام لاف اورمیش بولغای ایرکه بو ورین

ینه بر یرکا قاچقانی نامردلیک تفراغین باشیغه

ساچقانی چون مونداغ کیشی ایرلیک ساندین

ناری دور و یکیتلیک دایره سیدین تاشقاریدور

حاکم که کیاستی بار انینک قاشیدا مونداغ کیشیدکا

سیاستی بار ایرانلاردین نامردلیک وجه دیغه کلسه

بوینیغه یوکلانکاندین سوزنک بوینین اوزارلار

قزیل یوزلوک چیلورا اوچون بوینیغه تیغ سوارلار

اما انینک سرخ روی یوغیغه کلکونه سزاوار دور

و بو یوز اقلیغی غه مناسبتی بار دورکیم قاری مخنث

مبهوت و انینک خاله زاده سی کفتار فرتوت

شرکت بیله مشاطه لیغ توزکایلار ولیکین زیب

زینتی دا سرمه لار کوزکا بیلاز و قاشلین وسمه
برله شایسته قیلغا بیلاز اما وسمه لارنی پیوسته قیلغا بیلاز
سقالین قرقیب ایکی قولاق توتوب یوزلاریکا زلف
لار آشفته قیلغا بیلاز اما ایکی عذاری طرفین چب راست
ایکی خال قویغا بیلاز عروسی مستوره کر و نامستوره دوز
کید لیک یاغلیق فرتیغه لیک سالغا بیلاز جوان و حیله
نازک لوقی نامقدور دوز بو نوع آراسته قیلغاندین
سونکرا شاخ یورغه اوی غه تیتر و هندورکا بیلاز
و شهرنینک کوبی محلاتیغه کزدورکا بیلاز و نظاره
کرایل طعنه و تشنیع برله فریاد قیلیب دیکایلار که
جهار روانک سپاه کری کا و میشتها ختن است

اکر ورق یوزی قرالیغیدین اویاتماشه و قلم قراتیللیغیدین
ز حجاب بولسا انکا مناسب حرف لار مستور و انکا موافق
عاشق لار مذکور بولغای ایردی و عیش نشاط بزمی
قورولغای ایردی اما انداق سیه روی نینک تقبیحی
و اول نوع قرایوزلوک نینک تفضیحی هر نچه کیم عالم اهلیغه
ملتمس بولسه مونجه اوق سبب بولغوسیدور نظم بو نوع
مسخره لیق ایلکابس دور در حیرتم کم اولکای تشنیبان
کیمکه بارابیغیرت اوتوزینیکی فضل کدخدالیق
صفتی و خاتونلار ذکریدا کدخدالیق قبوللماس بلاغه
مبتلالیق دور و اسیر رنج کا خارزار بولماق و علاج سیز
امکاکا گرفتار بولماق اگرچه بو ایش باشیدین ایاغ

الم و آزاردور آتا انینک کیفیتی و تفاوتلاری بار دوره
موافیق توشسه کدبانو دولت و جمعیتغه نمرانو
اوی نینک آرایشی اندین و اویلوک نینک آسایشی
اندین جمالی بولسه کونکلکا مرغوب صلاحی بولسه جانغه
مطلوب عاقل بولسه روزگارغه اندین انتظام و معاش
اسبابیغه اندین تربیت و سرانجام و بولوغ جفت
کشی کا قاوشسه مونداغ کلامکا لیق ایلیککا توشسه
نهانغ غم و محنت دا همراز و محرم منیک بولغانی و مخفی
پنهان درد و مشقت دا دمساز و همدم منیک بولغانی
روزگاردین هر جفا کلسه انینک اوقی چرخ دوّار
دین هر ابتلا کلسه چلسینک اوقی کونکلونک غمیدین

اول غمناکدور و بدننینک ضعف حالتی دین اول هلاکدور
اگر حسن و جمالی اوترا جاغلیقدور موافقت رشته سی مخالفتغه
باغلیقدور و خوف رجا برله تیریلماکدور و حکمت مدارا
بیله معاشنی سیلماکدور کدخدالیق نینک بعضی سی مشکل بولسه
و بعضی سی آساندور اما کوبراک حالدا کونکلها آسانتور
بو نوعنی هم نافرجاملیق و ناکاملیغ برله تحمل قیلغانی
و هر نیچوک بولسه هم اوتکاریلکای نعوذ بالله ناساز
جفت ایرکا مهلک مریض اشکارا و نهفته سلیطه بولسه
کونکل اندین رنجه‌دور و قبیحه بولسه روح غمغه اندین شکنجه‌دور
یمان تیللیق بولسه ابوشقا کونکلی اندین یرالتوغ یمان
ایشلیق بولسه ایرکا اندین یوز قرالیق مخواره بولسه

اوی اما دلیغی بر طرفدور و بدکاره بولسه اوی اندین بیت

التلفدور اولکه اوّل راق مذکور بولدیدور و یوقاریراق مسطوردور

یخشی روزگار اناسیدین یوز سیلدا بر توغماش ولولوتقاین

کشیکا تاج تمارکلیکی لسوندور و بو سعادت انکا مبارک بولسوندور

اما بو طائفه نه حق تعالی ناقص و جب بیراتیبدور کمال

راستلیقلارینی ذاتلاریدین یوراتیبدور و خوی لارینی

ناخوش اتیبدور و کوبراک ایرانلارنی اولارغه زبون

و بارکش قیلیبدور فتنه و مکر اولارغه پیشه دور افسون

غدّارلیق اولارغه اندیشه حق نعمت لاریکا ناسپاسدور

خلق یخشیلیقلاریغه حق ناشناس ناحفاظلیق

دین لاریدور و ناانصافلیق آیین لاریدور خودنمالیق

اولارغه شیوهٔ وخود پسندلیق اولارغه میوهٔ دین
لاریغه عقل یوقیدین قصور عقل لاریغه دین یوقیدین
فتور لباس لاریغه نفسلوشدین ناپاکلیک لباسات
لاهیدا ذات خیانتی دین بی باکلیک هشیارلاری
جهل میی دین مست واو سروکلارقی می و معشوقه
پرست عیب بین لیق نظرلاری عیب جویلوق
هنرلاری کید و فریب افسون ساز مکر و حیله
سحر پرداز بی جرم لارغه قصد و غیبت لاری قتل شیوه
بی گنه لارغه کذب تهمت لاری راست مانند حق الیقین
توتماقلاری متعسّر باطل جانبی دین اوتماک لاری
متعذّر انکلیک حیله یوز قرارتماق اولارغه تیز هیچ

سوزاشنا سیدا یوزلاریکا قرا تیلاماک اولارغه آیین

شهزاده پری صورت ابوشقالاریغه ایشلاری عذر

پیداذ وزنکی دیوسیرت اوینا شلاریغه رسملاری

اتحاد و پرده دا اولتورماقلاری حیله سازلیق یسانب

اطلا نماق لاری اسب بازلیق حلّه لاری عنکبوت

تاری پرده پوش بولغان کشی نینک بو نوع پرده داری

کم پری که اسکی سناج غه غازه سورتکای و تیزایدو

باشیغه تیز اکوج سالخیغای اولی اولدورکه فلک اینیکا

باشینی اجل تاشی بیله یانچیغای بو طایفه دین اکرقری

دیدکی ورکه یسانوزغه راغب دور اکر آرقه بیا یکماس

ایشاکی ورکه نقشین جل غه طالب دور بولارنینک

زبون ایرانلاری یوک تارتارنچگایتاکلاری و عاجز
قلتبان لاری بلکه قول بیدکلاری انداغ که باری خلقدا
تفاوت بار بولارنینگ هم تفاوت لاری بیحساب و بی شمار
بری عوام بری خواص و بری خاص الخاص عوام لار
بهایم و سباع ماننده الحاک و یکاک واو نیعوغه خورسند
طاعت لاری زیب و آرایش عبادتلاری زینت
و نمایش شعارلاری اسلام دین غفلت مراد کام
لاری فسق دا شهرت [illegible] لاری ابلیس شعار
دیوایین شیوه لاری مکر و حیله لاری کین و منو آ
رای لاری ریو مکارلیق صلاح تقوی لاری ستم
غدارلیق غدار مکردا دیو اولارالیدا غول فساد

وحیله دا شیطان اولار آلیدا کول و ملایکه لار دا اولار
قاشیدا بلاغت بیله معیوب شیاطین اولار آلیدا
حماقت کا منسوب خانه لار بوزماق اولارغه مسجد
یساماقدیک فن ثنا حق قان توکماک اولوک تیرکوزکانچه
مستحسن یوزنجه لیق غه مینک یمانلیق ایشلاری
نوشتن تیکورکانکا نیش اورماق ورزیش لاری

عفت وصلاح اوبی اولاردین بورنوق عافیت
وزهد بناهی اولاردین بیقوق اولار مکر تعریفیدا کوب
عالیم دانا وکونب فراست لیق حکما کتاب تصنیف
قیلیب دورلار و مبالغه بیرله ثبت قیلیب دورلار و مجلد
ایکیشدین فزون هنوز اوزلارین عاجز و مقصر بیلیب دورلار

بو برنجه پریشان کلمات بیله بو نوع تعریف لارین ایتیب
بو کماس و توصیف لاری سینک یوزندین بر کا تیب توکانمای
اما خواص الخاص لاری بولارغه عکس مطلق حق کوزی و حق
شناس و تیل لاریدا حق و کونکل لاریدا اغی حقنی علمای
اسلام غه اولاردین فایده امید و اولیا و عظام اولار
انفاسیدین مستفید انبیا و مرسلین اولارغه یلاوچ
بیل و ملایکه مقربین نی اولارغه ایکاچی سنکیل
عفت تاریدین باشلاریدا مقنع و عصمت حله لاریدین
یوزلاریدا بر قنع بر قنع نه حق اول یوزدین براق قیلماسون
و فتور سیلادین بو پرده هیچ وجه احیلماسون ، و تو
سکر حق وصل رباعی مشایخ ذکریدا شیخ رباعی

رعنالیق جلوه نمایی التون هاله روکشش ناشی خوش
نمای ایچی نا خوش صورتی و روبش و نشی و معنیسی سرآ
غش وارآسته یعنی تمام قیند کراماتی تمام شیند عمامه سی
ریاست یوکی باشیدا برفا سد خیال هر توکی انکنیدا کی
مرقع رنگ لیغ بیله ملمع رداسی عیوبی نیک پرده داری
ریا جرجی ایکرکان هر تاری مسواکی نیش ایتیور کاشنو
شانه دانیده ریش خندالیقی نهان مهربازلیق تسبیحلی
اوکورماکتا اوزونراق نماز دین غرض ایل کورماک
کلاه دولت اول دولتمند غه دستارزوا اوزون
علاقه سی تونلکو قویر و غیدین نمود ار محل سیر صیحه سی
بغایت ساوقی آندا غکه وقت سیزاون تار تقال
بلا نیت بادی کارتیه

ناوقتی غفلت دین اورادیدا علالا بارچه کلمات لاری

حیلت انگیز مجموع حکاته غرض آمیز واقعه سی باری

بیسالغان او یغاغ لیغی دادیگانی باری یالغانشماحی

اوصول دین تاشقار و جد و صحفه سی آهنگ دین

نازی صورتیدا موجه هیچ دریبچ معنی داخود

باشدین ایاغ هیچ بو خبیث ذات موجه ار ایشنغ

پاک ایرانلار حالیدین اندامانیش هیهات هیهات

اویات یوز مینک اویانث طرفه بوکم بو مظهر غه

مریدلار هم بازخدمتیدا بارچه شیفته بیقرار اول

بوددکان نی یورولتوب تدبیر سیله و بو معرکه نی

توزوب تدوبیر سیله کم شیاطین غه محل حیرت دور

و دیولعین غه موجب عبرت لطم فقرا اسمی برله
بولکای مونجه رزق بوریانه سلطنت دیک دورکه
قیلغای پادشاهی بوریانه بو اکر درویش اوزین قیلسا
که اول هم پادشاهیوق عجب لوایکی سیدا بولکسا
عقل حیا و توز توقوزونجی فصل خرابات اهلی
ذکریدا رند خراباتی ایجاک بیله اوتار اوقاتی
حبابدیک بادهٔ هواسی باشیدا صراحیدیک
باشی قوباربیری ساغر قاشیدا و هر پرده ده هر
قیابنکیم بزمی کوردب سبوکشلیک وسیله سی
بیله اوزین تیکوردب جام ناموس سنقارین باشیدین
السیب بر وجه او حجب منیغ وشن ایاغیغه لیشب

میخانه تردّدیدین بیخانمانلیغی پیمانه تعلّقیدین بیسرو
سامانلیغی برنجه ایلکیدین که جامی تارتیب جمشید
دین استغنا شوکتی آرتیب مغبچه‌لار لوزی آلیدا
بُت پرست دیر پیری ایاغیدا باشی تفراقغه
پست بقاسی میخواره شوخ‌لار ایلکیدین چاک
کونکلی اولار عشق تیغیدین زخمناک دیر دائمی
گدالیغی غه استغنالی ایلکیدا میخانه نینک سنوق
سفالی رسوالیق کویدا ایاغی یلانگ باشی هم
بدمست‌لار دستیدین مانکلایی زخملیق قاشی
هم وجود شخصدین قیلور اوجون پایمال و مجالیدا
پیری صف نعالی باشیغه عمامه تختی آرتماغی

بوسینی ردا منّتین تار تماشی نفسی کرجه تواق غه
همدستش اما همّتی الیدا افلاک پست. زمان کونکلی
نوایی دین غم سیزه فلک حوادثاتین خاطری
الم سیز. وجود عدم دین بولمای هر آسان.
باریوق همّتی الیدا ایکسان. صراحیدیک تلخ
سیغلاماق دین نشاط. نی ذیاب ایاغیغه
توشماکدین انبساط. شمع دیبر بیدا بردم
سیاغ اولکای. دهر خیر شریغه کوز سالمای.
زمان تحتی یمان بیله ایشی یوق. دیسه بولغایکه
عالم دا موندا غ کشی یوق. دهر اهلی ظلمیدین
موندا غ معاش غه تحیّق. عفو رحمتیکا مستحق.

وجودی میکده تفراغیدا فانی امیدی حق کرمیدین

بقایی جاویدانی زندکاغه ییتب بو اقبال دولتی

شاه لارغه انینک حالیدین آرزو و حسرتی

نظم: زندیکه فنا جامینی تارتار بو سست دنیا بیله آخرتکا

ایرماس پابست حق رحمتی امیدسیله تونکون مست

کوب آرتوغراق ایدیکه ذاهد زهد پرست امیداولکه

باری نامرادغه بو فنا دولتین نصیب قیلغای

و بو توبه سعادتی بیله بقایی جاویدانی نصیب ایتکای

قرقنجی فصل درویش لار ذکریدا درویش

اولدورکه بولغای رضا اندیش اگر الحمد ابولسه یوز

نیش تماشی بولغا مرهم آیین ملامت کیشی

درویشلرک صدق و صفا طریقین توزکای
اوزین نچوک بارا نداغ کورکوزکای انانیت
غفلتیغه قاتیغ ریاضتلار بیله صفا برمیش بولغای
و نفسانیت شوقیدین عظیم مجاهده لار بیرله حقیقت
فقر طریقیغه کیرمیش بولغای و فنا جماعت خانه سیغه
یتمیش بولغای همتی نظریغه ماسوی نا موجود بلکه وجود
مطلق دین اوزکا بارچه نابود ایچی تاشی بیله
موافیق بلکه اریغ راق باطنی ظاهری بیله مساوی
بلکه یاروغراق اگر ظاهر بیدا باطن اخفاسی اوچون
کورونه غشلیق اندین مرادی بولسه ملامت کش
لیقنه باطن صافی ظاهری تیره لیکیکا نه منافی

درویش تغییر توق انداغکه کنج مکانی بوزوق
صفا اهلی جهانا انداغ دورکه فریدون کنجی
ویرانیدا معنی اهلیدا حقیقت مخفی وصورت
اهلینینک حقیقتی دعوی و دعوی لاری حقیقتدا
بی معنی ایرانلار حال لاری صورتدین یاشوروبدورلار:
وملامت صورتیدا نعل بازکونه اوروبدورلار
وظاهرلاری بناسیین بوزوبدورلار و باطن
لاری اساسیین توزوبدورلار قضادین نه کلسه
اوزلارین رضاغه بیسابدورلار و عالم اهلینینک
قاتیغ رنجی و بیریک ملامتیغه چیدابدورلار یماک
ایچماکدین کیچیبدورلار حق رضاسیین استاردا

غم ییب قابلار الحبّ وبی لازاداب تواضع اولا زمکیش
دوست دشمن غه نیک اندیش بو صفت آیین
بیله بولغای دردیشنی غمنی یا ربکیم فنا دشتنی راهیم املای
رامیم دیمایدن کیم صید دامیم ایلا هم فوق طریقینی خرامیم
ایلا هم زاویه فنا مقامیم ایلا ایکینچی قسم حمیده افعال
و ذمیمه خصال خاصیتی دا داول اون باب در
اوّلقی باب توبه ذکریدا توبه حقیقی مذموم افعال
قبایحی ستیغه مطلع بولماق ذوق و توفیق رفیق
بولوب اول افعال دین اجتناب قیلماق دور
توبه مجرم نینگ کونگل کوزکوسین عصیان
زنگیدین اریتور و نیاز صیقلی سیله اول کوزکو

یوزین یاروتور دور شقاوت طریقینینک نهایتی دور
و هدایت جاده‌سینینک بدایتی دور و انانیت
غفلتیدین سسکانماک دور بشریت اویقوسیدین
اویغانماق دور و ناشایسته احوالین انکلاماق دور
دیر اماس مخفیلارکا کاشف بولماق دور و ترک کامس
دعوی‌لاریغه واقف بولماق دور و اعمال قبایحی
نینک شرمنده‌لیغ دور و افعال فضایحی دین
سرافکنده‌لیغ و آکه‌لیغ دور بشریت عنادیغه
واقف‌لیغ دور نفس اماره فسادیغه کونکل
نافرمانلیغ دین متغیر بولماق دور و رجوع
نافرجاملیق دین متنفر بولماق دور و جمع

نجات ده قیه تیماکدور و نفس متابعتین ترک ایتماکدور

و بو گوهر شب چراغ هر تیره روزگارغه لائق ایماس

و بو شمع توفیقنی هادی هدایت هر کیمکا برماس

تا قیسی ارنغ طینت لیغ بولسدین آزمیش

بولغای و قیو پاک خلعت لیغ جاده سیدین حقیب

قیلور ایشنین یازمیش بولغانی کیم انکا غریب

حالات حادث بولمیش بولغای و اول نفس

حالاتغه نفس شوم باعث بولمیش بولغای :

و هادی توفیق بیگانی و آنی اول حالاتدین

اگه ارکانی جهتی آگه بولدی حیاتیدین تا رتقای

و اویات دودیکا دماغیدین حقتعالی و اعتذاریله

قیلادورغان ایدین ابا قیلدیم و یمان ایشلارغه استغفار
قیلدیم و ناهموار اوقاتلیغه اندام برکاشی و بیراهلیق
دین حیقیب بولغه کیرکای بو مرتبه طریقت اهلی
نینک اولقی کامید وز و مقصد وادیسی نینک
اولقی منزلیغه خرامی بو سعادت کیشی کا اوزلوکیدین
نیتماک حاشا ذلک فضل الله یوتیه من یشاء
هر صاحب دولت غه بو اکه لیغ بر وسیله بیله نسبت دور
هر سعادتمند بو اقبالغ بر واسطه بیله کسب ایتیب تور

رباعی حق دین انکا کیم یتی عنایت وقتی
کونکلی کا ایمان سرایت اتتی وقتی عصیانیغه
باش اولوب نهایت وقتی بو بولدی هدایت غه

بدایت وقتی حکایت مظهر صنع حق تبارک شیخ
عبد الله مبارک قدس سره نینک توبه سی نینک
بدایتی و توزلوغه کیرارغینک هدایتی بو ایرمیش کیم
حال اوایلی دا بر پریوش عشقیغه گرفتار بولدی
و خلق اراسیدا انجغن شغاثر و کونکلی بر شوخ خنیء
مبتلا و هوش خرد کونکلی ملکیدین جدا بیرتیش
کیچه سی معشوق دیواری توبیدا وصل امیدی غه
پایبست دیوزی خیالیدین انداغ بیخود و مست
باوجود اوکیم بولوت هوادین زمهریری بارز و کونش
مشکینی دون زمهریریدین کافور کیردار ایردی و د
صرصریدین تاش کونکلی ملکیغا عشق سپاهی جاپقونیده

ئوتتی نه کوزکوزورایردی و بروشتتشدین اثر
سیزلتور روایردی ئی انکاتکروکیم تانک قوشی
ناله توزردی و سحر موءزنی نغمه کوزکوزردی اول
اشتیتکاچ ساغیندیکیم خفتن نمازی سینینک یدا سسی
دوروتغاش صلواتی سناک ابتدا سیدوز رجون
تانک یاوشتی قویاش الجدی کا اضطرابات و آنسوب
توشتی و صبح صادق نوریدین کونکلکا یارو علوق
یتتی و ملهم هدایت انی اکاه اتتی اوزیکا دیدیکیم
ای مبارک سناک نامبارک اوی علی وای تنکری سنینک
قاچقان بی ادب قیلیبت خفتن نمازی قراءت نیدا اکر
امام اوزون نراق سوره قراءت قیلسه ملالینک

توتاردی یوز فاسد خیال کونکلونک دین اوتارتی
قیتشین بنایب اوزدن تونیدا انداغ شوم نفسنینک
هواسیغه مشغوف و مذموم طبیعتینک کامی
خیالیغه مغلوب اولنکاروسلین کیم خفقان دین
وقوفونک وسیع بیگاندین شعورونک بولماسی
بو حالت دین اینک الحکا قوزغالان کوشتی
واو یاتت روحی بدنیدین مفارقت قیلغالی
یادستی عنایت الهی توکلدای و توبه نیتی
بولدای انداغ ریاضت سلوک کا اسنج بولدیکه
آز وقت دا مکه مدینه دا شیخ المشایخ
بولدی امید اولکه حق سبحانه و تعالی بارچه بولدین

چیقانلارنی آگاهلیق بیله ارجمند قیلغای و بو نوع توبه

سعادتیدین بهره‌مند قیلغای انشا الله تعالی

رباعی توبه‌گه کیم اننگ سعادتیدین بر قل اوغلی بو پایه کسب آلغای

کیم انگا شاه‌لار قل اولغایلار مونگا اوزلوک بیله تگوک

یتگانی ایکنچی باب زهد ذکریدا زهد دنیا آرزولاری

دین کچماکدور و نفس اولارنینگ ترکی هرا یچاکدور و شر

ماه و جاه خیالی رشته‌سینی کونگلدین اوزماکدور

و ننگ ناموس بت‌لارین اوشاتورغه اوزیتی

توزماکدور و قبول اسدیغه ریاضت طریقین

توتماقدور و نفس‌نینگ یارجه مدعالارین اونوتماقدور

و شریعت جاده‌سیدا مردانه یورماقدور و طریقت

وادیی سلوکغه مردانه قدم اورماق دوشوار و باشینی
ریایی سجده کا ایندورماماک و بلکه انداغ عشق طا
خیالیغه کلتورماماک و کوزنی اسراماق بارچه
نامحرم یوزیدین تیلنی تیماق بارچه نامشروع سوزدین
قولاقنی کرلیکدور حالالیغی مسموعاتدین ایلیک
تارتماق خلایق ترددیدین نطق کنک لیکی دور
سوز تشدیدین واغزیغه صوم مهر بیدور هر نه کیم
نفس تمناسی بولغایتو نفسغه بارماسلیککا قوربیدور
هر شیی دین که طبیعت تقاضاسی بولغای طعام
قلتی دور انجه کیم نفس سمیز بولغی وانیاب حیثیتی و
رعایتی دور انجه دور تقدور خلوتغه الفت دور

على الدوام عزلتغه مداومت دوتر ما الا كلام ولیل قیامغه
مواظبت و ذکر دوامغه مداومت دوتر هر سالک که
بو مقامغه دایره بولغای و خلعت ریاضت یوزیله
نفسانیت لوثیدین ارینغای کونکلی اویکا
آشنالیق شمعی دین نور ییتکای اول نوریتیک
انینک کونکلین سرور الکای عبادت نتایجی
بیتا باشلاغای و ریاضت فوایدی بهره مند
ایتا باشلاغای تو اول قناعت ساعت اشیدا
اسیغ لیق بولغای و لحظه فلحظه قیلشیده
فرینغ لیغ بولغای بو فیض ساغرلاریدین الحبیب
قانغای و بو ذوق قدح لاردین جرعه تاتیدین

ی

اوسانماغای یارب اننک جرعهٔ جامیدین محروم

لب تشنه نی کامیاب قیلغیل وبو وادی دا اغزی قرو

غانلارنی سیراب اتکیل نظم بو طلب دا کیمکه کوب

انکا روزی ایتمه حرمان : بولوب دا کیمکه بولبه انکا وصلی

ایلا حرمان حکایت قدوهٔ اهل الیقین مولانا

شمس الدین مقتدا اوجی قدس سره جام

جام ولایتی دا مذکور ایردی او توقوز ییل ایردیکیم جمیع

تنعمات دین بی بهره ایردی و قایم اللیل و صایم

الدهر ایردی بر مسجد دا منزوی ایردیکیم وغیر

تجدید وضو اوجون مذکور مدت دا ایذین چیقماس

ایردی و جنس بشردین نیمه قبول قیلماس ایردی

حضرت صلی الله علیه وسلم نینک متابعتی غه احد غزوه
سیدا مبارک تیشلاری شهید بولوب ایردی
و بولار هم اوتوز ایکی تیشلارین اوشاتیب ایردی
بو اوتوز سیلدا یانی اشتیدا بر بویرا باشی آشتیدا
برخشت بیله اوتکاریب ایردی کیچیک میرزا
علیه الرحمه اول ولایت دین اوتاردا بو عزیز نینک
مذکور بولغان صفاتین اشتیب اینک زیارتیغه
بیتی مولانا محمود مسجد غه کرکاندا انکشیداکی خرقه
و باشیداغی اسکی بورکی بیله ایردی و تعلق نینک
اطلاقین انکا قیلسه بولغاس ایردی مذکور میرزا
نینک کونکلی انکار قت کلیب برآوج درهم کلتوروت

التماس قیلیب دورکه بو نیازمندلیغ قبول قیلغای لار

مولانا دیب دورکه چون من بو طریقه سیله عادت

قیلیبمن هیچ نیمه گا احتیاجیم یوقتور اگر سیزنیک

خاطرنیکزا اوچون اسلام هم منگا تعلیم قیلینک

کیم ازینه قیلای و فایده قویای سیزنینک بیر

ملازمتینکیزنینک بیر جزوی وسیله سیدفه بولور

من منت دار بولدوم سیز کرم قیلیب معذور

توتونک کیچیک مرزا بوسورکا جواب تیالمای

سغلاتقو بلاق توتوب بیرا ولوب چقیب دور

اوزی رحمة الله بو فقرغه موندغ تقریر قیلدی

بیر کچه وقتدین سونکرا ابو فقیر هم مولانا خدمتیغه

مشرف بولدوم سیرتین بو طریقه بیله موافقت تاپتیم

بلکه آرتوغراق حق سبحانه و تعالی بارچه طالب

نیازمندلارغه بو طریقه‌ر راغب آرزومندلارغه

اول گلستانیدین نعمت و اول ریاحیندین شمه

نصیب قیلسون رطیمکه کونکلیدین اینک تفرازرد

کتماکای بو دورور امید کیم حق آنی نومید ایتماکای

اوچونچی باب توکل ذکریدا توکل حق یولیدا

واسطه اسبابنی رفع قیلماق دورور و سببلارغه

میانچیلیق عذر قولماق دورور و سبب عذرسیز

مسببغه بنده بولماق دورور تقدیر قوت بازوسی

آلیدا سبب رشته‌سی چوروک دورور و قضا مشعلی پرتوی

قاشیدا واسطه ادجتونی اوجوک دور نو کل ایلیکه
مقصود وادی سیغه قدم قولوب دورلار یول قادینج
حق خواندین بیلیب دورلار نو تجلی درست ایکانینک
یملاکی حق خوانی انعامیدین چو ور واصحاکی اینینک
شربت خانه سی جامی دینی و کیماکی اینینک خزانه
احسانیدین بیلیب دورلار بس بولار موجود
کوزونکاندین نیکا خوشحال بولماغای سن نابود
ایکاندین ایکانی ملال بولماغای سن دریادین اوتیارکا
کیم نه سبب بیابانک تیغی نم بولمای اوتکوچیلارکا
نه سو زونک باش و بیابان قطع ایتارکا مرکب
واسطه کمان قیلینکغ طی ارض بیله بارغوچیلار الیشیدا

مرکبکا نه اعتبار انداغکه سیننک نصیبنکغه بینه
برو یماس انینک نصیبین سین یماک هم ممکین ایماس
سیننک روزکارینک سنکا دور انینک قسمتی انکا
تیلاماسانک تنکری هم تیکورور یماسانک یدورور
موذ الخلاغان قیتولوبدور روزی اوچون محنت
چیکاردین تنیبدورلار فراغت اوچون دانه الکاردین
روزی اوچون کسب دا اهتمام توکل قصوریدین بولغای
و معیشت اوچون سعی ما لا کلام تعین فتوریدین
تنکری رزاقلیغین بیلکان روزی اوچون غم
یماکای و قسام لیغین بیلکان روزی آرزوسیدا
سوز دیماکای وحوش طیور رزقیغه ضامن دور

آرتتورای قسمتین ازل هله موسقی شمکا تیکلور سنکا
دیکان یاغین رشته سیغه کره اورای دیرش
وجدیله قلم یازغان قضانی قایتارای دیکان
قوروق بیرداکیم سورای دبیژ بو ایشلارکو بکلی
اوبی بعضن نوریدین تیره لاریش دوشی باطنی
کوزی حقیقت قویاشدین خیره لاریش دوشی
توکل اهلی بارچه اسبابث واسطه دین کوز یوموب
دورلار وفلیتوکل علی اللّه دریاسیغه جومو بدورلار
ودوزی تیکورکوچی حقنی بیلیب دورلار انی بیدورکوچی
هم انی عقیده قیلیب دورلار وشک وتردد وقاطع
طریق للمریدین اعتزاز اتیب دورلار واسطه سنی

توکل بادیه سیغه قدم اوروبدورلار مقصد کعبه سیغه
یتیب ورلار نظم کیمه قطع ایت توکل قدمی بیله طریق
یا غین سیل انگا موزی ایماس برق جولوغ حکایت
شیخ ابراهیم بر مریدی بیله قدس سره توکل قدمی
بیله کعبه عزیمتی قیلدیلار شیخ جنابه مریدی غه
دیدیکیم سنده هیچ معلومونگ بارمو مریدی شیخغه
ایدیکیم یوق من توکل بیله یولغه قدم قیوبمین
منده معلوم نه تیلارسیز تینه بیر نجه قدم بارغاندین
کیین شیخ مریدی غه تینه ایدیکیم سین اوزونگنی
تحقیقی احتیاط قیلیم معلومونگ بولسه تاشلاغیل
کیم مینینگ ایاغیم اغیرلیق قیلادور مریدی دیدیکیم

منده بر ایکی نعلین شیراکی بابانینگ بادیه قطعید نعلینم

شیراکی اوزولانی تارتارغه الیب منینگ شیخ مریدیغه

ایدی چالا نعلیننینک شیراکی قتوندوقروا اوزو

الما بدوریس ارتوق شیراکنی تاشلا مریدی

و هیدورکه تاشلامای چارم یوق ایردی ضرورت

دین تاشلادیم کیره بیله بار روز ایردیم یولدا ناگاه

شیراکیم اوزولدی ایلیک امیر دوم که انی نعلین

دین سوورات تاشلاغانمین و شیخ نه ادل

امردا طعنه غه تاشلاغانمن کوردوم که نعلینیم

یانیدا ایر شیراک توشوب یاتوردین تعجبلوندیم

اول شیراکنی نعلینمغه تارتیم و شیخنی ایراشتیم

هر قچان تعلیمم شیراکه اوزولسه ایردی همول دستور
بیله شیراک مهیا ظاهر بولور ایردی توالیشدین
منیک توکلوم دروست بولدی توکل ایلی حق
یولین بو نوع باردورور لا تا نینک غیریغه توسل
خیالین کونکلیدین چیقاریب دورلار نیچه توکل
چون درست ایرماس محل دور انکا تعلین نینک
ارتوق شیراکه درست اولسه مشغلغاج کینج فارغ
یوق اولدم راهبر نینک هیچ باکه تورتونجی باب
قناعت ذکریدا قناعت عبادت قوتی
حاصل بولغونچه قوت بیله اوتکارماک دور زاهدین
ارتوق بارچه نیمه نینک هوسین خیالیدین کوتارماک دورور

وشهو الیح بیله نفسنی آزرده توتماق دور و محروم
لوق بیله قوای شهوتنی پژمرده قیلماق دور
قناعت چشمه دورکه سوینی الماغ بیله قوروماس
و مخزن دورکه نقدینی سیبیاماق بیله اوکسوماس
و مزرعیدورکه تخمی عزّت و شوکت بار بیرور
و شجر دورکه شاخی استغنا و حرمت ثمر بیرور
کونکلکا اندین اوچوغلوق یتار و کوزکا اندین
یاروغلوق نتیجه سی کسب ایتار قانع درویشنینک
قوروق نانی طامع شاهنینک حطا خوانیدین
خوبراق دور فقیر اندیشنینک یوغاچ اوماچی
الغوچی غنی نینک نباتی کلاجیدین مرغوبراق دور

شاه اولدورکه الماغای برکاثی گدا اولدورکه ساعی جماعی
ترکای اولکه قناعت کا معتاد بولدی شاه گدا
تردّدیدین آزاد بولدی معاش اویی گرچه ابرو
تاثرا ماهی نجه مبالغه قلسا انک یری باز حصاری
دورکه انداکیرسا انک نفسی شرّیدین قتولور سینگ
وکوهسار دورکه اندا چیقسا انک دشمن دین
ودوست دین مستغنی بولورسن افتاده لیغ
دور نتیجه سی سرافرازلیق نیازمندلیغ دور
فایده سی بی نیازلیغ تخمیدور بیری غنا وتجرید دور
ثمری استغنا مجی بیرآچیغ و نتیجه سی طرب انگیز
بولسدور قایتیغ اما منزلی فرح آمیز قناعت دورا

نچه کیم فارغ البالش عکس طمع دا رزالت و نکالی
خسیس طبعیغه درست دورکیم و لئیم وشی
گدا شیوه لیک و رزالت انینگ طبعیغه خوشی
موافقتیغه ایشی خوارلیق مناسبتیغه بهره‌سی
سبکبارلیق هر طبع غه کیم اول موجود بولدی
اول کشی اولوس طبعیغه مردود بولدی لئیملیق
و رزالت غه کمال انینگ آدمیلیق و انسانیت غه
زوال انینگ اوتیدور ناموس اوین کویدورگوچی
سیلی دور عزت خرمنین ساورغوچی و قانعنینگ
اوجور کوچی طامع ادغامیغه انداق دورکه شیره
طعام غه اول بری دونلار حرکاتی و بری بهایم صفاتی

قناعت جوهریدورکه ایلنی موندانغ ایکی بلادین

قوتقاروز و موندانغ ایکی ابتلادین اوتکاروز

بو ایکی ذمیمه فعل که بیماندور کویا ایکی ناخوش تیغ

اماندور اول موندین بیماندور لوباندین بیمانتر

ایکی لاسی بیماندین بیمانتر بری لئیم تیبری مدبّر

ایکی لاسی حقیقی بر مخبر صادق صلی الله علیه وسلم

مونکا موافق دیبدورلار که قانع نه عزیزغه

طامع نه ذلیلغه نسبت بریبدورلار

هرکیم که قناعت طرفی نسبتی بار بار چه ایلدا

تواضع عزتی بار اولکه طمع حرص سلسله العتی بار

بختی و بیان الحه زلّت نکبتی بار چهلته

کاشف اسرار الهی شیخ شاه زیار تکاهی قدس
سره عبادت فراغتی اوچون قناعت شعار
قیلدی و زیارتگاه قطعه سیدا مسکن اختیار
قیلدی اولوس زر و هدیه سین بیرو قیلماذی
و سلاطین و انعام و سوغالین کوزیکا ایلماذی
محقر موروثی محوطه سیغه اشجار تیکدی و ایکین
ایکتی آتوز مبارک ایلیکی سیله ایکین شعارغه ییل ادرار
ایردی و اشجار تربیتی غه تیشه و اره سورار
ایردی بو نوع قناعت معاش توزوب تنکری
عبادتیغه اشتغال کورکوزور ایردی بو قناعت
نتیجه سی غرمن قنیغ حکمی سیله اول برکاتی کیم مراث

دار السلطنه سیدین سلاطین مسند نشین
وعلمای دین ومشایخ اهل یقین لار اوج شرع
یولینی کوزتیب اول بهر دکوار خدمتیغه بارور ایردیلار
وآستانه تفراغین اوپماک بیله تفاخر باشین فلک
دین اوتکازور ایردیلار واهل زراعت ثانی
دین واهل فواکه خانندین هر نه ایلیکلاریغا
توشسه کوزلاریغا سورتوب قوینلاریغه سالیب
تبرک اوچون شهرغه وعیال اطفاللاری
اوچون کلتورور ایردیلار واندین یکانلار
آخرت نجاتیغه هم امیدوار بولور ایردیلار
وقناعت نتیجه سین موندین کامل راق کیم ظهور

قیلا ارکین

قتلیب ایرکین و خرسندلیغ باغچه سی هنیک ریاحینی
موندین طراوت و تلیغ راق کیم احباب ایرکنین بطن
جهان اگه لوب صنیع گورلوزدی صانع ایماستور
کیشی طرفه انداغکه قانیغ کشتدین طلب ایرغنا
حاصل ایتماک بیله جودغه بولماماق هیچ مانع
بشنچی باب صبر ذکریدا صبر اوزنی چیقارماق دور
و خطوط نفسانیه دین و تنعمات جسمانیه دین
نفسنی حبس قیلماق دور و عبادت قدم نی
ثابت قیلماق دور و ریاضت صعوبتی دا
حق بولیدا آقانیغ و بیرلیک کا تحمل توزماک دور
بحشی یماندین هر نه ایشتیکان و گکوریکان کا تحمل

کورکوزرماک آچیغ دورراماسو ومنشدقا تیغ دورراما
دافع کنشزندقتین نامرادایلیک صبراتیاکدی اوردی
مرادتا نامرادی وقیبی کرفتارکونکل صبربندیغه
قویدیلیم کشت دنا نامرادغی فرح لازمفتاحی دوربند
لارفتاحی رفیقی دورصحبتی ممتل اما عاقبتی مرادغه
قرین لیق حریفی دورامیدی افزودیش اما نهایتی ؞
مطلوب غه همنشین لیق سمندی دورکاهل خرام ؞
اما منزل غه تیکورکوچی تختی دورثقیل کام لیکین
مامن غه توشورکوچی ناصح تلخ گفتاردیک طبع
اندین آزرده ولیکین ضمنیدا مقصود حاصل ؞
طبیب بطی العلاج دیک مریض اندین بیترمرده ؞

اماسونکیدا صحت غه واصل عشق اهلی ذکر ایدن
متغیر و لیکن غایتی وصل غه امیدوارلیق منبع ایله
یادیدن متنفر و لیکن نهایتی اتصال غه کامکارلیق
قفسدا جان بلبلی غه نی خموشلوق سودا ایتیب
نی نوا والحان محلی دا روحی طوطیسیغه نی سکوت
تنغ ایتیب نی فریاد و فغان شی صحرا سیدا فراغت
همان واضطراب همانتی سید اسیدادنک
همان وشتاب همانتی سوخته فراق ادلماک
دین الکا غم یوقتی و غم انده وخته اشتیاق کوکماک
دین الکا الم یوقتی هجرت شامیدیک تیره واوزونغه
اما غایتی صبح وصالنی حج بولیدیک قاتیغ دیراقغه

اما نهایتی کعبهٔ اقبالث هر گرفتارغه اول نابود حیاتغه

اندین بری شهر امیدوارغه که اندین ناموجود روح

اندین سیری عاشق لارغه مرضیدور قابلیتی و بیمار

لارغه زهر بیدور هلاهل صحیح اننک صعوبتی دین بیمار

حواص اننک عقوبتی دین ناگاز روح ایشی انی

تارتمار داتعلق کونکل اننک قاتیغ لیقی دین بیطاقت

وبی تحمل بولی بادیه سیدا ظلمات افاتی خضرو بک

انه قطع قیلغانغه بهره زلال حیات تشنه لیکیگا

حامله لاردین بری ایوب نبی و صعوبتی حملیغه

کامله لاردین بری محمد عربی صلی الله علیه وسلم

زه عجب رنجیکه اندین صعوبتیق رنج ثولی چیکان کیشی

نینک بیهده سی کبی حکایت بر ناتوان کونکلی کا بر کلعذار
عشقی خار خاری بولکای و اول تهمت بیله زندانغه
گرفتار بولدی و اول ایش اقرار اوچون انکا قیلماغان
عذاب قالمادی اما اول مخفی سرّین کیم تیلیدین سالمادی
عاقبت بر کون عسسلار بارده یلار بند بیله انی زندان
دین چیقاردیلار و باش ایاغین تارتیب اوزاتی
لار بر قوچاق یغاچ انینک اعضاسیدا اوشاتیلار
انداغکه باشیدین ایاغی جراحت بولکای و باری
اعضاسینینک تره سی سیولدی تیاق اعضاسیغه
انداق افکار قیلدیکیم تان معرکه نی لاله زار قیلدی
مظلوم مطلق دم اورمادی و اقرار تکلمین تبلیغه

سورمادی چون تعذیب شدّتیدین یاره یلار

اول مجمع دین سودرات حبقاردیلار و نومیدلیق دین

قویابردیلار و انصاف عالمیدا محق ایردیلار

چون جفا سیت لاری یراق یاردیلار جفاکش اغزیدین

بر اوشالغان درم حبقاردیلار جمعی کراه کوردیلار

اول ایش کیفیتن سوردیلار انچه جوابیدین مفهوم

بولدی بو حالت معلوم بولدی سیاستی نگاهیدا

منظوری حاضر ایرمیش و بر گوشه دین اننک

حالیغه ناظر ایرمیش انکا بیاردا [illegible] ستم

تیشی استیدا ایرمیش اول رقم عذاب اعتداکی دین

او تاردا درمغه تیشین کیتور ایرمیش و نیش

زخمیدین اول مرهم اوشالور ایرمیش و منظور ناظر
الیدا صبر تحمل قیلور ایرمیش و انینک نظاره کرانیکادین
بیلور ایرمیش چون منظوری بو حالتنی بیلدی
مهر شفقت بیله باشیغه کلدی یومشاغ سوز
بیله یاره لاریغه مرهم تیکوردی و جوجوک تیل بیله
مجروح تینکا جان کیکوردی و خیالیغه کیجاس
دولتغه سزاوار قیلدی و کمانیغه اوتماس
سعادتغه کامکار قیلدی و بو داغی صبر شکیبالیغ
نتیجه [illegible]ی و اول صعوبت و شدت تحملی
دین انکا دست بردی رحم ایکیمکه بر شدت ارا
صبر تحمل ایلادی بجهت انینک نیشینی نوش خارینی کل ایلادی

التنجی باب تواضع ذکریدا تواضع خلقنی کشی محبتیغه
شیفته قیلور و اولوسنی انکا فریفته قیلور دوست
لوق گلشنیدا نضارت گللارین اچار و اول
گلشن دین انس الفت نسیمیدا تورلوک گللار
سا چار متکبر دشمن کا ملایمت ساری یول کور
کوزور متحبب خلقغه خاطریغه انسانیت ذوقین
اولتورغوزور تکراری اویاتسیز مدعینی اویات
سیز حدیغه باشقارور تعدادی انصافسیز
عدونی یمانلیغ دین اوتکارور اگرچه بارچا ایل دین
خوبدور و باری خلایق دین مرغوبدور اما سرافراز
لاردین خوبراقتور بی نیازلاردین مرغوبراق

ابنای جنس دین بیر بیریگا مستحسن اگا بیردین اصناغ غمه
احسن سنخا قیلماکای این غه شاد قیلور عطا کوز کورمای
غمدین آزاد قیلور ادب کیچیک یاشلیغ لارنی اولوغ
لار دعاسیغه سزاوار ایتار و اول دعا برکتی
بیله عمرلاری برخوردار بولور کیچیک لار نینک مهر بیت
اولوغ لار کونکلیکا سالور و اول محبت کونکلیکا قوما
توراء
مونه بد قالور اوشال علارنی کوزکا اولوغ کورسا
اطوار بدین خلقیغ اولوغ بیلور خلق جانبی دین
بی حرمتلیغ ایشکین یا غلار کشینی منزل
استحقاق دین ساقلار طبیعت غه انتثبیت
طرلقیدا اندام بروز و مزاج غه آدمی لیق منزلیدا

آرام تیکورگوز کچیک لارغه اندین مونجه نتیجه بولغای
و اولوغلارغه کوزگم مونجه نتیجه بولغائی محبت غه
فرایه ادب
زینت ادبی بین بیتار فرموده لغه رونق بها
تترکیدین ادب تواضع دوست لوق کوزگوسیگا
جلا بیرور و ایکی جانب دین یارو غلوق تیکورگو
دین دین
تواضع ادب ایلی غه تعظیم و حرمت بیتارا اول
دانه ندا ایکان بو محصول نی جمع ایتار خلایق اختلاطدا
حمیده اخلاق ایبداسی دور بو خصال نی بو رسوخ
تاب محبت و اختلاطی و زمحانی ایکی جانب دین
خلق کریم بولغای تی ادب تواضع مقابله سیدا
عزت و حرمت و تعظیم بولگای خوش بولوغ

خوشاه بونوع احبابلار سیدا صحبت و مودت
ظاهر بیدا دوستلوق صفاسی اوجوندور کامکارلیق
دورتّه اکر معنیدا اتکبری رضاسی اوجوندور آخرتدا
رستکارلیق دوراکر تنکری اوجون بولسه التعظیم
لامر الله سعادتی حاصلدر خلق دوستلوقی اوجون
بولسه والشفقة علی ما خلق الله دولتی غه واصلدر بو
سایشته توفیقی دورور ذاتی فقیر دولتی غه ملایم و
موافیق ثیتوکه متکبر خودفسند جاهلها خردمند
ربط عقل حکمت اینی دور سایه معاش اینی قایدا
تا بقای مونی هر نفس پرست خود بین نهایت
اخبار راوی لاری و آثار ملا دیلاری موندانغ روایت

قیلورلارکیم بهره هنگامه سیدا خسر و مروتلیق و
سرفرازلیق تاجیدین گوهر آندار و درّ شاهوار
اوندوغ تولوب یرکا توشتی و آو اشتغالیدین
انگا هنگام خبردار بولمادی و مداین غه قایتقانلار و
جون اول ایشنی بیلدیلار و خلایق غه منادیلر
جیقاردیلار و اول گوهرنی تاپمیش تیلاکی باردیلار
جون اول زیب تاجی بلکه ملک خراجی ایدی تاتفحص
کوب نه کیرا و وسیله وعده قیلیبدی خلق
اول بیابانیدا گوهر جستجوسیدا و وسیله سی
آرزو و طمعت کوبیدا اتفاقا انکی همراه بیریکی غافل
بیری آگاه و غافل جهل یوزیدین خودپسند و آگاه

تواضع یوزیدین ارجمند بری نینک اته‌سی مقبل جوان مرد

و بری نینک اته‌سی مدبر جهانگیر کی اول بیابانیدا المراغ عزم

عازم و سمند شهر ساری تا روزغه اولار جانزم تونیه

و دشت پیما ابر و تیلار چون در طلب ایلکای تا یغشتی

اول خلق تابا شلاب چقان کشیکا یولوقوشتی

مدبر تکبر بیله انکا باقماتی اوز بیشه مقبل انسانیت

طریقین ایلکاری توتوب اول کشیکه سلامغه ادب

تواضع بیله باش ایندوردی ایاغی الستیدا

کیم هر خود توسکان ایر مینیش کوردی الیب اول

سلامغه توتا بردی و اول روزی موعد و سیله

نینک کیلی مقبل نینک ایلکین توتوب شهر کا

تمامتی و اوتکان حالاتنی خسرو قاشیدا

شرح بیله ایتتی خسرو خوشحال و منبسط بولدی

والحکایت عذرین دیکاندیق ارتوق احسان

بیله توقوزی مدبرنکبه تحفه سیدین بشهر کلخنیدا

مقام توزه مقبل ادب تواضع بیله کشید

کوزم مقصود تا بیت سعاده گلشنیدا آرام تاپتی

نظم متفکر گر بیابان شهر بیدا خار مرد همچو متوحش

غنج ایلادی در مقصود فتحی باب ذاکرلار

ذکر بیلا ذاکر کونکلی نی حق یادی ایشتغالیدو

توتیله بیله دماغی هم اول متکلم مقالی دور بعضی

تیلکا کلول امردین مغرورلوقدین دور گیل

مداومت مشغول بولمق کونکل بیله حق بیله دین
تونماق دور و انینک غیر خیالیدین کونکل نی خالی
قیلماق دور و اول مشغول بولمق غه ما خلق احد
بناسیدور و ما خلق احد خالق نینک بقاسی
ونفی کلمه سیکه کم لا اله الا الله توکلق آنینک بیله
ماسوی الله نی اوتماق فکری کونکل نینک مشغول
بولماق و انینک تبه سی ذاکر و مذکور دا نابود
فیلوق بولماق دور بلکه ذاکر مذکور لیغی بوتماق دور
و ابتدا تیل بیله تکمیل بولوق و تقریر بیان غه حل
بولوق دور لیکن انکا محکم دین خبر دیدی بیان غه
تحکم دین انترلو جوم عمل محکم بولما غلیق نفی

خواطردین و اثنایی موجدات ناموجود غایب و حاضر
اوزنی بود نابود خیالیدین قاچورماقتور مقصود ایلی
طلبیدا قدم اورماق دور و اوز دیاریدین بیگانه
بولماغونچه بو خیالات زلالیدین توبه بولماس
و بو دیارغه کیرگان گوهر مقصود تیلادم استراماق:
بو حرمگا یول تاپقان محرملیق تیلاسا دم اورما
ماق کرک شاه زارین اسراماق دا تیلین
تیملاغان تیلنینک باشی باریب دور عزت و سیاست
تیغی اینیک بغادین چیقاریب دور بوجهی
الحکایدین کیفیت اظهاری کونگل بی تاب
لیغیدین دور نظم میخانه واحمی که ایر ور باده پرست

ظاهر میین ایچکاندین ایچورلار بیدمست میناکی
دین غیرا ایماس بوی حقیقت می دین تنا ایچکانلار
آقسوم اولسه تانکیوق بوست حکایت
مقرب حضرت باری خواجه عبدالله انصاری
قدس سره دیدیکیم اول تکلم غه منصور دم اوردی
من هم اوردوم اول آشکارا ایتی من یاشوردوم
تاجدارلیغ منکا قرب بولدی اول آشکارا ایتی
دار غه تاج بولماق انکا نصیب بولدی اول نهفتام
ایردی و بو معنیدین خروج دین بجا هنگام ایردی
آشتکوچی ابا ایتی وانکا ایتی الجه یتی من اول
سوزنی انجمن دا اظهار ایتار میمن و اظهار ایدا احتراز

تکرار ایناریغ هیچ کیشی منکا ینه دیماس و دیالماس
کیم اگرچه سوزوم با معنی اما صورتی اول ایماس کیم
صورتی غه باقارلار و معنی اهلی معنیدین بهره الورلار
الهی بو آکاه لار ایاغی تفراغیدین بیز کمراه لارنینک
تیره کونکلیدا اچقلوق تیکور و قرارغان کوزکا
یاروغلوق تیکورکیلکیم بول کحل الجواهرنی کوزومکا
طوطیا ایلاب اول اکسیری سعادتدین وجودوم
کیمیا ایلاسکیم سخی بابتچه ذکر بولدی توجه حقکا تسلیم
یوزلانماک دور و اونیان ایلانماق دور و خلقدین
تعلق تاریدین اوزولوب انکا اولانماق دور
جمع آرزودین چیقاق و فرحتی نینک غیریدین ایلانماق دور

انداغکه دنیا و آخرت سعادتین عرض قیلالرشه و

صدیقی و پیغمبرلار مراتبین جلوه بیرالرشه سالک

اولیادین نظر اوقین اتماغای و کونکلی اولا

نینک رد قبولین مطلق یوللاتماغای اگر توجه دا

یوزیگا اوقلار کلسه کوز یوماق نی اونوتقای اگر

برکوزنی اوقلار ضایع اتسه بیرینی املیکایدی توقتایی:

اگر اول نظاره دا آتش یاغ باشلسه یا شورغانی:

واز محافظت قیلماق غه قاچورماغای اگر آلیدین شیر

چیان یوزلانسه انکا مورچه کورونماگای اگر فیل

دمان اوجراسا اول یمان بولغای مورچه یمان

سیل بلادین توجه ورقیغه نم تیماگای و صرصر آفت

دین بر تار مویدن خم اتماکاڭ جوخ فتنه‌لیغ نجوم انکا
بر زرفشان ورق بارڭ بر حوادث انکا ییل اوجور
غان بر ساریغ کل یفراغی بیله مساوی تمهد منیر البدا
ذرّه دین کم و بحر زخار نظریدا بر قطرهٔ شبنم اول
توجهی غیر قانع ممکلین تولماغای ؛ اول نظاره بیلکی شعله
دریالار سوییی بیله ساکن بولماغای ؛ وجه مقام سالکلار
صدقغه دال دور ؛ واخلاصغه گواه حال ؛ وعاشقی
لیق دایکدل لیقغه دلیل یم اشباه ؛ و یکروی
یکجهت لیقیغه گواه ؛ و شوق غایت سز ایرکانیکا
گواه صادق ؛ و محبت نهایت سیز ایرکانیکا دلیل
موافیق بولم توجه برله هندسه اثیار جامع ذوق و شوق دور

قوریغاج دین تازه یفراغنی کشف ایلاب توجه سیغیغه
یارلار کوز برله یا سیمای کا سینغه حکایت
بر مختی گلخن کشتی کونکلیکا بر شهزاده خورشید
وشنی عشقی حرارتی توشتی و اول حرارت دین
قانی قوروشتی و روحی مفارقت قیلوغه یاوشتی
و دمتاجی ایلکی دین باردی و جنون شدید الغوغ
باشیش چیقاردی و اطفاللار قدولاب تاش
اورار ایردی و کوچه دین کوچه کا سورار ایردی
انینک آخرنده اشهزاده اتی مذکور ایردی و کونکلی
انینک فکری برله مسروش چون اطفال تاشی
دین تو یار ایردی و قا حبب گلخنی غمپونده قویا

جون کلخن مجنون شهزاده عشقینی مشهور ایتتی بو سوز
شهزاده قولاقیغه یتتی آنداغکه پاک عشق کونکلیکا
جاذب بولدی شهزادهنی بیر کوشش دیوانه سین
کورارکا راغب بولدی سیر اثناسیدا مرکبنی
اول کلخن سارے سوردی جون دیوانه نامرادنی
کوردی نظاره توجهیدا انداغ بیخودلوقغه اولاشتی
کلخن اوتی باشیدین ایاغیغه توتاشتی اول
اول نظاره دین بیخبر ایلتیب اوجور کونیچه اندین
نه خبر قالدی و نه اثر شاه قاتیلدی دیوانه سا
حالیدین بیغلاب غصه یوتتی ظرفه کورکیم اوزی
اولتوروب اوزی عزاتوتی نظم مجاز عشقیدا مونداغ

توجه ایلا خیال که بولسه عشق حقیقی داکورنه بولغای

چال تو تورتونجی باب فنا ذکریدا رضا اول ملخواه

رضاسین کیچماک دور حضرت حق سبحانه وتعالی

رضاسی مین لاجرعه ایچماک دور اوزکونکلی تیلاکین

لارغا اسان فرض بیلماک دور ومحبوب حقیقی رضاسی

برله تربیلماک دور تو مقام دور سالک نینک اعظم

مقاماتی و ارفع درجاتی نیچوکه سالک بدایت

مسکینی دا حقارت مقامیدا دور حقیر نینک مطلوبی هم

حقیر دور چون اوز رضاسین فنا اوتیغه ایتی وحق

تعالی رضاسی بیله اوزین اوزاتی ماسوی الله دین..

قتولدی و التخلق باخلاق الله صفتی غه متصف

بولدی عجب نقلی دورکه اکر بو کارخانه دا بو مقام دا خطای

نقشین کورسون داکر اسلام پارچه نی نقاش

نقشبند خامه صنعی دین متصور ایلکای و هر بیرنی

اوز سیر ایدای بی نظیر ایلکای روضهٔ خلد برین دین نشاد

دوزخ دودیدین کوب تیره نهاد بولماغای

کلیم الله مدحیدا مبالغه ترانه سالین توزماکای دعوه

زمیدا داغی مبالغه کورکوزماکای خلیل الله آکاه برله

نمرود مردود ارا سیدا مخالفت ایشین رست

کورکای و موافقت رشته سالین درست

اوز بینش باغیدین اکر ایاغیغه تیکان سانچیلسو

اکر باشیغه کل سانچیلسو خوبن باغبان چمن آراصی

واختیاری بیله دوزخنه اول سر بدین ایاغین تیغیشتورغانی
بونه بر بدین باشین یاشورغانی دوست رضاسیغه
جان فدا قیلغانی اگر جان تیلاسه انینگ اوچون
بولغایکه مونینگ شکرین ادا قیلغانی تیریک
لیکن انینگ رضاسی اوچون تیلاکانی اولومدا
انینگ رضاسین تاپ جان برلب ایستاکانی
رضاسین حق رضاسی بیلمیش بولغانی و مرادینی
انینگ خواستی دا محو قیلمیش بولغانی واوز
بوکیدن خبری قالمامیش بولغانی واوزیگا اوز
رضاسیدین اثر حتی‌دین اگر غفارلیق تیلار انینگ
مرغوبی اگر قهارلیغ تیلار انینگ محبوبی نیتیشتیسه

زخمیغه مرهم اکرم هیم نتیبه باغری‌نی زخمیغه مغتنم دستطم

راضی بولغای کریمان بخششی بولبه جلوه گر صنع کمالی

دین مصوّر دور جواهر بیکلیغ صورتیکا

ولایت دریاسی نینک گوهری و هدایت

سپهری نینک اختری یعنی اسد الله الغالب

امیر المؤمنین علی ابن ابی طالب رضی الله عنه

وکرم الله وجهه مقامی تعز تفسیدا و ساکنینه

رضالیقیغه متصف بولغانی توصیفیدا اوزرو

ورق یوزیکا معارف نگار خامه سوررو بدورز و

نوع دقیقه نکته لار اوررو بدورز رضا مقامیغه کمال

اوز رضاسین حق رضاسیغه موافق قیلغانیغه حال

نودورکه

بو دورکیم اکر دیلەلرکیم سول کوزونک بینا خانەسی
ایستدیکی مکان بولسون اول ایشنه اچیلوردا
ویا بیلوردا اول مکاندا اوزولسون اشیتکوجی
عین رضادین اوزفتانین آوتماغانی اکر
مونداغ قیلیب اولکە قضادورانینک مقابلەسیدا
هم فضوللوق هم عدم رضادور رضا مقامیدا
اوزینی نابود قو فرمان بردارلیقدا اوزلوکین
ناموجود قیلغامین تو وجود تاپادین کلدی کیم
سول کوزنی خوار اوزنک کوزنی عزیز قیلکانی بو خوار
عزیز ارادتیدا اتمز هم قیلغای انکا رضا شرطی
اولدورکیم امرغە اطاعت و مأمور بولغای

و بو عزیز خوارلارنمز هم قیلغای اظهار طاعت
و بو شیرین میوه ولایت باغچه سی نینک شجره
سیدین بولغای و بو لذیذ فواکه هدایت شجری
نینک ثمره سی بولغای نظم ولایتلارده کو
میوه لار خوش طعم حالتلیغ نینک بیلکای اول
کشیکهم تا تماغای بو آجیغ اول تاتیغنی بو هم معلوم
مبین بولسونکیم تبرنجه الفاظ لاره لطیفه لار ارا
دین یوق الیب دور و بو کمان بولماسونکیم کاتب
اوز عینی سالیب دور تنبه خودفسند ناخردمند
خودارای شاهدنما مستغنی مغبون متکبر ملعون
شهوت پرست نفس غه زیردست

خودپرست بت پرست بو بلالردن نفسنی
فنا قوتقاردور بو مهلکلاردن نجات ساری
باشقارور تنبه فنا اهلینه کوب ایتماق مردود
دور کوب اشتماک مطلوب و محبوب و محمود دور
اشتماک ایلنی لولاتیلور و ایتماق خالی
ایتعوجی و اشتیلوجی نینک بو درجالری کوب
دیکان کوب نیکیلوز کوب یکان کوب تقتیلور
قالب امراضنیک ماده سی کوب یماک دور
و قلب امراضنیک ماده سی کوب دیماک دور
کوب دیماک سوزنکا مغرورلوقغه کوب یماک نفسنک
معمورلوقی آدمیغه بو صفت زوایددور

پارچه‌سی خودپرستلیق غایه‌دور تنبه خودپرستک
ایرور مادهٔ ادبار هوندا داعی تفاوت ومراتب
لار بار خودپسند یکه قیلغانی اوزیکا خوب دوز
وبونا پسند خلق دا تفاوت کوبدور اگرچه
انکا کوب اقسام لازیم بولور اما بو یرده اختصاراً
اوچون اوچ قسم غه منقسم بولور اولکی قسم
اولدورکه اوزی افعالی واقوالی واشکالی
هر نیکیم بار اوزیکا خوب کورونکای اگرچه ایلکا
مردود بولغای انکا مرغوب ومحبوب کورونکای
انداغکه مذکور بولدی واوراقدا مسطور بولدی
ایکنجی قسم اولدورکه جمیع حالاتی ونا خوش

تی

خیالاتی اوزیکا فسندیده و زیبا بنیده و
مستحسن و خوش آینده کورونکای اول
قبایح زشتی دیب اوکونکانی کریه ذات
اوزنی یوسف کنعانی دیکای و انکر الاصوات
اوزنی یوسف اندیجانی لحانی ناموزون
ابیاتین سلیمان نینک مصنوع قصیده سین
تخشیراق بیلکای و بی معنی هزیاتین خاک
الله فتوکان کشاف کمان قیلغایی حق نینک
هیچ امریغه بیون سونماغایی شیطان نینک
یاد جه بو بیرو غینی بجا کلتورور دین تویماغایی
اوز الیدا دانا و جیجن ده هم نا معقول

قیلا دورغان اوزیکا مستحسن می غه حریص
و بدمست و مزمن مجلسی کا گرفتار بولغان سنینگ
قتولماغ نا ممکین نا مبارک بزمیغه اولکه گرفتار
بولغای نا معقول هوکا تیندین عمر یدین تیرار
بولغای بزمیدا اوکته حکم لار سورار چاغی
بارچه اجرای احکام بروزداغی گرفتار محذوری
قوبارغه سوروک قیلتبان لاری مانع و اگر
انی غافل تاپتیب ایشیک کا نینه دربان
لاری مانع و مبتلاغه بلا یتوشکایکه اوکومنی
کوزیکا طوطیا قیلغای ثم ولتوروب سینی
قوتقارای دیکانیکا جان فدا قیلغای و اگر

قتول روم بلکه فرنک کیشکای تورماغای ثنیه مجلس
اگر بهشت بولسه اولیان قدم اورماغای بو خود
فسندکردار و بولوند مردار بو پلید مجلس دا که
زندان اندین تخشراق و تخیس مجلس که
مستراح اندین ارنج راق اگر الدیلار بیدین
کیکرسه وکینیدین بیل سکرنیه اوز قاشیدا
مجبوبلوغی و اول مرتبه دا اوز احوالی نینک خوبلوغش
اوز الیدا اول مشابه دا کیم جمع نزمیداق جای
لاژ و بو احوال و اقوال غه ناظر لاژلو واقع
بولغان چوکات نینک اوینین دلبسند
دیکا یلاژ و دواغی رایحه سایین دماغلاریغه سودمند

وبو قبایح نی کیشی انکا ایتالماغای و ایتالسه هم
سوزیکا قولاق سالماغای و اشیتسه هم مسلّم
توتماغای و ناملایم ایشنی اوزداتیغه یاوتماغای ؛
وناصح غه ایذا قصد ایتکای و بو نصیحت دین
انکا مذلّت کوب ییتکای و بو نوع کشیکا و انکا
بو نوع بولغای کیرداری حالا بو دوردا موجود و
حاضر باری بو طوردا بینه هم عزیزلار جلوه قیلیب دور
لار زمان اهلی تامّل قیلسالار بارینی بیلورلار که
اگر بعضی مذکور بولغان عزیزلاردین کیچیک
بولسه بعضی اولوغدور اگر بعضی اشلاری
اوکسوک بولسه بعضی آرتوق دور کیم کوییکا بوفقیر

مظلوملرغه مقدور رعایتلار یتکوروبدورلار و مقابله‌سیدا
نا مقصور ظلم و تعدی لار کوروبدورلار و کورماسلیککا
سالیب کیچوروبدورلار تنگری اولارنی انصاف حرمیدا
خواص قیلغای یا بو مظلوملارنی اولار ظلمیدین
خلاص قیلغای بو مذکور بولغان افعال مسطور و
بولغان خصال بارچه‌سی قاشیدا اوز محجوب
بولغیدین و نفس شیطانغه مأمور بولغیدین کیم
مجموع زمانیم افعال مونینگا داخل دور و بارینینگ
دفعی و شکسته‌لیگی فنادین دور نظم کیشی کیم
تا فنا دهر کوره‌سیدا کداز اکرچه ذاتیدا
یوز نوع قلب و غشلیق بار وجودی التون اول قلب

غشدن ایریلیانشه جوهری انی کورسه تیار تمام
عبارتدر جوهری قسم بو نوع ایشدا مفرط با اعتدال
لیقدر و اول هم اوچ نوع دور اولکی نوع بو مذکور
بولغان غایت اطوارده مفرط با اعتدال لیق توتماک
دورنجی اول غایت غنجه افراط کورکوزماک دوقز باشقه
سلطنت هوسی بنیاد بولعی تاول باشش
بو هوا برله برباد بولغای بو نوع کوتلچی خرد نادانش
لار اوزلارین شریف عزیز تصور قیلغانلار
منزلت و خوارلیق برله سیاست دارلیغه
ال سیلدیلار و تاج خیالی برله باشلین ترک
اتیلار و عدم ملکینینک تخت کاهیغه کیتیلار

امکنلوی

اکثری نوع بو جماعتدین مقصورراق و بو گروه
دین خودپسندراق و متکبراق اوّل خیلدین کیم
نبوّت دعواسی میدانیغه مرکب سوروبدورلار
بو فاسد خیال قلعه‌سی برجیغه علم اوروبدورلار
و بو شعبده‌لارغه اعجاز تهمتین باغلابدورلار
و بو معنی هرزه‌لارینی وحی کسوتیدا جلوه بر
دورلار و هر خاین و کاذب کی بو دعوینی قیلا
باشلادی انبیالاردین احدین انکا جزا رسوالیغ تیا
باشلادی دوزخ تیماسیدین بورون بعضینی کویدور
دیلار و بعضینی سویدوردیلار و کولینی کوککا
ساوردیلار اولارنینگ فتنه سیلین ام تکین اوچوردیلار

اوچونچی نوع بولاردین داغی غفلت گردآراق
ولعنتکا سزاواراق هم اوتوبدور انداغ که فرعون
بےعون نمرود مردود وتینه هم بولاردیک بےادب
وبےحیا که سهو خطالار اغزیغه تاشین تغراق
بولالماسلار ایشیکا دعوی لافلار اوردیلار ودعو
لاری اوستیدا اکذافلار سوردیلار وآخر خداوند
بےمثل وبےمانند وانکا یوقتور شبه وشریک
ووالد وفرزند یکتاییغه وبےهمتا وبےاشتباه
وبےاکراه وحده لاشریک له لااله الا الله عزت
الهی برله نامتناهی اولارغه نےرسوالیقلار نصیب
اتتی ودرک لااسفلغه کتب التیلاری نےیرکایتی :

نظم زرّه دین مینکات قماتلاکم راق ورقو باشلیق
اورسه لاف نیکمکه بولسه زرّهٔ عقلی سیلور کیم دیر کذب ا
تنبه سبحان الله و سبیع درگاه و نه
رفیع بارگاه دورکیم اندا ایل خرطومی پشه خرطومیغه
زبوندور نه عجب کیم اگر عقل سرکش مبهوت علمی
سرنگوندور اشنینک لیوز قلاده بیلی بار ایردی
یرم پشه نینک نیشنیدفه زبون‌دور ایردی
و بو دعوی اولکه روشن‌دور لیل دور اصحاب
فیل واقعه سی طیراً ابابیل‌دور تنبه هر نیکیم
بقاسی سوسته ایماس پرستش کا شایسته
ایماس هر نیکیم براوزید بارکا محتاج‌دور الوهیت

کنوردین اخراج وُر تنکریدور کیم کشیکا اوخشاماش

وکشی انکا اوخشاماش اولکه بو نوع ایماس

تنکری لیک کا برا ماس اولدورکه نه کشی انکا

اوخشار و نه اول کشیکا هر آینه هیچ کشی نینک

ایشی انینک ایشیکا اوخشاماش نه انکا زمان

و مکان احتیاجی بار و نه هیچ زمان و مکان

اندین خالی نه خلا انینک بیر یدور و نه ملا

ایساسی

خلا و ملا هم اندین تولا کبریا و جبروت

خالق جبار دور بو صفت کا اول سزاوار دور

جل جلاله و عم نواله و لا اله غیره تنبیه تکبر شیطان

ایشی و سنینک لوق نادان ایشی متکبر

تنکری دوستلاری الیدا مطعون و تنکری قاشیدا
مردود و ملعون خود پسنداینی بار ایلکا
ناپسند بیلیک لیکی کا مغرور و بیلور ایلکا
معیوب و تنکر یکا مقهور بت پرست لیک
یخشراق خودپرست لیکدین تنبه بینه
بر امر عظیم احساندورکه آنیک بیانیدا کوب سوز
عیاندور الانسان عبید الاحسان الخ دل
وهل جزاء الاحسان الا الاحسان الخ
گواه حال جمیع مذاهب و ملل اهلی قاشیدا ثابت
دورکیم یخشیلیق جزاسی یوقتور بجز یخشیلیق
و نبوت لسانه معجز بیانی برله داعی بو ایشارت

او تو بدور کیم أحسن کمآ احسن الله الیک دل حضرت

موننغ امر ایتیب دور کیم یخشیلیق انداغکه تنکریدین

سکا یخشیلیق تیکیب دور بو امر صفتیغه موصوف بولماق دور

موندین عظیم راق امر یوق بولا الغای و بیه

انبیا اولیا حکما و علما داعی بو امر دا متفق دور

لار هیچ کیشی مخالفت قیلما بدور لار و موندین

احسن طریق بیلما بدور لار احسان صفتی نی بیل

سعادت ابدی فتنه و آفت یاجوج و ماجوج

فتنه سیغه سد بیل انسانیت باغی نینک دلپسند

راق شجره سی احسان بیل جمیع فسنفدیه

صفات و مستحسن حالات احسانیغه تابع

وانیاتک ضمنیدا مندرج لار واقع تور و اول پارچه
بخشیلیق لاردا جامع تور و پارچه بخشیلیق فی الحقیقه
انکار اچش سطا عجب صفت ایرورکه احسان
شریف صفت که کاتب خسیس شهرین انکا ایرور
فاضل جواهر انکلا صفاتینی جوهر قفسیکه باردور
انداقیو هرنه استناسا تاک حاصل نسبه اما
بوزماندا و یا زمان دوراندا انقلاب قصوریدن
و یا دوران زمان اهل خردانسانیت
فتوریدن حالا بو ورق اورولوبدور و بو قضیه
برعکس بولوبدور بخشیلیق حسن و زینتدین
اوزگانو ملامت یاداشتی تکبر و رعونتدین اوزنگا

نقش تورتماسم صورت باغلاماس دهر کیم کاکیم
بر خدمت قیلدینک اون شدت کا مهیا
تورماق کراک مین هر کشیکا بر ملامت کورکوزدونکت
مینک غفلت کدورت کا اوزنی اورماق کرکت
انکا کیم بر دعا قیلدینک کوت قارغیش سلاکیم
قیتولماس سین و بر ساغرمی برکاندین
قدح قدح خوناب اچماک کرکت و بر وکا بر
مدح ایدینک اوزن آزم سیله قیتولماس سین
بر قدح نوش برکاندین سونکرا ایاق ایاق
زهر کا اوزنی مهیا تورتماق کرکت هر خدمت
کالیتوق قیلیب معاً بلکه سیدا جفا کورسانک نیه

خدمت کا کوز توتارلار هر وفادارلیق قیلیب
اوترو دارنج چیکسانک بینه عبودیت کا کوز
توتارلار هر وفاغه یوز جفا تارتسانکیز سیلین کار
وهر مهر محبت کا مینک درد مشقت محنت قبول
قیلماسانک تینه روزکار سیلینک اولارغه جان فدا
قیلسانک شکرانه جانغه منت قویماق تیلارلار
اکر بو شکرانه نی ادا قیلالماسانک تکرارغه
شروع قیلماق ایستارلار یوز مدعالاری حاصل
بولوب بری تعالی باشدین اباغ مقصر سیلینک
ومینک ارزولارین تیکوروب بریکا عذرلارغه
سالسانکیز ایلاغ دین باشغه مدبر سینی نیمالیق

قیلغانلاریغه منینک نیاز کورکوزسانک سیننک ایشینک
دین یمانراق کشی سینک ایشی یوق جهانینک
دوستلوقلاریدا برماسانک دشمن جانینک
ایرورلار و خاطری اوچون ناحق قان توکماسانک
قانینکغه تاتوغلوق بروررلار و دایم تیلاکان
لاریدیک قیلغانینغه بر قاتلا تاخی قیلسانک
شکایتلاری و تشنیع لاری شایع مدام
ایستاکانلاریدیک قیلغانینغه بر نوبت تقصیر
قیلسانک عمرونکدا قیلغانلارینک ضایع
بیباپی الماق اولارغه هنر بولدین بریکا عوض
کونکللاریدا اضطرابیکا کلاریکا چیداماسانک

آشنالیغ اوراقینینگ تکلفلاریدین ایزداننگ
و آشنالیغه تهمت اماکنثار رجه مالینینگ فدا
لاری قیلسانک برقا تلاسهودین لیغینک
بی مروّت جفالاری مقابله سیدا عذرخواه
لیق غه جان فدا قیلسانک خطابینینگ حمیّت
باشلاریغه کلسا انجیسانک اول لاردین بغزرود نکلکا
تیکانسا لخیلوز اگر کلسا انجماقنغ بس بیلسانک
باغرینگ غه جوکورتکیلور متعاقب نیازلاریغه
متواتر نازینه لاری نیایی ستم لاریغه
دمادم لطف کرم کوزتوتماق اندیشه لاریغی
بیچاره اول مظلوم که بو ظلم لاغه گرفتار و کوب ستم

اندیشه لارغه فرمان بردار بولغانلار جفا سین
بو جفاکش لار احوالیدین سوز و ستم لارین مجروح
باغری رحمیدین کوریب جفالار کیم مینیک جانیمغه
تهمت دیمه خلقغه دین نبری کفاردین کلماس آسیر
اولغان مسلمانغه ننه بیداد یکه ایستارلات قیلیب
سونکرا اوکوش تهمت داغی لیو کلالار آخر
بو جفاکش لار حیرانغه بو بیداد اهلیدین
کرجان بریب مخلص اروزلیکین قیلیب جانینی
فدا بامعومنت قولیغا سلن جانغه تنبه
سنجالمت بابیدا اسجا الن نیت باغی
نینک میوه پرور شجر بیدوز بلکه اول شجر نینک

مفید ثمری آدمیلق کشوری نینک بحر موج دری

بلکه موج بحری نینک ثمین گوهری سخاسیز ایرسه

یاغین سیز ابر بهار و ایکچه سیز مشک تاتار میوه سیز

یغاچ بیمان و اولتون بمان یاغین سیز بولوت

بیمان و تولتون بمان سخاسیز کیشی نینک

گوهرسیز صدف نینک بر حکمی بار دُرسیز صدف

برله اولوب قوروغان کشف کا نه اعتبار

بخیل بهشت کا کرماس اگرچه سبید قرلیتی بولسون

سخی دوزخغه کرماس اگرچه بنده حبشی

بولسون سخی بولوت دور ایشی ورمن بلکه بحر

برماک بخیل مور دور ایشی خوشه دانه ترماک

همت اهلی سخاوت اختصاصی بوایکی تشریف
شاهی ولایت خواصی سخاوت ادمی غه بدن
دور همت انکا روح همت اهلیدین عالمدا یوز
مینک فتوح همت سیز کیشی ایرسا پیدا ایماس
روح سیز بدن نی کیشی تریک دیماس عالی همت
شان بازیدور بلند پرواز نی همت سنجقان
صیادی یوروغچی باز شونقار مسکنی شاهنینک
~~بیلاکی [illegible] ایشی~~ یوروغچی مقامی اولوک
نینک ساییغ بدنی و سونکاکی ارسلان ایشی
صید اوروب سباع نی تویغازماق سنجقان
ورزیشی دردم اوغورلاب توکونی اختارماق

صاحب همت مفلسلیق بیله پست بولماش جبار
ایلکه ظالیغی بیکلیککا نه نقصان تفراق غه
نهان گنج لاری بیله نه علو نشانی همت
اهلی غه اگر بیک کوکبه دور اما سخاوت بخیه مز تته
دورزا اسراف سخا ایماش و اتلاف نی معنی اهلی
سخا دیماس حق مالین کویدورکان نی دیوانه
دیرلار و یاروق کوندا شمع کافوری یاغقان نی
عقلی دین بیگانه دیرلار مباحات اوچون مال کیم
خود نمالیق و انینک بیله اوزیچی سخی دیماکلیک
حیلالیق اولکه ایل کوزماکو بچه سرماس لئیم دور
سخی ایماش تیلاب برکان نی هم سخاوت کوزین

یراق ییلی ابرام بیله برکاندین برماکانی تحسینراق
بیل تبرته اوتماکنی ایکی بولوب یارمین برکجه
برکانی سخی دی اوزی یماعی بارینی بر
محتاج غه برکانی اخی دی سخا هنرلاری
تابماق یدورماکنی وعیبلارینی یابماق کیدورماکنی
محلیدا برکان اسکی پاره تون سخاوت وبه
محل برکان زربفت جارقب شقاوت
دیسانککی طعامینک ضایع بولماغای بیدور
وتیلاسانککیم لباسینک اسکرماکای کیدور
سخی طالعتین تیل غه سوزکه مذکور بولدی
انکلا اما کرم اهلی وفتوت رسومینی اوزکا انکلا

~~تنبیه هر کیم تونی رعایت برله کیسانینک ایسکروتر نیکه~~

~~کیدورور اونینک کشیکا اوغراماس اول تون امرشد~~ کرم

و فتوت بیابانیدا کرم بر جفاکش نینک شدتی

یوکین کوتارماک دور انی اول صعوبت دین

اوتکارماک دور برونینک محنتی خارین قبول قیلماق

و اول تیکان اوکیدین گل دیک اچیلماق و اول

قیلغان نی تیل غه سورماماک و اغزغه الماماق دور

اول کشیکا منت قویماماق دور و انینک یوزیکا

سالماماق دور کرم صفتی اکرم الاکرمین آتی دور

صاحب کرم کیشی حق نینک بو نوع صفتی غه تابع دور

بو دورد اکرم سبزه سی تره فروش دوکانیدین اوزکا

یرداتا بیلمامش و مهرکلی سپهر تیزکوش کلشنی دین
اوزکا بیردا اچیلمامش کرم بشر طبعیدا نایابدور
و نابود و بو سببدین کرم اهلی ناپیدا و ناموجود
کرمکا فیضی کیمیا اتیداسیدین الیبدورلار ور سلن
سیمرغ راسیدین و سیمین خوبلار اغزیدین الیبدورلار
وجوهرنی عالم اهلیدین تیلاماک قویاشنی زره
دین تیلاماک و فلکنی سحابدین استاماک
تنبیه
مروت بیانیدا مروت معدوملوقغه کرم سنیک
اوروغ قویاشیدور بلکه توامان قرنداشیدور
ایکالاسی چون ایل سیوفالیقیدین آگه بولوبدورلار
بولاردین قاچیب عدم ملکیکا سفر قیلیبدورلار

وصاحب کرم اول نفس متاع دین ایله ملوثر صلاح
کورمایدورلار وصاحب مروت داعی اول شریف
جنس دن ایله ملمایدورلار رتم ایکی لاکسی قایدا
بولسه لار تنکری بنا ایدا بولسونلار عزت و شرف
ارامکاهندا تنبه وفا حیا ذکر ایدا اما اول صفت دورکه
کرم و فتوت و مروت خلق فی النسیز کوروب
آیینیب دورلار و اذن تیلاماککا عدم ملککا کیتب
دورلار جان کلشنی وفا کلی دین زینت سیز دوره
و بشریت کلی وفا رایحه سیدین نکهت سیز دوره
دورته وفا شمعی دورکه هر تیره خاکدانی یاروتمادوره
وهر زمان بیوفالارنکا کوکلی بیله الفت توتمادوره

ونرکسی دورکه دوران چمنیغه کوز سالما بدور کونکل
غنچه سیدا حقه وحدت قالما بدور محبوب بیدورکه پاک
خلقت و پاک کونکل کا انس الفتی یوق مطلوب
دورکه پاکیزه طینت و پاکیزه فطرت غه میل
رغبتی یوقدور بیدور رحمتین ان بیت تاجیغه
زیور و عالم آدم انسانیت کا نابود و کوهر بیدور
آتشین آدملیق باشیغه افسر و عالم اهلیدا
آدملیق ناموجود و فا غم حیا بیله پیوسته
لیق خیا غه وفا بیله وابسته لیق ننکبه و فا زلیدا
وحیا ذکر بیدا کرم و مروت آتا انا دورلار و وفا حیا
ایکی همزاد و فرزند تبرکجه اول نور سیله صفا دور بوایکوگا

اتصال بیله سویندر هر کونکل دا وفا مسکن قیلور حیا هم
قیلور هر مسکن دا اول تا بیله بولور هم تا قیلور
وفاسیز دا حیا یوق حیاسیز دا وفا یوق هر کیم دا
بو ایکی یوق ایمان یوق هر کیم دا ایمان یوق
اندین ادمیلیق امکان یوق هر کیم وفاسیز
دور اندین جاوید وصالی طمعی قیلماس
عمر کیم وفاسیز دور اندین امید کوزین یاروتماس
بولماس ایر انلار اهلی وفا و حیا تونلار سو فا
کامل لار اهلی حیا دنا قص لار بی حیا و فا
حیا بو عالم تیره مکانیدین اوتوبدورلار و لا
مکان عالمیدا مکان توتوبدورلار و قالغال -

و فاسیز بی حیالار اولارنی اونوتوب دورلار و اوزلارینی
پرسبرلاری برله آوتوب دورلار و هر کیمکا بر وفا کوز
دوم یوز سوفالیغ کورماکونچه قتولمادیم و هر کیمکا
بر محبت ایتی توزدوم مینک جوز مذلت تارتماغونچه
خلاص بولا لمادیم نظم کیمکا قیلدیم بر وفا و یوز جفاسین
کورمادیم کور کوزدب یوز مهر اینینک درد و بلاسین
کورمادیم ~~[illegible]~~ و بو دور سوفالار جورلاریدین داد
و بو دهر بی حیالار ظلمیدین فغان فریاد تا عالم
بناسی دور بو اوتغه بحکم من جه اور تا تما بدور
تا سوفالیق ایتیدکاسید در و یا لیکن غم بحکم منیدیک
جورکا نما بدوزز مان اهلی سوفالیغیدین باعزیمدا

بیکانلار داد وران خلق هیچ یالیغی دین کوکسومدا
توکانلاریم هر قیسی غمزه رقم اورای دیسام ایوب صبرکی
انکا وفا قیلماس و قلم سورای دیسام نوح عمریدا
وتمامیغه تیماس حق اولارغه انصاف ورحم
توسّن بر کای ~~یا بوم حرم جفاکش کا صبر تحمل~~ بر کای
~~یا مرحمت کورکوزیب انینک قاشیدا بنوشکن~~
~~ایلمعلان باغی بنیات خس غاشاکی ابین~~ لاری
ویل دیک یسطم یا مرحمت اول خیل ستمکارغه بر کیل
یا صبر تحمل من بیچاره غه بر کیل تتمه حلم
انسانیت [illegible] دهی نینک فوائده لیغ باغیدور
وآدمی عالم نینک جواهر لیغ تاغیدور حلمده

حوادث دریاسیدا اکشتی لیک کیمه سی نینک لنگری
ذلیسه بولتوروان انیت میزانی تاشیغه نسبت قیلیسه
بولورا خلاق شخصی نینک اغیر بهالیغ لباسیدور
واول لباس فی المثل حسن نینک نقشین دیباسیدور
مخالف نفسلار صرصری اوچورماق دین ایهراغوچی
ومنافق بوالهوسلار هرزه سی تند بادی سا
درماق دین ساقلاغوچی خلایق دین کیشیکا
موجب التعظیم واعزاز واکابردین اصاغرغه
باعث الالتفات وامتیاز بلکه اولوغ کیشی
اننک قاشیدا المسخر وطیب قیلسه بی شوکت
ووقارانچه سان کشی امتیاز اوچون عفت

کوز کورسا انینک قاشیدا بی شوکت و وقارنی آقا
دیدان باغی ننک خس خاشاکی اینلارنی ویل
دیک بی ثبات تمکین لارنی کوزیکا حلم اهلی اغیرا
لیق بیله منسوب و گران جانلیق بیله معیوب
قیوندیک تفراق هواغه ساورماغدور داول
سبکبارلیغ بیله باشلارین کوککا تیکلوروز لارنه
تاغ بیکرین اباغ استیغه سالماق آیین لاری
و دشت اجزاسین هواغه اوجورماق تمکین لاری
یلدیک هر ایشاکی بن کرارکا عازلاری یوق
اوتدیک هر آتش وانلیغی بن اوزکا شعار لاری
یوق تیل اکرچه لاله تماجین اوجورغای آما قیاتنکریکا

تابلغای اوت اکرچه تاغ اتیاکین کیدورکای اما
قویاشن اخکریکا نجوک تیا الغانمی حق کوی قوشن نیک
تملکین بیله ذکر ایتور جاعیدا قارغولاج سنکمه ملال
یانکشماغی ملالت تیکورور و مصحف اوراقین
خوذ ستری تلاوت قیلور دائم طفل سنیک یلغوکوی
برله ورق اوروالماکی کدورت تیکورور بیل اکر
کوککا تیته سبکبار دوزو بیمقدار تاغ اکرچه
تفراقیغه یاتسون صاحب وقار دور و حلم شعار
اینیک ضمنیدا اوت یا قعودیک خش خاشاک :
وموسنیک ضمنیداته تاچیغه تا قعودیک
لعل اتشناک نطراغلیق وزیندین ورسیل دین

ذوک

غم چراتاغی یانینک لیک پیرطیدین برباد ابرور
قاق یغراغی تنبیه تنکری دوستلاری نینک
حکایاتی واولار اخلاقی نینک روایاتی افسانه
دورکیم اویقوغان کونکل لارنی اویغاتور و قا
تقان کوزلارنی یغلاتور تیخیلارنی ایراشماکی
ایتنه پاک لارچه که سیکاقاتی و یمان لارغه
قاوشماق انبیا اولاردن جهنم کا اوزاتی
تنبیه واولکیم تعقین کوزی کور دور تنکری دوست
لارینی کورالماس وانکاکیم توفیق اباغی لنک
دور تنکری یولیغه یوکورالماس اکر پادشاه
بیتنغه
یا غلیق وتز تیشے اشیاک ایلکاری بارودری عنایه

باغلیق دور. تنبیه مظلومغا نجات یتکورکوزکیل کیم ظالم
لاردین آسایش کورکای سین زیردستلارغه
نفع تیکورکیل اگر تیلاسانک زبردستلاردین
ضرر تیماکانی خردمند مخالفت دین قاچار
و موافقتکا ملایمت ایلکین آچار. زنبور
غوغاسیدین نیش متصوّر دور و عسل سودیدین
نوش میسّر دور. تنبیه سعادتمند یکیت دور کیم
شهوتکا میل قیلماسنی سعادت قریبینک
ایلکیدین خود هیچ ایش کلماس هر نیکیم بی
بقا دور کونکل باغلاماق خطا دور اول کیم
اندین باریغه معرض زوال دور انینک عشقین

ترک توت اول باقی اوزکا بار فانیلارنی اونوت
نظم
اننک عشقینی ترک توتماق کرک ینه بار یوقنی
او توتماق کرک مثلاً مجازی عشقی کیم محبوب بولغای
اننک عشقی واجکوک مغلوب حقیقی عشق بتواری
وا ننک تخیلاتی خدمتی سنانکی اختیاری
خلق و اضطرابدا انکا یرا اشاکرک بولغانی
وغلبات جذباتی هم انکا یرا اشا بولغای
نظم سهانینک عاشقی چون ناله انکای نه
توبتین ننیک حالیغه کوزکیم نه تیکای تینه دوست
وصالین تیلار بولسا تانک عاشق بولغ اکراوز
لوکونک برله بولا الماسانک عاشق لا تکرا سیغه

اوردل اول اوت نینک شعله سی سنکا هوش دور
بر شرر سنینک ساری یوزلانیب سن ور نعم بر اوتی
دور اولکه انینک شعله سیدین بر شرر توشته گردون
پرده سیغه اوزتاکای انداغ مکر سن کم حسمینک
تاریدین انداغکه بولغای سین تخفیف کوشیشه
اول تکلیف جاقین توزکایمو اول تار ضعیف
مرثیه ~~نظم~~ ایرانلار خدمتیغه اولکه عمرین صرف ایتیارش
اگرچه عمر کیتار اما جاوید عمر بیکا نیتار اوز نکنه
بو رمز ذکرین ادراق توتمه تابشینک بارسه بو ملاعانی
اونوتمه عمر فانیدور سوفا اما باقی حیات
موجب بقا لطف ایرانلار خدمتیدین حکم کسل
باشن اگر باشینکغه گردوندین سیغار تاش

اگر اونی تماشا بیله باقشماک اوشا تعالی سعادت
خطیدور کرزخمی قالغای تنبه یا دشنه دین هم
لطف مرغوبدور هم سیاست مطلوب
اما هر بری اوز محلیدا خوبدور لیکن ایکاکی دوست
دین دشمن نی فرق ایتارکا کوب ملاحظه
کرک فراست و یارنی اغیاردین تانورغه
کوب تجربه کرک و کیاست بتحول اندین
باریغه هم امید ضرورت کوز کوزکای واو
زین بنده وار بولغونجه هر قیسی نینک حقیقی
حاله مناسب امور تنبه ازدیاک حکمتگا
باعث ازیاک صحتگا باعث اغرنغه

کمکانینی دیماک نادان سنک ایشی الدیغه کلکانی

یماک حیوان سنک ایشی بسطم کوب دیماک بیله

بولغایو نادانغ کوب یماک بیله بولغای حیوان

غالب دشمن زبون بولونک تولسه شاد بولغنغ انینک

اندیشه سیدین آزاد بولغنغ سیاستیدا

تحمل واجب دور و رعایتیدا تأمل بطم

دشمن رجا و خوف دیسانک کیم فن اولماغای

انداغ تریلکه کیم سندکا دشمن اولماغای

تیبه عالمکه جاهلنی مقابله غه کلتوروب التزام

قیلماقه هوس بولغای انکا اوشبو اعانت

اوق بسن بولغای عالم کراکه اوز علمی نینک

پایه و مقدارینی اسراغایش و گوهرنی امتحان
اوچون تاشقه اورماغای سطح خاره غه
هر کیشیکیم در ثمینی اورغای نه جوز انغلاکه قیو
بر برینی سیندورغای تیشه گوهر پالچیق قه
توشکانلر بهاسیدین قالماش و قیمتی
اوشالماسغو و ایشاک موتجا قلین تاج غه
تیکّان برله فیروزه یرین توتماش و تحلیحا اینک
کم بهالیغی اوتوتماس نظر زیورسله مشکل
خوب بولماس هر قیزکه ایرور یمان نقالیغ هر
بچه قرانکغو بوله حجره شمع اندا بولور حرون
ضیالیغ شنبه قابیل غه تربیت قیلماق ظلم دور

ونا قابل غنچه حیف ایز عدم تربیتی ایله ضایع قیلمه

مونکا هم تربیتینکیز ضایع قیلمه نتکم قابیل غنچه

تربیتلی ولینو عکسی دری ایز توشته نجاست

ایچره بوغای کیمسه ایز پاکنی کراهیت اوزره میکا

کشی می برله برسه سوزنی بو تربیت ایله قیلا

الغانلیمو ایز تاکه تنبیه هزل نشتر وعیدین بی

حرمت لیک ایرتا هزل نیک نهایتی حدی

کوب بولسه هم حیا پرده سین چاک ایتار

وادب حرمت اهلین بی باک قیلا الغای

تعظیم وادب بناسین یقه حیا وادب

خلوتیدین حقیقه سطلم ایمانغه ایرور حیا ایمان

برلادث حرمت ایله تعظیم سعادتله نسبت
حی موءوب الکاکم بولسه لقب مقصود غم
کچ تیسه عجب الکلا عجب تنبه سهو خطا بشریت
لازمیدوز خطا وسهون انکلاب تنبه
بولغان سعادتله میدوز کم خطاسین
زایل قیلوز اولکه اعتراف سنارى قاتیغای
ومضاعف قیلوز اولکه دلیل اجرا قلیب ارزه
اتیغای هر کیم ننک مبالغه سی کوبراک سهو
بیداراق ومکابره سی انجه ار توغراق
اوزی ایلکار سواراق دطلم خطاغه تدارک
نیدورمه خلاف نعیان اتی اور سهونغه اعتراف

وگر تیلسه بو یغه اجادلیغ کیم کیشی دور ایلار ایکی
الجه سیل تنبه هر غنی کم احسانیدین کونکل‌لارنی
شاد قیلماغای اولکاندین کین کیشی انی دعا
یاد قیلماغای احسان تریکلیکدا الجخنه
آت دوزا ولکاندین کین دوزخ اوتیدین
نجات اوز نظم کشیدا بارچه اخلاق حمیده
جو جمع اولدی قوبارلار آتین احسان بری
اندین سخا بری مروت بو کرم بو قیتو احسان
یوقتوران تنه بخیل‌ننک اغراغکه بوکون تاپقاذ
زخیره بولغای تا رکلاقر بسی بوکون کم معاش
اوییدیک تیره بولغای زهد تقوی بارچه وقت‌دا

دلپسندراق ولیکین بکت لیک دا دلپسندراق

جرم معصیت هرجا غدا ناشایسته اما قوی

لیغدا ناپسندراق و یخشیلیق و یمانلیق

کیم قیلدی جزا کورمادی و صلاح فساد تخملین

کیم ایکینی کیم اورمادی نظم یخشیلیق تحسینی ساخعبلر

کیم بو وورد سقازغه سونکم قایو دانه ایکتیناک

غبره توت کیم انی کوزنه تیم لارغه و قری لارغه

رحم قیلماقنی غنیمت بیل ایلکینک دین

کلکی کجه انکا احسان قیل بکیت کداکه

بیل اورالورنی بیلور اولتون تاشوماغ یرله

اوقاتین قیلور انکا نه بر کان خدا مالینی ضایع قیلور ۔

تنها
زربغت کسوتلنغ دنیا کرنشن نجاست اوتقیدک
التونلوق حیلنغ متقی پاک رو مسجددا
معتکف بولغان چاغی مصحف ورقی ارسیدا
کل نفراغی نظم مبری بیت الحرام الحرز فرشته
مبری دیراجگه شیطان بارچه ایشداجنه جا حت
شرح قیلماغلیق تفاوت که بیت الله دین
دور فرقی تا بت تنه سلماکان نه سوراب
اورکالکان عالیم و عارلانیب سوراماغان
اوزیکا ظالیم آز آز اورکانینغ عالیم بولورد
قطره قطره سیغلیب دریا بولور اورکا لوزدین
تاجقان لوند لوزیکا بهانه اشکلین آچقان

تمندغه و املاک تارتیب علم اورگانکان خردمندغه

فضل علمدین عاری اولموس هنک جاهلی خود

کامه سی اورگالورگا جهد جهد ایکان جهان

علامتی تنبه کدازاده خردمند اکا بهره ازی

غنی دادهٔ لوبندار ارزل و مازی اول

علم دانشلور بیدین سلاطینی قیلیب

حاجتمندغه بو جهل غنا قطیدین خلایق غه

نا فسندغه با یکانه، مفلس کم ملک سلطانی

علوم مسئله سیدا انکا محتاج ایرور باب جهالت

بی باکلیکی دین غنی نی که سلطان اوز ملکی

دین اخراج قیلور اهل تنج کو یکل ربله قاتیغ سیر

اوماج نه بکه برو منتی برله کلاج تنبه اسکی جبان کیله
فارغ البال تغرا قدا اولتورغان تخشراق که
زربفت خفتان کیب رو البیدا اولتورماق دین
دلق گدالیغ بوریاسی اوزره مسکین که خاطر فارغ
اولغای هر طرف دین تنبه کیشی هر قوم نینک سلوکی
اهنکین توتاز هر کیم کا که بی روی لیق ایتار اول
متابعت دین اول بیکان بیرکا تیاز اگر لو سوز
گوروسنه مجان اصحاب کهف ایتلا ریدین
یاد آل دعلم بنی او علی تموغ غه قیلدی مسکن
تموغ اهلی گروهی جون ایر اشتی ولیکین جنت
اهلی بی روی ایت بیتشتی قایدا کیم اول هم بیتشتی

تنبه ادمی شریف الکونین دور و ایت نجس العین
اما حق ناشناس بیوفا ادمدن حق شناس وفالیغ
ایتدن کم وفالیغ قوتور ایت یخشیراق وفاسیز
حق ناشناس بر کیشیدین نظم بیوفا حق ناشناس
ایلدین یراغلیق ایستاگنم کلماگای هرگز اولا
دین غیر سیدا جفا ایتغه ایتلیق ایستاماک
جان کوزکل برله بولور حق شناس اولسه اول
ایت کیم ایذا آیلن وفا تنبه نفس بورکی
هنر کلماس یماک دین اوزکا نفس پرست دین
نفع تیماس دیماک دین اوزکا اول بوری دائم
دین بو بوری تعریف نفس کلامندین ثم اول

نعمه نواله سوزيني ايتيب انجه كه خالى ايلاب اوزيني

بو اوزا وصافيغه معرف اولا ايلايان بزم الجمننغ

تولا تنه تنكرى ايل عيسى ع ناظر ساتردوتني دور بنا وجوديله

بجا آسيه كا قادر دونغ تنكرى دشمنى انى كورماس

وبيلماس اما تهمت بيله انى فاش قيلور دا

تقصير قيلماس لطم تنكرى اتنين قوقلما ايرور فرض

تحدين نكيم كودوبان ايلاماك شورشلن نعم كورماي

اولكيم كشى بهتان ايروش بلكه لو خصلت بيله

شيطان ايرور تنبه خود مندغه ايل خطاسيدين

بندا تياث و ثواب بوليغه عزم ايتياز اندين ايلجكوروت

اننك خطاسيدين بندا تيقا ايلاش رو عيبين يوزيكا

سالغایلار ظلم عاقل چو کوروب ایلیا خطا اجتنابینی
اندین ثواب یول سازی مایل قیلور اوزینی
قویماس اینینک خطاسیغه ایل ایلاب اعترازینی
ایتورغه یوزی او تروسیدا سهو نینک سوزین
شباب آتامی ذکریدا ایکیت لیک عمر کلشنی
نینک بهاریدور و حیات شبستانی نینک
نهاریدور بو بریدین عیش نشاطی کللاری نینک
اوچوغلوقی اول بریدین ذوق و نشاط
اویلاری نینک بار وغلوقی انسان نینک
زیب رعنالیغی اندین بشر نینک تاب
توانالیغی اندین حواس وقوعغه اندین قوت

و رنجور اعضاغه اندین صحت کونکلکا غشو ایدین

حادث شوخ لار اشفته بولماقغه اول باعث

یکت لارغه ناز طغیانی انینک مغرورلوغیدین

قاریلارغه انینک نیازی انینک معذورلوغیدین

یکت لارکا حسن استغناسیغه سبب اول

وعشق ایدین لاریغه عشق بلاسیدین رنج

موجب تعب اول زبردست لار باشیدا

ملک هواسی و شوزی اندین و زیردست لار

ایاغیدا ملک دین جدا بولوب قاچماق زوری

اندین جابکلاری انینک نتیجه سیدین میداندا

تکاور جافیت بلکه اول تکاور هم انینک نشاسیدین

میدانغه یوگورورغه قوّت تاپیب همّت معصیت نفسغه
دین یکیت لیکدا کام تاپاق وخود عبادت
دین یکیت لیکدا مقام تاپاق وخرابات
اهلیغه رندلیق و می پرستلیق یکیت لیکدا
دلپذیر مناجات اهلیغه پارسالیق وخدا
پرستلیق یکیت لیکدا بی نظیردور احباب
یکیت لیکنی غنیمت توتونکیز تا اوزنی قریلیق
محنتی دین قوتقارینکیز تا آیین عداوت وحسد دکی
دین اولتونکیز هر نوع ایله اوزنی نجه کون اوتنکیز
پیرلیق ذکریدا شباب ایامی مخمورلوغی قالمیق
ویکیت لیک صحتی نینک مهجورلوغی قالیلیق

شیوخت ایامی نشاط اهلی سنک اوقاتین
ناشاد قیلور کتم ادمی قدین خم قلیب جسمی سیله خراب
قیلور و هوس و آرزولاری شاخی کو تکلید استیانی
بلکه باد صرصر حرکت و تردّدین کونکل نهال سربلند
خیالی باشیدین چیقار و حسرت و ندامت
ایشکی بدن قصری دیواریدین ییقار نامراد
لیغ زندانی دور بو حالده قدا ایکیلماکی تفرّق غم
میل اتماککه دالی شاهدلاردین متنفّر لو
معنی عه کواه حالی و ایلیک تترا ماکی عمر باده
سے خاردن
سعدین خمار کوزدین یاشی باروری حیات
یر توتوب:
ماتمی اضطراریدین حافظه اورنیغه نسیان

یر کو

اورکانماکنی بلکه اونوتماقنی هم اونوتوب بدنغه
صحت دن اثر قالماس و کونکلکا هوش و خرد
دین خبر قالماس یکیت لارکا تحیر اینیک مبهوت
لوغیدین و اوغلانلارغه تمسخر اینیک فرتوت
لوغیدین هر سرموی دین بر مریض بیدا
ومینک علت اینیک ذاتیدین هویدا اطفال
عیاللاری تار تعب اینیک محافظتیدین نوکر
و چاکرلاری از تعب اینیک ملایمتیدین تورلوک
تورلوک علت لار اینیک بدن اویدا اوکولوب
عجب عجب مریض کثرتیدین حیاتی توکولوب
مأمورلاری نافرمانلیغیدین روزکاری قاتیغ

و محکوملاری بسا تیلسغی دین تیریکلیکی اچیغ ؛

اغزی شولالکای سوزی مزه سیلین اقزنیب ؛

مریض کیزستدین مشفیق لاری اغزیغه سوتا مزیب ؛

ارنه بیر بیریکا قاوشمای اوزحالیغه کولوب ؛

باش کوکسیکا توشوب ۶ اغز حقه لاریدین

دانه لاری توکولوب صحت امید خیالی کونکلیدین

یراق تیریکلیکی دین اولماکی یوز قاتلا یخشیراق ؛

جون یکیت لیک اوزادی قریلیق یتی دم وداع

یعنی قان قالمادی هم استیغ اغزیغه حیات

شربتی بولدی اچیغ اولماک خوشراق که

بولوغ اچیغ وقاتیغ دطرا افسوس کی عمر نوجوانلیغ

کنتی تنن غه قاریلیقدا ناتوانلغ نینگ کیم یوز
بیل اگر کامرانلغ اتتی هیچ تابادی مرگ دین
امانلیغ کیشی تشنه سالککا بو حضور ایرکانیکا
عدم غه اوز وجود ملکی دین خانه پرداز دور
و عدم کشوری غه سفر ساز دور بو سفر مخصوص
سنکا و منکا ایماس یا خصوصیتین شام
کدا غه دیماس هر کیم که عدم نهان خانه سیدین
وجود انجمنی غه یوز کلتوروبدور بو بقا سیز
آرام گاه دا بر نفس اولتوروبدور نیه قایتیب
اصل وطن کا تماک کرک و قایدین کلیب دور
نیه اولیان عزم اتماک کرک بش کون بو دار

الغنا دا ترلیککا مسرور و دولتیغه مغرور
بولماق کرکدا ولوم دین گریز یوقتور هیچ کشی گا
اول مهلکغه قاب دستگیر یوقتور پس انینگ
بیر اعتیدا بولماق ضرور درور و بارور اسبابین
توزاتمای چاره یوقتور سفر اسبابی صالح
اعمال حمیده خصال اینینگ ذکری ایکنچی
قسم تفصیل و ترتیب بیرله رقمغه کلدی
و شرح بیتیلدی اما سفرغه یول صعوبتی
نینگ سهولتی اوچون و وادی یراق
لیغی دفعی شدتی اوچون و یمان عقبه لاریغه
اوچراماق و عظیم مخاطره لارکا واقع

قا

بولماق رهنمالیغی اوجونش مشکل کشالیق
اوجونش هر بیلکیم ناکزیر دور کامل رهنمای
هر دورکه اینینک ارشادی بولماسا بو یولغه
عزم ایتماق مشکل دورش اکابر اولیاالله
جایز توتمابدورلار بلکه سالک اطوارلارین
بو سلوک کا یاوتمابدورلار هر اینه مسلک
کورماکان یولغه قدم اورسه بوتیماکان
وادیغه یو کورسا یول ایتورماک احتمالی
بار و یولدین ازماق امکانی بار و اول
عقوبات دین واندا یوزلانکان خطرات
دین مسافرنی هادی ادرکا دورلار ش

وکامل مرشدنینک ارشادی مقصودغه یتکورور
ماایل ابد حق یولیغه قدم اوروبدورلار
وطلب کیبنیت شوق وادیسیغه سوروبدورلار
کامل سر ارشادیدین ایرو عزم اتمابدورلار
هادی سیز یولیغه قدم اورماماق کرک بلکه
دم اورماماق کرک یولیدا هادی سیز
منزلغه ییتمابدورلار اگر احیانا یوزدین بر
سالک سینک ظاهر یوزیدین مرشد پیر نابود
ایکاندورلار تا غالب مرشد تقویتی برله
یا متوفی کامل روحانیتی برله عزم ایتیبدورلار
مقصودغه ییتیبدورلار بولولدا انفس دستیم دوز

شیطان رهزن دور و هر قیسی عظیم
مخافتی و اولوغ آفتی تاملادی باشقارماغی
و مرشد مسلکدین اوتکارمای بولول
قطع متعذر و مقصدغا یتماک متعذر
اوزلوکی برله بو وادیغه یتکان و منازل
قطع ایتکان انانیت گرفتاریدور و
نفسغه تابع و شیطانغه مسخر
و رنج ضایع بو مقصدغه بر واسطه بولغای
بولماسا یتماک ممکین ایماس و مرشد رهنمای
بولمای هر و سنیاک یتکانین کیشی یتکان
دیمیش مریدنی مقصدغه تیکور کوچی یوق دور

و واسطه بر سالکنی مطلوبیغه ایلتورکوجی هم
حق ذوره وسیله هم بر حکایت منقول دورکیم
قطب السالکین وسلطان العارفین
حقیقتا ایلی هنک اماخی شیخ بایزید بسطامی
قدس سره بر جانب لولوا ایردی عازم
بر مرید انکا ملازم ایرا اولوغ سو الیغه کلدیکی
شیخ الله دیب اول سوغه قدم اوردی
وصبا نسیمی دیک اوزلارینی سودین اوتکر
دیلار ناکاه مرید هم الیغه کلدیکیم شیخ الله
ذکری بیله باراد ور ومنی لولولا باستغفار ادرد
من هم واسطه شمعلین اوجرای ووحدت

وحدت بحریدا احد ذکری بیله قدم اوراتی
بو مدعا بیله اول قدم که قویدی باتتی و شیخ دستگیر
لیک کا ایلیک اوزاتتی و ایلکین توتوب چیکیتی
بحر ساحلی غه مهلک غرقابدین سودرادی امن
منزلیغه چیقاردی بایزید دیدی ای فرزند
اول بایزیدغه بیت اندین سونکرا تنکریکا
تماک ہوس ایتتی انکا بو نوع سیاست سوزدی
وارشاد شرطین بجا کلتوردی و یول ہادی
ہرکیم کی که بیر دوز مونداغ ہلاک غرقابدین
سودرارمن امان منزلیغه چیقارور دینه
بایزید دیدی ای فرزند اول پیر خدمتی غه

قدم قوینغیل مونداغ غرقابلار دادستگیر دورثه
مقصود بوکیم بیر ارشاددین ایرور بولوغه
قدم اورماماق کرک بعظم کیمنه که بو یول قطعی ع
سالدی تقدیرث بیر امرینی قیلماسا کرک دور تغیر
آن سیز قدم اورسه اوکه بکر ندوینر ملعول ح
دیسه بهراق که دیکانلاری بیر سفر منفعتی
ذکر یدا ارض ساکن قایدا سپهر غدار قایدا:
وتراب متمکن قایدا: اول بری سکوندین
خاکسارلار جبارهای اندازی بولدی بو
بری تحرکدین سرافرازلار سرافرازی
بولدی رنج مشقت غم سبب مایه تواضع ادور

سفر کوره سوز کدازدور و اول سوز کداز ایرنینک وجودی التونیغه عیار اندور سفر تجربه لاری مطلوبیغه یتکورکوچی و خام لارنی پشورغوچی و طعام لارنی سینکورکوچی عالم غرایبی دین خبر بیرکوچی سالک نینک اطواریغه اندام بیرکوچی کونکل نینک ساری هوا قیلوریغه آرام بیرکوچی نو محروم لارنی مرادیغه یتکورکوچی بزرک و مزارت فیضیغه مشرف آتکوچی و فیض آثار ایرانلار خدمتی معزز و محترم قیلغوچی سفر مسافرلارنی منازل لاردین باخبر قیلغوچی و اول مراحل غه راهبر بولغوچی دا ول ایسیق

ساوق دین جانغه انشا برکوچ داجیع سجوک
دین کوبکلی کا اکاه لیغ برکوچ سفر وادی سیدا
مسافر ایاغیغه کوب دردتیکانلاری ساتحلوز
ولیکین هر تیکانیدین مقصود کلی اچیلوز
یول امکاکی شدتیدین بدنی کوتاو شالوز
وجودی راه رولار ایاغیغه توشالوز
اعضاسی ایاغ استیدا اوشالوز اما کوکلی
نینک بوزوغلوقی توزالوز وروح کوزکوسی
صفالوز وهر کشور نینک ارایشی نی وهر
منزل نینک اسایشی نی سفر اهلیدین سوز
ومسافردین کوب سفر قیلماغان ارام فراغتین

فایدا ایلسون ∴ وغربت حکما کان وطن نامنین
نه نوع معلوم قیلسون ∴ دریاکه ساکن دور سویی
دین یوتسه بولماس ∴ ودردکه متحرک دور زلال
ترکین توتسه بولماس ∴ تحرک ایلغه حیاتدین
اثر دور ∴ وخمولت خیلے تریکلیک نشاسیدین
ینجر دور ∴ بو سیر اگرچه ظاهر سیر بدین حکایت دور ∴
اما حقیقت بولے سیری سلوکیدین کنایت
دور ∴ واول مخصوص ایماس سکون حرکتغه
مقید ایماس ∴ بو طور سرعت نی وانی دیب دورلارکه
انجمن دا خلوت وطنیدا سیر حرکت نظم
بو جماعت دورکه منزلگاهی دین المای قدم ∴

کوزهم آجهای اول طرف کیم عالم کون فساد
بحردین ررزق نی تابار تارلار تولوب ساحل ساری
کیم انی غرق اتکای تیکومیش اول فنای تندباد
رهبر یارب که بو قوم ایرور خضر قدم اولکان کونکلر
احیاسی وجون عیسی دم اولکان تیکانلارکا
قیلیب لطف کرم تیکورکای ندیک تیکورمنیک باشیمه
هم قتینه ادمی سنیک بهراقی اولدور که پارسا و یاکی
بولغانی حق سوزین ایتوردا بی وهم و بی باک کونکلغه
اوزی پاک و کوزی پاکی ادم دیبولور تیلی
اریغ و کونکلی اریغ نی مسلمان دیسه بولور
مسلمان اولدور که مسلمانلار انینک تیلی و ایلکی

دین ایمین وکوزی کونکلی دین مطمئین بولغایلا
شنه یخشی دین یمانلار یمانلیغ کوزتو تماسن
یخشی هم یمانلارغه یخشیلیقنی اونوتماغیل یخشی
لیق قیلالماسانک یمانلیق هم باری قیلماغیل یخشی
لیق دین یمانلیقنی یمانراق بیلماسانک باری
یخشراق هم بیلمه یخشیلیقنی بیلماسانک یخشیلارغه
قوشولغیل یخشیلار تکراسیدا اورولالماسانک
یخشی تکراسیده اوروق فسق شوملوغیدین
اوزونکنی یخشیلاردین سوراتمه و یمانلار اراسیغه
قاتمه اول شوم الکرچه عقلغه مکروهدور اما نفسغه
محبوب اکر حق لولیدا مذموم شیطان لولیدا مرغوب

دردلیغ کونکل شعله‌لیغ چراغ یاشلیغ کوز سولوغ بولاغ
تیوه قوشسن یوکلاب کوجیسه بولماش چادر
قناتین اجیب اوجه بولماش اوت ایشی
قاروماق تیل ایشی سا و روماق شونینک
مزه‌سی موزینله آتش سنک طمع توزینله صحت
تیلاسانک کوب یمه عزت تیلاسانک کوب
دیمه خاتونغه توتشانغه حیض غه ایشانمه
یخشی لباس تن غه آرایش یخشی قولداش
جانغه آسایش طامع دین کرم تیلامه
گدادین درم تیلامه بخیل دین امانت عجیب
کریم دین خیانت عجیب جاقتن بهین اوکیسه بولماس

یا غنین رشته سلان توکیسیدیک لماش تلبه قولاقیغه بیذ

قیون ایاغیغه بندنی باکلیق همدم لیق غه یاراماش

ناپاک محرم لیق غه یاراماش تیرلاکان ایسلوتز و

اسروکان تاپیلوتز ایرنینک قیلغی سوت نینک

سیلغی یپانجاق مردانه بولماس کوینلاکی زنانه

بولماس دوست جوریدین اینکرانمه دوشمن

بیدادیدین کونکرانمه تمال لیق نادان نینک دیماکی

الوتلوق جیبین نینک یماکی فاسق دین چیلاتقام

ظالم دین وفا تیلاشمه کولار یوزی بیله عطاشینی

اوستیکا سنخا ادیغ سیز ایشیلا صفا بولماس

ایت غنجی سی عصا بولماس انینک شتا رغه

خدمتی کوبراک قورقونجی سی هم کوبراک تنبیه
عشق سیزکساک دردسیز ایشاک تیلاماکان
فرزانهٔ قناعت توکانماس خزانه ایلکا توشتولغان
آرایش تاپتی املیدین اوزولکان آسایش تاپتی
هر یوکورعان یاوشماس هر ایریلغان قاوشماس
جهود اوز دینی دین مهجور حسود اوز فعلیدین رنجور
دشمن کر نجه حقیر بولسه کونکل قوزغاتور خس نجه.
اوشاق بولسه کوز بولغاتور شیر توزی بلدین
سوخطلاری سیلدین اوشاق ایشی نیم بولماس
فتنه تبوزی کیم بولماس دشمن مقالاتی بلکه
خیالاتی حذره وفاسیز تازحیلیز تا دوستی

دوستسانیغه کیلکوسی خوذ شمعین اینیک هرزه
افسانه‌سیدین اوجورمه‌سی با طفل که عین محبّت
دین آتا سقالین توتوب تارتیب اوزوبدور
وسجاده‌سیدابی ادبلیک کورکوزوبدور
و نمازین بوزوبدور لبا مست که نیاز یوزی
دین ایاغ اوپکالی ایکالیب دور و بی اختیارلیغ
دین پاک دامن لارا ایتاکین ملوث قیلیب دور
دانا دشمن دین نفع امکانی بار نادان دوست
دین ضرر امکانی کوبراک و موبکا کورا اولار بیله
اختلاط قیلماق کرک تنبه بشر جنسی دین وفا
کوز توتمق و خود تخلیص اینیک خیالی سموم بیله قورو

بر وفاقلسانك اودن جفا تاپار یارغه مهیا بولق
موگجه سیله تیتولسانك جانغه منت قیوب عذرلار
قولتنبه خوب روح افزا رشتی عمر فرسا خوش خلق
نازنینش حور بهشت آیینش یمان مزاج لیق زشتی
دیو دوزخ سرشتی مخنث اینی حشود یماکنی
ماکیان اینی نجاست یماکی ایر دین سوز
هنر الچی دین یور هنر حمری اوکولوب بیک بولماس
اجکو یوکوروب کیمک بولماس کونکلیدا خلل
لیق غه کونکلو حرام نشه دشمن لیککا اوتیغو حرام
تنکری یار صبرنی اوز یولیدا دشمن دین اسراسون
نشه الیدا دشمن دین اسراسون نظم

اوز بولیدا انکری توتسون ایلنی شیطاندین ایراق :

شه قاشیدا کیمکه شیطانوش دور اندین ایراق :

تنبه عمرنی غنیمت بیل صحت و امنیت کا شکر

قیل غنا طریقین توت فقرغه مباحات کورکوز

مذهبینکنی اخفالیق بیله اسرا افتاده لیغ

بیله خوی توت شکسته لیک بیله کونکلونکنی

آووت بی پایده سوزنی ایتمه فایده لیغ سوزنی

ایشتوردین قاینمه آز دیکان از یانکلور از

یکان از یقیلور اجلیغ حکمت سرمایه سیدور

توقلوق حرصین کونکلونکدین یوق قیل و

اوزونک اج بولوب بر آجنی توق قیل اوزونکنی

زیبا لباس خیالیدین اوتکاز لباسنی یبالغین
تیلاسانک بربالینینک بوتکاز لباس هرنچه
کیم زیبادور کیکاسیکدین کیدورکانینک اودورلی
سطح بخیه کیم توننی رعایت برله کییانینک اسکروز
چونکه کیدوردونک کیشیکا اوفراماس اول تون ابروز
هر کیشینی دیمه محرم راز دور بو متاع عالم ایلیدا از
بشر جنسینک رازینیکه محرم قیلیمه بلکه ملکنی اوروغنکا
محرم بلمه اوز سترینکنی اوزونک اسراردین سنکا
ملال دوزینه سرونینک اسرامامی محال دور اوز
مخزنینکنی احتسابنک تحفی درلارینکنی ساجیانکنی
ترکان ساتیفامای تنکای و اسرادیب مبالغه

قیلغانینک بیرکاییکاکی اوز سرّینینکنی اسرا یالماغا

نینکنی بیلکورسین تینه بیرونماش قیلک انی عیبایم قیلیورستین

بوسر اسرا اماغانینکیدین لوحش اعدد و اعتراض

قیلماغینینکدین بارکا حدّذ کوزنی اوز عیبینک دین الیم

واوزکالار عیبی کاکوز سالیم لطم یننده دوراولشه

کشیکیم عیبی غه ناظر کوز اچم بولارغه ینه لار عیبی غه

حاضرتنه حین سوزنی یالغانغه جولغاشه حین

ایسور ستیلنی یالغان غه بولغانه یالغانجی کینی

ایمکس یالغان ایتماق ایرانلار ایشی ایماس

یالغان سوز دیکوحینی بی اعتبار قیلور نیجوکیم

اول کوهر نه صدف دیک خوار قیلور اولکه حین

سوزنی یالغانغه تقار در ثمینی نجاستکا اتار
درکه گوهر یکیم شاهلارغه زیب تخت تاج ایرور
تاشلاماق آنی نجاسنکا عجب بدبخت ایرور
تنه تنکری دوستلاری صدق صفا معدنی دور:
یالغانچینی دیبدور تنکری دشمنی دور تیلنکنی
اختیار ینکدا اسا قلاغیل سوزونکنی احتیاط
بیله دیکیل ایتور سوزنی اسرامه ایتماس سوز
نکرا سیغه یولانمه سوز بارکه ایشتکوچی تینکا
جان کیکورور سوز بارکه ایتقوچی باشن یلکا..
بروز تیلنک بیله کونکلونکنی برتوت وکونکلکا
تیلی بیله ایتقان سوزکا یوشت سوزنی کونکلونکدا

بو شعارما غونچه اغزینکیغه کلتورشه هر نه کونکلکا
بولسه تیلینکغه سورشه اکرچه تیلنی اسراماق کوچکا
محنت دوشراما سوزنی سایغاماق باشقه
آفت دوش وا ایتور یرده اونوتم وا ایتماس یردا
اوزونکنی متکلم توتمه تا ایتور سوزنی ایت
ایتماس سوزدین قایت عاقل چیبن دین اغزکا
دیماس اما نادان چیبن نی دیماک هم ایش اکماس
خردمند چیبن سوزدین اورکا دیماس ولی ناچیز
چیبن هم دیکولوک ایماس کمنی چیبن دا سوز
دیسه اولی دوزخچه مختصر بولسه نیا دوزخ
اولغا قلوقدا هر نه آلنیکغه کلسه قضادین کوز

اویقولوقدا لونتونکغه کیرسه بختنه اوزایل سوزیکا

هرنه یمانلیغ تابته غالب دشمن زبونونک بولسه

ظاهر قلیب بختنه لیق طرفین یابته قوی زبو

نونک بولسه مروت قیل کرم وعفو کورکوزکیل

ظالم وبیداد صحبتیدا نکته سوزمه نامرد ملاقاتیدا

دم اورمه دانا الیلیک دین بازغاندین کین

سوز ایتماکش اوتکان یکیت لیک ارز وسیله قایتمایین

اوتکان روزکار عدم دورکلکان سوزنی ایتقان

اهل بزم دور بزرگلار بو معنیدا دیب دورلارکه

ماضی و مستقبل احوالین تکلم ایتمکنی ذا اوجونکم

دم بودم دور دم بودم دور دم بودم تنبیه

سودین اسراغولوق دور تفراق یالچیقدین
یلدین اسراغولوق دور بوزاوبلین آت
دین اسراغولوق دور یغاچ قموشتن اوبلین
تفراقدین اسراغولوق دور کوزاوبلین
جمیع ماسوی احددین اسراغولوق دور
کونکل اوبلین نچوک کیم توزت اویکا توزت
شیء نقصانه شایع دوتنجی اوی داغ
اغیاردین بولوع ضایع دور عالم اسبابی
سنیک توکانماس لیکن دا بوتشبه دور مثلا
بروکه کربیج دین بربریکا فرش توتار بولسه
معمور دورکیم چون خشت نه درز بدرز

سالماسلار قرغاقلارین بر بریدین آشوروب
سالورلار اولتق یانده آشتورا سالغان ایکی خشت
نینک طرفلاریدا ایکی اولوغ پارچه فیدا بولورکه
بینه ایکی خشت تیلارنی هم سالماق لازم بولور
بو قیاس بیله مینک یا ایکی مینک خشت قویش
سالسه بو نوع پارچه لار کوبچا حاصل بولور
هر قیسی نینک اصلاحیغه ینه خشت سالغان
ساری اول پارچه لار اول خشتغه کوراکوب
ظاهر بولغور اگر اول پارچه بولغان خشت
تکمیلی اوچون ینه خشت سالسه ارض حدّ
واسعةً بلکه کرهٔ ارض دوره سیلی

تمام خشت سالماق لازیم بولور باوجود اولکه بو محل
خیالنی تعقل قیلسه توکانماکی سنک احتیمالی یوقتور
اگر کیشی توکانماکنی فرض ایلسه اول پارچه لارکا
برکا مینک بلکه برکا یوز مینک بلکه بینهایه
آرتارتاز اولار تعقلی نه محل فرض هم تعقل قیلسه
بولماس مونینک علاجی و تدارکی خشتنی ذاد
قیلماق بیله اندین هم اوشاق راق اوشا
تماق بیله میسر بولور کیم مدعا قیلغانچه چون
یرکا فرش توشالدی عینا بولغان پارچه لار
کا کورا خشت لاری عالم اسبابیده دور مثلاً
عالم اسبابینی کیشی تیلاسا کیم کونکل تیلاکانیدیک

وبشریت طایفه سی تقاضا قیلغاندیک کیسابنی
توزانکاتی نیم کرک اول کراکلیک نیه لاردین
برنجه سی میسر بولسه بیه اینک اوچون انجه بلکه
کوبراک لازیم بولثور اینک سرانجاملن تعقل
قیلسه اول موجب زوایدلار بولثوراندغ که
اینک سرانجامی نینک تصوری محالاتمنغ
یوز قویار مثلا بعضه سلاطین دیککه نجه
اقلیمنی الدیلار اوزکا اقالیم خیالاتی باشیغه
توشتی ثمونینک دغی علاجی برنجه مدعادین
کیچاک دور و برنجه آرزودین که بشر طبعی نینک
لازمه سیدور اوتماک بیله حاصل بولور امیدی

سوزنینک اصلی کاکامدوک بو عالم اسبابیده عامه سی
وآرزوسلن انداغکه برار ینه خاطردین بیلیب
قلغان سیله کوب تشویش و تکلیف دین
مخلص واقع بولونور اکر بالکل تمام مدعا وآرزو
دین ایلیک تارتقه دنیانینک بارچه آفت
بلیاتیدین استغنا اکر حق یولینینک مانعی بفر
اذاد وفارغ بولماق میسر دورکیم بو دولت
کوب موافیق بنده لارکا دست بریب دور
وارادا بار ایکا ندورلار و حالا چا تمدا بار
ایکا ندورلار واولاردین جمعیتی لار ذکری
لاری مشایخ علما کتابلاریدا مذکور دور

ایمدی کلدوک مشبه غه کیم فرش توشاماکدور
و اول داغی انداغکه خشت نی اوشاتقان بلکیم
و ذاد قیلغان بیله کوب مشکلکه اسانلیق بیله یوز
قویار اکر بو فرش خیالین تمام کونکلیدین چیقاریلسه
کیتی اول محل تصوردین تنار خلاص بولور اما
اکر اویدا فرش بولماسا تنعماتدین و تلذذاتدین
نه اوکسوکای شو اولیا قدس الله اسرارهم
اخلاق صفاتی تعریفیدا بلکه انبیا صلوات الله
علیهم احکام و شرایعی ذکریدا اوی فرش
سوزین اوقوب مو ایکین انداغکه ادمی فرشنیکا
هیچ ایشی و البته ایمس و اول هیچ ایش غه

محتاج الیه الناس فی الحقیقه عالم اسبابه داخل
بش کونلوک عمر بداکیم نهایتی اولماکدور بارچه
قانلار یوتوب حاصل قیلدیغان اسبابین یوز
حسرت و ارمان بیله قویوب کتماکدور هر کشینینک
حقنینک مقبول سعادتیغه مشرف بولوبدور انی
رد قیلیبدور اهل قبولنینک مردودی بیلیبدور
چون انی تمام خاطردین محو اتیبدور اصل مقصودیغه
یتیبدور اول مشغله بیله بو مشغله اراسیدا تفاوت
هم بارکیم اول فرشغه شروع و ترکیدین فاعلیغه
سود زیان اتسه بولغای یوقتور دنیا اسبابغه
اشتغالیدا کی حق یولی سلوکیدین مانع دور

هر نفس یوز عالم جه زیانت و هر دم مینک فلکجه
نقصانن کوندین روشن راق دور تمثیل

هارون الرشید شیخ بهلول صحبتین هوس قیلدی:
اول مطلوب حصولین ملتمس قیلدی شیخ بهلول غه
بو خبر یتتی کیم هارون صحبتین مشرف ایتتی خلیفه
کیم بهلول ایاغین یلانک کوردی کفش کیماکان
نینک کیفیتین سوردی مجذوب کیم ییللار کفش
سیز سیر ایتیب ایردی کفش کیگانیم یادیمدین
کیتا ایردی تیلکاچ کیم کفش سینیا دا تاپتیم
بیله دیدیکیم کیشی اذ تیلاسا قایدین تاپار هارون
دیدیکیم بازار دا کوب دور الوشانی هر کیشینکیم ایاغی غه

خوبدور بهلول سوز دیکیم هر کیم اذ الماق غه میل قیلور
ایا بهاسی قایدن تا فیلور هارون دیدیکیم بیزانی
سر انجام تیلانی أستنیکاع جون سا تعوتن الالی
بهلول دیدیکیم اذ کیمکان کاهی ایاغندن حتیعار سا
اذ کیم اسرآرو کیجه اویوسه کیم سا قلاز هارون دیدیکیم
قل سرالی اسرا سونش وسلسن قایدا حیعارسانک
سا قلاسونش بهلول دیدیکیم اول هم بلانک ایاغ
بولسه نیکاتی وکفش الای دلیسه برباسی قایدن
بیکاتش هارون دیدی اذ بیز برالش وشنکا کیدور
کی اندیک انکا بیز کیدورالش بهلول دیدی اول اجیم
قاتشه بکای وبالینک قالسه دردن کیم کا دیکای :

هارون دیدی کیما کینه خزانه دین تیکورایش ویما کینی
باورچی خانه دین بو بیرویش بهلول دیدی من بلا ایک
ایاغ اورکانیب منینگ کفش اوتوک دین اوتوب منینگ
کفش کیام دستار هم چرماتقای سن ومنی
باشدین ایاغ بلاغه قاتقای سینش و اول قیلیغ
مشقتکا سالغای سینش اوز فورک هم بو ایکی
تکلفکا قارغای سینش بو سودادین کیچسانک
سنکا هم بو محنت دین قتولماق دشوار منکا هم باش
دین ایاغ بلادین خلاص بولماق دشوار بیر راه
وسالک اگاه موندیغ دردیک تکلم سوردی و بو
گوهرلارنی اشنک قولاقیغه اوردی پادشاه

اول جا جرادین اوشکاردی تا و اوزا یاغلین کفشن دیب
تا رتی تا باشین دستاردین قوتقاردی نظم فارغ
اتی بی سر و پا شه نی اول کفتاردین هم ایاغین
کفشن دین هم باشینی دستاردین تنبه کفش سیز
لیکن دین ملول بولماغیل ایاغ سیزلارکا باقیب
شکر قیل دستار یوقتو غیدین غم یمه باش یوق
لارغه باقیب شکر دین اوزکا دیمه تن یوشونک
یوریتوق بول تندورست لوقغه شکر یول اچ
قوتیغه غذا تاپماسانک اچ اغز تقنیک یوقیغه
شکر قیل نه کیم انکدا اکر درمنیک یوقتوزکیه برغم
یوقتوزا فلاس بورچو غلوغونک یوق نشاط

دین ، اونوت هر حالدا شکر قناعت طریقتین برک
توتنک اگر اطنیکیلو قتورارغه غمین یماسلیغ اگر
قلونمک لو قتورکنی قلی خود ایماس سنی قمر صیغه
قولونک یتماسا قوغلامه او تماک هم مغتنم دور
زر بغت توشالنیکلو لماسا فراغت بور یاکی
قچان اندین کم دور اگر شونکقار دیک پاشنیکدا
زر دوز لوغ توما غاج لو قتور شکر قیل کم کو
زونک یاروق دنیانی کورارکا محتاج ایماستور
اگر شونکقار ایکاسیدیک سیلنیکدا بهلی زنکار
یوق هم غم شکر دور که ایلکینک بهلی سنجه سی دیک
ناکار یوق هر شدت که بیلورسین اندین قاتیغ

راق حالها بار دور هر صعوبتکه کمان تیلورسین

اندین صعبراقغه کوب کیشی گرفتار دور

هر مشقتکه سنده یوقتور سندیکلار بار

اول سنکا نعمت دور شکر ایتورغه سزاوار

هر نعمتکه سنکا بریب دور سندیککه برمایدور

خداوند مجیبی دور حمد ثنا ایتورغه کرامند

حق دین بو سحاب عنایتلار نزیلغ

و مونکا کورا بنده لیک قیلغی هرنچه عبادت

قیلسانک تیلینکنی عذر ایتورغه قایل توت

هرنچه سنینک قیلغانینک معدوم محض وجود

حق وجودی هر نه اننینک غیری نابود اننینک نابودی

اهر یو افزکه بخش و بیان صفاتی انداغکو دور
مقبول و مردود حالاتی انداغ مسطور دور نیکوچی
اگرچه یمانلاردین دو بخشی لاردین ایماسش
اما سندین بخشی راق ضعیفه اوزین یمانلار
دین دیماسش اهراغ بخشی لار راستیدین سو راتم :
و نیاز ضعیفه نیتایقه شافه کلکالیم برله توبکا.
صادق توبه و تضرع یازیلغان برله خیرلک
مواثیق توبه اورونکدین اوزنکادین توبه
قبول وا اورونکدین اوزنکالار سوزین کونکلی
دین حیقار اولیان تونکه سنکا یتشکایی واول
بوایغه یوزدین که سنکا قاوشقای اذروندین

اوزکاز یادوتمه وکونکلینی لوزونکدین

اوزکا بیله اوتمه‌نی کونکلینی تسلی وصافی‌دنک

بیله آووت وکوزینی تجلی جمالینک بیله یاروت بو

ضمیری فرزندین کهنه‌لارکا محبوب ایت وبو

باغری بوتوندین کونکول لارکا مرغوب ایت دیباچه

بونامه‌که خامه سیفه قیلدینک مکتب قیل اهل قلوب

الیدا محبوب قلوب ایل عیب تاپارین قیلمه معیوب

هرکیم اوقوسه‌لار اتیکیل مطلوب تاریخ کتاب

نینک تاریخی نه‌دیدا بونامه‌غه کیم سانیم اولدی قابل

تاکیم تیلیم هر نوع ایل ایشیکا ناقل

تاریخی جوخوش لفظیدین اولدی حاصل هرکیم

اوقوسه

اوقوسه آلهی اولغایی خوشنود ثم تمت الکتاب بعون الملک الوهاب

والله اعلم بالصواب

图书在版编目(CIP)数据

心有独钟：维吾尔文 / 艾利希尔·纳瓦依著；阿卜
力米提·艾海提整理. — 乌鲁木齐：新疆美术摄影出
2011.3 版社:新疆电子音像出版社,
(享受少儿名著丛书. 第4辑)
ISBN 978 − 7 − 5469 − 1443 − 5

Ⅰ.①心… Ⅱ.①艾… ②阿… Ⅲ.①散文-中国-
当代-维吾尔语(中国少数民族语言) Ⅳ.①I267

中国版本图书馆CIP数据核字(2011)第035708号

丛 书 名 享受少儿名著丛书 − 4 (3)
书　　名 心有独钟
策　　划 艾则孜·阿塔吾拉·萨尔特肯
作　　者 艾利希尔·纳瓦依
整　　理 艾则孜·阿塔吾拉·萨尔特肯
责任编辑 图尔荪古丽·亚森
责任校对 乌尔古丽·努热克
特约校对 阿不都热依木·阿不力米提
封面设计 努尔买买提·吾买尔
出　　版 新疆美术摄影出版社
　　　　 新疆电子音像出版社
地　　址 乌鲁木齐市西虹西路36号
邮　　编 830000
发　　行 新疆新华书店
印　　刷 新疆新华印刷厂
开　　本 880×1230mm 1/32
印　　张 15.75
版　　次 2011年3月第1版
印　　次 2011年12月第1次印刷
书　　号 ISBN 978 − 7 − 5469 − 1443 − 5
总 定 价 315.00元 (全10册)

(书中如有缺页、错页及倒装请与工厂联系)